

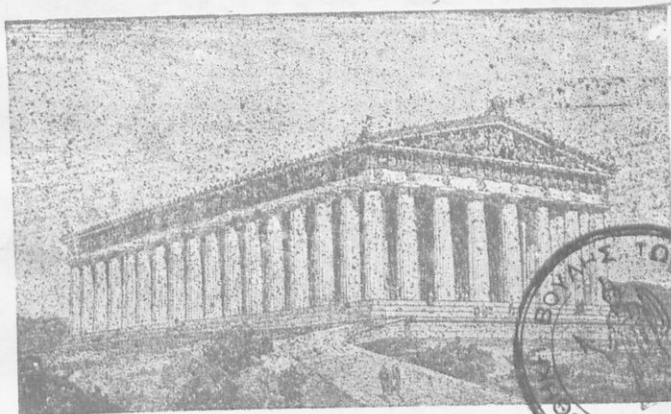
ΠΟΙΚΙΛΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ

ΑΡΙΘ. 7

69 723

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

8774

ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΤΑΡΤΗ ΤΑΞΗ
ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΥΠΟ

Δ. ΧΑΡΤΟΥΛΑΡΗ — Κ. ΒΑΒΥΛΟΥΣΑΚΗ
Θ. ΜΠΑΛΛΑ — Κ. ΚΟΥΣΤΟΥΜΠΕΡΗ

ΕΚΔΟΣΗΙΣ

ΝΙΚΟΥ Α. ΚΑΣΣΙΩΤΗ
ΧΙΟΣ

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
1108

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΠΟΙΚΙΛΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

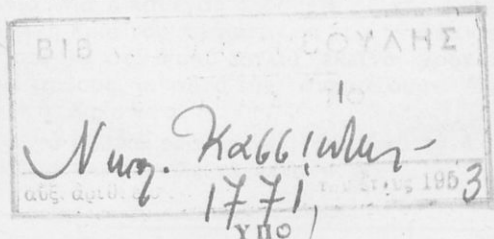
ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ

ΑΡΙΘ. 7

Βιβλιοθήκη Βαυλίου
Παλαιών

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΤΑΡΤΗ ΤΑΞΗ
ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Δ. ΧΑΡΤΟΥΛΑΡΗ — Κ. ΒΑΒΥΛΟΥΣΑΚΗ
Θ. ΜΠΑΛΛΑ — Κ. ΚΟΥΣΤΟΥΜΠΕΚΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΝΙΚΟΥ Α. ΚΑΣΣΙΩΤΗ
ΧΙΟΣ 1952

002
ΕΠΣ
ΣΤΕΑ
1108

Κάθε γνήσιο αντίτυπο υπογράφεται
από ένα συγγραφέα και σφραγίζεται
από τον εκδότη

Ημερολόγιο

*Μηνιαίο Ημερολόγιο
1971*

Ε. ΚΑΡΤΟΥΛΑΝΗ - Κ. ΚΑΡΑΥΑΝΟΥΣΣΗ
Ε. ΜΠΑΛΑ - Ε. ΕΥΣΤΡΑΤΙΔΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΝΙΚΟΥ Α. ΚΑΣΙΩΤΗ
1971

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μυθικά ἢ Προϊστορικά χρόνια

Ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησέας, ἡ Ἄλκηστη κι ὄλες οἱ ἄλλες ιστορίες πού μάθαμε ὡς τώρα δὲν εἶναι καθ'αυτὸ ἱστορία, ἀλλὰ μυθολογία, γιατί ὄλες αὐτὲς οἱ ιστορίες μοιάζουν μὲ παραμύθια.

Δὲν πρέπει ὄμως νὰ νομίσουμε πὼς οἱ ιστορίες αὐτὲς εἶναι ὀλότελα ψέμα. Ὅχι! Εἶναι ἀληθινὰ γεγονότα, στολισμένα καὶ πλουτισμένα μὲ τὴ φαντασία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Στὴν πολὺ παλιὰ ἐκείνη ἐποχῇ, χιλιάδες χρόνια πρὸ Χριστοῦ, δὲν εἶχαν βρεθῆ ἀκόμα τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου. Γι' αὐτὸ, δὲ μποροῦσαν οἱ ἄνθρωποι νὰ γράψουνε τὰ γεγονότα, ἀλλὰ τὰ διηγόνταν ὁ ἓνας στὸν ἄλλο, ὁ παππούς στα παιδιά καὶ τὰ παιδιά στα ἐγγόνια. Μὰ ὁ καθένας πρόσθετε μὲ τὴ φαντασία του μέσα στὴ διήγηση δικά του πράματα, κι ἔτσι γίνηκαν οἱ μύθοι. Κι ἐπειδὴ ἡ ἱστορία στα πολὺ παλιὰ ἐκείνα χρόνια εἶναι ἀνακατεμένη μὲ μύθους, γι' αὐτὸ τὴν ὀνομάζουμε Μυθικά ἢ Προϊστορικά Χρόνια.

Τὰ Ἑλληνικά μυθικά χρόνια ἀρχίζουν ἀπὸ τὰ 4.000 χρόνια π. Χ. καὶ φτάνουν περίπου ὡς τὰ 1.000 π. Χ.

Ἱστορικά χρόνια

Ἀπὸ τὰ 1000 π. Χ. κι ἐδῶ, μάθανε οἱ Ἕλληνες τὰ γράμματα κι ἄρχισαν λίγο—λίγο νὰ γράφουν. Ἔτσι, τὰ ἱστορικά γεγονότα δὲν τὰ διηγόντανε πιά μονάχα μὲ τὸ στόμα, ἀλλὰ τὰ γράφανε καὶ στὸ χαρτί καὶ κάναν κάτι χειρόγραφα βιβλία, πού τυλιγόντανε σὰν κύλιντρος. Τέτοια παλαιὰ χειρόγραφα βρίσκονται καὶ σήμερα ἀκόμα στὶς Βιβλιοθηκὲς καὶ στὰ Μουσεῖα.

Ἡ ἱστορία λοιπὸν γραφότανε ἀπὸ τότε πιὸ ἀληθινὰ καὶ χωρὶς πολλὰ παραμύθια.

Τὴν ἐποχῇ αὐτῇ, πού κρτᾶται ἀπὸ τὰ 1000 π. Χ. καὶ φτάνει ὡς τὴ γέννηση τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὀνομάζουμε Ἱστορικά Χρόνια.

Πώς μαθαίνουμε σήμερα την 'Αρχαία ιστορία

Σήμερα μαθαίνουμε πολύ πιό εύκολα την 'Αρχαία ιστορία κι' όλα τὰ πράματα, γιατί ἐδώ και 500 χρόνια ἀνακαλύφτηκε ἡ τυπογραφία. Τὰ βιβλία σήμερα δὲν εἶναι πιά χειρόγραφα, ἀλλὰ ἔντυπα. Κάθε μέρα τυπώνονται στὰ τυπογραφεῖα χιλιάδες βιβλία, ἐφημερίδες καὶ περιοδικά. Καὶ γράφονται ὄχι μονάχα ὅσα γίνονται σήμερα, μὰ ξανατυπώνονται καὶ ὅλα ἐκεῖνα τὰ παλιὰ χειρόγραφα, ποὺ εἶχαν γραμμéνα μὲ τὸ χέρι τοὺς οἱ ἀρχαῖοι ποιητῆς καὶ ἱστορικοί.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὰ βιβλία, μᾶς βοηθοῦνε κι' ἄλλα πράματα γιὰ νὰ μαθαίνουμε τὴν 'Αρχαία Ἑλληνικὴ ἱστορία. Τέτοια εἶναι τὰ ἀρχαῖα ἀντικείμενα ποὺ σώζονται ὡς σήμερα, (ἀρχαῖα οἰκοδομήματα, ἐρείπια, ἀγάλματα, τάφοι, ἀγγεῖα, ζωγραφιές κ.τ.λ.). "Ὅλ' αὐτὰ τὰ ὀνομάζουμε ἀρχαῖα μνημεῖα, γιατί ὅταν τὰ βλέπουμε, φέρνουμε στὴ μνήμη μας τοὺς ἀρχαίους μας προγόνους, ποὺ τὰ φτιάσανε.

Ἐπάρχουνε σήμερα κάτι ἐπιστήμονες ποὺ ὀνομάζονται ἀρχαιολόγοι, γιατί ἔχουν σπουδάσει ἐπίτηδες, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ μελετοῦν καὶ νὰ καταλαβαίνουν καλὰ τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα. Μερικὲς φορὲς μάλιστα οἱ ἀρχαιολόγοι παίρνουν ἐργάτες καὶ κάνουν ἀνασκαφές, γιὰ νὰ ξεθάψουνε μέσ' ἀπὸ τὴ γῆ, ἢ μέσ' ἀπὸ τὰ ἐρείπια διάφορα ἀρχαῖα ἀντικείμενα. Ἐπειτα οἱ ἀρχαιολόγοι τυπώνουνε βιβλία καὶ μᾶς ἐξηγοῦνε μέσα σ' αὐτὰ, μὲ λόγια καὶ μὲ φωτογραφίες, τὰ ὅσα ἀνακάλυψαν.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα ποὺ βρίσκουν οἱ ἀρχαιολόγοι τὰ πᾶνε καὶ τὰ τοποθετοῦνε σὲ κάτι οἰκοδομήματα, ποὺ ὀνομάζονται Μουσεῖα. Ἐκεῖ μέσα τὰ φυλᾶνε μὲ μεγάλη φροντίδα, γιὰ νὰ πηγαίνουν νὰ τὰ βλέπουν καὶ νὰ τὰ μελετοῦν ὅσοι θέλουν νὰ μύθουν κηλὰ τὴν 'Αρχαία ἑλληνικὴ ἱστορία.

Πόσο σπουδαῖα εἶναι τὰ ἀρχαῖα 'Ελληνικὰ μνημεῖα

"Ὅλοι σας θᾶχετε ἀκουστά, πὼς ἡ πατρίδα μας ἡ Ἑλλάδα, ἔχει ὄχι μόνο τὰ περισσότερα ἀρχαῖα βιβλία, ἀλλὰ καὶ τὰ περισσότερα ἀρχαῖα μνημεῖα (οἰκοδομήματα, ἀγάλματα κ.τ.λ.). Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ μνημεῖα εἶναι σήμερα ἐρείπια. Ἴσως νᾶχη κι' ὁ δικός σας ὁ τύπος ἀρχαῖα ἐρείπια καὶ ἀρχαῖα ἀντικείμενα. Τὰ περισσότερα ὅμως βρίσκονται στὴν Ἀθήνα.

Ποιός δὲν ἔχει ἀκουστά τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν μὲ τὸν Παρθενῶνα καὶ τὰ ἄλλα ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης; Ὅλα αὐτὰ τὰ ἀριστουργήματα τὰ φτιάσαν οἱ πρόγονοί μας, οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ποὺ εἶχαν ξεπεράσει ὄλους τοὺς ἀρχαίους λαοὺς στὰ γράμματα, στὶς τέχνες καὶ στὸν πολιτισμό.

Καὶ σήμερα ἀκόμα, ὕστερ' ἀπὸ τόσες χιλιάδες χρόνια ποὺ πέρασαν ἀπὸ τότε, ξεκινοῦν ἐπίτηδες ἄνθρωποι κι ἀπὸ τὰ πιὸ μακρινὰ μέρη τοῦ κόσμου κι ἔρχονται στὴν Ἀθήνα καὶ σ' ἄλλες ἑλληνικὲς πόλεις, γιὰ νὰ θαυμάσουν καὶ νὰ μελετήσουν τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τῆς τέχνης, ἅς εἶναι καὶ ἐρείπια.

Πόσο σπουδαία εἶναι ἡ Ἀρχαία Ἑλληνικὴ ἱστορία

Καταλαβαίνετε λοιπὸν κι ἐσεῖς, παιδιά, πὼς ἡ Ἀρχαία Ἑλληνικὴ ἱστορία εἶναι ἡ πιὸ ξακουστὴ καὶ ἡ πιὸ δοξασμένη τοῦ κόσμου. Αὐτὸ τὸ μαρτυροῦν τὰ ἀρχαῖα βιβλία, τὰ ἀρχαῖα οἰκοδομήματα, τὰ ἀρχαῖα ἐρείπια, τὰ ἀρχαῖα ἀγάλματα, οἱ ἀρχαῖες ζωγραφιές κι ὅλα τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, ποὺ μᾶς ἄφησαν οἱ δοξασμένοι πρόγονοί μας.

Εἶναι τόσο σπουδαία ἡ Ἀρχαία Ἑλληνικὴ ἱστορία, ποὺ τὴ διαβάζουν καὶ τὴ μελετοῦνε ὅλοι οἱ πολιτισμένοι λαοί. Τὴ διδάσκονται μάλιστα καὶ τὰ παιδιὰ τους στὸ σχολεῖο.

Γι' αὐτὸ καὶ σεῖς, τὰ Ἑλληνόπουλα, θὰ λαχταρᾶτε νὰ μάθετε καλὰ τὴν Ἀρχαία ἱστορία τῆς Πατρίδας μας.

Μ Ε Ρ Ο Σ Α · ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

Οί Πελασγοί (4000 π. Χ.)

Οί πρώτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδας ἦταν οί Πελασγοί. Γι αὐτούς δὲν ξέρουμε πολλά πράματα, γιατί ἡ ἱστορία τους εἶναι πάρα πολὺ παλαιά. Φαίνεται πὼς κατοικοῦσανε στὴν Ἑλλάδα στὰ 3.000 χρόνια π. Χ. ἴσως καὶ πρωτότερα, στὰ 4.000 π. Χ.

Ὅσα ξέρουμε σήμερα γιὰ τοὺς Πελασγοὺς τὰ μάθαμε ἀπὸ ἀρχαίους μύθους κι ἀπὸ τὰ βιβλία ποὺ γράψανε πιὸ ὕστερα οί ἀρχαῖοι συγγραφεῖς: ὁ μέγας ποιητὴς Ὁμηρὸς κι οί δυὸ μεγάλοι ἱστορικοί, ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Θουκυδίδης. Μὰ καὶ μέσα σ' αὐτὰ τὰ βιβλία βρίσκουμε πολὺ λίγα πράματα γιὰ τοὺς Πελασγοὺς.

Νὰ λοιπὸν μὲ λίγα λόγια ἡ ἱστορία τους: Οί Πελασγοί κατοικοῦσανε σ' ἅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας: στὴ Στερεά, στὴν Πελοπόννησο, στὰ Νησιά καὶ στὴν Κρήτη, ἀκόμα καὶ στὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Μιλοῦσανε τὴν Πελασγικὴ γλῶσσα, ἔξεραν μερικὲς τέχνες καὶ εἶχανε κάποιον μικρὸ πολιτισμό. Ὅσοι ζοῦσανε στὶς πεδιάδες, καλλιεργοῦσαν τὴ γῆ, ὅσοι ζοῦσανε στὰ βουνὰ ἦταν κυνηγοί καὶ τσοπάνηδες, καὶ κεῖνοι ποὺ ζοῦσαν στὰ παράλια μέρη ἦταν ψαράδες.

Κατασκεύαζαν ἐργαλεῖα καὶ ὄπλα ἀπὸ πέτρα, γιατί δὲν εἶχαν βρῆ ἀκόμα τὰ μέταλλα. Φτιάνανε καὶ ἄτεχνα ἀγάλματα στοὺς θεοὺς τους ἀπὸ ξύλο (ξόανα), μὲ τὰ πόδια ἐνωμένα καὶ μὲ τὰ χέρια κολλημένα στὸ κορμί.

Οί Αἰγαῖοι

Κρητικὸς ἢ Μινωϊκὸς πολιτισμὸς 2800 — 1400 π. Χ.

Στὰ πολὺ παλιὰ ἐκεῖνα χρόνια, ποὺ κατοικοῦσανε στὴν Ἑλλάδα οί Πελασγοί, ζοῦσε καὶ μιὰ ἄλλη φυλὴ, ποὺ κατοικοῦσε στὰ νησιά καὶ στὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ προπάντων στὴν Κρήτη. Τοὺς ἀνθρώπους τῆς παλαιᾶς αὐτῆς φυλῆς τοὺς ὀνομάζουμε σήμερα Αἰγαίου.

Οι Αιγαῖοι προόδεψαν στὸν πολιτισμὸ περισσότερο ἀπ' ἄλλους τοὺς ἀρχαίους λαοὺς. Μὰ κι ἀπὸ τοὺς Αἰγαίους πάλι, περισσότερο προόδεψαν οἱ Κρητικοί.

Οἱ Κρητικοὶ τῆς παλιᾶς ἐκείνης ἐποχῆς ἦταν ἄντρες ὠραῖοι καὶ ζωηροί, μέτριοι στὸ ἀνάστημα καὶ λεπτοκαμωμένοι, μὲ μέση λεπτή, μὲ μαῦρα σγουρά μαλλιά καὶ μεγάλα μάτια. Οἱ γυναῖκες τους ἐπίσης ἦταν ὠραῖες καὶ ὁμορφοντυμένες.

Οἱ Κρητικοὶ καλλιεργοῦσαν τὴ γῆ καὶ βγάζανε πολλὰ προϊόντα. Τὰ σπουδαιότερα ἦταν τὸ λάδι καὶ τὸ κρασί. Ἐπίσης πρῶτοι αὐτοὶ κατασκεύασαν ξύλινα μακρόστενα καράβια. Μ' αὐτὰ ταξιδεύανε σ' ἄλλο τὸ Αἰγαῖο καὶ στὴ Μεσόγειο καὶ μεταφέρναν ἐμπορεύματα στὶς διάφορες πόλεις. Ἀπὸ κεῖ πάλι ἀγόραζαν ἄλλα ἐμπορεύματα καὶ τὰ φέρνανε στὴν Κρήτη καὶ σ' ἄλλα μέρη.

Προοδέψανε πολὺ στὴ ναυτιλία καὶ στὸ ἐμπόριο οἱ Κρητικοί, γιατί τοὺς βοήθουσε ἡ καλὴ θέση τοῦ νησιοῦ τους, πού βρίσκεται στὸ μέσο περίπου τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Ἔτσι, μπόρεσαν καὶ πλούτισαν πολὺ. Ὅμως τὸν περισσότερο πλοῦτο τὸν ἀπόχτησαν ἀπὸ τὸ δούλεμα τοῦ μπρούντζου (ὄρειχαλκου). Γιὰ νὰ φτιάγουν τὸ μπρούντζο, ἔνωσαν δυὸ μέταλλα μαζί, τὸ χαλκὸ καὶ τὸ καλαῖ (κασσίτερο). Τὸ χαλκὸ τὸν ἀγόραζαν ἀπὸ τὴν Κύπρο, πού ἔβγαζε πάρα πολὺ. Γιὰ νὰ φέρουν ὅμως τὸ καλαῖ στὸ νησί τους οἱ Κρητικοί, ταξιδεύανε πολὺ μακριά, ὡς τὴν Ἰσπανία.

Ἀπὸ τὸ μπρούντζο κατασκεύαζαν πάρα πολλὰ ἀντικείμενα καὶ σκεύη, πού τὰ πουλοῦσανε μαζί μὲ τὰ γεωργικὰ τους προϊόντα σ' ἄλλες χῶρες καὶ κέρδιζαν πάρα πολλὰ χρήματα.

Στὰ 1500 περίπου πρὸ Χριστοῦ, πού βασιλευε ὁ Μίνωας στὴν Κρήτη, τὸ δούλεμα τοῦ μπρούντζου εἶχε φτάσει στὴν πιὸ μεγάλη του ἀκμή. Γι' αὐτὸ κι οἱ Κρητικοὶ φτάσανε τότες στὸ μεγαλύτερὸ τους πολιτισμὸ καὶ χτίσανε μεγάλες καὶ ὠραῖες πόλεις, μὲ ὁμορφα σπῖτια. Τὰ σπῖτια τους εἶχαν πολλὰ πατώματα, καὶ τὰ χτίζανε μὲ πέτρες, μὲ τοῦβλα καὶ μὲ ἀσβέστη. Κι ἀκόμα, ἐπειδὴ τὸ κλίμα τῆς Κρήτης ἦτανε πολὺ ζεστό, φτιάγναν τὰ σπῖτια μὲ πολλὰς στοῖες, γιὰ νὰ μὴ μπαῖνη πολὺς ἥλιος καὶ γιὰ νὰ περνᾶ εὐκόλα μέσα τὸ ἀεράκι τῆς θάλασσας νὰ τοὺς δροσίζη.

Οἱ πιὸ μεγάλες κι οἱ πιὸ πλούσιες πόλεις τῆς Κρήτης ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, ἦταν ἡ Κνωσσός, στὸ βόρειο μέρος, κοντὰ στὸ σημερινὸ Ἡράκλειο, καὶ ἡ Φαιστός, στὸ νότιο μέρος, κι οἱ δυὸ παραθαλάσσιες.

Οί βασιλιάδες τῆς Κνωσσοῦ ἦταν πάρα πολὺ πλούσιοι. Κατασκεύασαν πολεμικὸ στόλο καὶ πῆγαν μὲ στρατὸ στὴν Πελοπόννησο, στὴν Ἀττικὴ, στὰ Νησιά καὶ σ' ἄλλα παράλια μέρη καὶ τὰ ὑπόταξαν.

Ὁ πιὸ ξακουστὸς ἀπ' τοὺς βασιλιάδες τῆς Κνωσσοῦ ἦταν ὁ Μίνωας, πού εἶχε ἓνα πελώριο παλάτι, τὸ Λαβύρινθο. Ὁ Μίνωας, καθὼς ξέρουμε, εἶχε νικήσει τοὺς Ἀθηναίους καί, ὅπως ἔλεγε κάποιος μῦθος, τοὺς ὑποχρέωσε νὰ τὰ στέλνουν κάθε χρόνο 7 παλληκάρια καὶ 7 κοπέλες, πού τοὺς ἔριχνε στὰ ὑπόγεια τοῦ Λαβύρινθου, τροφή στὸ Μινώταυρο. Ἐπίσης ἓνας ἀρχαῖος μῦθος λέει, πὼς ὁ Μίνωας ἔφερε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, στὴν Κρήτη ἓνα περίφημο τεχνίτη, τὸ Δαίδαλο, πού μαζί μὲ τὸ γιό του, τὸν Ἴκαρο, χτίσανε τὸ Λαβύρινθο.

Γιὰ τὴν ἀρχαία ἱστορία τῆς Κρήτης, μαθαίνουμε ἀρκετὰ πράματα ἀπὸ τὸν ποιητὴ Ὅμηρο, κι ἀπ' τοὺς ἱστορικοὺς Ἡρόδοτο καὶ Θουκυδίδη. Ὁ Ὅμηρος μάλιστα γράφει πὼς τὰ παλληκάρια κι οἱ κοπέλλες τῆς Κνωσσοῦ χορεύανε λεβέντικα, πιασμένοι χέρι—χέρι, κι ὁ κόσμος στεκόταν τριγύρω καὶ καμάρωνε.

Ὅμως, τὰ περισσότερα πράματα γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Κρήτης, τὰ μάθαμε μελετώντας τὰ ἐρεῖπια. Ἀπὸ τὸ 1900 μ. Χ. κι ἐδῶ, γίνηκαν σπουδαῖες ἀνασκαφές στὴν Κνωσσὸ καὶ στὴ Φαιστό, καὶ βρέθηκαν οἱ δυὸ αὐτὲς πολιτείες, πού ἦταν θαμμένες κάτ' ἀπὸ τὴ γῆ. Τὶς ἀνασκαφές αὐτὲς τὶς ἔκανε ὁ Ἄγγλος ἀρχαιολόγος Ἴβανς. Βρῆκε ἐκεῖ πολλὰ ἀντικείμενα, πού φανερώνουνε τὸν πλοῦτο καὶ τὸ μεγαλεῖο τοῦ ἀρχαίου Κρητικοῦ πολιτισμοῦ. Βρῆκε πιλάτια μὲ τοιχογραφίες, πού παρασταίνουν θρησκευτικὲς τελετές, γεωργικὲς ἐργασίες, ψάρεμα, κυνήγι κ.λ.π. Μέσα σὲ ἀποθήκες βρῆκε πίθους, πού βάζανε σ' αὐτοὺς οἱ Κρητικοὶ τὰ γεννήματά τους. Βρῆκε στάμνες καὶ ὠραῖα ἀγγεῖα, πού ἀπάνω τους ἦταν ζωγραφισμένα λουλούδια, κρίνοι, θαλασσο νὰ ζῶ κ.τ.ἄλλα. Βρῆκε ἀγαματσάκια ἀπὸ πορσελάνη, φτιαγμένα μὲ τέχνη. Βρῆκε ἀκόμα καὶ πολλὰ ἐργαλεῖα, ὅπλα καὶ σκεύη, φτιαγμένα μὲ μπροῦντζο. Μερικὰ εἶναι στολισμένα μὲ πλουμῖδια ἀπὸ χρυσὰρ κ.τ.ἄσῃμι. Τὰ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ φυλάγονται σήμερα στὸ Μουσεῖο τοῦ Ἡρακλείου.

Ὅλ' αὐτὰ φανερώνουν, ὅπως εἶπαμε καὶ πρωτότερα, πὼς οἱ Κρητικοὶ τὴν ἐποχὴ τοῦ Μίνωα εἶχανε τὸ μεγαλύτερο πολιτισμὸ ἀπ' ὄλους τοὺς ἄλλους λαοὺς. Τὸν πολιτισμὸ αὐτὸ τὸν ὀνομάζουμε σήμερα Κρητικὸ ἢ Μινωϊκὸ πολιτισμὸ.

Οἱ Προέλληνες

Οἱ δυὸ αὐτὲς φυλὲς ποὺ εἶδαμα ὡς τῶρα, Πελασγοὶ καὶ Αἰγαῖοι, ἦταν οἱ πρῶτοι—πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδας. Αὐτοὶ φαίνεται πὼς κάνανε μεταξύ τους πολλοὺς πολέμους στὴν ἀρχή, ὥσπου μὲ τὸν καιρὸ ἀνακατεύτηκαν καὶ ζήσανε μαζί εἰρηνικά.

Ὅμως καὶ τοὺς Πελασγοὺς καὶ τοὺς Αἰγαίους, τοὺς ὀνομάζουμε σήμερα Προέλληνες, γιατί οἱ καθ' αὐτὸ Ἑλληνες δὲν εἶχαν ἔρθει ἀκόμα στὴν Ἑλλάδα.

Οἱ πρῶτοι Ἑλληνες (2000 π. Χ.)

(Ἴωνες, Ἀχαιοί, Αἰωλεῖς, Δωριεῖς)

Οἱ πρῶτοι—πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδας, καθὼς εἶδαμε ἦταν οἱ Πελασγοὶ καὶ οἱ Αἰγαῖοι. Ὅμως πρὶν ἀπὸ τὰ 2.000 χρόνια π. Χ. ἄρχισε νὰ κατεβαίη στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸ βορρὰ ἕνας λαὸς ἔξυπνος καὶ πολεμικός. Ὁ λαὸς αὐτὸς ἦταν οἱ Ἑλληνες. Αὐτοὶ ὑπόταξαν τὴν Ἑλλάδα καὶ μὲ τὸν καιρὸ ἀνακατεύτηκαν μὲ τοὺς πρῶτους τῆς κατοίκους, τοὺς Πελασγοὺς καὶ τοὺς Αἰγαίους.

Οἱ Ἑλληνες ὅμως ἦταν τέσσερις φυλές: Οἱ Ἴωνες, οἱ Ἀχαιοί, οἱ Αἰωλεῖς καὶ οἱ Δωριεῖς. Καὶ δὲν ἦρθαν ὅλοι μαζί στὴν Ἑλλάδα, μὰ ὁ ἕνας ὕστερ' ἀπ' τὸν ἄλλο. Πρῶτοι ἦρθαν οἱ Ἴωνες κι ἀπλώθηκαν γύρω στὸ Αἰγαῖο πέλαγος καὶ πρὸ πάντων στὴν Ἀττικὴ, στὴν Εὐβοία, στὶς Κυκλάδες, στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου καὶ στὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ὑστερ' ἀπὸ τοὺς Ἴωνες ἦρθαν οἱ Ἀχαιοί, ἔπειτα οἱ Αἰωλεῖς καὶ τελευταῖοι οἱ Δωριεῖς.

Οἱ Αἰωλεῖς ἀπλώθηκαν κι αὐτοὶ σ' ὅλη σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα, μὰ προπάντων στὴ Θεσσαλία καὶ στὰ βορειοδυτικὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, γύρω στὴν Τροία, ὅπου ὁ χώρα ἐκεῖνη ὀνομάστηκε ἀπὸ τὸνομά τους Αἰολίδα.

Γιὰ τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ τοὺς Δωριεῖς θὰ μιλήσουμε ξεχωριστὰ παρακάτω.

Οἱ Ἀχαιοὶ

(Ὁ Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς 2000-1100 π. Χ.)

Ἔπειτα ἀπὸ τοὺς Ἴωνες φτάσανε στὴν Ἑλλάδα οἱ Ἀχαιοί, στὰ 2000 περίπου π. Χ. Αὐτοί, ἐπειδὴ ἦταν πολὺ δυνατοὶ στὸ σῶμα κι εἶχανε καὶ πολὺ καλύτερα ὄπλα, νίκησαν τοὺς πιὸ παλαιοὺς κατοίκους τῆς Ἑλλάδας καὶ ὑπόταξαν ὅλη τὴν Ἑλληνικὴ χώρα, ἀπὸ τὴ Θεσσαλία ὡς τὴν Πελοπόννησο.

Φαίνεται πὼς οἱ Ἀχαιοὶ χρησιμοποιοῦσανε στὸν πόλεμο τῆς ξηρᾶς, ἄλο γα καὶ πολεμικὰ ἀμάξια (ἄρματα). Ἔπειτα ὅμως ἀπὸ καιρὸ γίνηκαν καὶ καλοὶ θαλασσινοί. Φτιάσανε καράβια κι ἀρχίσανε νὰ συναγωνίζονται στὸ ναυτικὸ τὸς Κρητικούς. Κατασκεύασαν καὶ πολεμικὸ στόλο, πήγανε στὴν Κρήτη, νίκησανε τοὺς Κρητικούς καὶ πήραν τὶς πλούσιες πόλεις τοὺς. Αὐτὸ γίνηκε στὰ 1400 περίπου π. Χ.

Ἄπὸ τότε ὁ πολιτισμὸς τῆς Κρήτης ἄρχισε νὰ παρακμάζη. Κι ὅσο παράκμαζαν οἱ Κρητικοί, ἄλλο τόσο προόδευαν οἱ Ἀχαιοί.

Ὅμως οἱ Ἀχαιοὶ δὲν πήρανε μονάχα τὴν Κρήτη. Μὲ τὸ δυνατὸ στόλο τοὺς κούρσευαν ὅλα τὰ νησιά κι ὅλες τὶς παράλιες πόλεις τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Πήγαιναν ἀκόμα καὶ στὴν Αἴγυπτο, γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ.

Ἐπειτα, πολλοὶ Ἀχαιοί, γιὰ νὰ μποροῦν πιὸ εὐκολὰ νὰ κάνουν τὸ ἐμπόριό τους, φύγανε ἀπὸ τὴν καθαυτὴ Ἑλλάδα καὶ πήγαν καὶ κατοίκησαν μὲ τὶς οἰκογένειές τους σὲ διάφορα μέρη τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Δηλαδή πήγαν καὶ χτίσανε ἀποικίες. Αὐτὸ γίνηκε στὸ 1300 περίπου π. Χ.

Τέτοιες ἀποικίες τῶν Ἀχαιῶν χτίστηκαν στὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, στὴν Κύπρο καὶ σι' ἄλλα νησιά, ἀκόμα καὶ στὸ νότιο μέρος τῆς Ἰταλίας, στὸν κόλπο Τάραντα.

Οἱ Ἀχαιοὶ φτιάσανε πολλὰ κράτη πάνω στὴν Ἑλλάδα. ὅμως τὸ πιὸ πλούσιο καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο ἀπ' ὅλα ἦταν τὸ κράτος τῶν Μυκηνῶν, στὴν Πελοπόννησο.

Οἱ Μυκηναεὶς ἦταν μιὰ πόλη χτισμένη πάνω σ' ἓνα λόφο, στὴν Ἀργολικὴ πεδιάδα. Ἡ πεδιάδα αὐτὴ ἦταν καὶ στὰ παλιὰ ἐκεῖνα χρόνια πάρα πολὺ εὐφορῆ. Ἐπίσης, ἐκεῖ κοντὰ βρισκόντανε δυὸ πόλεις, πολὺ ἐμπορικές, τὸ Ἄργος καὶ ἡ Κόρινθος. Οἱ ἔμποροι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, γιὰ νὰ μεταφέρουν τὰ ἐμπορεύματά τους ἀπὸ τὸ Ἄργος στὴν Κόρινθο, περνοῦσαν μέσ' ἀπὸ τὴν Ἀργολικὴ πεδιάδα. Ἐκεῖ τοὺς φορολογοῦσαν οἱ βασιλιάδες τῶν Μυκηνῶν καὶ παίρνανε πολλὰ χρήματα. Κέρδιζαν ἐπίσης πολλὰ χρήματα ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς Ἀργολικῆς πεδιά-

δας, πού ήταν δική τους. Όμως, τόν περισσότερο πλοῦτο τὸν ἀπόκτησαν οἱ βασιλιάδες τῶν Μυκηνηῶν μὲ τὸ στόλο τους, γιατί μ' αὐτὸν κούρσευαν, ὅπως εἶπαμε πρωτότερα, καὶ πολὺ μακρινὲς χῶρες.

Οἱ Μυκῆνες εἶχαν τόσο πλοῦτο καὶ τόσο χρυσάφι, πού ὁ ποιητὴς Ὅμηρος ὀνομάζει αὐτὴ τὴν πόλη «Πολύχρυσο Μυκῆνη». Ἄλλη σπουδαία πόλη στὸ Κράτος τῶν Μυκηνηῶν, πιὸ ἀρχαία κι ἀπὸ τίς Μυκῆνες ἦταν ἡ Γίρυνθα, κοντὰ στὸ Ἄργος.

Εἶπαμε, πῶς, ὅταν ἦρθαν στὴν Ἑλλάδα, οἱ Ἀχαιοὶ ἤξεραν πολλὰ πράματα. Όμως, μὲ τὸν καιρὸ, μάθανε ἀκόμα πολὺ περισσότερα καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τοὺς Κρητικούς. Ἀπ' αὐτοὺς πῆραν τὸ Μινωϊκὸ πολιτισμὸ καὶ τὸν ἀνάπτυξαν πολὺ περισσότερο. Ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς τῶν Ἀχαιῶν πῆρε τὸνομα τῆς πιὸ πλούσιας πόλης τους καὶ ὀνομάστηκε Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς.

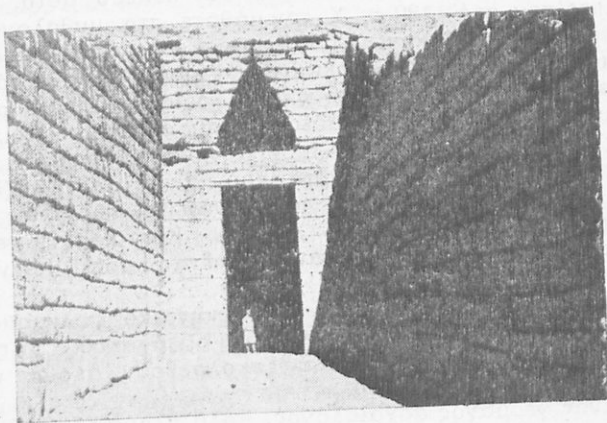
Γιὰ τὴν ἱστορία τῶν Ἀχαιῶν καὶ γιὰ τὸν πολιτισμὸ τους, μαθαίνουμε ἀρκετὰ πράματα ἀπὸ τὸν ποιητὴ Ὅμηρο, πού ἔγραψε γιὰ τὸν Γρωϊκὸ πόλεμο. Τὸν πόλεμο αὐτό, πού γίνθηκε περίπου στὰ 1180 π. Χ. τὸν μάθατε στὴ μυθολογία σας. Ὁ βασιλιάς τῶν Μυκηνηῶν, ὁ Ἀγαμέμνωνας, πῆρε μαζί του πολλοὺς Ἕλληνες βασιλιάδες καὶ πῆγαν ὅλοι μὲ τὰ καράβια τους καὶ μὲ τὸ στρατό τους στὴν Τροία καὶ τὴν κούρσεψαν. Ὅλους ἐκείνους τοὺς βασιλιάδες, καὶ τοὺς στρατιῶτες τους, ὁ Ὅμηρος τοὺς λέει Ἀχαιοὺς. Οἱ Ἕλληνες λοιπὸν ὀνομάζονταν τότε Ἀχαιοί. Κι ἡ ἐκστρατεία αὐτή, πού κάναν ὅλοι μαζί στὴν Τροία, ἔχει μεγάλη σημασία, γιατί φανερώνει πῶς ὅλες αὐτὲς οἱ ἀρχαῖες φυλὲς (Πελαγοί, Αἰγαῖοι, Κρητικοί, Ἴωνες καὶ Ἀχαιοὶ) σμίξανε καὶ μονοιάσανε σὰν ἕνας λαός, γιὰ νὰ κάνουν τὸν πόλεμο ἐκεῖνο.

Γιὰ τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ γιὰ τὸ Μυκηναϊκὸ πολιτισμὸ, μᾶς δίδαξαν πολὺ περισσότερα πράματα οἱ ἀνασκαφές, πού γίνθηκαν ἐδῶ καὶ χρόνια καὶ πού ἐξακολουθοῦν ἀκόμα νὰ γίνονται καὶ σήμερα.

Ἐνας γερμανὸς ἀρχαιολόγος, πολὺ πλούσιος, ὁ Σλῆμαν, διάβαζε μὲ μεγάλη ἀγάπη τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου, τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσεια. Τόσο μεγάλη ἐντύπωση τοῦ κάνανε τὰ δυὸ αὐτὰ βιβλία, πού ἀποφάσισε νὰ κάνη ἀνασκαφές. Στὰ 1870 περίπου, ἄρχισε τὸ ἔργο του, κι ἔκανε ἀνασκαφές στὶς Μυκῆνες, στὴν Τροία καὶ στὴν Γίρυνθα.

Στὴν ἀκρόπολη τῶν Μυκηνηῶν, πάνω στὸ λόφο, ἀνακάλυψε πολλὰ πράματα: Πρῶτα—πρῶτα βρῆκε τὸ κάστρο τῆς ἀκρόπολης, πού εἶναι χτισμένο μὲ πελώριες τετράγωνες πέτρες, θεμέλιες τῆ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη, χωρὶς λάσπη ἢ ἀσβέστη. Τὸ

κάστρο περιτριγυρίζει την αρχαία πόλη, κι οι πέτρες του είναι τόσο μεγάλες, πού μερικές απ' αυτές δέ μπορούν νά τις μετακινήσουν πολλοί άνθρωποι μαζί. Τέτοια κάστρα σώζονται ακόμα σήμερα και σ' άλλα μέρη της Ελλάδας, γιατί οι Άχαιοί, όπως είπαμε, κυρίεψαν πολλές πόλεις την αρχαία εκείνη εποχή. Τα κάστρα αυτά, τά όνομάζει σήμερα ό λαός Πελασγικά ή Κυκλώπεια, γιατί νομίζει πως τά χτίσαν οι Πελασγοί ή άνθρωποι γίγαντες σάν τούς Κύκλωπες. Βρέθηκαν ακόμα στις Μυκήνες και τάφοι βασιλιάδων χριστοί, θολωτοί. Μέσα σ' αυτούς ήταν οι νεκροί βαλσαμωμένοι (μούμιες) και φορούσανε στό πρόσωπο μάσκα, φτιαγμένη από χρυσάφι. Έκτός απ' αυτό, βρέθηκαν μέσα στους τάφους πολλά πλούσια αντικείμενα, γιατί οι Άρχαίοι Έλληνες συνήθιζαν κι έθαβαν μαζί με τό νεκρό, ό,τι αγαπούσε αυτός στη ζωή του. Έτσι βρέθηκαν σπάθιά και μαχαίρια φτιαγμένα από μπρούντζο και πλουμισμένα με χρυσάφι, άγγελια πήλινα και μπρούντζινα, ζωγραφισμένα απ' έξω, χρυσά ποτήρια, βραχιόλια, δαχτυλίδια κι άλλα πολύτιμα πράματα.

Βασιλικοί τάφοι Μυκηνών

Στην ακρόπολη της Τίρυνθας πάλι, βρέθηκε τό ανάκτορο των βασιλιάδων των Άχαιών. Τό παλάτι αυτό ήταν μονόροφο και χωρίς παράθυρα. Στην είσοδο όμως υπήρχε μιá στοά με κολόνες και μεγάλες πόρτες, για νά φωτίζεται από κεί όλο τό χτίριο. Στη μέση του παλατιού ήταν τό μεγαλύτερο δωμάτιο, πού τόλεγαν μέ γαρο. Αυτό ήταν στολισμένο με ώραιες τοιχογραφίες, με ζωγραφιστά σχέδια στό πάτωμα και με άλλα

στολίδια. Στη μέση τοῦ πατώματος ἦταν τὸ τζάκι, ἡ ἔστια, ὅπως τὸ λέγανε τότε, ὅπου ἀναβαν φωτιά γιὰ νὰ ζεσταίνονται καὶ γιὰ νὰ φέγγουν. Σ' αὐτὸ τὸ δωμάτιο περνούσανε τὴ μέρα τους οἱ Ἀχαιοί, σ' αὐτὸ τρώγανε καὶ δέχοντας τοὺς ξένους τους.

Βρέθηκαν ἐπίσης στὴν Τίρυνθα κάστρα μὲ πελώριες πέτρες, ὅπως στὶς Μυκῆνες, καὶ ἄλλα ἀντικείμενα.

“Ὀλ' αὐτὰ ποὺ ἦρθαν στὸ φῶς μὲ τίς ἀνασκαφές, φανερώουν πὼς ὅσα ἔγραψε ὁ Ὅμηρος ἦταν ἀληθινά. Μόνο ποὺ τὰ στόλισε μὲ τὴν πλοῦσια φαντασία του. Φανερώνουν ἀκόμα πὼς ὁ Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς, ἀφοῦ διδάχτηκε κι ἔμαθε πολλά ἀπὸ τὸ Μινωϊκὸ πολιτισμὸ, τὸν ξεπέρασε.

Πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα, ποὺ βρέθηκαν στὶς Μυκῆνες καὶ στὴν Τίρυνθα, φυλάγονται στὸ Ἀρχαιολογικὸ Μοῦσεϊο τῶν Ἀθηνῶν καὶ σ' ἄλλα Μοῦσεϊα τῆς Ἑλλάδας.

Οἱ Δωριεῖς (1100 π. Χ.)

Ὁγδόντα χρόνια ὕστερ' ἀπ' τὸν Τρωϊκὸ πόλεμο, στὰ 1100 περίπου, κατέβηκε στὴν Ἑλλάδα ἀπ' τὸ βορρῆ ἢ πιὸ σκληρῆ κι ἢ πιὸ πολεμικῆ φυλὴ τῶν Ἑλλήνων, οἱ Δωριεῖς. Αὐτοὶ ἦταν ἀπολίτιστοι. Ἦταν ὅμως πολὺ δυνατοὶ στὸ σῶμα καὶ καλὰ ὀπλισμένοι. Τὰ κοντάρια τους καὶ τ' ἄλλα τους ὄργανα ἦταν ἀπὸ σίδηρο, ἐνῶ τὰ ὄπλα τῶν Ἀχαιῶν, καθὼς ξέροῦμε, ἦταν ἀπὸ μπροῦτζο.

Γι' αὐτὸ, ἐπειδὴ ἦταν πιὸ δυνατοὶ καὶ πιὸ καλοὶ πολεμιστὲς οἱ Δωριεῖς, ἀπλώθηκαν γρήγορα σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

Κυρίεψαν πρῶτα τὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Βοιωτία κι ἔπειτα πῆγαν καὶ κατοίκησαν πολλὰ χρόνια στὴ χώρα ποὺ βρίσκεται ἀνάμεσα στὴν Οἴτη καὶ στὸν Παρνασσό, ποὺ ἀπὸ τὸνομά τους ὀνομάστηκε Δωρίδα.

Ὑστερ' ἀπὸ καιρὸ, πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς κατασκεύασαν κάρβια στὴν πόλη Ναύπακτο, πέρασαν τὸν Κορινθιακὸ κόλπο καὶ φτάσανε στὴν Πελοπόννησο. Ἐκεῖ πολέμησαν σκληρά, νίκησαν τοὺς Ἀχαιοὺς, κυρίεψαν τίς Μυκῆνες καὶ τίς ἄλλες πόλεις κι' ἄρπαξαν τοὺς θησαυροὺς τους.

Ἀπὸ κεῖ κατέβηκαν ἀκόμα πιὸ νότια, στὴ Λακωνία, ποὺ εἶχε πρωτεύουσα τὴν πόλη Σπάρτη. Οἱ Λάκωνες πολέμησαν πολὺ γενναῖα, ἐκτὸς ἀπὸ μερικοὺς ποὺ παραδόθησαν ἀμέσως στοὺς ἐχθροὺς. Ὅμως, στὸ τέλος τοὺς νίκησαν κι αὐτοὺς οἱ Δωριεῖς καὶ κατοίκησαν μέσα στὴ Σπάρτη. Τότε, ἐκείνους ποὺ εἶχαν παραδοθῆ, χωρὶς νὰ πολεμήσουν, τοὺς ἀφήσανε οἱ Δωρι-

εις στα περίχωρα της Σπάρτης για να ζουν εκεί καλλιεργώντας τα χωράφια και κάνοντας διάφορες τέχνες και εμπόριο. Αυτοί ονομάστηκαν περίοικοι. Έκείνους όμως που αντιστάθηκαν και πολέμησαν τους κάνανε δούλους και τους υποχρέωσαν να καλλιεργούν τα χτήματα των Δωριέων κατακτητών και να τους κάνουν όλες τις δουλειές τους. Οι δούλοι αυτοί ονομάστηκαν εἴλωτες.

Όμως οι Δωριεῖς ἀπλώθηκαν με τὸν καιρὸ καὶ στ' ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδας καὶ στὰ νοτιοδυτικὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Μονάχα τὴν Ἀττικὴ καὶ τὴν Εὐβοία δὲ μπόρεσαν νὰ κυριέψουν. Ζητήσανε νὰ πάρουμε τὴν Ἀθήνα, δταν ἦταν βασιλιάς τῆς ὁ Κόδρος, μὰ δὲν τὸ κατόρθωσαν, ὅπως θὰ δοῦμε σ' ἄλλο κεφάλαιο στὸ βιβλίο τοῦτο.

Ὁ ἐρχομὸς αὐτὸς τῶν Δωριέων τάραξε καὶ ἀναστάτωσε τὴν Ἑλλάδα, γιατί οἱ Δωριεῖς κάνανε πολλές καταστροφές ἀπ' ὅπου περάσανε. Οἱ Μυκῆνες κι οἱ ἄλλες πόλεις χάσανε τὸν πλοῦτό τους καὶ τὰ ἔργα τῆς τέχνης τους. Ἐτσι καταστράφηκε ὁ Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς κι ἡ Ἑλλάδα πτωδρόμησε κι ἔμεινε πάνω ἀπὸ 300 χρόνια στὸ σκοτάδι. Πολλοὶ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδας, γιὰ νὰ γλιτώσουν ἀπὸ τοὺς Δωριεῖς, φύγανε καὶ πῆγαν καὶ κατοίκησαν στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ στὰ δυτικὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Οἱ κατοπινοὶ Ἕλληνες θυμόντανε ζοηρὰ γιὰ πολλὰ χρόνια τῶν ἐρχομὸ τῶν Δωριέων. Ὅμως, με τὸν καιρὸ, ξεχάστηκε αὐτὸς ὁ πόλεμος, γιατί δὲν ὑπῆρχε ἀκόμα οὔτε γραφὴ οὔτε βιβλία. Γι αὐτὸ οἱ Δωριεῖς ἔπλασαν ἕνα μῦθο, καὶ λέγανε πὼς ἦταν ἀπόγονοι τοῦ Ἡρακλεῖ, ποὺ τοὺς εἶχε διώξει ὁ Εὐρυσθέας ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο καὶ πὼς ὁ ἐρχομὸς τους στὴν Ἑλλάδα ἦταν ἐπιστροφὴ στὴν παλαιὰ τους πατρίδα. Ἀπ' αὐτὸ τὸ μῦθο, ὁ ἐρχομὸς τῶν Δωριέων στὴν Ἑλλάδα, ὀνομάστηκε Κἀθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν.

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

Οί Έλληνικές αποικίες κι ό πολιτισμός τους

Έχουμε δεϊ πώς στα πολύ παλιά χρόνια, πού κατέβηκαν για πρώτη φορά οι Έλληνες στην Ελλάδα, πολλοί απ' αυτούς πήγαν άμέσως και κατοίκησαν στα νησιά του Αιγαίου και στα δυτικά παράλια της Μικρής Άσίας (Ίωνες, Αιολείς, Άχαιοί). Αυτές ήταν οι αρχαιότερες Έλληνικές αποικίες. Είδαμε όμως και στο προηγούμενο μάθημα πώς, όταν κατέβηκαν οι Δωριείς, πολλοί Έλληνες φύγαν από την Ελλάδα για να γλιτώσουν και πήγαν και κατοίκησαν στα παράλια της Μικρής Άσίας, κι ακόμα πώς κι οι Δωριείς οι ίδιοι πήγαν στα νοτιοδυτικά της Μικρής Άσίας. Αυτές ήταν οι νεώτερες Έλληνικές αποικίες.

Όμως οι Έλληνες οι διωγμένοι από τους Δωριείς, πού πήγαν πρόσφυγες στη Μικρή Άσία και χτίσαν τις νεώτερες αποικίες, δέν ήταν δυνατό να ξεχάσουν όλότελα τά ήθη και τά έθιμα των πατέρων τους, ούτε και τις έργασίες και τις τέχνες τους. Δίδαξαν λοιπόν αρκετά πράματα από τó Μυκηναϊκό πολιτισμό στους παλιούς άποικους της Μικρής Άσίας. Έτσι, στη Μικρή Άσία και στα νησιά του Αιγαίου πελάγους, καθώς σμίξανε οι παλιές κι οι νέες αποικίες, δυνάμωσε πολύ εκεί ό Έλληνισμός.

Όμως, και στη Μικρή Άσία ξεχώριζαν οι τρεις Έλληνικές φυλές. Στα βορειοδυτικά παράλια και στ' άπέναντι νησιά, Λήμνο και Λέσβο, κατοικούσαν Αιολείς και μιλούσαν την Αιολική γλώσσα. Στο μέσο και στ' άπέναντι νησιά, Χίο και Σάμο, κατοικούσαν Ίωνες πού μοιάζανε πάρα πολύ με τους Άχαιούς και μιλούσανε την Ίωνική γλώσσα. Στα νότιοδυτικά πάλι και στο άπέναντι μέρος, εκεί πού είναι τά σημερινά Δωδεκάνησα, κατοικούσανε Δωριείς και μιλούσαν τή Δωρική γλώσσα. Ωστε στη Μικρή Άσία υπήρχαν τριών ειδών άποικίες: οι Αιολικές, οι Ίωνικές και οι Δωρικές.

Η Μικρή Άσία και τά κοντινά νησιά του Αιγαίου πελάγους, όπως σήμερα έτσι και τότε, είχαν θαυμάσιο κλίμα και πολύ εύφορη γή. Γι' αυτό οι Έλληνες εκεί καταγίνονταν με τή γεωργία και βγάζαν άφθονα και καλά προϊόντα: σιτάρια, όσπρια, έλιές και λάδι, σταφύλια και κρασί, σύκα, όπωρικά κ.λ.π. Άρχισαν λοιπόν να κάνουν έμπόριο πρώτα απ' τή στεριά με

τις Ἀνατολικές χώρες (Βαβυλωνία, Περσία κ.τ.λ.) Ἐπειτα ὁμῶς φτιάσανε καράβια καὶ συναγωνίζονταν στὸ ναυτικὸ καὶ στὸ ἐμπόριο τοὺς Φοίνικες, ποὺ ἦταν οἱ καλύτεροι ναυτικοὶ τῆν ἐποχὴ ἐκείνη. Μὲ τὸ ἐμπόριο λοιπὸν οἱ ἀποικίες πλούτισαν πολὺ.

Περισσότερο ὁμῶς ἀπ' ὅλες τὶς ἀποικίες τῆς Μ. Ἀσίας προόδεψαν οἱ Ἴωνες. Αὐτοὶ στὰ 600 περίπου π. Χ. εἶχαν φτάσει σὲ μεγάλο πολιτισμὸ. Ὑπῆρχανε τότε στὴν Ἴωνία 12 μεγάλες πόλεις. Οἱ πιὸ σπουδαῖες ἀπ' αὐτὲς ἦταν ἡ Φώκαια, ἡ Ἐφεσος, ἡ Χίος καὶ ἡ Μίλητος.

Οἱ κάτοικοι μάλιστα τῆς Μιλήτου, οἱ Μιλήσιοι, προόδεψαν τόσο πολὺ ποὺ γιὰ νὰ κάνουν πιὸ εὐκόλα τὸ ἐμπόριό τους, στείλαν ἀποικίες σὲ πολλὰ μακρινὰ μέρη. Ὀγδόντα τέτοιες ἀποικίες εἶχαν οἱ Μιλήσιοι, ποὺ ἀπλώνονταν ἀπὸ τὸν Εὐξεινο πόντο, ὡς τὴν Αἴγυπτο καὶ ὡς τὶς Ἡράκλειες στήλες (Γιβραλτάρ).

Στὴν Ἴωνία, μαζί μὲ τὸν πλοῦτο, προόδεψαν τότε καὶ οἱ τέχνες καὶ τὰ γράμματα. Ἐδῶ γεννήθηκε ὁ ποιητὴς Ὅμηρος κι ὕστερα κι ἄλλοι ποιητὲς ποὺ γράψανε κι αὐτοὶ ὠραῖα ποιήματα. Ἐδῶ γεννήθηκαν οἱ σοφοὶ τῆς Ἴωνίας, ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ ἐξηγήσουν τὰ φαινόμενα τοῦ κόσμου: πῶς γίνηκε ὁ ἥλιος, ἡ γῆ, τὰ ζῶα, τὰ φυτὰ, ὁ ἄνθρωπος, πῶς κινεῖνται ὁ ἥλιος καὶ τὰ ἄστρα, πῶς γίνονται οἱ ἀνεμοὶ, οἱ βροχὲς κι οἱ τρικυμίες. Ὅλα αὐτὰ ἦταν χρήσιμα γιὰ τὴ γεωργία, γιὰ τὸ ναυτικὸ καὶ γιὰ τὶς ἄλλες ἐργασίες τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ πιὸ παλαιὸς ἀπ' τοὺς σοφοὺς αὐτοὺς τῆς Ἴωνίας, ἦταν ὁ Θαλῆς ἀπὸ τὴ Μίλητο. Αὐτὸς ἦταν κοσμογυρισμένος ἄνθρωπος κι ἀνακάλυψε πολλὰ πράγματα, χρήσιμα γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Ἐπίσης σπουδαῖος σοφὸς ἦταν ὁ Πυθαγόρας ἀπὸ τὴ Σάμο, ποὺ ἀπὸ μικρὸ παιδάκι καταγινόταν μὲ τὴν Ἀριθμητικὴ καὶ μὲ τὴ Γεωμετρίαν καὶ γίνηκε σπουδαῖος μαθηματικός.

Μὰ καὶ οἱ ὠραῖες τέχνες προόδεψαν πολὺ στὴν Ἴωνία. Οἱ γλύπτες τῆς Χίου καὶ τῆς Σάμου κατασκεύαζαν περίφημα ἀγάλματα ἀπὸ μάρμαρο καὶ ἀπὸ μπροντζο.

Ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς τῶν Ἰώνων τῆς Μικρῆς Ἀσίας ξαναγύρισε ἀργότερα στὴν καθαρὴ Ἑλλάδα καὶ οἱ Ἴωνες τῆς Μικρῆς Ἀσίας γίνηκαν διδάσκαλοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καθὼς θὰ δοῦμε σὲ ἄλλο κεφάλαιο τοῦτου τοῦ βιβλίου.

Ἐπίσης πολλὲς Ἑλληνικὲς ἀποικίες ἰδρῦθηκαν στὴ νότιο Ἰταλία καὶ στὴ νῆσο Σικελία. Σπουδαιότερη ἀπ' ὅλες τὶς Ἑλληνικὲς πόλεις ἐκεῖ ἦταν οἱ Συρακοῦσες. Τὴν πόλιν αὐτὴ τὴ χτίσανε οἱ Κορίνθιοι στὴ Σικελία, στὰ 734 π. Χ. Ὑπῆρχανε τότεσες πολλὲς ἀποικίες στὴ νότιο Ἰταλία καὶ στὴ Σικελία καὶ προόδεψαν τόσο πολὺ οἱ Ἕλληνες ἐκεῖ στὸ ἐμπόριο καὶ στὸν πολιτισμὸ ποὺ ὀνομάστηκαν ἐκεῖνα τὰ μέρη «Μεγάλη Ἑλλάς».

Ἡ ἐνότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ

“Ὀλλοὶ οἱ Ἕλληνες, κὶ ὅσοι κατοικοῦσανε στὴν καθαυτὸ Ἑλλάδα κὶ ὅσοι κατοικοῦσανε στὶς ἀποικίες, δὲν ἀποτελοῦσαν ἓνα κράτος, ἀλλὰ ἦταν χωρισμένοι σὲ πολλὰ μικρὰ κράτη. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, κάθε πόλη ἦταν ξεχωριστὸ κράτος μὲ δικό του βασιλιά. Ἔτσι, ξεχωριστὸ κράτος ἦταν ἡ Ἀθήνα, ξεχωριστὸ τὰ Μέγαρα, ξεχωριστὸ οἱ Θῆβες, οἱ Μυκῆνες, ἡ Σπάρτη.

Ἡ συγκοινωνία δὲν ἦταν εὐκόλη, ὅπως εἶναι σήμερα. Γι' αὐτὸ χρειάζονταν πολλὲς μέρες γιὰ νὰ πᾶς ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος στὸ ἄλλο καὶ πρὸ πάντων ὅπου ὑπῆρχαν ψηλὰ βουνὰ καὶ ποτάμια.

Καὶ ὁμως, ὅλοι αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες ποὺ κρατοῦσαν μιὰ τόσο μεγάλη ἔκταση, ἀπὸ τὸν Εὐξείνιο πόντο ὡς τὴν Ἀφρική καὶ ὡς τὸ Γιβραλτάρ, νιώθανε πὼς ἀνήκουν σὲ μιὰ οἰκογένεια καὶ πὼς ἀποτελοῦν ἓνα ἔθνος. Καταλάβαιναν κιάλας πὼς ἦταν πιδ ἔξυπνοι καὶ πιδ πολιτισμένοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαοὺς. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὅλοι οἱ ἄλλοι λαοὶ, οἱ ἀπολίτιστοι, ποὺ δὲν ἦταν Ἕλληνες, ὀνομάζονταν βάρβαροι.

Οἱ Ἕλληνες ξεχωρίζουν πὼς ἦταν ἓνα ἔθνος ἀπὸ μερικὰ γνωρίσματα ποὺ τοὺς κάνανε νὰ μοιάζουν πολὺ στὸν τρόπο τῆς ζωῆς τους. Τὰ γνωρίσματα αὐτὰ ἦταν ἡ γλώσσα, τὰ ἔθιμα, ἡ θρησκεία, οἱ ἀγῶνες, τὰ μαντεῖα καὶ οἱ ἀμφικτυονίες.

Ἡ Γλώσσα

Εἶδαμε στὰ προηγούμενα μὲτρήματα πὼς οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες μιλοῦσανε τρεῖς διαφορετικὲς γλώσσες. Τὴν Ἰωνική, τὴν Αἰολική καὶ τὴ Δωρική. Ἀργότερα μιλοῦσαν ἀκόμα ἄλλη μιὰ γλώσσα, ποὺ ἦταν ἡ ὠραιότερη ἀπ' ὅλες καὶ ὀνομαζόταν Ἀττική, γιατί μιλιόταν προπάντων στὴν Ἀττική καὶ στὴν Ἀθήνα. Ὅμως κὶ οἱ τέσσερις αὐτὲς γλώσσες μοιάζανε πολὺ καὶ φανέρωναν πὼς οἱ ἄνθρωποι ποὺ τὶς μιλοῦσαν, οἱ Ἴωνες, οἱ Αἰολεῖς κὶ οἱ Δωριεῖς, ἀποτελοῦσαν ἓνα ἔθνος.

Ἡ Θρησκεία καὶ τὰ Μαντεῖα

Καθὼς ξέρουμε ἀπὸ τὴ Μυθολογία, οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες λάτρευαν πολλοὺς θεοὺς, ποὺ τοὺς εἶχαν δημιουργήσει μὲ τὴ φαντασία τους. Πίστευαν ἀκόμα, πὼς οἱ θεοὶ παίρνανε μέρος

στη ζωὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ γνώριζαν ὄχι μόνο τὰ μυστικά τοῦ κάθε ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ κάθε τι ποῦ θὰ γινότανε στὸ μέλλον.

Γι αὐτὸ οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες, σὰ θέλανε νὰ κάνουν πόλεμο ἢ κανένα σπουδαῖο ἔργο, ζητούσανε νὰ μάθουν τί σκεφτόταν ὁ θεός. Θὰ πετύχουν στὸ ἔργο τους ἢ ὄχι; Θυσιάζανε λοιπὸν ἀρνιά καὶ βόδια καὶ παρατηρούσανε τὰ ἐντόσθια τους. Ἀπὸ τὴ θέση ποῦ εἶχαν τὰ ἐντόσθια κι ἀπὸ τὴν κίνησή τους, καταλάβαιναν τὴ γνώμη καὶ τὴ θέληση τῶν θεῶν. Ὅμως, αὐτὸ δὲν ἦτανε δουλειὰ τοῦ καθενός. Μονάχα ἀνθρωποὶ ἱεροὶ καὶ θεοφοβούμενοι εἶχαν τὸ χάρισμα νὰ καταλαβαίνουν, γιατί μόνο σ' αὐτοὺς φανέρωναν οἱ θεοὶ τὴ θέλησή τους. Οἱ ἀνθρωποὶ αὐτοὶ ὀνομάζονταν μάντεις.

Οἱ μάντεις καταλάβαιναν τὴ θέληση τῶν θεῶν, ὄχι μόνο ἀπὸ τὰ ἐντόσθια τῶν ζώων, ἀλλὰ κι ἀπὸ ἄλλα σημάδια. Προσέχανε τὸ πέταγμα τῶν πουλιῶν, τὸν καπνὸ τῆς θυσίας, τίς βροντές, τίς ἀστραπές, τοὺς σεισμούς, τίς ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, τὰ ὄνειρα κ.λ.π. Τὰ θεϊκὰ αὐτὰ σημάδια ὀνομάζονταν οἴωνοι.

Ὅμως ὑπῆρχαν καὶ ἐπίτηδες ἱεροὶ τόποι μακριὰ ἀπὸ τίς πολιτείες, ὅπου πήγαινε ὁ κόσμος καὶ μάθαινε τὴ γνώμη καὶ τὴ θέληση τῶν θεῶν. Οἱ ἱεροὶ αὐτοὶ τόποι ὀνομάζονταν Μαντεῖα. Ἐκεῖ ἦταν χτισμένος ναὸς καὶ γύρω του σπίτια, ὅπου κατοικοῦσαν οἱ ἱερεῖς τοῦ ναοῦ ἢ μάντεις.

Στὰ Μαντεῖα λοιπὸν πήγαιναν οἱ ἀνθρωποὶ καὶ ρωτούσανε, κι ἡ ἀπάντηση ποῦ παίρναν ἀπὸ τὸ θεὸ ὀνομαζότανε Χρησμός.

Τέτοια Μαντεῖα στὴν Ἀρχαία Ἑλλάδα ἦταν: τὸ μαντεῖο τῆς Δοδώνης στὴν Ἠπειρὸ, ποῦ φανέρωνε τὴ θέληση τοῦ Δία μὲ τὴν κίνηση τῶν φύλλων μιᾶς βελανιδιάς. Τὸ μαντεῖο τοῦ Τροφωλίου στὴ Λειβαδιά, ποῦ βρισκότανε σ' ἓνα ὑπόγειο σπήλαιο, ὅπου κατέβαιναν ὄσοι θέλανε νὰ πάρουν χρησμό, καὶ τὸ μαντεῖο τοῦ Ἀμφιάραου στὸν Ὠρωπὸ, ποῦ πήγαιναν οἱ ἄρρωστοὶ νὰ ρωτήσουν, ἂν θὰ γίνουν καλά, καὶ παίρνανε συμβουλές γιὰ τὴν ὑγεία τους.

Τὸ σπουδαιότερο ὅμως ἀπ' ὅλα ἦταν τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν, ποῦ βρισκότανε στὴν πλαγιά τοῦ Παρνασσοῦ κι ἦταν ἀφιερωμένο στὸ θεὸ Ἀπόλλωνα. Στὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν πήγαιναν ἀνθρωποὶ ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας γιὰ νὰ μάθουν τὴ θέληση τοῦ Ἀπόλλωνα καὶ νὰ πάρουν χρησμό ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς—μάντεις. Κανένας ἀνθρώπος καὶ καμιὰ πολιτεία δὲν καταπιάνονταν νὰ κἀνη σπουδαῖο ἔργο, ἂν δὲ ρωτοῦσε

ΒΟΙΚΙΛΑΙ ΒΕΛΘΣΕΙΣ ΝΙΚΟΥ Α. ΚΑΣΣΙΟΥ Η

πρώτα τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν. Κι ὅσοι πήγαιναν ἐκεῖ, παίρνανε μαζί τους βόδια καὶ ἀρνιά γιὰ τίς θυσίες καὶ πλούσια δῶρα καὶ ἀφιερώματα γιὰ τὸν Ἀπόλλωνα. Μὲ τὸν καιρὸ ἀπόχτησε τόσο μεγάλη φήμη τὸ Μαντεῖο, πὺ πήγαιναν ἐκεῖ νὰ ρωτήσουν καὶ ξένοι βασιλιάδες, ὅπως ὁ Κροῖσος τῆς Λυδίας καὶ ὁ Ἄμσσις τῆς Αἰγύπτου.

Ἄς δοῦμε τώρα μὲ τί τρόπο φανέρωνε ὁ Ἀπόλλωνας τὴ γνώμη του καὶ τὴ θέλησή του :

Στὸ μαντεῖο, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς—μάντεις ἔμενε καὶ μιὰ γυναίκα ἱέρεια, πὺ λεγότανε Πυθία. Αὐτὴ ἦταν ἡ καθαυτὸ μάντισσα κι ἀπ' τὸ στόμα αὐτῆνης βγαίνουν οἱ χρησμοί. Ὅμως ἡ Πυθία ἔπρεπε πρώτα νὰ ἐτοιμασθῆ καλά, γιὰ νὰ μπῆ μέσα τῆς τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀπόλλωνα καὶ νὰ μιλήσῃ. Γι' αὐτὸ νήστευε πρώτα τρεῖς μέρες κι ὕστερα πήγαινε καὶ λουζότανε στὴν πηγὴ τὴν Κασταλία, πὺ ἦταν κοντὰ στὸ Μαντεῖο. Σὰν γύριζε, ἔμπαινε μέσα στὸ ναὸ κι ἔπινε νερὸ ἀπ' τὴν πηγὴ του τὴν Κασσωτίδα. Τότε τῆς δίνουν οἱ ἱερεῖς καὶ μασοῦσε φύλλα ἀπ' τὴν ἱερὴ δάφνη τοῦ Ἀπόλλωνα κι ὕστερα τὴν ἀνέβραζαν σ' ἓνα τρίποδα, πὺ βρισκόταν στὸ βάθος τοῦ ναοῦ. Κάτω ἀπ' τὸν τρίποδα ἦταν ἓνα βαθὺ χαντάκι, πὺ μέσα του καίτανε οἱ ἱερεῖς κλαδιὰ τῆς ἱερῆς δάφνης. Ἀπ' τὰ κλαδιὰ βγαίνουν καπνοί, πὺ ζαλίζανε τὴν Πυθία καὶ τὴν ἔκαναν νὰ λήη λόγια ἀκατανόητα καὶ ἀσυνάρτητα. Ἀπὸ τὰ λόγια αὐτά, οἱ ἱερεῖς κάνανε τοὺς χρησμοὺς καὶ τοὺς δίνανε γραμμένους σ' αὐτοὺς πὺ τοὺς ζητοῦσαν.

Ὅμως, οἱ ἱερεῖς ἐκεῖνοι ἦταν σοφοὶ καὶ ἐξυπνοὶ ἄνθρωποι. Γνώριζαν καλὰ τὸ τί γινότανε σ' ὄλες τίς Ἑλληνικὲς χῶρες, ἀκόμα καὶ στίς ξένες. Γι' αὐτὸ φτιάνανε τοὺς χρησμοὺς τῆς Πυθίας, ὅπως ἤθελαν καὶ πολλὲς φορὲς πετύχαιναν. Ποτὲ δὲ δίνανε τὸ χρησμὸ ἴσιο καὶ ξάστερο, ἀλλὰ πάντα λοξό, δηλαδὴ τέτοιο, πὺ νᾶχη διπλὴ ἐξήγηση. Παραδείγματος χάρη : Ὅταν ὁ βασιλιάς τῆς Λυδίας, ὁ Κροῖσος, σκέφτηκε νὰ κἀνὴ πόλεμο ἐναντίαν στὸ βασιλιά τῆς Περσίας, τὸν Κύρο, ρώτησε τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν, ἂν θὰ νικήσῃ. Τὸ Μαντεῖο τοῦ ἔδωσε αὐτὸ τὸ χρησμὸ : «Κροῖσε, ἂν περάσῃς τὸν Ἄλη ποταμὸ, θὰ καταστρέψῃς μεγάλο βασίλειο». Ὁ Κροῖσος πέρασε τὸν Ἄλη ποταμὸ κι ἔκανε τὸν πόλεμο, μὰ νικήθηκε καὶ καταστράφηκε. Σὰν παραπονέθηκε στὸ Μαντεῖο γιὰ τὸ χρησμὸ, οἱ ἱερεῖς τοῦ ἀπάντησαν, πὺς ὁ χρησμὸς βγῆκε σωστός, γιὰτὶ μὲ τὸν πόλεμο πὺ ἔκανε, κατὰστρεψε ἀληθινὰ μεγάλο βασίλειο, δηλαδὴ τὸ δικό του. Ἦτανε λοιπὸν οἱ χρησμοὶ τοῦ Μαντείου λοξοί. Γι' αὐτὸ κι ὁ Ἀπόλλωνας ὀνομάστηκε Λοξίας.

Ἄπ' ὅσα εἶπαμε ὡς τώρα, καταλαβαίνουμε, πὼς τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν ἦταν κέντρο πανελληνίου. Ἄνταμώνονταν ἐκεῖ ἄνθρωποι ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα κι ἀπ' τὶς ἀποικίες, ἀκόμα καὶ ξένοι. Κι ὅλοι αὐτοὶ κουβέντιαζαν μεταξύ τους κι ἔτσι μάθαινε πολλὰ πράγματα ἢ μιὰ πολιτεία γιὰ τὴν ἄλλη.

Ἄπὸ τὰ δῶρα ποὺ φέρνανε οἱ προσκυνητές, μάζευε τὸ Μαντεῖο ἀμέτρητους θησαυροὺς κι ἀγόραζε πάρα πολλὰ χτήματα καὶ χωράφια στὰ γύρω μέρη. Οἱ ἀνασκαφές ποὺ γίνηκαν ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια στοὺς Δελφούς, φέρανε σὲ φῶς τὰ ἐρείπια τοῦ Μαντείου, καὶ πολλὰ ἀγάλματα καὶ ἀφιερῶματα, καὶ ἄλλα ἔργα τέχνης, ποὺ φυλάγονται στὸ Μουσεῖο τῶν Δελφῶν.

Οἱ Ἀμφικτυονίες.

Ὅπως ἐμεῖς σήμερα, οἱ Χριστιανοὶ Ἑλληνες, ἀγαποῦμε νὰ χτίζουμε ναοὺς καὶ νὰ τιμοῦμε τοὺς ἁγίους μας μὲ γιορτές καὶ πανηγύρια, ἔτσι κάναν κι οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι. Κάθε πόλη μποροῦσε νάχη πολλοὺς ναοὺς, μὰ ἀπ' ὅλους τοὺς θεοὺς ξεχώριζε ἓναν, ποὺ ἦταν ὁ ἀγαπημένος τῆς θεοῦ καὶ ὁ προστάτης τῆς ἢ πολιτείας. Ἐτσι ἄλλη πόλη εἶχε γιὰ προστάτη τῆς τὸ Δία, ἄλλη τὴν Ἀθηνᾶ, ἄλλη τὴν Ἥρα, ἄλλη τὸν Ἄπολλωνα, ἄλλη τὸν Ποσειδῶνα κ.λ.π.

Ἡ πόλη, τὴ μέρα ποὺ γιόρταζε ὁ ἀγαπημένος τῆς θεοῦ, ἔκανε πανηγύρι καὶ τὸν τιμοῦσε μὲ θυσίες, μὲ ἀγῶνες, μὲ ὕμνους μὲ χοροὺς καὶ μὲ τραγούδια.

Τὰ περισσότερα πανηγύρια ἦταν τοπικά, ὅπως γίνεται καὶ σήμερα. Δηλαδὴ παίρνανε σ' αὐτὰ μέρος μόνο οἱ ἄνθρωποι μιᾶς πόλης ἢ ἐνὸς χωριοῦ. Ὑπῆρχαν ὅμως καὶ μεγάλα πανηγύρια, ποὺ τὰ γιόρταζαν πολλὰ γειτονικά κράτη μαζί κάνοντας ἑνώση. Τέτοιες ἐνώσεις ὑπῆρχαν πολλὲς στὴν Ἑλλάδα καὶ ὀνομάζονταν Ἀμφικτυονίες.

Στὰ μεγάλα αὐτὰ πανηγύρια, οἱ ἄνθρωποι ποὺ συνάζονταν ἀπὸ τὰ γειτονικά κράτη, συναναστρέφονταν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, διασκέδαζαν μαζί καὶ κουβέντιαζαν ἀναμεταξύ τους.

Συζητούσανε μὲ τί τρόπο θὰ φρόντιζαν καλύτερα τὸ ναὸ καὶ πὼς θὰ διαχειρίζονταν τὰ χτήματα, τὰ χωράφια καὶ τοὺς θησαυροὺς του. Μὲ τὸν καιρὸ ὅμως ἄρχισαν νὰ συζητοῦν καὶ γιὰ ἄλλα ζητήματα, ποὺ εἶχανε νὰ κανονίσουν ἀναμεταξύ τους. Δηλαδὴ ἀπὸ τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα φτάνανε στὰ κοινωνικὰ καὶ στὰ πολιτικὰ ζητήματα.

“Ετσι, κάνανε συνέδριο κάθε χρόνο στο τέλος της γιορτής. ‘Αντιπρόσωποι απ’ όλα τα γειτονικά κράτη μαζεύονταν στη γιορτή, κάθιζαν στο συνέδριο όλοι μαζί και συζητούσαν. “Ετσι κανόνιζαν όχι μόνο τα ζητήματα του ναού, αλλά και τις δικές τους κοινωνικές και πολιτικές υποθέσεις. Το συνέδριο αυτό το όνόμαζαν ‘Αμφικτυονικό.

Τέτοια άμφικτυονικά συνέδρια γινόντανε σε πολλά μέρη της ‘Ελλάδας. “Ομως το πιό σπουδαίο απ’ όλα ήταν το συνέδριο των Δελφών. Στην αρχή λάβαιναν μέρος σ’ αυτό μόνο δύο—τρία γειτονικά κράτη, έπειτα όμως όσο το Μαντείο αυτό άποχτούσε φήμη, τόσο και πλήθαιναν τα κράτη που παίρνανε μέρος στο συνέδριο. “Οταν το Μαντείο έφτασε στη μεγαλύτερή του δόξα, λάβαιναν μέρος στο άμφικτυονικό συνέδριο των Δελφών 12 κράτη. Τα πιό μεγάλα απ’ αυτά ήταν ή ‘Αθήνα και ή Σπάρτη.

Καθεμιά από τις 12 πόλεις έστελλε δυό αντιπροσώπους στο συνέδριο των Δελφών. ‘Ο ένας απ’ αυτούς όνομαζόταν Ιερομνήμονας κι ό άλλος πυλαγόρας. ‘Ο ιερομνήμονας ήταν για τα θρησκευτικά ζητήματα, κι ό πυλαγόρας για τα πολιτικά. Οί 24 ιερομνήμονες και πυλαγόρες συζητούσαν κι άποφάσιζαν για την καλή διατήρηση του Μαντείου, για τους θησαυρούς και για τα χτήματά του, για την έορτή του ‘Απόλλωνα και για τους άγώνες, κι έπειτα για τις έμπορικές και ναυτικές τους υποθέσεις.

Σάν τέλειωνε το άμφικτυονικό συνέδριο, όλοι οι ιερομνήμονες και οι πυλαγόρες όρκίζονταν πώς θα κρατήσουνε τις άποφάσεις και πώς κανέννας δε θα τις παραβή. ‘Ορκίζονταν ακόμα, πώς θαχαν ειρήνη άναμεταξύ τους τα 12 κράτη, και πώς αν κανένα απ’ αυτά πείραζε την περιουσία του Μαντείου ή αν έκανε άδικα πόλεμο μ’ άλλο κράτος, όλοι οι άλλοι θα μόνοιαζαν και θα το τιμωρούσανε. Γιατί οι άποφάσεις που έπαιρνε το συνέδριο θεωρούντανε νόμοι ιεροί κι όποιος δέν ύτάκουε σ’ αυτούς, θαδειχνε άσέβεια στον ‘Απόλλωνα.

Οί άγώνες

Οι Άρχαίοι Έλληνες, καθώς ξέρουμε, αγαπούσανε τὰ αγωνίσματα, γιατί τούς άρεσε πολύ ή σωματική δύναμη κι ή λεβεντιά. Οι άντρες με τὰ ώραία σώματα, με τὰ πλατειά τὰ στήθια και με τὰ μπράτσα και τὰ πόδια τὰ γερά, είχαν μεγάλη ύπόληψη κι ο κόσμος καμάρωνε τή λεβεντιά τους. Γνώριζαν άκόμα οι άρχαίοι μας πρόγονοι, πώς μονάχα μέσα σε γερό σωμα μπορεί να κατοικήση γερή ψυχή και γερό μυαλό.

Γι αυτό, από τὰ πια παλιά χρόνια κάναν άγώνες, κάθε φορά που τούς δινόταν ευκαιρία: στα πανηγύρια, στις γιορτές, στις θυσίες, άκόμα και στις κηδείες για να τιμήσουν τούς νεκρούς.

Κάθε πόλη είχε τὸ γυμναστήριό της, όπου γυμνάζονταν οι άθλητές, κι έκανε τούς άγώνες της σε όρισμένη εποχή, όπου λαβαίνανε μέρος μονάχα οι άθλητές του τόπου. Οι άγώνες αυτοί ονομάζονταν τοπικοί.

Έκτός όμως από τούς τοπικούς άγώνες, γινόντανε σε μερικά μέρη της Ελλάδας και μεγάλοι άγώνες, που ονομάζονταν Πανελλήνιοι, γιατί παίρνανε μέρος σ' αυτούς άθλητές απ' όλη τήν Ελλάδα. Οι Πανελλήνιοι άγώνες γινόνταν όχι σε άπλά γυμναστήρια, αλλά μέσα στα στάδια, που ήταν άπλόχωροι τόποι με μαρμάρινα καθίσματα γύρω, χτισμένα άμφιθεατρικά.

Τέτοιοι Πανελλήνιοι άγώνες ήταν τὰ Πύθια, τὰ Ίσθμια, τὰ Νέμεα και τὰ Όλύμπια.

Τὰ Πύθια γινόνταν κάθε τέσσερα χρόνια για τιμή του άπόλλωνα στο στάδιο του Μαντείου των Δελφών. Οι νικητές ονομάζονταν Πυθιονίκες και παίρνανε για βραβείο της νίκης στεφάνι, καμωμένο από τήν ιερή δάφνη του άπόλλωνα.

Τὰ Ίσθμια γινόνταν κάθε δυό χρόνια, κοντά στον Ίσθμό της Κορίνθου, μέσα σ' ένα δάσος από πεύκα, για τιμή του Ποσειδώνα. Οι Ίσθμιονίκες παίρνανε για βραβείο στεφάνι από πεύκα.

Τὰ Νέμεα γινόνταν κάθε δυό χρόνια, κοντά στο δάσος της Νεμέας, για τιμή του Δία. Οι Νεμεονίκες παίρνανε για βραβείο στεφάνι από σέλινο.

Τὰ Όλύμπια γινόνταν κάθε τέσσερα χρόνια, τον Ίούλιο, σ' ένα ιερό δάσος, στην Όλυμπία, για τιμή του Δία. Οι άγώνες αυτοί, που ονομάζονταν Όλυμπιακοί, ήταν οι πιο σπουδαίοι απ' όλους. Γι αυτό θα μιλήσουμε πλατύτερα για αυτούς.

Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες

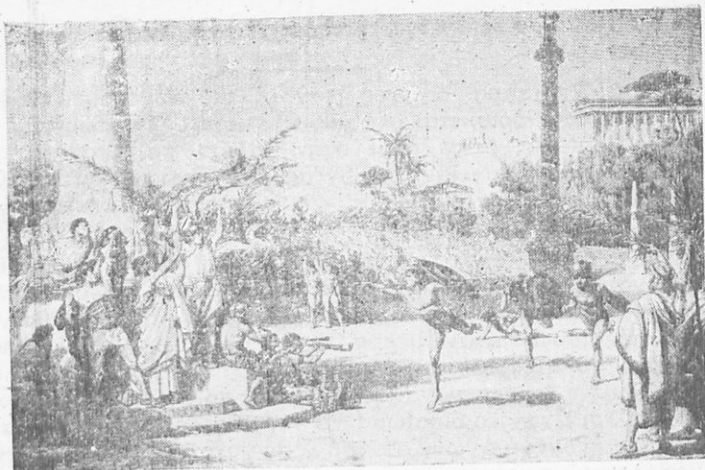
Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἦταν οἱ πιὸ ἀρχαῖοι ἀπ' ὅλους. Ἡ ἀρχὴ τους βρίσκεται στὴ μυθικὴ ἐποχὴ. Λένε πὼς τοὺς ἴδρυσε ὁ Ἡρακλῆς, ὅταν πῆγε στὴν Ἡλιδα καὶ καθάρισε τοὺς σταύλους τοῦ Αὐγεία. Περνώντας ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῆς Ὀλυμπίας, ἔχτισε ναὸ στὸ Δία καὶ γυμναστήριο, καὶ φύτεψε σ' αὐτὸ τὸ μέρος τὴν ἱερὴ ἀγρελιά.

Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες στὴν ἀρχὴ ἦτανε τοπικοί, καὶ παίρνανε μέρος σ' αὐτοὺς μόνο οἱ κάτοικοι τῆς Ἡλίδας, οἱ Ἡλεῖοι. Ὅμως, ὅσο περνοῦσε ὁ καιρὸς, τόσο πλήθαιναν οἱ ἀθλητὲς ποὺ παίρνανε μέρος, κι ὕστερ' ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἐρχόνταν ἀθλητὲς καὶ θεατὲς ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας. Οἱ ἀθλητὲς ἔπρεπε νᾶναι ἐλεύθεροι πολῖτες κι ὄχι δοῦλοι. Οἱ δοῦλοι εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ παρακολουθοῦν μονάχα τοὺς ἀγῶνες κι ὄχι νὰ ἀγωνίζονται. Στὶς γυναῖκες δὲν ἐπιτρεπότανε καθόλου νὰ παρευρίσκονται στοὺς ἀγῶνες. Κι οἱ ξένοι ποὺ ἐρχόνταν ἀπὸ μακρινὲς χῶρες, δὲν εἶχαν δικαίωμα νὰ ἀγωνίζονται παρά μονάχα νὰ σιριανίζουν.

Πολὺ πρὶν γίνουν οἱ ἀγῶνες, ἄρχιζαν οἱ προετοιμασίαι: Ἐνα μῆνα πρὶν, γυρνοῦσανε κήρυκες σ' ὅλες τὶς πόλεις τῆς Ἑλλάδας καὶ κήρυτταν παύση τοῦ πολέμου. Ἐτσι, ἂν τύχαινε νᾶχουνε πόλεμο ἀναμεταξύ τους δυό, τρεῖς ἢ καὶ περισσότερες πόλεις, ἦταν ὑποχρεωμένους νὰ τὸν σταματήσουνε, ὥσπου νὰ περάσουν οἱ γιορτὲς τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων, γιατί ἐκεῖνες οἱ μέρες θεωροῦνταν ἱερὲς. Ἡ παύση αὐτὴ τοῦ πολέμου ὀνομαζόταν ἐκεχειρία, δηλαδὴ «κάτω τὰ χέρια», ὅπως λέμε σήμερα.

Πρῶτοι—πρῶτοι πηγαίνανε στὸ στάδιο τῆς Ὀλυμπίας δέκα ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν Ἡλιδα, ποὺ ἀποτελοῦσαν τὴν ἐπιτροπὴ τῶν ἀγῶνων καὶ λέγονταν Ἑλληνοδίκες. Αὐτοὶ εἶχαν ὅλες τὶς φροντίδες γιὰ τοὺς ἀγῶνες, αὐτοὶ φρόντιζαν νὰ γίνονται τ' ἀγωνίσματα μὲ τιμιότητα καὶ μὲ τάξη, κι αὐτοὶ κρίνανε τοὺς ἀγωνιστὲς.

Ἐστερα πιά, τὴ μέρα ποὺ θᾶρχιζαν οἱ ἀγῶνες, μαζευόταν ὁ κόσμος κι ἔπαιρνε θέση στὰ καθίσματα. Γιὰ κάθε πόλη τῆς Ἑλλάδας, εἶχαν ὀρισμένο ξεχωριστὸ μέρος μέσα στὸ στάδιο. Μεγάλη τιμὴ γινότανε στοὺς θεωροῦς τῶν πόλεων, ὅταν μπαίνανε στὸ στάδιο μὲ τὴν ἐπίσημη στολή τους. Οἱ θεωροὶ ἦταν ἐπίσημοι ἀντιπρόσωποι, σταλμένοι ἀπὸ τὶς πατρίδες τους γιὰ νὰ παρακολουθήσουν τοὺς ἀγῶνες.

Οί Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες

Ἐπειτα μπαίνουνε στοὺς στάδιο οἱ λεβεντόκορμοι ἀθλητὲς μὲ ὠραῖο βῆμα. Ὁ κόσμος τοὺς καμάρωνε καὶ τοὺς χειροκροτοῦσε. Ἦταν ὅλοι τους Ἕλληνες, ἀπὸ τὴν καθυτὸ Ἑλλάδα κι ἀπὸ τὶς ἀποικίες, γνήσιοι Ἕλληνες κι ἀπὸ πατέρα κι ἀπὸ μητέρα.

Οἱ ἀγῶνες κρατοῦσανε πέντε μέρες. Οἱ ἀθλητὲς ἀγωνίζονταν στοὺς δρόμο, στοὺς δίσκο, στοὺς ἀκόντιο, στὴν πάλη, στὴν πυγμὴ, στὶς ἵπποδρομίες καὶ στὶς ἀρματοδρομίες. Στὰ δυὸ τελευταῖα ἀγωνίσματα παίρνανε μέρος μόνο οἱ πλούσιοι, γιατί χρειάζοντανε πολλὰ χρήματα γιὰ νὰ διατηρῆ κανεῖς ἄλογα καὶ πολεμικὰ ἀμάξια (ἄρματα). Τὸ πιὸ σπουδαῖο ὅμως ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγωνίσματα ἦταν ὁ δρόμος. Γι' αὐτὸ ὁ νικητὴς τοῦ δρόμου ἦταν ὁ πιὸ δοξασμένος ἀπὸ ὅλους τοὺς νικητὲς.

Σὰν τέλειωναν οἱ ἀγῶνες τοῦ σώματος, ἀρχίζαν οἱ ἀγῶνες τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς. Βγαίνανε στὴ μέση τοῦ σταδίου τῆς Ὀλυμπίας ποιητὲς, συγγραφεῖς, ἱστορικοὶ καὶ διάβαζαν τὰ ἔργα τοὺς, καθέναν μὲ τὴ σειρά του. Βγαίναν ἀκόμη καὶ μουσικοὶ καὶ τραγουδοῦσαν, κι ἄλλοι καλλιτέχνες καὶ δεῖχναν τὰ ἔργα τους. Τὰ καλύτερα ἔργα, τὰ χειροκροτοῦσε ὁ κόσμος καὶ παίρνανε βραβεῖο.

Τὴν πέμπτη μέρα, στοὺς τέλος πιά τῶν ἀγῶνων, γινόταν ἡ ἀπονομὴ τῶν βραβείων στοὺς νικητὲς. Ὁ κήρυκς φώναζε ἕνα—ἕνα τὰ ὀνόματα τῶν Ὀλυμπιονικῶν μαζί μὲ τὸ ὄνομα τῆς πατρίδας τους καὶ τοῦ πτερά τους. Οἱ Ὀλυμπιονικὲς περνούσανε μπροστὰ ἀπὸ τοὺς Ἑλλανοδίκες, κι αὐτοὶ τοὺς θῆταν.

νε στο κεφάλι στεφάνι, καμωμένο απ' την Ιερή άγρελιά της 'Ολυμπίας, ενώ ο κόσμος χαλοῦσε γύρω απ' τὰ χειροκροτήματα και τις ζητωκραυγές. Ήταν ἔθιμο, τὸ κλαδί της άγρελιάς νὰ τὸ κόβη με χρυσὸ μαχαίρι ἓνα παιδί, ποῦ νὰ ζοῦνε κι ὁ πατέρας κι ἡ μητέρα του.

Σάν τελειωνε πιά ἡ ἀπονομή τῶν βραβείων, ὅλο ἐκεῖνο τὸ πλῆθος ξεχυνόνταν μέσα στοῦ δασάκι της 'Ολυμπίας, στήν "Άλτη, γιὰ νὰ σιργιανίσῃ τις ὁμορφιές του. Ἐκεῖ ὑψωνόταν ὀλομάραμος καὶ μεγαλόπρεπος ὁ ναὸς τοῦ Ὀλύμπιου Δία. Μέσα στοῦ ναὸ ἦταν τὸ χρυσελεφάντινο ἄγαλμα τοῦ θεοῦ, ποῦ τῶχε φτιάσει ὁ ξακουστὸς γλύπτης Φειδίας. Τὸ ἄγαλμα τοῦ Δία εἶχε 15 μέτρα ὕψος καὶ σ' ἔπιανε φόβος, ὅταν ἀντίκριζες τὸ πρόσωπό του. "Ἐπειτα καμάρωνε ὁ κόσμος κι ἄλλους ναοὺς καὶ βωμοὺς κι ἀγάλματα ποῦ ὑψωνόνταν μέσα στήν "Άλτη, ἀνάμεσα σ'τις πρασινάδες. Τέτοια ἦταν ὁ Ἐρμῆς τοῦ Γίραξιτέλη, ἡ Νίκη τοῦ Παιωνίου κ.λ.π. Ήταν ἐπίσης ἐκεῖ καὶ ἀγάλματα Ὀλυμπιονικῶν, γιὰτι ἅμα νικοῦσε κανεὶς ἐπὶ τρεῖς τετραετίες τοῦ στήνανε τὸ ἄγαλμά του.

"Όταν γύριζαν οἱ Ὀλυμπιονίκες στήν πατρίδα τους, ἄλλες τιμές τοὺς περίμεναν ἐκεῖ. Ὅλη ἡ πόλη ἔβγαινε κι ὑποδεχότανε τὸ νικητὴ με ζητωκραυγές καὶ με τραγούδια. Ἡ δόξα τοῦ νικητῆ ἦταν καὶ της πατρίδας του δόξα. Πολλές πόλεις μάλιστα γκρέμιζαν ἓνα μέρος ἀπὸ τὰ τείχη τους γιὰ νὰ μπῆ ὁ νικητῆς, γιὰτι λέγανε: τί νὰ τὰ κάνης τὰ κάστρα, σάν ἔχης τέτοια παλληκάρια ;

"Όσα ξέρουμε σήμερα γιὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες, τὰ μάθαμε ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ τοὺς ἱστορικούς. Πολλὰ μᾶς ἔμαθε καὶ ὁ ποιητῆς ὁ Πίνδαρος, ἀπὸ τὴ Θῆβα, ποῦ ὕμνησε τοὺς Ὀλυμπιονίκες με τὰ ὠραῖα του ποιήματα.

"Όμως πέρα πολλὰ πράματα μᾶς δίδαξαν καὶ οἱ ἀνασκαφές, ποῦ γίνηκαν στήν Ὀλυμπία.

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ ΣΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

Εἶδαμε πὼς στὰ προϊστορικά χρόνια προσέδεψε στήν Ἑλλάδα τὸ κράτος της Κρήτης καὶ τὸ κράτος τῶν Μυκηνῶν.

Πιο ὕστερα, στὰ ἱστορικά χρόνια, προσδέβανε ἄλλα Ἑλληνικὰ κράτη καὶ φτάσανε σὲ ἀκμὴ κι ἔπειτα σὲ πρὸς κμῆ, τὸ καθέναν με τὴ σειρά του. Τὰ σπουδαιότερα ἀπ' αὐτὰ ἦταν της Σπάρτης, τῶν Ἀθηνῶν, της Κορίνθου, τῶν Θηβῶν καὶ της Μακεδονίας.

Ὅμως, δὲ μπόρεσαν ὄλ' αὐτὰ τὰ κράτη νὰ μονιάσουνε, γιὰ νὰ ἐνωθοῦνε καὶ ν' ἀποτελέσουν ἓνα μεγάλο καὶ δυνατὸ Ἑλληνικὸ κράτος, γιατί δὲν τ' ἄφηναν οἱ ἀντιζηλιεῖς κι ὁ ἐμπορικὸς ἀνταγωνισμὸς. Μάλωναν μεταξύ τους, ποῖο νὰ ἐπικρατήσῃ καὶ μπλεχτήκανε πολλὲς φορές σὲ ἐμφύλιους πολέμους.

Στὰ ἐπόμενα μαθήματα θὰ μιλήσουμε γιὰ τὰ Ἑλληνικὰ αὐτὰ κράτη· πρῶτα γιὰ τὴ Σπάρτη καὶ τὴν Ἀθήνα κι ἀργότερα γιὰ τὰ ἄλλα.

Η ΣΠΑΡΤΗ

Ἡ Λακωνικὴ χώρα καὶ οἱ Σπαρτιάτες

Εἶδαμε, πῶς, ὅταν κατέβηκαν στὴν Ἑλλάδα οἱ Δωριεῖς, πήγανε στὴν Πελοπόννησο, κυρίεψαν τὴ Λακωνικὴ καὶ κατοίκησαν στὴ Σπάρτη, τὴν πρωτεύουσά της. Εἶδαμε ἀκόμα πῶς ἄφησαν τοὺς περίοικους νὰ κατοικοῦνε στὰ γύρω χωριά τῆς Σπάρτης καὶ ν' ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἐμπόριο καὶ μὲ διάφορες τέχνες, ἐνῶ ἐκείνους ποὺ ἀντιστάθηκαν, τοὺς κάναν εἴλωτες, δηλαδὴ σκλάβους, καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ δουλεύουν στὰ χωράφια καὶ στὶς ἄλλες δουλειές τῶν Σπαρτιατῶν.

Ἄν παρατηρήσουμε στὸ χάρτη, θὰ δοῦμε πῶς ἡ Λακωνικὴ εἶναι μιὰ στενόμακρη κοιλάδα, στὰ νότια τῆς Πελοποννήσου, περιτριγυρισμένη ἀπὸ βουνά. Στὰ δυτικὰ της εἶναι ὁ Ταυγετός καὶ στὰ ἀνατολικά της ὁ Πάρνωνας. Στὸ μέσο τῆς κοιλάδας, κυλᾷ ἀργὰ τὰ νερά του ὁ ποταμὸς Εὐρώτας, ποὺ περνᾷ ἀπὸ τὴ Σπάρτη.

Ἡ Λακωνικὴ ἀπὸ τὰ παλιὰ ἐκεῖνα χρόνια ἦταν χώρα εὐφορῆ. Ἐφγαζε δημητριακοὺς καρπούς, ἐλιές καὶ λάδι, σταφύλια καὶ κρασί. Δὲν ἦταν ὅμως καὶ πολὺ πλούσια χώρα, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ προοδέσῃ στὴ βιομηχανία. Μὰ οὔτε καὶ ναυτικὸ καλὸ μπόρεσε νὰ φτιάσῃ, γιατί τὰ παράλια της δὲν εἶχανε καλὰ λιμάνια. Ἔμεινε λοιπὸν γιὰ πάντα χώρα γεωργικὴ, χωρὶς μεγάλες πόλεις, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Σπάρτη, ποὺ κι αὐτὴ ἔμοιαζε σὰ μὲγάλου χωριό.

Οἱ Σπαρτιάτες δὲν ἐργαζόντανε καθόλου. Δὲν τῶχαν σὲ ὑπόληψη νὰ δουλεύουνε σὰ γεωργοὶ εἴτε σὰν ἔμποροι ἢ νὰ κάνουνε κάποια τέχνη. Ἄς ἦτανε καλὰ οἱ εἴλωτες κι οἱ περίοικοι, ποὺ δουλεύανε γι' αὐτούς. Γι' αὐτὸ, οἱ εἴλωτες κι οἱ περίοικοι μισοῦσανε τοὺς Σπαρτιάτες καὶ πολλὲς φορές σήκωσαν ἐπανάσταση, ὅπως θὰ δοῦμε, γιὰ νὰ τινάξουν ἀπὸ πάνω τους τὸ ζυγὸ τῶν Σπαρτιατῶν.

“Ας μὴ νομίζουμε ὅμως, πὼς οἱ Σπαρτιάτες, μένανε ὀλό-
τελα ἀργοὶ καὶ δὲν κάνανε τίποτε. “Ὀχι! Οἱ Σπαρτιάτες γυμνά-
ζονταν ἀπ’ τὸ πρωῖ ὡς τὸ βράδυ μὲ τὰ ὄπλα τους κι ἦτανε
σ’ ὄλη τους τὴ ζωὴ στρατιῶτες. Αὐτὴ ἦταν ἡ δουλειὰ τους.
Μὰ δὲ μπορούσανε νὰ κάνουν κι ἀλλιώτικα, γιατί αὐτοὶ ἦτανε
λίγοι, ἐνῶ οἱ εἰλωτες κι οἱ περίοικοι ἦταν πολὺ περισσότεροι
κι ἔπρεπε οἱ Σπαρτιάτες νὰναι καλὰ γυμνασμένοι καὶ πάντα
ἔτοιμοι γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο. “Ἐμοιαζε λοιπὸν ἡ Σπάρτη μὲ
στρατόπεδο.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ στρατιωτικά, οἱ Σπαρτιάτες ἀσχολοῦντανε
καὶ μὲ τὴ διοίκηση τῆς χώρας τους. Οἱ περίοικοι καὶ οἱ εἰλω-
τες δὲν εἶχαν τὸ δικαίωμα ν’ ἀνακατεύουνται στὰ πολιτικά.
Οἱ ἄρχοντες ποὺ διοικοῦσαν τὴ χώρα, ἔπρεπε νὰναι γνήσιοι
Σπαρτιάτες.

Ὁ Λυκοῦργος καὶ οἱ νόμοι τῆς Σπάρτης (800 π. Χ.)

Οἱ Σπαρτιάτες, ἀπ’ τὰ πιὸ παλιὰ χρόνια κιόλας, εἶχανε
δυὸ βασιλιάδες. Λέγανε μάλιστα πὼς οἱ βασιλιάδες τους αὐτοὶ,
κατάγονταν ἀπὸ τὴ γενιά τοῦ Ἡρακλῆ. Ἀργότερα ὅμως εἶχα-
νε μονάχα ἓνα βασιλιά, τὸν Εὐνομο, κι ὕστερα ἀπ’ αὐτὸν τὸν
Πολυδέκτη. Μὰ ὁ Πολυδέκτης πέθανε νέος κι ἄφησε τὴ βασι-
λισσα ἑτοιμόγεννη.

Τότε οἱ Σπαρτιάτες, ὥσπου νὰ γεννήσῃ ἡ βασίλισσα, βά-
λανε προσωρινὸ βασιλιά ἓνα πολὺ σπουδαῖο ἄνθρωπο, τὸ
Λυκοῦργο, ποὺ ἦταν ἀδερφὸς τοῦ Πολυδέκτη. “Αν γεννοῦσε
ἡ βασίλισσα ἀγόρι, τότε ὁ Λυκοῦργος θάπρεπε νὰ δώσῃ τὴ
βασιλεία στὸ παιδάκι.

Σὲ λίγον καιρὸ γέννησε ἡ βασίλισσα κι ἔκανε ἀγόρι. Τότε
ὁ Λυκοῦργος πῆρε τὸ νεογέννητο ἀνηψάκι του στὴν ἀγκαλιά
του καὶ τὸ παρουσίασε στὸ λαὸ τῆς Σπάρτης, ποὺ συνεδρίαζε
στὴν ἀγορά. Σὰν εἶδε ὁ λαὸς τὸν καινούργιο του βασιλιά, χά-
ρηκε πολὺ. Γι’ αὐτὸ ὁ Λυκοῦργος ἔδωσε στὸ παιδάκι τὸ ὄνομα
Χαρίλαος.

Ὁ Λυκοῦργος ἐξακολουθοῦσε νὰ κυβερνᾷ τὴ Σπάρτη, ὥσπου
νὰ μεγαλώσῃ τὸ βασιλόπουλο. Κι ὅταν πιά μεγάλωσε ὁ Χαρί-
λαος, τότε ὁ Λυκοῦργος τοῦ παράδωσε τὴ βασιλεία, κι αὐτὸς
ἔφυγε καὶ πῆγε σὲ χῶρες μακρινές, γιατί ἦταν ἄνθρωπος
πολὺ φιλομαθῆς καὶ τοῦ ἄρεσε νὰ μελετᾷ καὶ νὰ μαθαίνῃ τὰ
ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα ἄλλων λαῶν.

Πήγε λοιπόν στην Κρήτη, στην Αίγυπτο και στις Έλληνικες αποικίες της Μικρᾶς Ἀσίας. Δέκα χρόνια πάνω—κάτω βᾶσταξαν τὰ ταξίδια αὐτὰ τοῦ Λυκούργου, καὶ στὸ διάστημα αὐτὸ εἶδε κι ἔμαθε πολλά.

Σὰν γύρισε στὴ Σπάρτη ὁ Λυκούργος, στὰ 800 περίπου π. Χ. βρῆκε τὴν πατρίδα του σὲ μεγάλη ταραχὴ καὶ ἀταξία. Τρομεροὺς καυγάδες εἶχαν οἱ Σπαρτιάτες ἀναμεταξύ τους. Σὲ μιὰ συμπλοκὴ μάλιστα εἶχε σκοτωθῆ ὁ Χαρίλαος. Λυπήθηκε πολὺ ὁ Λυκούργος γιὰ τὴν κατάσταση αὐτὴ κι ἀποφάσισε νὰ γράψῃ νόμους καὶ νὰ βάλῃ τάξη στὴν πατρίδα του. γιὰτὶ ἀλλιώτικα, ἂν ἔκανε καθέννας ὅ,τι ἤθελε, θὰ καταστρεφόταν γρήγορα ἡ Σπάρτη.

Μὰ κι οἱ Σπαρτιάτες, ποὺ κατάλαβαν τί κακὸ πρᾶμα εἶναι ἡ ἀταξία, παρακάλεσαν τὸ σοφὸ Λυκούργο νὰ βάλῃ τάξη στὴν πατρίδα τους.

Τότε ὁ Λυκούργος κάθισε κι ἔγραψε νόμους, καὶ κανόνισε τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν, τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης, τὴν περιουσία τῶν πολιτῶν καὶ πολλὰ ἄλλα ζητήματα. Γράφοντας τοὺς νόμους ὁ Λυκούργος, βασίστηκε στὶς συνήθειες καὶ στὰ ἦθη καὶ ἔθιμα ποὺ εἶχαν οἱ Σπαρτιάτες ἀπὸ τὰ πιὸ παλιὰ χρόνια. Πῆρε ἀκόμα κι ὅσα τοῦ ἄρεσαν ἀπὸ κείνα ποὺ εἶχε δεῖ στὴν Κρήτη, στὴν Αἴγυπτο καὶ τὴν Μικρὰ Ἀσία κι ὄλα αὐτὰ τὰ ταίριαξε ἔτσι, ποὺ νὰ συμφωνοῦνε στὸ χαραχτήρα τῶν Σπαρτιατῶν. Γι αὐτὸ κίόλας οἱ νόμοι του ἦταν πολὺ χρήσιμοι γιὰ τὴ Σπάρτη.

Ὁ Λυκούργος ὅμως ἤθελε νὰ βεβαιωθῆ, ἂν ἀληθινὰ ἦταν καλοὶ οἱ νόμοι του κι ἔστειλε καὶ ρώτησε τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν. Οἱ ἱερεῖς ἀπάντησαν: Καὶ οἱ νόμοι εἶναι σπουδαῖοι καὶ ὁ Λυκούργος ἄριστος νομοθέτης, ποὺ μοιάζει περισσότερο μὲ θεό, παρά μὲ ἄνθρωπο. Ἄν οἱ Σπαρτιάτες ἐφαρμόσουν αὐτοὺς τοὺς νόμους θὰ κάνουν τὴν πατρίδα τους δυνατὴ καὶ δοξασιμένη.

Ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν.

Ὁ Λυκούργος σκέφτηκε πὼς γιὰ νὰ ἀποχτήσῃ ἡ Σπάρτη γεροὺς ἄντρες καὶ γερὲς γυναῖκες, ἔπρεπε ὁ νόμος νὰ προσέξῃ τὰ παιδιά ἀπὸ τὴ μέρα ποὺ γεννιοῦνται. Γι αὐτό, μόλις γεννιόταν ἓνα παιδί, τὸ πῆγαιναν οἱ γονεῖς του σὲ μιὰ ἐπιτροπὴ νὰ τὸ ἐξετάσῃ ἂν ἦταν γερό ἢ καχεκτικό. Ἄν ἡ ἐπιτροπὴ τῶβρισκε γερό, τῶδινε στοὺς γονεῖς του νὰ τὸ ἀναθρέψουν, ὥσπου νὰ γίνῃ 7 χρ. νῶν. Ἄν ὅμως τῶβρισκε καχεκτικό, τὸ παράδινε σὲ εἴλωτες γιὰ νὰ πᾶνε νὰ τὸ ρίξουνε σ' ἓνα βάραθρο τοῦ Ταῦγετου, ποὺ λεγότανε Καϊάδας.

Όταν τὰ παιδιά γίνονταν 7 χρονῶν, οἱ γονεῖς τους τὰ δίνανε στοῦ Κράτος κι' αὐτὸ τὰ παράδινε στοὺς γυμναστές, ποὺ τὰ ἀνάτρεφαν σκληρὰ. Τοὺς κάνανε βαριά γυμνάσια ἀπ' τὸ πρωτὶ ὡς τὸ βράδυ, τὰ εἶχαν μ' ἓνα φόρεμα, χειμῶνα καλοκαίρι, καὶ τᾶβαναν νὰ κοιμοῦνται πάνω σὲ σκληρὰ καλαμένα στρώματα, ποὺ τᾶφτιαναν τὰ ἴδια τὰ παιδιά, κόβοντας καλάμια ἀπ' τὶς ὄχθες τοῦ Εὐρώτα.

Τὰ Σπαρτιατόπουλα δὲ μάθαιναν πολλὰ γράμματα. Τὰ ἔφτανε λίγη ἀνάγνωση, γράψιμο καὶ ἀριθμητική. Ὅμως γιὰ ν' ἀποχτήσουνε θάρρος καὶ πολεμικὴ ὁρμή, μάθαιναν ἀπ' ἔξω κι' ἀπάγγελαν τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου. Μάθαιναν ἀκόμα καὶ τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου, ποὺ ἦταν γραμμένοι σὰν ποιήμα. Ἐπίσης, τραγουδοῦσανε πολλὰ ἠρωϊκὰ τραγούδια καὶ χόρευαν στρατιωτικοὺς χορούς.

Οἱ μικροὶ Σπαρτιάτες σεβόντανε τοὺς νόμους, τιμοῦσανε τοὺς ἡλικιωμένους ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἄρχοντες τοῦ Κράτους κι' ἦταν πάντα σοβαροὶ καὶ λιγομίλητοι. Ὅταν τὰ παιδιὰ βρισκόνταν μαζί μὲ τοὺς μεγάλους, μιλοῦσανε μόνο ἀντὰ ρωτοῦσαν, κι' ἡ ἀπάντησή τους ἔπρεπε νᾶναι λακωνικὴ, δηλαδὴ μὲ λίγα λόγια.

Στὰ εἰκοσὶ τους χρόνια κητάτᾶσσονταν στοῦ στρατοῦ καὶ ὑπηρετοῦσανε στρατιῶτες ὡς 60 χρονῶν. Ὁ Σπαρτιάτης εἶχε βρεσιά ἀρματοσιά. Τὰ ἀμυντικά του ὄπλα ἦταν ἡ περικεφαλαία, ὁ θώρακας, οἱ κνημίδες καὶ ἡ ἀσπίδα. Τὰ ἐπιθετικά του ὄπλα ἦταν τὸ μακρὸ δόρυ καὶ τὸ κοντὸ ξίφος.

Τὸ πεζικὸ τῶν Σπαρτιατῶν ἦταν τὸ καλύτερο τῆς Ἑλλάδας. Μέσα σὲ διακόσια χρόνια, καμιὰ φορὰ δὲ νικήθηκε καὶ τὸ θάυμαζαν ὄλοι οἱ ἄλλοι Ἕλληνες. Στὴ μάχη βιάδιζαν οἱ Σπαρτιάτες λεβέντικα μὲ τὸν ἦχο τοῦ αὐλοῦ καὶ τραγουδοῦσαν ἓνα ζωηρὸ ἔμβατήριο, ποὺ ἰὸ λέγανε παϊάνα.

Καὶ τὰ κορίτσια τῶν Σπαρτιατῶν ἀνατρέφονταν μὲ τὸν ἴδιον τρόπο, ὅπως καὶ τ' ἀγόρια. Γυμνάζονταν κι' αὐτὰ ὅλη τὴ μέρα καὶ συνήθιζαν στὴ σκληραγωγία, γιὰ νὰ γίνουν γερὲς γυναῖκες καὶ νὰ γεννοῦν γερὰ παιδιά.

Καὶ τ' ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια μάθαιναν ν' ἀγαποῦν τὴν πατρίδα τους καὶ νὰ θυσιάζουνται πρόθυμα γι' αὐτήν. Ἡ Σπαρτιάτισσα, σὰν πῆγαινε τὸ παιδί της στὸν πόλεμο, τοῦδινε στὸ χέρι τὴν ἀσπίδα καὶ τοῦλεγε λακωνικὰ «ἦ τάν ἦ ἐπὶ τᾶς», δηλαδὴ ἦ τὴν ἀσπίδα σου νὰ φέρης πίσω νικητῆς ἢ νὰ σκοτωθῆς. Αὐτὸ τὸ λέγανε οἱ Σπαρτιάτισσες μονάδες, γιὰτὶ ἦταν μεγάλη ντροπὴ γιὰ ἓνα Σπαρτιάτῃ νὰ ὑποχωρήσῃ στὸν πόλεμο. Ἄν τύχαινε νὰ δειλιάσῃ κανεὶς τὴν ὥρα τῆς μάχης καὶ νὰ φύγῃ, ἔχανε τὰ πολιτικά του δικαιώματα, κι' ὅλος ὁ κόσμος τὸν περιφρονοῦσε.

«Ἡ τὰν ἤ ἐπὶ τὰς»

Τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης

Ὁ Λυκοῦργος μὲ τοὺς νόμους τοῦ ἄφησε τοὺς δυὸ βασιλιάδες στὴ Σπάρτη, ὅπως ἦταν καὶ στὰ παλιότερα χρόνια. Περίορισε ὅμως πολὺ τὴν ἐξουσία τους. Οἱ βασιλιάδες ἦταν μονάχα ἄρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ στὸν πόλεμο.

Ἡ Γερουσία: Τὸ κράτος τῆς Σπάρτης τὸ κυβερνοῦσαν οἱ πλούσιοι χτηματίες (οἱ εὐγενεῖς). Οἱ εὐγενεῖς αὐτοὶ κάνανε συνέλευση καὶ διάλεγαν 28 πλούσιους Σπαρτιάτες, ἀπὸ κείνους ποὺ ἦταν 60 χρονῶν καὶ πάνω. Αὐτοὶ λεγότανε Γερουσιαστὲς καὶ διοικοῦσαν τὴ Σπάρτη σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ. Ἦτανε δηλαδὴ οἱ Γερουσιαστὲς ἰσόβιοι ἄρχοντες. Ἡ Γερουσία ἔδινε τὴ γνώμη της γιὰ ὅλα τὰ ζητήματα, ποὺ συζητοῦσε ἡ Ἐκκλησία τοῦ λαοῦ. Τίποτα δὲ γινότανε χωρὶς τὴ γνώμη τῆς Γερουσίας.

Οἱ Ἐφοροὶ: Οἱ 28 Γερουσιαστὲς μαζεῦονταν κάθε χρόνο καὶ διάλεγαν, πάλι ἀπὸ τοὺς ἴδιους, 5 μέλη. Οἱ 5 αὐτοὶ ἄρχοντες ὀνομάζονταν Ἐφοροὶ. Αὐτοὶ εἶχαν τὴ μεγαλύτερη ἐξουσία μέσα στὴ Σπάρτη. Οἱ Ἐφοροὶ φρόντιζαν πῶς νὰ κρατῶνται οἱ πολῖτες τὰ παλιὰ ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ τοὺς νόμους τοῦ Κράτους. Παρακολουθοῦσαν τὴ διαγωγὴ ὄλων τῶν πολιτῶν καὶ προπάντων τῶν νέων. Εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ καταγγέλλουνε στὴ Γερουσία κείνους ποὺ παρανομοῦσαν, ἀκόμα καὶ τοὺς ἄρχοντες καὶ τοὺς βασιλιάδες. Οἱ Ἐφοροὶ

ἐπίσης ἀποφάσιζαν γιά εἰρήνη ἢ γιά πόλεμο, καί δυό ἀπ' αὐτούς συνόδευαν τοὺς βασιλιάδες στὸν πόλεμο.

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ λαοῦ. Στὴν πολιτική, ἔπαιρνε μέρος κι ὁ λαός. Ὅσοι ἄντρες ἦταν πάνω ἀπὸ 30 χρονῶν μαζεύονταν μιά φορά τὸ μήνα κι ἔκαναν συνέλευση στὸ ὕπαιθρο. Ἡ συνέλευση αὐτὴ λεγόταν Ἐκκλησία τοῦ λαοῦ ἢ Ἀπέλλα.

Στὴν ἀρχὴ εἶχε μεγάλη ἐξουσία ἡ Ἀπέλλα. Αὐτὴ ἀποφάσιζε γιά πόλεμο ἢ γιά εἰρήνη, αὐτὴ ὄριζε τὸν ἀρχηγὸ τῆς ἐκστρατείας, αὐτὴ ψήφιζε καί τοὺς καινούργιους νόμους ποὺ φτιάναν οἱ Γερουσιαστές. Ὅμως κανένας ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα στὴν Ἀπέλλα νὰ πάρῃ τὸ λόγο καί νὰ μιλήσῃ, οὔτε νὰ φέρῃ καμιὰ ἀντίρρηση στὸ βασιλιά, στοὺς Ἐφόρους ἢ στοὺς Γερουσιαστές. Ἀκουαν μονάχα οἱ πολίτες τὸν Ἐφορο ἢ τὸ Γερουσιαστὴ ποὺ μιλοῦσε, καί στὸ τέλος ψήφιζαν μὲ βοήθεια ἢ ὄχι.

Μὲ τὸν καιρὸ ὅμως ἡ Ἀπέλλα ἔχασε σχεδὸν ὅλη τὴν ἐξουσία καί κατάντησε μιά τυπικὴ συγκέντρωση τοῦ λαοῦ. Κι ἔτσι, τὴ Σπάρτη τὴ διοικοῦσαν οἱ πλούσιοι καί οἱ εὐγενεῖς, δηλαδὴ οἱ ὀλιγοί. Γι' αὐτὸ τὸ πολίτευμά της, ὕστερ' ἀπὸ καιρὸ, κατάντησε ὀλιγαρχικό.

Ἡ περιουσία τῶν πολιτῶν

Ὁ Λυκοῦργος μοίρασε τὴ Σπαρτιατικὴ γῆ σὲ ἴσους κλήρους. Κάθε οἰκογένεια πῆρε τὸ μερίδιό της καί δὲν ἐπιτρεπότανε νὰ τὸ πουλήσῃ. Τόκανε αὐτὸ ὁ Λυκοῦργος, γιά νὰ μὴν ὑπάρχῃ μεγάλη διαφορά ἀνάμεσα στοὺς πλούσιους καί στοὺς φτωχοὺς.

Σκέφτηκε ἀκόμα ὁ Λυκοῦργος πὼς δὲ θᾶπρεπε ποτέ τους οἱ Σπαρτιάτες νὰ γίνουν ἔμποροι, γιατί τότε θὰ παραμελοῦσαν τὰ γυμνάσια καί τίς στρατιωτικὲς ἀσκήσεις. Γι' αὐτὸ κατάργησε τὰ χρυσὰ καί τ' ἀσημένια νομίσματα κι ἔκοψε ἄλλα, ἀπὸ σίδηρο, ποὺ ἦταν βαριά καί δυσκολοκίνητα.

Τὰ συσσίτια καὶ ἡ ἄλλη ζωὴ τῶν Σπαρτιατῶν

Οἱ Σπαρτιάτες, σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τοῦ Λυκοῦργου, δὲν τρώγανε στὰ σπίτια τους μαζὶ μὲ τίς γυναῖκες τους καί τὰ παιδιὰ τους, ἀλλὰ ὅλοι, ἀπὸ 20 χρονῶν καί πάνω, τρώγανε στὰ συσσίτια, ἀκόμα κι οἱ βασιλιάδες. Μονάχα οἱ γυναῖκες, τὰ παιδιὰ καί οἱ 5 Ἐφοροὶ δὲν παίρνανε μέρος στὰ συσσίτια.

κλειστήκαν μέσα στο φρούριο τῆς Ἰθώμης. Οἱ Σπαρτιάτες προχώρησαν ὡς τὸ φρούριο καὶ τὸ πολιορκήσαν, μὰ δὲ μπορούσαν νὰ τὸ κυριέψουν. Γι αὐτὸ ἔμειναν ἐκεῖ πολὺ καιρὸ γιὰ νὰ ἀναγκάσουν μὲ τὴν πείνα τοὺς Μεσσήνιους νὰ παραδοθοῦν.

Οἱ Μεσσήνιοι ἄντεξαν ἄρκετὸ καιρὸ, μὰ ὅταν πιά τὰ τρόφιμά τους λιγόστευαν, ἀρχίσανε νὰ ὑποφέρουν πολὺ καὶ νὰ χάνουν τὸ θάρρος τους. Γι αὐτὸ ὁ ἀρχηγὸς τους ὁ Ἀριστόδημος ἔστειλε καὶ ρώτησε τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν τί ἔπρεπε νὰ κάνουν οἱ Μεσσήνιοι. Τὸ μαντεῖο ἀπάντησε, πὼς τότε μονάχα θὰ νικήσουν οἱ Μεσσήνιοι τοὺς Σπαρτιάτες, ὅταν θυσιάσουνε κόρη ἀπὸ βασιλικὸ αἷμα. Ὁ Ἀριστόδημος τότε, ποὺ ἦταν ἀπὸ βασιλικὴ γενιά, γιὰ νὰ σωθῆ ἢ πατρίδα, θυσιάσε τὴν κόρη του.

Οἱ Μεσσήνιοι πήρανε θάρρος ἀπὸ τὸ χρησμὸ κι ἀπὸ τὴ φιλοπατρία τοῦ ἀρχηγοῦ τους, πετάχτηκαν ἔξω ἀπ' τὸ φρούριο, καὶ διώξανε τοὺς Σπαρτιάτες ἀπὸ τὴν Ἰθώμη. Πιάσανε μάλιστα καὶ πολλοὺς Σπαρτιάτες αἰχμάλωτους καὶ σκότώσανε καὶ τὸ βασιλιά τους, τὸ Θεόπομπο.

Ὅμως, ὕστερ' ἀπ' αὐτὴ τὴ νίκη, ὁ Ἀριστόδημος ὑπόφερε πολὺ. Ἔβλεπε κάθε νύχτα στὸν ὕπνο του τὸ φάντασμα τῆς κόρης του καὶ τὸν ἔπιανε μελαγχολία κι ἀπελπισία. Αὐτὸ βάσταξε ἄρκετὸ καιρὸ, ὥσπου μιὰ μέρα βρέθηκε σκοτωμένος πᾶνω στὸν τάφο τῆς κόρης του.

Σὰν τῷμαθαν οἱ Σπαρτιάτες πὼς αὐτοκτόνησε ὁ Ἀριστόδημος, πήρανε θάρρος καὶ ξανάρθανε μὲ τὸ στρατό τους στὴ Μεσσηνία. Πολέμησαν πάλι γενναῖα οἱ Μεσσήνιοι, μὰ τούτῃ τὴ φορὰ τοὺς νίκησαν οἱ Σπαρτιάτες καὶ τοὺς πήρανε τὸ φρούριο τῆς Ἰθώμης.

Ἔτσι, οἱ Μεσσήνιοι ἀναγκάστηκαν νὰ συνθηκολογήσουν μὲ τοὺς Σπαρτιάτες καὶ νὰ κλείσουν εἰρήνη μὲ σκληροὺς ὄρους. Ὅλη τὴ χώρα τῆς Μεσσηνίας τὴν πήραν οἱ Σπαρτιάτες καὶ τὴ μοιράσανε σὲ κλήρους. Καὶ στὴ Μεσσηνία ἔμενε πάντα ἓνα μέρος τοῦ Σπαρτιατικοῦ στρατοῦ (ἢ φρουρά), γιὰ νὰ κρατᾶ τὴ χώρα ὑποταγμένη. Ὅσοι Μεσσήνιοι μείνανε στὴν πατρίδα τοὺς γίνηκαν δοῦλοι τῶν Σπαρτιατῶν καὶ δούλευαν σὰν τοὺς εἰλωτες. Ὅσοι πάλι πρόφτασαν καὶ ἔφυγαν ἀπ' τὴ Μεσσηνία, πῆγαν καὶ κατοίκησαν σ' ἄλλα μέρη καὶ ζῆσαν ἐκεῖ ἐλεύθεροι.

Ὁ πρῶτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος κράτησε 20 περίπου χρόνια (743—724 π. Χ.)

Δεύτερος Μεσσηνιακός πόλεμος (648—628 π. Χ.)

Οί Μεσσήνιοι ζούσανε σκληρή ζωή, σάν εἴλωτες, καί τό μοναδικό τους ὄνειρο ἦτανε νά τινάξουν ἀπό πάνω τους τό ζυγὸ τῶν Σπαρτιστῶν καί νά γίνουν ἐλεύθεροι σάν πρώτα. Πέρασαν ἔτσι πάνω ἀπὸ 80 χρόνια στὴ σκλαβιά, ὥσπου ἓνα γενναῖο παλληκάρι, ὁ Ἄριστομένης, ἀπεφάσισε νά σηκώσει τοὺς πατριώτες του σ' ἐπανάσταση καί νά διώξη ἀπὸ τὴ Μεσσηνία τοὺς Σπαρτιάτες. Μάζεψε λοιπὸν κρυφὰ στρατό, καί μιὰ μέρα ὄρμησε ξαφνικὰ μὲ τὸ στρατό του, νίκησε τὴ Σπαρτιατικὴ φρουρά καί τὴν ἐδίωξε ἀπὸ τὴ Μεσσηνία.

Ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν πρώτη ἐπιτυχία, ὁ Ἄριστομένης κι ὁ στρατός του πήρανε θάρρος, μπήκανε μέσα στὴ Λακωνικὴ χώρα, καί κάναν μεγάλα κατορθώματα. Ὁ Ἄριστομένης μιὰ βραδιά, γιὰ νά τρομάξη τοὺς Σπαρτιάτες καί νά τοὺς πάρη τὸν ἄερα, πήρε μιὰ μεγάλη ἀπόφαση. Μπήκε κρυφὰ μέσα στὴ Σπάρτη, ἀνέβηκε στὴν Ἀκρόπολή της, ὅπου ἦταν ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, καί πήγε καί κρέμασε μέσα σ' αὐτὸν μιὰ ἀπὸ τίς ἀσπίδες ποὺ εἶχε κυριέψει ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες. Σάν ξύπνησαν τὸ πρωὶ οἱ Σπαρτιάτες καί εἶδανε τὴν ἀσπίδα καί διάβασαν τὰ γράμματα ποὺ ἦταν γραμμένα πάνω σ' αὐτήν, τρόμαξαν καί στενοχωρέθηκαν πολὺ. Νὰ τί ἦταν γραμμένο: «Ὁ Ἄριστομένης προσφέρει δῶρο στὴ θεᾷ Ἀθηνᾶ τούτη τὴν ἀσπίδα, ποὺ τὴν πήρε λάφυρο ἀπ' τοὺς Σπαρτιάτες».

Μέσα στὴ μεγάλη τους στενοχώρια οἱ Σπαρτιάτες, μὴ ξέροντας τί νά κάνουν, ρώτησαν τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν. Τὸ μαντεῖο, μὲ τὸ χρησμὸ ποὺ τοὺς ἔδωσε, τοὺς συμβούλεψε νά ζητήσουν στρατηγὸ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ἂν θέλουν νά νικήσουν τοὺς Μεσσήνιους. Στείλανε λοιπὸν οἱ Σπαρτιάτες καί ζήτησαν στρατηγὸ ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ δὲν τοὺς χώνευαν τοὺς Σπαρτιάτες, τοὺς δώσανε γιὰ στρατηγὸ ἓνα ἀνθρώπο κουτσὸ κι ἀδύνατο, ποὺ ὀνομαζότανε Τυρταῖος. Ὁμοῦς ὁ Τυρταῖος εἶχε ἓνα μεγάλο χάρισμα. Ἦταν σπουδαῖος ποιητὴς κι ἔκανε πολεμικὰ τραγούδια, ποὺ μ' αὐτὰ ἐνθουσιαζε τοὺς πολεμιστὰς. Μὲ τὰ τραγούδια του λοιπὸν ἐνθουσιάστηκαν οἱ Σπαρτιάτες, πήρανε θάρρος, μπήκανε μέσα στὴ Μεσσηνία καί κυνήγησαν τοὺς Μεσσήνιους. Αὐτοὶ κλείστηκαν μαζί μὲ τὸν Ἄριστομένη σ' ἓνα φρούριο, ποὺ βρισκόταν κοντὰ στὰ σύνορα τῆς Ἀρκადίας καί λεγότανε Εἶρα. Ἀπὸ κεῖ μέσα πολεμοῦσαν σκληρὰ κι ἐπίμονα τοὺς Σπαρτιάτες 11 ὀλόκληρα χρόνια. Πολλὲς φορὲς μάλιστα βγύναν ἀπ' τὸ φρούριο καί κάνανε καταστροφὰς στοὺς Σπαρτιάτες. Ὁμοῦς κάποια μέρα,

καθώς βγήκε ὁ Ἀριστομένης, πιάστηκε αἰχμάλωτος μὲ καμιὰ πενηνταριά Μεσσήνιους. Αὐτούς, μαζὶ καὶ τὸν Ἀριστομένη, τοὺς ρίξανε οἱ Σπαρτιάτες μέσα στὸ βάραθρο τοῦ Καιάδα. Ὅλοι σκοτώθηκαν μέσα σ' αὐτό, ἐκτὸς ἀπ' τὸν Ἀριστομένη, ποὺ τὴ γλίτωσε μ' ἓνα παράξενο τρόπο: Τὸν εἶχαν ρίξει τελευταίο καί, πέφτοντας πάνω στὰ κορμιά τῶν ἄλλων, δὲν ἔπαθε τίποτα. Ὅμως πῶς θὰ μπορούσε νὰ βγῆ ἀπὸ τὸ βάραθρο; Ἦταν ἀπελπισμένος, γιατί ἐνίωσε πῶς θὰ πεθάνη ἐκεῖ ἀπὸ τὴν πείνα. Μὰ νά! Κατὰ καλὴ του τύχη, βλέπει στὸ μισοσκοτάδο μιὰν ἀλεπού. Ὁ Ἀριστομένης τότε, χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸ, ὀρμᾶ καὶ τὴν ἀρπάζει ἀπ' τὴν οὐρά. Ἔτσι, ἀπὸ μιὰ τρύπα τοῦ βάραθρου βγήκε ἐξωμαζὶ μὲ τὴν ἀλεπού. Ὑστερα κρύφτηκε κάπου, ὥσπου ἤρθε ἡ νύχτα, καὶ τότε μπῆκε μέσα στὴ Μεσσηνία καὶ πῆγε κι ἀντάμωσε τὸ στρατό.

Σάν εἶδαν οἱ στρατιῶτες τὸ γενναῖο ἀρχηγὸ τους, χάρηκαν πολὺ. Ὁ Ἀριστομένης τοὺς ἔδωσε θάρρος καὶ πολεμήσανε πάλι γενναῖα. Δὲν ἦταν ὅμως εὐκόλο πιά νὰ νικήσουν, γιατί στὸ μεταξύ οἱ Σπαρτιάτες εἶχαν κυριέψει τὸ φρούριο τῆς Εἴρας. Ἔτσι σὲ λίγο, ἡ Μεσσηνία ἔπεσε πάλι στὰ χέρια τῶν Σπαρτιατῶν.

Πολλοὶ Μεσσήνιοι τότε, γιὰ νὰ μὴ γίνουνε ξανά δοῦλοι, φύγανε σὲ διάφορα μέρη. Μερικοὶ μπῆκαν μέσα στὴν Ἀρκαδία καὶ κατοίκησαν ἐκεῖ. Οἱ περισσότεροὶ ὅμως πήγανε στὴ νῆσο Σικελία τῆς Ἰταλίας, ὅπου χτίσαν ἀποικία τὴν πόλη Μεσσήνη, ποὺ ὑπάρχει καὶ σήμερα. Ὁ ἥρωας Ἀριστομένης πῆγε στὴ Ρόδο, κοντὰ στὸ γαμπρό του, κι ἔζησε ἐκεῖ ὅλη τὴν κατοπινὴ του ζωὴ.

Ὅσοι κάτοικοι μείνανε στὴ Μεσσηνία, δούλευαν πάλι στοὺς Σπαρτιάτες, σάν εἰλωτες.

Ὁ δεῦτερος Μεσσηνιακὸς πόλεμος κράτησε 17 χρόνια περὶ τοῦ (645—628 π. Χ.)

Ἡ Πελοποννησιακὴ συμμαχία

Ἀφοῦ πήρανε πιά τὴ Μεσσηνία οἱ Σπαρτιάτες, ἀποφάσισαν νὰ κυριέψουν ὀλόκληρη τὴν Πελοπόννησο.

Ἀλλὰ στοὺς πολέμους ποὺ κόναν, βρῆκανε μεγάλη ἀντίσταση στὴν Ἀρκαδία καὶ στὸ Ἄργος. Βλέποντας τότε οἱ Σπαρτιάτες τὴν ἀντίσταση ποὺ τοὺς φέρανε οἱ Ἀρκάδες καὶ οἱ Ἀργεῖοι, σκέφτηκαν νὰ ἐνώσουν μὲ εἰρηνικὸ καὶ μαλακὸ τρόπο ὅλες τὶς πόλεις τῆς Πελοποννήσου καὶ νὰ κόνουν μιὰ μεγάλη συμμαχία. Αὐτὸ κι ἐγίνε. Συμφώνησαν ὅλες οἱ πόλεις καὶ

φτιάσανε τὴν Πελοποννησιακὴν συμμαχίαν. Σ' αὐτὴν πήρανε μέρος ὅλες σχεδὸν οἱ πόλεις τῆς Πελοποννήσου, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἀχαΐαν καὶ τὸ Ἄργος, ποὺ προτιμοῦσανε τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες. Πῆραν ὅμως μέρος στὴν Πελοποννησιακὴν συμμαχίαν καὶ μερικὲς πόλεις, ποὺ βρίσκονταν ἔξω ἀπ' τὴν Πελοπόννησον, ὅπως ἦταν τὰ Μέγαρα καὶ ἡ Αἴγινα.

Ὅλες οἱ πόλεις τῆς Πελοποννησιακῆς συμμαχίας ἀναγνώριζαν γιὰ ἀρχηγὸν τοὺς τῆ Σπάρτης καὶ διατηροῦσανε κάποια ἀνεξαρτησία. Ἦταν ὅμως ὑποχρεωμένες νὰ ἔχουν τοὺς ἴδιους ἐχθροὺς καὶ φίλους μὲ τὴ Σπάρτη καὶ νὰ ἐκστρατεύουνε μαζὶ τῆς πάντα, ὅταν γινότανε πόλεμος.

Ἡ Πελοποννησιακὴ συμμαχία ἀπόχτησε μεγάλη δύναμιν καὶ ὠφέλησε πολὺ τὴν Ἑλλάδα, γιὰ τὴν ἔνωσιν αὐτὴν, πάψανε γιὰ κάμποσα χρόνια οἱ φιλονικίες ἀνάμεσα στὶς διάφορες πόλεις. Κι ἔτσι σὰν ἦρθαν ἀργότερα οἱ Πέρσες νὰ ὑποδουλώσουν τὴν Ἑλλάδα, βρῆκαν ὀλόκληρη σχεδὸν τὴν Πελοπόννησον ἑνωμένη καὶ δυνατὴ.

Ἡ ΑΘΗΝΑ

Ὁ χαρακτήρας τῶν Ἀρχαίων Ἀθηναίων

Εἶδαμε πῶς γίνηκε καὶ πῶς ἀναπτύχθηκε τὸ κράτος τῆς Σπάρτης. Ἄς δοῦμε τώρα καὶ γιὰ τὸ κράτος τῆς Ἀθήνας.

Ἡ σημερινὴ Ἀθήνα εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδας καὶ βρίσκεται στὴν Ἀττικὴ, ποὺ εἶναι μιὰ πεδινὴ, τριγωνικὴ χερσόνησος, τριγυρισμένη ἀπὸ βουνά. Σήμερα ἡ Ἀθήνα εἶναι πολὺ μεγάλη πόλις. Ὅμως στὰ ἀρχαῖα χρόνια ἦταν μικρὴ, σὰν ἕνα μεγάλο χωριό, ποὺ εἶχε στὸ μέσον τὸν ψηλὸ λόφο τῆς Ἀκρόπολης. Αὐτὸ τὸ λόφον εἶχαν τριγυρισμένο οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τεῖχος, γιὰ τὸ ἔπρεπε νὰ φυλάγονται σὲ καιρὸ πολέμου ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοὺς.

Καὶ σήμερα ἡ Ἀττικὴ εἶναι πολὺ ὠραία. Ἔχει κλίμα εὐκρατο καὶ ὑγιεινὸ, ὠραία θάλασσα καὶ καταγάλανον οὐρανόν. Στὰ ἀρχαῖα ὅμως χρόνια ἦταν ἀκόμα πιὸ ὠραία. Τὰ βουνὰ τῆς ἦταν σκεπασμένα μὲ πυκνὰ δάση. Οἱ δυὸ ποταμοὶ τῆς, ὁ Κηφισὸς καὶ ὁ Ἴλισσός, εἶχαν πολὺ περισσότερο νερὸ ἀπὸ σήμερα καὶ καθὼς κυλοῦσανε μεσ' ἀπὸ τὶς πεδιάδες τῆς Ἀττικῆς τὶς πότιζαν καὶ τὶς ἔκαναν γόνιμες καὶ καταπράσινες.

Ὁ δυτικὸς ἄνεμος, ποὺ φυσοῦσε ἀπ' τὴ θάλασσαν, χάριζε στὴν Ἀττικὴ δροσιὰ τὸ καλοκαίρι, καὶ μετρίαζε τὸ κρῦν τοῦ χειμῶνα. Κι ἔβλεπε παντοῦ δροσεροὺς κήπους, ποὺ μέσα τοὺς

κελαηδούσανε γλυκά τ' ἀηδόνια. Ὅλα γελούσανε γύρω· οὐρανός, γῆ, θάλασσα. Γι' αὐτὸ μέσα στὸ λαμπρὸ κλίμα καὶ στὴ γελαστὴ φύση τῆς Ἀττικῆς, οἱ Ἀθηναῖοι γίνηκαν εὐθυμοὶ, δραστήριοι καὶ ἐργατικοί. Ἀγαπούσανε τὶς τέχνες, τὸ ἐμπόριο καὶ τὰ γράμματα. Λαχταρούσανε νὰ μορφωθοῦν καλὰ καὶ νὰ προοδέψουν, καὶ τρελλαίνονταν γιὰ τὰ ὠραῖα ἔργα. Γι' αὐτὸ κιόλας δὲν ἄφησαν ξηρὸ τὸ λόφο τῆς Ἀκρόπολης, μὰ χτίσαν ἐκεῖ πάνω ὠραιότατα οἰκοδομήματα, ποὺ τὰ θαυμάζει ὅλος ὁ κόσμος.

Οἱ Ἀθηναῖοι, καθὼς εἶδαμε, ἦταν Ἴωνες καὶ Ἀχαιοί, ἐνῶ οἱ Σπαρτιάτες ἦταν Δωριεῖς. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτό, ἡ θέση καὶ τὸ κλίμα τῆς Ἀθήνας ἦταν πολὺ διαφορετικὰ ἀπὸ τῆς Σπάρτης. Γι' αὐτὸ κιόλας οἱ Ἀθηναῖοι στὴ ζωὴ τους καὶ στὸ χαραχτήρα τους δὲ μοιάζανε καθόλου μὲ τοὺς Σπαρτιάτες.

Οἱ Ἀθηναῖοι, ἐκτὸς ἀπὸ τᾶλλα, ἀγαπούσανε πολὺ καὶ τὰ ταξίδια καὶ προόδεψαν πολὺ στὸ ναυτικὸ. Σ' αὐτὸ, τοὺς βοήθησε ἡ θάλασσα τῆς Ἀττικῆς μὲ τὰ δαντελλωτὰ ἀκρογιάλια, τοὺς πολλοὺς κόλπους καὶ τὰ πολλὰ λιμάνια. Τὰ πιὸ καλὰ λιμάνια τῆς Ἀττικῆς ἦταν τοῦ Γειραιᾶ καὶ τοῦ Φαλήρου, ποὺ βρίσκονταν καὶ τὰ δυὸ κοντὰ στὴν Ἀθήνα.

Διατὶ ὀνομάστηκε Ἀθήνα

Οἱ Σπαρτιάτες, καθὼς εἶδαμε, δὲν ἀγαπούσαν οὔτε τὶς τέχνες, οὔτε τὸ ἐμπόριο, οὔτε τὸ ναυτικὸ, οὔτε τὰ γράμματα, ἀλλὰ μονάχα τὰ γυμνάσια καὶ τὸν πόλεμο. Γι' αὐτὸ λατρεύανε περισσότερο ἀπ' ὅλους τοὺς θεοὺς τὸν Ἄρη, τὸ θεὸ τοῦ πολέμου. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως, ποὺ ἀγαπούσανε πολὺ τὶς τέχνες καὶ τὰ γράμματα, λατρεύανε περισσότερο ἀπ' ὅλους τοὺς θεοὺς τὴν Ἀθηνᾶ, ποὺ ἦταν θεὰ τῆς σοφίας, τῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων.

Ἔνας πολὺ παλαιὸς μῦθος, ποὺ τὸν διηγότανε στοὺς ἀρχαίους Ἀθηναίους οἱ παποῦδες τους, ἔλεγε μὲ ποῖο τρόπο ἔγινε ἡ Ἀθηνᾶ προστάτισσα τῆς Ἀθήνας. Νὰ ὁ μῦθος αὐτός: Μόλις χτίστηκε, λέει, ἡ πόλη, πρὶν πάρη ἀκόμα ὄνομα, μαλώνανε ὁ Ποσειδῶνας κι ἡ Ἀθηνᾶ, ποῖος θὰ εἶναι ὁ προστάτης τῆς πόλης, γιὰ νὰ τῆς δώση καὶ τὸνομά του. Οἱ κάτοικοι ζήτησαν ἀπ' τοὺς δυὸ θεοὺς κάποιο δῶρο. Τότε ὁ Ποσειδῶνας χτυπᾶ μὲ τὴν τρίαινά του τὸ βράχο τῆς Ἀκρόπολης καὶ πετιέται μιὰ πλούσια πηγὴ. Χτυπᾶ κι ἡ Ἀθηνᾶ μὲ τὸ δόρυ τῆς τὸ βράχο καὶ φυτρῶναι μιὰ ὄμορφη ἐλιά. Οἱ Ἀθηναῖοι προτιμήσανε τὴν ἐλιά, ποὺ ἦτανε τὸ σύμβολο τῆς εὐρήνης καὶ τῆς σοφίας. Κι ἔτσι, ἀπὸ τότε, πήραν γιὰ προστάτισσά τους τὴ θεὰ Ἀθηνᾶ καὶ δῶσανε καὶ στὴν πόλη τους τὸνομά τῆς.

Ὁ μῦθος αὐτὸς φανερώνει πὼς στὰ πολὺ παλιὰ χρόνια οἱ Ἀθηναῖοι ἦταν μόνο γεωργοί. Γι αὐτὸ προτιμήσανε τὴν ἐλιά. Ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι, μαζί με τὴν Ἀθηνᾶ, ἀγαπήσανε καὶ τὸν Ποσειδῶνα καὶ προπάντων ἀργότερα ὅταν προόδεψαν στὸ ναυτικὸ. Γι αὐτὸ κιάλας τοῦ χτίσανε ναοὺς καὶ τὸν λατρεύανε πολὺ.

Τὸ πολίτευμα τῆς Ἀθήνας στὰ πολὺ παλιὰ χρόνια

Στὰ πολὺ πολὺ παλιὰ χρόνια, δταν ἀκόμα οἱ Ἀθηναῖοι ἦτανε μονάχα γεωργοί, ὅλη τὴν ἐξουσία τὴν εἶχαν οἱ πλούσιοι εὐγενεῖς. Ὅ,τι εἶδαμε στὴ Σπάρτη, τὸ ἴδιο γινότανε καὶ στὴν Ἀθήνα. Οἱ εὐγενεῖς εἶχαν ὅλη τὴ γῆ τῆς Ἀττικῆς, κι οἱ περισσότεροι ἀπ' τοὺς ἄλλους κατοίκους δουλεύανε σ' αὐτουνῶν τὰ χτήματα. Αὐτοὶ οἱ δουλευτάδες τῆς γῆς ἦτανε σὰ δουλοπάροικοι. Ἔργαζόντανε πολὺ καὶ ζούσανε ζωὴ σκληρῆ. Ὅμως, ζούσανε κάπως καλύτερα ἀπὸ τοὺς εἰλωτες τῆς Σπάρτης.

Στὰ χρόνια λοιπὸν ἐκεῖνα, τὴν Ἀττικὴ τὴν κυβερνοῦσε βασιλιάς, πού ἔμενε στὴν Ἀθήνα. Ὁ μῦθος λέει, πὼς ὁ Θησεῖας ἦταν ὁ πρῶτος βασιλιάς, πού καθάρισε τὴ χώρα ἀπ' τοὺς ληστὲς καὶ τοὺς κακούργους καὶ γλίτωσε τοὺς Ἀθηναίους ἀπ' τὸ σκληρὸ ἀνθρώπινο φόρο, πού στέλλανε στὸ Μίνωα, στὴν Κρήτη. Ὁ Θησεῖας ἦταν ὄχι μόνο ἥρωας, μὰ καὶ ἔξυπνος καὶ σοφός. Αὐτὸς ἔνωσε τοὺς 12 δήμους τῆς Ἀττικῆς κι ἔβαλε τὰ θεμέλια στὸ κράτος τῆς Ἀθήνας, πού ἀπὸ τότε ἄρχισε νὰ προοδεύη. Γι αὐτὸ οἱ Ἀθηναῖοι τὸν θεωροῦσανε ἰδρυτὴ τοῦ κράτους καὶ σὰν πέθανε τὸν λατρεύανε σὰ θεό.

Τὸ ἀρχαιότερο λοιπὸν πολίτευμα τῆς Ἀθήνας ἦτανε ἡ βασιλεία. Ὅμως ὁ βασιλιάς δὲν κυβερνοῦσε μόνος του τὸ κράτος. Εἶχε μαζί του ἕνα συμβούλιο ἀπὸ εὐγενεῖς, πού ὀνομαζότανε Ἄρειος Πάγος. Ὁ Ἄρειος Πάγος εἶχε μεγάλη ἐξουσία, ὅση περίπου εἶχε ἡ Γερουσία στὴ Σπάρτη.

Ἦστερ' ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ Θησεῖα, ἐπὶ διακόσια χρόνια, βασιλεύανε στὴν Ἀθήνα βασιλιάδες ἀπ' τὴ γενιά του. Ἦρθε ὅμως κόποτε ἀπ' τὴν Πύλο ὁ Μέλανθος, ὁ γιὸς τοῦ Νηλέα, κι ἄρπαξε τὴ βασιλεία. Σὰν πέθανε ὁ Μέλανθος, γίνηκε βασιλιάς στὴν Ἀθήνα ὁ γιὸς του ὁ Κόδρος.

Ο Κόδρος

"Ας ξαναθυμηθούμε λίγο τούς Δωριείς. "Εχουμε δει, πώς στά 1100 π. Χ. οι Δωριείς κυριέψανε τήν Πελοπόννησο και κάναν πρωτεύουσά τους τή Σπάρτη. 'Ο έρχομός τους άναστάτωσε όλη τήν 'Ελλάδα, γιατί οι Δωριείς δέν περιορίστηκαν μονάχα στήν Πελοπόννησο, μά άπλώθηκαν και σ' άλλα μέρη.

Τότε, στά πολύ παλιά εκείνα χρόνια, πού ήταν βασιλιάς στήν 'Αθήνα ό Κόδρος, οι Δωριείς σκέφτηκαν νά πάρουν και τήν 'Αθήνα. Ξεκίνησαν λοιπόν άπό τή Σπάρτη με πολύ στρατό, περάσανε τόν 'Ισθμό τής Κορίνθου, κυριέψαν τά Μέγαρα και φτάσαν έξω άπ' τήν 'Αθήνα.

Οι 'Αθηναίοι, μόλις μάθανε πώς οι Δωριείς πέρασαν τόν 'Ισθμό, πρίν φτάσουν ακόμα έξω άπό τήν πόλη τους, στείλανε και ρωτήσανε τό μαντείο τών Δελφών για νά μάθουν ποιός άπ' τούς δυο θά νικήση σ' αυτό τόν πόλεμο. 'Η Πυθία άπάντησε, πώς εκείνος ό στρατός θά νικήση, πού θά σκοτωθί ό βασιλιάς του.

Σάν τδμαθε ό βασιλιάς Κόδρος, άποφάσισε νά θυσιάστη για νά σωθί ή πατρίδα. "Ομως δέν ήταν εύκολο νά γίνη αυτό, γιατί οι Δωριείς είχαν μάθει τό χρησμό τοῦ μαντείου και προσέχανε πολύ μή σκοτώσουν τόν Κόδρο.

'Ο Κόδρος όμως, πού είχε πάρει τήν άπόφαση, σηκώνεται μιάν αύγή, ντύνεται με παλιά ροβχα και παλιά παπούτσια σά χωρικός, παίρνει ένα τσεκούρι μαζί του, βγαίνει έξω άπ' τήν 'Αθήνα και πάει στά χωράφια, στό μέρος πούχανε τό στρατόπεδό τους οι Δωριείς. 'Εκεϊ άρχισε νά κόβη ξύλα. 'Ακούει τό τσεκούρι κάποιος στρατιώτης άπ' τούς Δωριείς, πάει κοντά στό χωρικό και τόν διατάζει νά φύγη. 'Ο χωρικός όμως αντί νά υπακούση, άγριεψε και χτύπησε τό στρατιώτη. Τρέχουνε τότε κι' άλλοι Δωριείς στρατιώτες, πού νιώσανε τή φιλονικία, κι ένας άπ' αυτούς τραβάει τό ξίφος και σκοτώνει τό χωρικό.

Δέν πέρασε πολλή ώρα, κι' όλος ό κόσμος τδμαθε, πώς ό σκοτωμένος χωρικός ήταν ό βασιλιάς τής 'Αθήνας. Τότε οι Δωριείς, πού πιστεύανε πολύ στους χρησμούς τοῦ μαντείου, φοβήθηκαν και γύρισαν πίσω στή Σπάρτη. "Ετσι σώθηκε ή 'Αθήνα.

Οι 'Αθηναίοι θαυμάσανε τήν αύτοθυσία τοῦ Κόδρου και σκέφτηκαν πώς δέν είναι δυνατό νά βρεθί άλλος βασιλιάς, πού νά τόν φτάνη στή φιλοπατρία. Γι' αυτό άπό τότε δέν έβαναν πιά άλλο βασιλιά, μονάχα κάναν έκλογές κάθε χρόνο κι έβγαζαν 9 άρχοντες άπό τήν τάξη τών εύγενών. Οι 9 αύτοι άρχοντες μοιραστήκανε τήν έξουσία τοῦ βασιλιά και κυβερνούσανε τήν 'Αθήνα για ένα χρόνο.

Ταραχές στην Ἀθήνα — Νόμοι τοῦ Δράκοντα (621 π. Χ.)

Ὅπως εἶδαμε παραπάνω, τὸ κράτος τῆς Ἀθήνας, στὰ πολὺ παλιὰ χρόνια, τὸ κυβερνοῦσαν οἱ πλούσιοι χτηματίες, οἱ ἀριστοκράτες. Ἦτανε δηλαδή τὸ πολίτευμα τῆς Ἀθήνας τότε ἀριστοκρατικὸ κι ἔμοιαζε πολὺ μὲ τὸ ὀλιγαρχικὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης. Ὁ φτωχὸς λαὸς δὲν ἔπαιρνε μέρος στὴν κυβέρνησις καὶ δὲν εἶχε καμιὰ ἐξουσία.

Ὅμως, μὲ τὸν καιρὸ, πολλοὶ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ προόδεψαν στὶς τέχνες, στὸ ἐμπόριο καὶ ἐν τῷ ναυτικῷ κι ἀπόχτησαν ἀρκετὸ πλοῦτο. Ἔτσι γεννήθηκε μιὰ καινούργια τάξη ἀνθρώπων, πού ζητοῦσανε δικαιώματα ἀπὸ τοὺς παλιούς πλούσιους, τοὺς ἀριστοκράτες. Ἡ καινούργια αὕτη τάξη ζητοῦσε νὰ παίρνη μέρος στὰ πολιτικὰ ζητήματα καὶ στὴν κυβέρνησις τῆς χώρας. Μὰ κι οἱ φτωχοὶ πολίτες, γεωργοί, τεχνίτες, ἀπλοὶ ναῦτες κι οἱ ἄλλοι ἐργάτες, δὲν ἦτανε καθόλου εὐχαριστημένοι μὲ τὴν παλιὰ ἀριστοκρατία τῶν εὐγενῶν, πού κυβερνοῦσε τὸ κράτος. Εἶχανε πολλὰ παράπονα ἐναντίᾱ τῆς. Καὶ νὰ γιατί: Οἱ γεωργοί, τίς χρονιὲς πού ἡ γῆ δὲν ἔδινε καρπὸ, δὲ μπορούσανε νὰ ζήσουν καὶ ἀναγκάζονταν νὰ δανείζονται χρήματα ἀπὸ τοὺς πλούσιους εὐγενεῖς. Τὸ ἴδιο κάναν κι οἱ τεχνίτες κι ὅλοι οἱ ἐργάτες, ὅταν εἶχαν ἀναργία. Μὰ ἔτσι, καταχρεώνονταν καὶ βλέπανε καὶ παθαίνανε ὥσπου νὰ ξεπληρώσουν τὰ χρέη τους, γιατί ὁ τόκος ἦτανε πολὺ βαρὺς. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς πέφτανε σὲ τέτοια φτώχεια, πού τοὺς ἦταν ἀδύνατο πιά νὰ ξεχρεώσουν. Τότε οἱ πλούσιοι δανειστὲς εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς φυλακίζουν ἢ νὰ τοὺς πουλοῦνε σὰ δούλους γιὰ νὰ εἰσπράξουν τὰ χρήματά τους.

Γι' αὐτὸ καὶ οἱ φτωχοὶ πολίτες ἐνώθησαν μὲ τοὺς τεχνίτες, τοὺς ἐμπόρους καὶ τοὺς ναυτικούς καὶ ζητοῦσανε δικαιώματα ἀπὸ τοὺς παλιούς εὐγενεῖς. Ζήτησαν δηλαδή, νὰ παίρουνε μέρος στὴν κυβέρνησις, ἀκόμα καὶ στὰ δικαστήρια.

Οἱ εὐγενεῖς ὅμως δὲ θέλανε νὰ δώσουν δικαιώματα στὸ λαό. Γι' αὐτὸ γίνηκαν ταραχές καὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι στὴν Ἀθήνα, πού κράτησαν πολλὰ χρόνια.

Τότε οἱ εὐγενεῖς, γιὰ νὰ πάψουν οἱ ταραχές, διάλεξαν ἕνα μορφωμένον ἄνθρωπον, ἀπὸ τὴν τάξη τους, τὸ Δράκοντα, καὶ τοῦ ἀναθέσανε νὰ γράψῃ νόμους, στὰ 621 π. Χ. Αὐτὸς μάζεψε ὅλες τίς παλιὲς συνήθειες, πού εἶχαν οἱ Ἀθηναῖοι, τίς ἔγραψε καὶ τίς παρουσίασε γιὰ νόμους. Μια μικρὴ τροποποίησις μονάχα εἶχε κάνει στὶς παλιὲς αὐτὲς συνήθειες. Οἱ Νόμοι τοῦ Δράκοντα ἦταν πάρα πολὺ αὐστηροί. Καὶ γιὰ τὰ παραμικρὰ ἀδι-

κήματα, τιμωρία ήταν ο θάνατος. Γι' αυτό ο λαός έλεγε, πώς οι νόμοι αυτοί ήταν γραμμένοι με αίμα.

Με τούς νόμους του Δράκοντα, δέν καλύτερεψε καθόλου ή κατάσταση, κι οί ταραχές μέσα στην 'Αθήνα έξακολουθούσανε περισσότερο από πριν.

Την εποχή εκείνη οί 'Αθηναίοι ήταν στενοχωρημένοι και για ένα άλλο ζήτημα, πολύ σοβαρό. Οί Μεγαρείς, πού είχαν τότε καλό ναυτικό και παράβγαιναν με τούς 'Αθηναίους, βρήκανε την ευκαιρία, μέσα στις ταραχές της 'Αθήνας, να κυριέψουν με τó στόλο τους τή νήσο Σαλαμίνα, πού ανήκε στην 'Αθήνα. Τό χάσιμο της Σαλαμίνας κόστισε πολύ στους 'Αθηναίους, γιατί τó νησί αυτό ήτανε πολύ σπουδαίο για τó ναυτικό τους. Γι' αυτό προσπάθησαν οί 'Αθηναίοι να πάρουνε πίσω τó νησί και κάνανε πολλούς πολέμους με τούς Μεγαρείς. "Όμως νικήθηκαν όλες τις φορές και χάσανε πολύ στρατό. Στό τέλος απέλπίστηκαν και ψήφισαν ένα νόμο, πού έλεγε πώς θά τιμωρηθαι με θάνατο κείνος πού θά συμβουλέψη τούς 'Αθηναίους να ξανακάνουν πόλεμο για τή Σαλαμίνα. "Ετσι, τó νησί αυτό νομιζότανε πιά χαμένο για τήν 'Αθήνα και κανένας δέν τολμούσε να κάνη κουβέντα για πόλεμο.

Ο Σόλωνας και τó πάρισμο της Σαλαμίνας (600 π. Χ.)

Οί 'Αθηναίοι, και πλούσιοι και φτωχοί, κατάλαβαν πώς οι καυγάδες φέρνανε σ' όλους κακό, και θέλανε να συμβιβαστούνε. "Επρεπε όμως να βρεθῆ κάποιος σοφός να συμβιβάση τά πράματα και να γράψη νόμους πιο δίκαιους και πιο λογικούς απ' τούς νόμους του Δράκοντα.

"Ενας τέτοιος έξυπνος και σοφός άνθρωπος ήτανε τότε ο Σόλωνας. Αιτός είχε ταξιδέψει σε πολλές χώρες κι έμαθε τά ήθη και τά έθιμά τους. "Ήτανε και καλός ποιητής.

"Όλοι οί 'Αθηναίοι αγαπούσανε τó Σόλωνα, όχι μόνο για τή σοφία του, αλλά και για τó μεγάλο του πατριωτισμό. Τόν θαυμάζανε προπάντων απ' τόν καιρό πού, με τήν έξυπνάδα του, είχε κάνει τούς 'Αθηναίους να νικήσουνε τούς Μεγαρείς και να πάρουν πίσω τή Σαλαμίνα.

Πώς τó κατάφερε αυτό ο Σόλωνας, αφού, καθώς ξέρουμε, κανένας πού θά συμβούλεψε πόλεμο με τούς Μεγαρείς θά καταδικαζότανε σε θάνατο; Να πώς: "Ο Σόλωνας τ'εχε μεγάλο καημό, πού δε μπόρεσαν οί 'Αθηναίοι να πάρουνε τή Σαλαμίνα. Αυτό τó πράμα τόν βασάνιζε μέρα και νύχτα και σκεπτότανε τι να κάνη. "Επρεπε με κάθε τρόπο να παρτη ή Σαλα-

μίνα. Κατάστρωσε τότε τὸ σχέδιό του, μὰ σκέφτηκε καλοῦ—κακοῦ νὰ κάνη καὶ τὸν τρελλό γιὰ νὰ μὴν τὸν πιάνη ὁ νόμος.

Κλεισθήκε λοιπὸν μερικὲς μέρες στὸ σπίτι του κι ἔφτιασε ἕνα πατριωτικὸ ποίημα μὲ 100 στίχους, ποῦ τὸ ὀνόμασε Σαλαμίνα. Ἐπειτα, ἕνα πρωτὶ, φόρεσε μιὰ σκούφια, βγήκε ἀπὸ τὸ σπίτι κι ἔτρεχε στοὺς δρόμους. Κόσμος πολὺς τὸν πῆρε ἀπὸ πίσω, ὥσπου φτάσανε στὴν ἀγορά. Ἐκεῖ ὁ Σόλωνας ἀνέβηκε σὲ μιὰ πέτρα κι ἄρχισε ν' ἀπαγγέλλη τὸ ποίημα. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνθουσιάστηκαν πολὺ ἀπὸ τὸ ποίημα, καταργήσανε ἀμέσως τὸ νόμο, πήραν τὰ ὄπλα καὶ μεἶτ' ἀρχηγό τους τὸ Σόωνα, νίκησαν τοὺς Μεγαρεῖς καὶ πήραν πίσω τὴ Σαλαμίνα (600 π. Χ.)

Οἱ νόμοι τοῦ Σόωνα

Οἱ Ἀθηναῖοι λοιπὸν, ποῦ ἀγαποῦσαν πολὺ τὸ Σόωνα, τὸν διάλεξαν ἄρχοντα τῆς Ἀθήνας στὰ 594 π. Χ. τοῦ δῶσανε μεγάλη ἐξουσία καὶ τοῦ ἀναθέσανε νὰ γράψῃ τοὺς νόμους. Ἄς δοῦμε τώρα ποιοὶ ἦταν αὐτοὶ οἱ νόμοι:

Σεισάχθεια: Πρῶτα—πρῶτα φρόντισε ὁ Σόωνας νὰ ξαλαφρώσῃ τοὺς φτωχοὺς ποῦ ἦταν φρεωμένοι. Γι' αὐτὸ ἔκανε νόμο, ποῦ τοὺς χάριζε τὸ περισσότερο μέρος ἀπὸ τὸ χρέος καὶ τοὺς ἔκανε εὐκολίεσ νὰ ξεπληρώσουν καὶ τὸ ὑπόλοιπο. Ὅσοι εἶχανε πουληθῆ δοῦλοι γιὰ τὰ χρέη τους, γίνανε ξανά ἐλεύθεροι πολῖτες, κι ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς ἦταν φυλακισμένοι, βγήκαν ἀπ' τὴ φυλακή. Ὁ εὐεργητικὸς αὐτὸς νόμος ὀνομάστηκε «σεισάχθεια», ποῦ σημαίνει ξαλάφρωμα.

Ἡ περιουσία τῶν πολιτῶν: Ὑστερ' ἀπ' αὐτό, ὁ Σόωνας κανόνισε τὸ ζήτημα τῆς περιουσίας. Χώρισε τοὺς πολῖτες σὲ τέσσερις τάξεις, ἀνάλογα μὲ τὴ χτηματικὴ περιουσία, ποῦ εἶχε ὁ καθένας.

Στὴν πρώτη τάξη κατάρταξε κείνους, ποῦ βγάναν ἀπ' τὰ χτήματά τους πάνω ἀπὸ 500 μέδιμνους σιτᾶρι ἢ κριθᾶρι, εἴτε ἀνάλογο ποσὸ λάδι ἢ κρασί. Ὁ μέδιμνος ζύγιζε 40 ὀκάδες περίπου. Οἱ πολῖτες αὐτοὶ λεγόντανε πεντακοσιομέδιμνοι.

Στὴ δεύτερη τάξη κατάρταξε κείνους ποῦ βγάναν ἀπὸ 300 ὠς 500 μέδιμνους. Αὐτοὶ λεγόντανε τριακοσιομέδιμνοι κι ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ τρέφουν ἕνα ἵππο γιὰ τὸν πόλεμο. Γι' αὐτὸ ὀνομάζονταν καὶ ἱππεῖς.

Στὴν τρίτη τάξη κατάρταξε κείνους ποῦ βγάναν ἀπὸ 200 ὠς 300 μέδιμνους. Αὐτοὶ λεγόντανε διακοσιομέδιμνοι κι ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ τρέφουν ἕνα ζευγάρι βόδια, γιὰ νὰ καλλιεργοῦν τὰ χωράφια τους. Γι' αὐτὸ ὀνομάζονταν καὶ ζευγίτες.

Στὴν τετάρτη τάξη κατάρταξε κείνους ποὺ βγάναν κάτω ἀπὸ 200 μέδιμνους καὶ κείνους ποὺ δὲν εἶχανε καμιὰ χτηματικὴ περιουσία. Αὐτοὶ λεγόντανε θῆτες.

Τὸ πολίτευμα: Ὁ Σόλωνας νόμισε, πὼς ὅσο περισσότερα χτήματα εἶχε ὁ πολίτης, τόσο περισσότερα δικαιώματα θάπρεπε νᾶχη στὴν κυβέρνηση τοῦ κράτους. Γι' αὐτό, ὅλοι οἱ ἄρχοντες ποὺ κυβερνοῦσανε τὸ κράτος βγαίνανε μὲ ἐκλογὲς μόνο ἀπὸ τὶς τρεῖς πρώτες τάξεις. Ἡ τελευταία τάξη, οἱ θῆτες, παίρνανε μέρος στὴν ἐκλογὴ τῶν ἀρχόντων καὶ ψήφιζαν, μὰ δὲν εἶχαν δικαίωμα οἱ ἴδιοι νὰ βγοῦν ἄρχοντες.

Σκέφτηκε ὁμως ὁ Σόλωνας, πὼς οἱ πλούσιοι ποὺ θᾶχαν τὰ περισσότερα δικαιώματα, θάπρεπε νᾶχουνε καὶ τὰ περισσότερα καθήκοντα καὶ βάρη γιὰ τὸ κράτος. Γι' αὐτό, ὅσο πιὸ πλούσιος ἦταν ὁ πολίτης, τόσο περισσότερους φόρους πλήρωνε. Οἱ θῆτες δὲν πληρώνανε κανένα φόρο. Οἱ πλούσιοι εἶχαν κι ἄλλα πολλὰ βάρη: Σὲ καιρὸ πολέμου ὑπηρετοῦσαν τὴν πατρίδα σὰν ὀπλίτες. Φυροῦσανε δηλαδὴ βαριά ἄρματωσιά (πανοπλία), ποὺ κόστιζε ἀκριβὰ κι ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ τὴν ἀγοράζουν οἱ ἴδιοι. Πρόσφεραν ἐπίσης ἀρκετὰ χρήματα γιὰ τὸν πόλεμο.

Οἱ θῆτες δὲν εἶχαν κανένα ἔξοδο γιὰ τὸν πόλεμο, γιατί ὑπηρετοῦσανε σὰν ψιλοὶ στρατιῶτες, δηλαδὴ ἔλαφρά ὀπλισμένοι, καὶ τὰ ὄπλα τοὺς τᾶδινε τὸ κράτος.

Ἄς δοῦμε τώρα ποιοὶ ἦταν οἱ διάφοροι ἄρχοντες καὶ πὼς κυβερνιότανε τὸ κράτος.

1) Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου: Ἦταν ἓνα μέρος, ὅπου συναθροίζονταν ὅλοι οἱ πολίτες, κι ἀπὸ τὶς τέσσερις τάξεις, ἀπὸ 20 χρονῶν καὶ πάνω. Στὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου μποροῦσε νὰ μιλήσῃ κάθε πολίτης καὶ νὰ πῆ ἐλεύθερα τὴ γνώμη του. Ἔτσι συζητοῦσαν ὅλα τὰ ζητήματα κι ἀποφάσιζαν κάθε φορὰ ὅλοι μαζί τὸ τί πρέπει νὰ γίνῃ γιὰ τὸ καλὸ τοῦ κράτους. Ὁ λαὸς τῆς Ἀθήνας ἀγαποῦσε τὴ συζήτηση καὶ δὲν περιορίζονταν μονάχα στὸ νὰ ἰ καὶ στὸ ὄχι, σὰν τὸ λαὸ τῆς Σπάρτης. Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου ἔμοιαζε μὲ τὴ σημερινὴ βουλή. Ψήφιζε τοὺς νόμους, κανόνιζε τοὺς φόρους, ἀποφάσιζε γιὰ εἰρήνη ἢ γιὰ πόλεμο κι ἔβγαζε μὲ ἐκλογὲς ὅλους τοὺς ἄρχοντες.

2) Ἡ βουλή: Αὐτὴ ἦταν σὰν τὴ σημερινὴ Κυβέρνηση καὶ τὴν ἀποτελοῦσανε 400 βουλευτές, ποὺ τοὺς διάλεγε ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου. Ὁμως, γιὰ νὰ γίνῃ κανεὶς βουλευτής, ἔπρεπε νᾶναι 30 χρονῶν καὶ πάνω καὶ νὰ ἀνήκῃ σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς πρώτες τάξεις. Ἡ βουλή σχεδίαζε τοὺς νόμους καὶ τοὺς ἔφερνε στὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου γιὰ νὰ τοὺς ἐγκρίνῃ. Ἡ βουλή ἀκόμα ἐκτελοῦσε ὅλα ὅσα ἀποφάσιζε ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου.

3) ΟΙ 9 ἄρχοντες: Ὁ Σόλωνας διατήρησε καὶ τὸ Συμβούλιο τῶν 9 ἀρχόντων καὶ τὸ διοργάνωσε καλύτερα. Ἔτσι, ἡ ἐξουσία τους διαρκοῦσε ἓνα ἔτος. Ὁ πρῶτος ἀπ' αὐτοὺς ὀνομαζόταν ἐπώνυμος ἀρχοντας, γιατί τὸ ἔτος χρονολογιοῦταν μὲ τὸνομά του. Ὁ δεύτερος ὀνομαζόταν πολέμαρχος, γιατί ἦταν ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ στὸν πόλεμο, κι ὁ τρίτος ὀνομαζόταν βασιλεύς. Αὐτὸς ἐκτελοῦσε θρησκευτικὰ καθήκοντα, δηλαδή τελετὲς καὶ θυσίαι στὸς θεοὺς. Οἱ ἄλλοι 6 ὀνομαζόνταν θεσμοθέτες.

4) Ὁ Ἄρειος πάγος: Ὅταν τέλειωνε τὸ ἔτος τῶν 9 ἀρχόντων, αὐτοὶ γινότανε δικαστὲς γιὰ ὅλη τους τὴ ζωὴ, ἦταν δηλαδή ἰσόβιοι. Δίκαζαν πάνω σὲ μιὰ μεγάλη πέτρα, ποὺ βρισκότανε κοντὰ στὴν Ἀκρόπολη καὶ λεγόταν Ἄρειος πάγος. Γι' αὐτὸ κι οἱ δικαστὲς ὀνομαζόνταν Ἄρεοπαγίτες. Οἱ Ἄρεοπαγίτες δίκαζαν τὰ πιὸ μεγάλα κακούργηματα, φροντίζανε γιὰ νὰ ἐφαρμόζουν οἱ πολῖτες τοὺς νόμους, παρακολουθοῦσαν τὴ διαγωγὴ καὶ μεγάλων καὶ μικρῶν, τὴ θρησκεία καὶ τὴν ἐκπαίδευση, καὶ τιμωροῦσαν ἐκεῖνους ποὺ κάναν κακὲς πράξεις καὶ παρανομίες.

5) Ἡ Ἡλιαία: Ὁ Σόλωνας ἴδρυσε καὶ τὸ δικαστήριο τῆς Ἡλιαίας. Σ' αὐτὸ δίκαζαν τίς συνηθισμένες ὑποθέσεις. Οἱ δικαστὲς ἦταν ἀπλοὶ πολῖτες, ποὺ βγαίνανε μὲ κλῆρο.

6) Ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν: Ὁ Σόλωνας φρόντισε πολὺ γιὰ τὴ μόρφωση τῆς νεολαίας. Κάθε Ἀθηναῖος, ὅταν τὸ παιδί του γινόταν 7 χρονῶν, ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ τὸ στείλῃ στὸ σχολεῖο. Ἐκεῖ τὰ παιδιά μαθαίνανε ἀνάγνωση, ἀριθμητικὴ, ποιήματα, μουσικὴ μὲ ὄργανο καὶ μὲ τραγούδι, γυμναστικὴ, χορὸ κι ἄλλα πολλά. Ἔτσι φτιάνανε λεβέντικο σῶμα, γερὸ μυαλὸ καὶ γενναία ψυχὴ, κι ἀγαποῦσαν πολὺ τὴν πατρίδα καὶ θυσιάζονταν πρόθυμα γι' αὐτήν.

Σόλωνας καὶ Κροῖσος

Ὁ Σόλωνας, ὅταν τέλειωσε τοὺς νόμους του, ἔβαλε τοὺς Ἀθηναίους κι ὀρκίστηκαν, πῶς θὰ τοὺς κρατήσουν τουλάχιστο δέκα χρόνια, χωρὶς νὰ τοὺς ἀλλάξουν. Ὑστερα ἔκανε καὶ πάλι διάφορα ταξίδια. Τότε πῆγε καὶ στὶς Σάρδεις, τὴν πρωτεύουσα τῆς Λυδίας. Ἐκεῖ τὸν δέχτηκε ὁ βασιλιάς ὁ Κροῖσος, στὸ παλάτι του, μὲ μεγάλες τιμές, γιατί τὸνομα τοῦ Σόλωνα ἦτανε παντοῦ ξακουστό.

Ὁ Κροῖσος ἦταν ὁ πιὸ πλούσιος βασιλιάς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κι οἱ θησαυροὶ του, τὰ χρυσαφικὰ καὶ τ' ἀσημικὰ, ἦταν ἀμέτρητα. Φιλοξένησε τὸ Σόλωνα ἀρκετὸ καιρὸ, καὶ μιὰ μέρα

τὸν πήρε καὶ τοῦδειξε τὰ δωμάτια μὲ τοὺς θησαυροὺς του. Ὄταν σὲ λίγο κάθισαν στὸ τραπέζι νὰ φᾶνε, τὸν ρώτησε ὁ Κροῖσος: «Ξένε μου Ἀθηναῖε, ἔχω ἀκουστά πολλά γιὰ τὴ σοφία σου. Ταξίδεψες σὲ πολλές χῶρες κι εἶδαν πολλά τὰ μάτια σου. Πές μου, τὸ λοιπόν, εἶδες στὸν κόσμο ἄλλον ἄνθρωπο εὐτυχισμένο σὰν κι ἐμένα;»

Ὁ Σόλωνας τότε τοῦ εἶπε: «Ὡς τώρα, ἀπ' ὅσους ἀνθρώπους γνώρισα, νομίζω πιὸ εὐτυχισμένο τὸν Τέλλο, τὸν Ἀθηναῖο. Αὐτὸς ἦταν ἕνας τίμιος ἄνθρωπος κι ἔκανε καλὰ παιδιὰ κι ἐγγόνια, πού ὅλος ὁ κόσμος εἶχε νὰ τὸ λήη γιὰ τὴν καλωσύνη τους. Εἶχε καὶ θάνατο πολὺ ἔνδοξο, γιατί σκοτώθηκε πολεμώντας γενναῖα γιὰ τὴν πατρίδα.

Σὰν τ' ἄκουσε αὐτὸ ὁ Κροῖσος, δυσαρεστήθηκε πολὺ, μὰ παραξενεύτηκε κιόλας, γιατί ὁ Τέλλος οὔτε βασιλιάς ἦταν, οὔτε καὶ πλούσιος. Κι εἶπε, ἀπὸ μέσα του, ὁ Κροῖσος: «Ὁλος ὁ κόσμος θαυμάζει τοὺς θησαυροὺς μου καὶ στὸ Σόλωνα δὲν κἀναν ἐντύπωση! Φαίνεται, πὼς δὲ θᾶναι καὶ πολὺ σοφὸς ἄνθρωπος, ὅπως τὸν νομίζει ὁ κόσμος».

Ἐπειτα ρώτησε ξανά τὸ Σόλωνα: «Ποιόνε νομίζεις πιὸ εὐτυχισμένο, ὕστερ' ἀπὸ τὸν Τέλλο;» Ὁ Σόλωνας τοῦ ἀπάντησε: «Γνώρισα δυὸ ἀδέρφια ἀπὸ τὸ Ἄργος, τὸν Κλέοβη καὶ τὸ Βίτωνα. Αὐτὰ ἦταν παιδιὰ μιᾶς ἱέρειας, πού ὑπηρετοῦσε στὸ ναὸ τῆς Ἥρας, στὸ Ἄργος. Εἶχαν μεγάλη ἀγάπη ἀναμεταξύ τους τὰ δυὸ ἀδέρφια κι ἀγαποῦσαν πολὺ τὴ μητέρα τους. Μιά μέρα ἦταν ἡ μεγάλη γιορτὴ τῆς Ἥρας κι ἔπρεπε νὰ πάη ἡ μητέρα τους νὰ κἀνη θυσία στὴ θεά, γιὰ ν' ἀρχίσῃ ἡ γιορτὴ. Ὁλος ὁ λαὸς ἦταν μαζεμένος ἀπ' ἔξω ἀπ' τὸ ναὸ καὶ περιμένε τὴν ἱέρεια. Ἐκεῖνη δὲ φαινόταν, γιατί τὰ βόδια, πού θὰ σέρνανε τὸ ἄμαξι τῆς βρίσκονταν μακριὰ, στὰ χωράφια, κι ἀργοῦσαν οἱ δοῦλοι νὰ τὰ φέρουν. Τότε ζευτήκανε σι' ἄμαξι τὰ δυὸ παιδιὰ τῆς καὶ πήγανε τὴ μητέρα τους στὸ ναὸ. Ὁ λαὸς, σὰν εἶδε τὸ ὠραῖο αὐτὸ θέαμα, ζητωκραύγασε τὴ μητέρα πού εἶχε τόσο καλὰ παιδιὰ. Ἡ μητέρα εὐχαριστήθηκε πολὺ γιὰ τὴν πράξη τῶν παιδιῶν τῆς καὶ σὰν τέλειωσε τὴ θυσία, προσευχήθηκε στὴ θεά καὶ τὴν παρακάλεσε νὰ χάρισῃ στὰ παιδιὰ τῆς τὸ καλύτερο δῶρο.

Οἱ δυὸ νέοι, ὕστερ' ἀπὸ τὴν τελετὴ, διασκέδασαν ὠραῖα, φάγανε στὸ τραπέζι τῆς θυσίας καὶ σὰν ἤρθε ἡ νύχτα κοιμήθηκαν μέσα στὸ ναὸ καὶ δὲν ἐγύπνησαν πιά. Ἡ θεά τοὺς χάρισε θάνατο γλυκό, χωρὶς ἀρρώστια καὶ πόνο».

Ὁ Κροῖσος σὰν τᾶκουσε αὐτά, ὀργίστηκε πολὺ κι εἶπε στὸ Σόλωνα: «Ὡστε λοιπόν, τὰ πλοῦτή μου καὶ τὴν εὐτυχία μου, δὲν τὰ ἐχτιμᾶς καθόλου!»

Ὁ Σόλωνας τοῦ ἀπάντησε τότε: Σ' αὐτὸ τὸν κόσμον, δὲ ἀλλάζουν, κάθε στιγμή. Ἐνας ἄνθρωπος εὐτυχημένος σήμερα, μπορεῖ αὔριο νὰ εἶ δυστυχισμένος. Μὴν καλοτυχίξης ποτέ κανένα πρὶν δῆς τὸ τέλος του. «Μη δένα πρὸ τοῦ τέλους μακάριζε».

Τὰ λόγια αὐτὰ στενοχώρεσαν περισσότερο τὸν Κροῖσο κι ἄφησε τὸ Σόλωνα νὰ φύγη, χωρὶς νὰ τοῦ δώσῃ τὰ δῶρα τῆς φιλοξενίας, ποῦ συνήθιζαν νὰ δίνουν τότε στοὺς ξένους.

Ὅμως, δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς καὶ βγήκαν ἀληθινὰ τοῦ Σόλωνα τὰ λόγια. Ὁ Κροῖσος ὕστερ' ἀπὸ λίγα χρόνια κήρυξε πόλεμον ἐναντία στὸν Κῦρον, τὸν βασιλιά τῆς Περσίας. Μὰ νικῆθηκε κι ἔπαθε μεγάλη συμφορά. Ὁ Κῦρος κυρίεψε ὀλόκληρη τὴ χώρα τοῦ Κροῖσου, ἔπιασε καὶ τὸν Κροῖσο αἰχμάλωτον καὶ διάταξε τοὺς στρατιῶτες του νὰ τὸν κάψουν ζωντανό. Ὅταν καθίσανε τὸν Κροῖσο πάνω στὴ φωτιά, τότε αὐτὸς θυμῆθηκε τὰ λόγια τοῦ Σόλωνα καὶ φώναξε τρεῖς φορές: «Σόλων! Σόλων! Σόλων!»

Ὁ Κῦρος, ποῦ στεκόταν ἐκεῖ μπροστά, σὰν ἄκουσε αὐτὲς τὶς λέξεις, διάταξε καὶ κατέβασαν τὸν Κροῖσο ἀπὸ τὴ φωτιά. Κι ἀμέσως τὸν ρώτησε ποιὸς ἦταν αὐτὸς ὁ Σόλων, ποῦ καλοῦσε. Ὁ Κροῖσος τότε τοῦ διηγήθηκε ὅλη τὴν ἱστορία τοῦ Σόλωνα, καθὼς εἶχε γίνῃ στὸ παλάτι του. Ὁ Κῦρος σὰν ἄκουσε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Κροῖσου τὰ σοφὰ λόγια τοῦ Σόλωνα, φοβήθηκε καὶ γιὰ τὴ δική του τὴν τύχη, καὶ χάρισε στὸν Κροῖσο τὴ ζωή.

Ὁ Πεισίστρατος (560—527 π. Χ.)

Ὁ Σόλωνας ἔλειπε δέκα ὀλόκληρα χρόνια. Σὰν γύρισε στὴν Ἀθήνα, βρῆκε τὴν πόλιν σὲ μεγάλες ταραχές. Ὅλοι σχεδὸν ἦταν δυσαρεστημένοι μὲ τοὺς νόμους του. Οἱ πλούσιοι ἀριστοκράτες παραπονιόνταν, λέγοντας πὼς ὁ Σόλωνας ἔδωσε πολλὰ δικαιώματα στοὺς φτωχοὺς. Οἱ φτωχοὶ πάλι, οἱ θῆτες, παραπονιόνταν, πὼς πήραν λίγα δικαιώματα. Μόνο ἡ μεσαία τάξη ἦταν εὐχαριστημένη. Ἔτσι γεννήθηκαν οἱ ταραχές. Οἱ πλούσιοι ζητοῦσαν νὰ καταργήσουν τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνα καὶ νὰ ξαναγυρίσουνε στὸ παλιὸ πολίτευμα, τὸ ὀλιγαρχικό. Ἐνῶ οἱ φτωχοὶ ζητοῦσαν πολίτευμα πρὸ δημοκρατικό, ποῦ νὰ τοὺς δῶν περισσότερα δικαιώματα.

Ὁ Σόλωνας στενοχωριότανε πολὺ μ' αὐτὴ τὴν κατάσταση. Τότε, ἔνις νέος ἀπὸ τὴν τάξη τῆς ἀριστοκρατίας, ὁ Πεισίστρατος, ἄρχισε νὰ κολακεύῃ καὶ νὰ καλοπιάνῃ τὸ λαό, γιὰ νὰ κἀν δικὸ του κόμμα κὶ νὰ διορθώσῃ τὴν κατάσταση, ὅπως ἔλεγε. Αὐτὸς ἦταν ἔξυπνος καὶ πολὺ δραστήριος. Εἶχε πολεμή-

σει κιόλας γενναῖα στὸν πόλεμο τῶν Μεγαρέων. Γι' αὐτὸ εὐκόλα ἔκανε φίλους, πού τὸν ἄκουαν καὶ τὸν ἀγαποῦσαν πολύ. Εἶχε ὅμως καὶ πολλοὺς ἐχθροὺς. Μιά μέρα ὁ Πεισίστρατος μίλησε στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου κι εἶπε πῶς κινδυνεύει ἡ ζωὴ του, γιατί οἱ πολιτικοὶ του ἐχθροὶ θέλουν νὰ τὸν σκοτώσουν. Ἡ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου πίστεψε στὰ λόγια του κι ἀποφάσισε καὶ τοῦδωσε μερικοὺς στρατιώτες, ἰσματοφύλακες ὄπλισμένους, γιὰ νὰ τὸν φυλάνε.

Ὁ γερο—Σόλωνας ἀντιστάθηκε σ' αὐτό, λέγοντας στοὺς Ἀθηναίους πῶς δὲν ἔπρεπε νὰ δώσουνε φρουρὰ στὸν Πεισίστρατο, γιατί ὑπάρχει φόβος νὰ καταλύσῃ τοὺς νόμους καὶ τὴ δημοκρατία καὶ νὰ γίνῃ τύραννος τῆς Ἀθήνας.

Αὐτὸ πού φοβήθηκε ὁ Σόλωνας, αὐτὸ καὶ γίνηκε. Ὁ Πεισίστρατος μὲ τοὺς σωματοφύλακές του καὶ μὲ ἄλλους φίλους του, πῆρε ἓνα πρωῖνὸ τὴν Ἀκρόπολη, κατάργησε τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα καὶ γίνηκε τύραννος τῆς Ἀθήνας (560 π. Χ.) Τώρα, ὅλες τὶς ἐξουσίες τὶς εἶχε πιά αὐτὸς καὶ μποροῦσε νὰ κάνῃ ὅτι θέλει.

Ὅμως, ὁ Πεισίστρατος, ἂν καὶ ἄρπαξε τὴν ἐξουσία μὲ τέτοιο τρόπο, δὲν πείραξε τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνα. Φάνηκε πολὺ φρόνιμος καὶ κυβέρνησε τὴν Ἀθήνα πολὺ καλά, 33 ὀλόκληρα χρόνια. Ὑποστήριξε τοὺς γεωργούς, δίνοντάς τους σπόρους, ζῶα καὶ δάνεια, γιὰ νὰ καλλιεργοῦν μὲ ὄρεξη τὴ γῆ. Βοήθησε τὸ ἐμπόριο καὶ τὴ ναυτιλία, γιατί ἦρθε σὲ συνεννόηση μὲ τὶς ἀποικίες καὶ μὲ ἄλλους ἡγεμόνες γιὰ τὴν ἀνταλλαγὴ ἐμπορευμάτων. Πῆρε ἓνα μεγάλο κομμάτι γῆς στὴ Θράκη, κοντὰ στὸ Στρυμόνα παταμό, ὅπου χιρίστηκε ἀργότερα ἢ Ἀμφίπολη, πού γίνηκε σπουδαία στὸ ἐμπόριο. Κατάφερε ἀκόμα νὰ μετέχουν οἱ Ἀθηναῖοι στὸ χρυσάφι ποῦβγαίνει ἀπ' τὰ μεταλλεῖα τοῦ Παγγαίου, κοντὰ στὴν Ἀμφίπολη.

Ὁ Πεισίστρατος ἔχτισε στὴν Ἀθήνα ὠραῖα καὶ χρήσιμα οἰκοδομήματα. Κατασκεύασε ὑδραγωγεῖα καὶ βρύσες, καὶ στόλισε τὴν Ἀκρόπολη καὶ τὴν ἄλλη πόλη μὲ ναοὺς καὶ ἀγάλματα, πού μοιάζανε μὲ τὴν Ἴωνικὴ τέχνη. Αὐτὸς ἔβαλε καὶ τὰ θεμέλια τοῦ μεγάλου ναοῦ τοῦ Ὀλύμπιου Δία, πού τὸ χτίριο του τὸ τελείωσε ὕστερ' ἀπὸ 650 χρόνια ὁ Ρωμαῖος αὐτοκράτορας Ἀδριανός. Μερικοὶ στόλοι τοῦ ναοῦ στέκονται ἀκόμα τώρα κοντὰ στὸ Ζάππειο. Μὲ τὰ ἔργα αὐτά, βρῆκαν ἐργασία πολλοὶ φτωχοὶ ἐργάτες καὶ πολλοὶ τεχνίτες.

Ὁ Πεισίστρατος ἀγαποῦσε τὰ γράμματα καὶ τὶς ὠραῖες τέχνες καὶ τὰ ὑποστήριξε πολύ. Στὸ παλάτι του συνάζονταν οἱ καλύτεροι ποιητὲς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου ἦταν ἀκόμα τότε κομμάτια—κομμάτια, ἦτανε δηλαδή χωριστὲς ἱστοριοῦλες. Ὁ Πεισίστρατος ἀνάθεσε σὲ φίλους του

ποιητὲς καὶ τὰ μάζεψαν ὄλα καὶ κάνανε τὰ δυὸ περίφημα βιβλία, τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσεια τοῦ Ὀμήρου. Ἀπὸ τότε, κανέννας Ἕλληνας δὲν νομιζότανε μορφωμένος, ἂν δὲν ἔξερε καλὰ τὰ δυὸ αὐτὰ μεγάλα ποιήματα.

Ἰδρυσε ἀκόμα ὁ Πεισίστρατος βιβλιοθήκη, ὅπου πήγαινε καὶ μελετοῦσε ὅποιος ἤθελε. Διοργάνωσε καλύτερα καὶ τὰ Παναθηναία, πού ἦταν ἡ πιὸ μεγάλη γιορτὴ τῆς Ἀθήνας. Ὅρισε νὰ γίνονται κάθε τέσσερα χρόνια, κι ἀπὸ τότε γιορτάζονταν μὲ μεγαλύτερη λαμπρότητα.

Οἱ δυὸ Πεισιστρατίδες

Ὁ Ἰππίας καὶ ὁ Ἰππαρχος (527—510 π. Χ.)

Ὁ Πεισίστρατος κυβέρνησε τὴν Ἀθήνα ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Σὰν πέθανε, στὰ 527 π. Χ., τὸν διαδέχτηκαν τὰ δυὸ παιδιά του, ὁ Ἰππίας καὶ ὁ Ἰππαρχος.

Αὐτοὶ οἱ δυὸ, στὴν ἀρχή, ἀκολουθοῦσαν τὸ παράδειγμα τοῦ πατέρα τους καὶ κυβερνοῦσανε καλὰ καὶ δίκαια. Μὲ τὸν καιρὸ ὅμως, ἀλλάξανε πολὺ. Κατάργησαν σχεδὸν ὅλους τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνα, κάνανε ὅ,τι θέλανε καὶ φέρνονταν ἄδικο στους πολίτες. Καταντήσανε, δηλαδή, κακοὶ καὶ σκληροὶ τύραννοι. Γι' αὐτὸ, οἱ Ἀθηναῖοι ἦταν ἀγαναχτισμένοι καὶ ζητοῦσαν κατάλληλη εὐκαιρία νὰ τοὺς διώξουν καὶ νὰ γλιτώσουν ἀπ' τὴν τυραννία τους.

Ἔτσι ἦταν ἡ κατάσταση, ὥσπου μιὰ μέρα στὴ γιορτὴ τῶν Παναθηναίων γίνηκε ἓνα πολὺ λυπηρὸ ἐπεισόδιο στὴν ἀγορὰ: Δυὸ νέοι Ἀθηναῖοι, ἀπὸ τὴν τάξη τῆς ἀριστοκρατίας, ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτονας, πού ἦταν φίλοι ἀγαπημένοι, ὀρκιστήκανε νὰ τιμωρήσουν τὸν Ἰππαρχο, γιατί αὐτὸς πρόσβαλε τὴν ὠραία ἀδερφή τοῦ Ἀρμόδιου. Ποιὰ ἦταν ἡ προσβολή; Ὁ Ἰππαρχος δὲν ἄφησε τὴν κοπέλλα αὐτὴ νὰ πάρη μέρος στὴν πομπὴ τῶν Παναθηναίων καὶ νὰ κρατᾷ κάνιστρο γεμάτο λουλούδια, ὅπως κρατοῦσαν ἄλλες κοπέλλες. Φτάσανε λοιπὸν οἱ δυὸ φίλοι στὴν ἀγορὰ, κι ἐκεῖ σὲ μιὰ συμπλοκὴ σκοτώσανε τὸν Ἰππαρχο. Ὅμως, κι οἱ σωματοφύλακες τοῦ Ἰππαρχο σκοτώσανε τὴν ἴδια στιγμὴ τὸν Ἀρμόδιο καὶ πιάσανε τὸν Ἀριστογείτονα, πού καταδικάστηκε σὲ λίγες μέρες σὲ θάνατο.

Ἀπὸ τότε, ὁ Ἰππίας πού ἐξακολουθοῦσε νὰ κυβερνᾷ, γίνηκε ἀκόμα πιὸ ἄδικος καὶ πιὸ σκληρός. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν μισήσανε περισσότερο, ὥσπου μιὰ μέρα ξεσηκώθηκαν καὶ τὸν διώξανε. (510 π. Χ.)

Ὁ Ἰππίας, φύγοντας ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, πέρασε ἀπὸ πολλὰς χῶρες κι ὕστερα ἔφτασε στὴν Περσία. Ἐκεῖ τὸν καλοδέχτηκε

ὁ βασιλιάς Δαρείος ὁ Α'. τὸν ἔκανε φίλο καὶ τὸν κράτησε στὸ παλάτι του. Ἀπὸ τότε ὁ Ἴππίας ἐρέθιζε τὸ Δαρεῖο καὶ τὸν ἔσπρωχνε νὰ κάνῃ ἐκστρατεία στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ τὸν ξαναδιορίσῃ τύραννο στὴν Ἀθήνα.

Ἔστερ' ἀπ' τὸ διώξιμο τοῦ Ἴππία, οἱ Ἀθηναῖοι γιορτάσανε μὲ μεγάλη χαρὰ τὴν ἀπελευθέρωσή τους ἀπὸ τοὺς τυράννους. Στήσανε ἀγάλματα στὸν Ἀρμόδιο καὶ στὸν Ἀριστογείτονα στὴ μέση τῆς Ἀθήνας, καὶ κάθε χρόνο τῆ μέρα τῆς γιορτῆς τῶν Παναθηναίων, συναζόνταν γύρω ἀπὸ τὰ δυὸ ἀγάλματα οἱ νέοι καὶ τραγουδοῦσαν ὕμνους στὴν ἐλευθερία.

Ὁ Κλεισθένης, ὁ θεμελιωτὴς τῆς Ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας (510 π. Χ.)

Οἱ Ἀθηναῖοι μόλις γλίτωσαν ἀπ' τὴν τυραννία τοῦ Ἴππία, ξανάφεραν τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνα καὶ τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἔγινε χωρὶς ἐμπόδια, γιὰτὶ οἱ ἀριστοκρατικοί, μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ἴσαγόρα, γύρευαν νὰ χαλάσουν τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνα καὶ νὰ ἀφαιρέσουν ἀπὸ τὸ φτωχὸ λαὸ τὰ δικαιώματά του.

Ὅμως, στὰ σχέδια τῶν ἀριστοκρατικῶν ἀντιτασσόταν ὁ Κλεισθένης. Αὐτός, ἐνῶ καταγόταν ἀπὸ πλούσια ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια, εἶχε δημοκρατικὰ φρονήματα καὶ ἔβλεπε τὸ δίκιο τοῦ φτωχοῦ λαοῦ.

Τὰ κατάφερε λοιπὸν ὁ Κλεισθένης, ἔστερ' ἀπὸ πολλοὺς ἀγῶνας, καὶ τροποποίησε τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνα καὶ τοὺς ἔκανε ἀκόμα πιὸ δημοκρατικούς.

Νὰ οἱ πιὸ σπουδαῖες τροποποιήσεις ποὺ ἔκανε ὁ Κλεισθένης:

Πρῶτα—πρῶτα κανόνισε νὰ γίνονται οἱ ἐκλογὲς μὲ τέτοιον τρόπο, ποὺ νὰ μὴ βγαίνουν οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ βουλευτὲς μόνάχα ἀπὸ τοὺς πλούσιους πεντακοσιομέδιμνους καὶ τριακοσιομέδιμνους, ἀλλὰ ἀπὸ ὅλους τοὺς πολίτες, ἀκόμα καὶ ἀπὸ τοὺς πιὸ φτωχοὺς. Ὅμως, γιὰ νὰ πετύχῃ ὁ Κλεισθένης αὐτό, κατάργησε τίς παλαιῆς τάξεις τῶν πολιτῶν, ποὺ ἦταν χωρισμένοι ἀνάλογα μὲ τὴν περιουσία τους, καὶ ἔκανε διαφορετικὸ χωρισμό. Χώρισε τοὺς πολίτες τῆς Ἀττικῆς σὲ 100 δήμους, ὅχι πιὰ ἀνάλογα μὲ τὴν περιουσία τους, ἀλλὰ μὲ τὸν τόπο τῆς καταγωγῆς τους. Κάθε 10 δήμοι ἀποτελοῦσαν μιὰ φυλὴ. Ἔτσι ὑπῆρχαν 10 φυλές, ποὺ ἢ κάθε μιὰ εἶχε πολίτες ἀπ' ὅλες τίς τάξεις τῆς κοινωνίας καὶ πλούσιους καὶ φτωχοὺς.

ΠΟΙΚΙΛΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΙΚΟΥ Δ. ΚΑΣΣΙΩΤΗ

Νά τώρα πώς γινόταν ἡ ἐκλογή τῶν βουλευτῶν: Γιά νά μὴν παραμερίζονται στίς ἐκλογές οἱ φτωχοί, ἡ κάθε φυλὴ ἔβγαζε μὲ κλῆρο 50 βουλευτές. Ἔτσι ἡ βουλή εἶχε πεντακόσιους βουλευτές κι ὄχι τετρακόσιους, ὅπως ἦτανε πρὶν. Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, μέσα στοὺς πεντακόσιους βουλευτές, πού ἀποτελοῦσαν τὴν κυβέρνησι, ὑπῆρχαν ὄχι μόνο πλούσιοι, ἀλλὰ καὶ φτωχοί. Ὁ λαὸς λοιπὸν εἶχε τώρα μεγάλη πολιτικὴ δύναμη καὶ μέσα στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου καὶ μέσα στὴ βουλή.

Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἦταν δυνατὸ νά κυβερνοῦν καὶ οἱ πεντακόσιοι βουλευτές μαζί, χώρισε ὁ Κλεισθένης τὸ ἔτος σὲ 10 μέρη, ὅσες ἦταν οἱ φυλές. Ἔτσι πέφτανε 36 μέρες τὸ χρόνο σὲ κάθε φυλὴ γιά νά κυβερνᾷ.

Σκέφτηκε ἀκόμα ὁ Κλεισθένης νά εὐκολύνῃ τοὺς φτωχοὺς βουλευτές, πού θᾶταν ὑποχρεωμένοι ν' ἀφήσουν τίς ἐργασίες τους στὸ διάστημα πού θά κυβερνοῦσαν. Ὅρισε λοιπὸν, νά μένουν καὶ νά τρῶνε ὅλοι οἱ βουλευτές στίς 36 μέρες τῆς ὑπηρεσίας τους σὲ ἓνα δημόσιο ἴδρυμα πού λεγόταν Πρυτανεῖο. Γι' αὐτό, οἱ 50 βουλευτές ὀνομάζονταν πρυτάνεις.

Ὁ Κλεισθένης φρόντισε νά προφυλάξῃ τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα ἀπὸ τοὺς ἐπικίνδυνους πολιτικούς. Δὲ λησμόνησε τὸν Ἴππία καὶ τὸν Ἴππαρχο, πού γίνηκαν τύραννοι τοῦ λαοῦ. Γιά νά μὴν ξαναφανοῦν λοιπὸν πιά ἄλλοι τύραννοι στὴν Ἀθήνα, ἔκανε τὸ νόμο τοῦ ἐξοστρακισμοῦ: Κάθε ἄνοιξη, συνάζονταν οἱ Ἀθηναῖοι μίαν ὀρισμένη μέρα στὴν ἀγορά, κρατώντας ἀπὸ ἓνα κομμάτι κεραμίδι, πού τὸ λέγανε ὄστρακο. Πάνω σ' αὐτὸ χάραζε ὁ καθένας τους τὸ ὄνομα ἐκείνου τοῦ πολιτικοῦ, πού τοῦ φαινόταν ἐπικίνδυνος γιά τὴ δημοκρατία. Σὰν τέλειωνε ἡ ψηφοφορία, μάζευαν τὰ ὄστρακα καὶ τὰ ξεδιάλεγαν, κι ὅποιου πολιτικοῦ τὸ ὄνομα βρισκόταν χαραγμένο σὲ 6.000 ὄστρακα κι ἀπάνω, αὐτὸς ἐξοριζόταν κι ἔφευγε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα γιά 10 χρόνια.

Ὁ νόμος τοῦ ἐξοστρακισμοῦ ἔκανε καλὸ στὴν Ἀθήνα, γιατί ἔτσι φοβόταν ὁ καθένας νά καταργῆσῃ τὴ δημοκρατία καὶ νά γίνῃ τύραννος. Εἶχε ὅμως καὶ ἓνα κακὸ αὐτὸς ὁ νόμος, γιατί μερικὲς φορές ἐξορίστηκαν ἄνθρωποι ἄδικα, εἴτε ἀπὸ παρεξήγησι, εἴτε ἐπειδὴ τοὺς θέλαν κακὸ οἱ ἐχθροὶ τους.

Μὲ τοὺς νόμους τοῦ Κλεισθένη, στερεώθηκε καλὰ τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα στὴν Ἀθήνα. Εἶναι ἀλήθεια πὼς οἱ ἀριστοκράτες προσπάθησαν νά τὸ καταργήσουν μὲ τὴ βοήθεια τῶν Σπαρτιατῶν, μὰ δὲν τὸ κατόρθωσαν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἄοχισαν νά ἀγαποῦν περισσότερο τὴν πατρίδα τους, γιατί ἐνιωθάν πὼς ἦταν ἐλεύθεροι πολῖτες μὲ ἴσχυ δικαιώματα καὶ ἐργάζονταν μὲ ὄρεξη καὶ ζήλο. Γι' αὐτὸ ἡ Ἀθήνα προόδεψε πολὺ ἀπὸ τότε καὶ ὁ Κλεισθένης θεωρεῖται ὁ θεμελιωτὴς τῆς Ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας.

ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ

Υποδούλωση τῶν Λυδῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας στοὺς Πέρσες (550 π. Χ.)

Οἱ Ἑλληνικὲς ἀποικίαι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ποὺ καθὼς εἶδαμε προόδεισαν πολὺ στὸ ἐμπόριο καὶ στὰ γράμματα, γειτόνευαν μὲ μιὰ πολὺ πλούσια χώρα, τὴ Λυδίαν.

Ἦταν πλούσιοι οἱ Λυδοί, γιατί ἡ χώρα τους ἔβγαζε πολυὰ καὶ καλὰ γεωργικὰ προϊόντα, καὶ γιατί περνοῦσε ἀπὸ μέσα της ὁ Πακτωλὸς ποταμὸς, ποὺ ἔφερνε μαζί μὲ τὴν ἄμμο του κομμάτια καὶ σκόνη ἀπὸ χρυσάφι.

Καταλαβαίνετε λοιπὸν τώρα γιατί πλούτισε τόσο πολὺ κι ὁ βασιλιάς τῆς Λυδίας, ὁ Κροῖσος, ποὺ τὸν εἶδαμε νὰ δείχνη τοὺς θησαυροὺς του στὸ Σόλωνα. Σύναζε πολλοὺς φόρους ἀπὸ τὰ γεωργικὰ προϊόντα τῆς χώρας του, μάζευε κι ἀπὸ τὸν Πακτωλὸ ἄφθονο χρυσάφι.

Ὁ Κροῖσος ἔκανε πολλοὺς πολέμους καὶ ὑπόταξε τίς γειτονικὲς του χώρας καὶ τίς Ἑλληνικὲς ἀποικίαι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Λέγανε ὅμως πὼς ὁ ζυγὸς του δὲν ἦτανε βαρὺς καὶ πὼς δὲν κακομετοχειριζόταν τοὺς ὑπόδουλους Ἑλληνες.

Ἀργότερα ὁ Κροῖσος μπλέχτηκε σὲ πόλεμο μὲ τὴν Περσίαν, ποὺ ἦταν τὸ πιὸ μεγάλο κράτος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Σ' αὐτὸ τὸν πόλεμο παρασύρθηκε κι ἀπὸ τὸ χρησμὸ τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν, ποὺ τὸν ἐξήγησε, καθὼς εἶδαμε, ὅπως ἤθελε αὐτός. Πῆρε λοιπὸν ὁ Κροῖσος πολὺ στρατὸ ἀπὸ Λυδοὺς καὶ Ἑλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κι ἔκανε τὴ μεγάλη ἐκστρατεία κατὰ τοῦ Κύρου τοῦ βασιλιά τῶν Περσῶν. Μόλις ὅμως πέρασε τὸν Ἄλῃ ποταμὸ, νικήθηκε καὶ, φεύγοντας ὁ ἴδιος μὲ τὸ στρατὸ του πρὸς τὰ πίσω, πιάστηκε αἰχμάλωτος στὶς Σάρδεις. Ἐκεῖ, καθὼς εἶδαμε, τὸν ἀνέβασε στὴ φωτιά ὁ Κύρος γιὰ νὰ τὸν κάψῃ. Μὰ τὰ λόγια τοῦ σοφοῦ Σόλωνα σώσανε τὸν Κροῖσο καὶ τοῦ χάρισε ὁ Κύρος τὴ ζωή. Ὅλη ἡ Λυδία τότε ὑποτάχθηκε στοὺς Πέρσες.

Δὲν ἄργησε ὅμως νὰ ρθῆ καὶ ἡ σειρά τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Κύρος ποὺ ἦταν φιλοπόλεμος κι ἤθελε νὰ ὑποτάξῃ τίς πλούσιαι ἀποικίαι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, βρῆκε ἀφορμὴ πὼς οἱ Ἑλληνες βοήθησαν τὸν Κροῖσο. Γι' αὐτὸ ἔκανε πόλεμο καὶ ὑπόταξε τίς ἀποικίαι καὶ τὰ νησιά.

Σὰν πέσαν οἱ Ἑλληνικὲς ἀποικίαι στὴν Περσικὴ σκλαβιά, ὅλοι οἱ Ἕλληνες βυθίστηκαν σὲ πένθος, γιατί ὁ Περσικὸς ζυγὸς ἦτανε πολὺ βαρὺς. Γι' αὐτὸ πολλοὶ Ἕλληνες τῆς Μικρᾶς

Ἄσις, γιὰ νὰ γλιτώσουν, φύγανε στὴν καθαυτὴ Ἑλλάδα. Ἀνάμεσα στοὺς πρόσφυγες ἦταν πολλοὶ Ἴωνες καλλιτέχνες καὶ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων, ποὺ μετὰδωσαν τὸν Ἴωνικὸ πολιτισμὸ στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴ βοήθησαν νὰ προοδέψῃ ἀκόμα περισσότερο στὶς τέχνες καὶ στὰ γράμματα.

Ο Δαρεῖος ὁ Α΄. καὶ ἡ Ἴωνικὴ ἐπανάσταση (500 π. Χ.)

Μετὰ τὸν Κύρο ἀνέβηκε στὸν Περσικὸ θρόνο ὁ Καμβύσης, καὶ ὕστερ' ἀπ' αὐτὸν ὁ Δαρεῖος ὁ Α΄ ποὺ ἦταν σπουδαῖος βασιλιάς καὶ μεγάλωσε καὶ ταχτοποιήσε τὸ κράτος του. Τὸ Περσικὸ κράτος ἄρχιζε τότε ἀπὸ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ ἔφτανε ἀνατολικά ὡς τὶς Ἰνδίες. Στὰ βόρεια πάλι, ἄρχιζε ἀπὸ τὸν Εὐξείνιο πόντο καὶ ἀπὸ τὸ Βυζάντιο καὶ ἔφτανε στὴ Νοτιὰ ὡς τὴ Βόρεια Ἀφρική καὶ τὴν Αἴγυπτο.

Ὁ Δαρεῖος ἦταν ὑπέρπλουτος, γιὰτὶ μάζευε ἑκατομμύρια φόρους ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του. Εἶχε κόψει κιάλας χρυσὰ νομίσματα μὲ τὸ πρόσωπό του πάνω, ποὺ ὀνομάζονταν δαρεϊκοί. Ὅλες οἱ ὑπόδουλες σ' αὐτὸν χώρες τὸν ὀνόμαζαν Μέγα Βασιλέα, καὶ ἀπὸ τότε παίρναν αὐτὴ τὴν ὀνομασία ὅλοι οἱ βασιλιάδες τῆς Περσίας. Τὸ παλάτι τοῦ Δαρείου στὰ Σοῦσα εἶχε ἀφάνταστο πλοῦτο καὶ πολυτέλεια. Σ' αὐτὸ φιλοξενούσε ὁ Δαρεῖος τὸν Ἴππία, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ τὸν διώξαν οἱ Ἀθηναῖοι.

Ὁ Δαρεῖος διοργάνωσε καλὰ τὸ ἀπέραντο Περσικὸ κράτος καὶ ἔβαλε σ' αὐτὸ μεγάλη τάξη. Τὸ χωρῖσε σὲ 20 μεγάλες περιφέρειες, ποὺ λέγονταν σατραπεῖες καὶ στὴν κάθε μιὰ διόρισε ἕνα μεγάλο διοικητὴ, ποὺ ὀνομαζόταν σατράπης. Καὶ σὲ κάθε πόλη διόρισε ἕνα μικρότερο διοικητὴ, ποὺ λεγόταν μικρὸς σατράπης ἢ τύραννος. Οἱ περισσότεροι τύρанныοι ἦταν ντόπιοι Ἕλληνες.

Ὅμως οἱ Ἕλληνικὲς ἀποικίες δὲ μπορούσαν νὰ ὑποφέρουν τὸν Περσικὸ ζυγὸ. Οἱ φορολογίες ἦταν ἀβάσταχτες. Μὰ καὶ πολλοὶ Ἕλληνες τύρанныοι, γιὰ νὰ τᾶχουν καλὰ μὲ τὸ βασιλιά τῶν Περσῶν, φέρνονταν σκληρὰ στοὺς ὑποδουλωμένους ἀδερφοὺς τους. Γι' αὐτὸ οἱ Ἴωνες ἀπόφασισαν νὰ σηκώσουν ἐπανάσταση, γιὰ νὰ τινάξουν ἀπὸ πάνω τους τὸν Περσικὸ ζυγὸ. Ἀρχηγὸς τῆς ἐπανάστασης γίνηκε ὁ Ἀρισταγόρας, ὁ τύραννος τῆς Μιλήτου, ποὺ ἦταν δυσαρεστημένος μὲ τὸ Δαρεῖο.

Τὸ ἔργο ποὺ καταπίεστηκε ὁ Ἀρισταγόρας ἦταν πολὺ δύσκολο. Γιὰ νὰ μπορέσῃ λοιπὸν νὰ τὰ βγάλη πέρα, ταξίδεψε

ὁ ἴδιος κρυφά στήν Ἑλλάδα γιά νά ζητήση βοήθεια. Πήγε πρῶτα στή Σπάρτη, μὰ οἱ Σπαρτιάτες δὲν τοῦ δώσανε σημασία. Ἐπειτα πήγε στήν Ἀθήνα καί στήν Ἐρέτρια. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀποφάσισαν νά στείλουν 20 καράβια μέ στρατό καί οἱ Ἐρετριεῖς 5. Τόκναν αὐτό πρόθυμα, γιατί ἦταν κι αὐτοὶ Ἴωνες καί θεωροῦσαν ἀδερφοὺς τοὺς ἐπαναστάτες.

Ἐπειτα ἀπὸ λίγο καιρὸ, οἱ Ἀθηναῖοι καί οἱ Ἐρετριεῖς μέ τὰ 25 καράβια τοὺς πήγαν στή Μικρὰ Ἀσία. Ἐκεῖ σμίξανε μέ τὸν ἐπαναστατικὸ στρατὸ τοῦ Ἀρισταγόρα κι ὄλοι μαζί κυριεψαν τὴν πόλη Σάρδεις καί τὴν ἔκαψαν. Στὸ μεταξύ ὁμοῦς ὁ Ἄρταφέρης, ὁ ἀδερφὸς τοῦ Δαρείου, ποῦ ἦταν σατράπης τῶν Σάρδεων, μήνυσε κι ἤρθαν πολλὰ Περσικὰ στρατεύματα. Τότε οἱ Ἕλληνες, ποῦ ἦταν πολὺ λιγότεροι, ὑποχώρησαν μαζί μέ τὸν Ἀρισταγόρα καί νικήθηκαν ἀπὸ τοὺς Πέρσες σὲ μιὰ μάχη ποῦ γίνηκε κοντὰ στήν Ἐφεσο.

Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀποτυχία, οἱ Ἀθηναῖοι καί οἱ Ἐρετριεῖς γύρισαν στήν πατρίδα τοὺς. Κι ἔτσι οἱ Ἴωνες ἐξακολούθησαν μόνοι τὸν πόλεμο. Μὰ σὲ λίγο ὁ Ἀρισταγόρας ἀπελπίστηκε, ἄφησε τὸν ἀγῶνα κι ἔφυγε στή Θράκη μέ μερικὸς φίλους τοῦ.

Ὅμοῦς, καί μετὰ τὴ φυγὴ τοῦ Ἀρισταγόρα, οἱ ἐπαναστάτες ἐξακολούθησαν τὸν πόλεμο. Μὰ οἱ Πέρσες νικούσαν παντοῦ καί ξανάπαιρναν πίσω τίς ἐπαναστατημένες πόλεις. Ἐτσι, φαινόταν πιά πὼς ἡ ἐπανάσταση θὰ χαθῆ. Μόνο ἡ Μίλητος κρατοῦσε καλά. Ἡ πλούσια αὐτὴ πόλη μέ τὸ περίφημο λιμάνι της ἀπέναντι στή Σάμο, ἦταν καλά ὀχυρωμένη. Καί οἱ Ἴωνες εἶχαν πάρει τὴν ἀπόφαση νά τὴν ὑπερασπίσουν γενναῖα μέ τὸ στόλο τοὺς. Ἄν ἔπεφε ἡ Μίλητος, ὄλα θὰ πήγαιναν χαμένα. Μαζεύτηκαν λοιπὸν 350 πλοῖα, καλά ἀρματωμένα, στή μικρὴ νήσο Λάδη, κοντὰ στή Μίλητο. Ἦταν καράβια τῆς Χίου, τῆς Μιλήτου, τῆς Μυτιλήνης, τῆς Σάμου καί ἄλλων Ἴωνικῶν πόλεων.

Στὸ μεταξύ, νά καί φτάνει ὁ Περσικὸς στόλος μέ 600 καράβια. Τότε πολλὰ ἀπὸ τὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων φύγανε καί μείναν μόνο 200, γιά νά πολεμήσουν. Ἐτσι, ἐκεῖ στή νήσο Λάδη, γίνηκε μεγάλη ναυμαχία στὰ 494 π. Χ. ποῦ ἔμεινε ἱστορικὴ. Οἱ Ἴωνες πολέμησαν γενναῖα καί προπάντων οἱ Χιώτες ποῦ πήραν μέρος μέ 100 καράβια. Μὰ ὁ ἀγῶνας ἦταν ἄνισος. Νίκησε ὁ Περσικὸς στόλος καί κατὰστρεψε ὄλα σχεδὸν τὰ καράβια τῶν Ἑλλήνων.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴ ναυμαχία τῆς Λάδης, ἡ Μίλητος ξανάπεσε στὰ χέρια τῶν Περσῶν. Οἱ Πέρσες κάψανε τὴν πόλη καί ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἄλλους σκότωσαν κι ἄλλους τοὺς πήραν αἰχμάλωτους στήν Περσία. Τὸ ἴδιο πάθαν κι οἱ ἄλλες πόλεις ποῦ πήραν μέρος στήν ἐπανάσταση.

Ἡ καταστροφή τῆς Μιλήτου καὶ ἡ ἀποτυχία τῆς ἐπανάστασης λύπησε κατάκαρδα ὄλους τοὺς Ἕλληνες καὶ προπάντων τὸ λαὸ τῆς Ἀθήνας. Οἱ Ἀθηναῖοι πένθησαν γιὰ τὴ συμφορὰ τοῦ ἔπαθε ἡ Μίλιτος, ὄχι μόνο γιατί ἦταν' κι αὐτοὶ Ἴωνες, μὰ καὶ γιατί καταλάβαιναν πὼς οἱ Πέρσες δὲ θάργουσανε νὰ χτυπήσουν καὶ τὴν καθαυτὴ Ἑλλάδα.

Πρώτη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν στὴν Ἑλλάδα μὲ τὸ Μαρδόνιο (492 π. Χ.)

Ὁ Δαρεῖος, ἀφοῦ πιά ἐπνιξε τὴν ἐπανάσταση, ἀποφάσισε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Ἐρετριεῖς γιὰ τὴ βοήθεια τοῦ στείλανε στοὺς ἐπαναστάτες. Ὁ Ἡρόδοτος μάλιστα, ποῦ ἔγραψε αὐτὴ τὴν ἱστορία, λέει, πὼς τόσο πολὺ ὀργίστηκε ὁ Δαρεῖος, ὥστε διάταξε ἕνα δοῦλο του νὰ πηγαίνῃ κάθε μέρα τὴν ὥρα τοῦ φαγητοῦ καὶ νὰ τοῦ λέῃ: «Μὴ ξεχνᾶς Δέσποτα τοὺς Ἀθηναίους!».

Βρῆκε λοιπὸν ὁ Δαρεῖος σὰν ἀφορμὴ τὴν ἐπανάσταση τῶν Ἴωνων γιὰ ν' ἀρχίσῃ τὸν πόλεμο κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ὁμως ἄλλη ἦταν ἡ αἰτία. Ὁ Δαρεῖος ἤθελε νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ μεγαλώσῃ ἀκόμα πιὸ πολὺ τὸ κράτος του. Μὰ κι ὁ Ἰππίας μὲ τὰ λόγια του τὸν ἔσπρωχνε σ' αὐτὸ τὸν πόλεμο.

Ἀποφάσισε λοιπὸν ὁ Δαρεῖος νὰ κάνῃ τὴν ἐκστρατεία. Ἐτοιμάζει τότε πολὺ στρατὸ καὶ στόλο καὶ διορίζει ἀρχηγὸ τὸ γαμπρὸ του τὸ Μαρδόνιο. Ὁ Μαρδόνιος ξεκίνησε ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία στὰ 492 π. Χ. Ὁ πεζὸς στρατὸς του πέρασε τὸν Ἑλλήσποντο καὶ βγήκε πέρα στὴ Θράκη. Ἐκεῖ ὅμως βρῆκε ἀντίσταση κι ἔπαθε μεγάλη καταστροφή, γιατί οἱ Θράκες τοῦ κἀναν κλεφτοπόλεμο. Ὁ στόλος πάλι ταξίδευε ἀργά—ἀργά στὰ παράλια τῆς Θράκης. Ὅταν ὅμως ἔφτασε στὸν Ἄθωνα τῆς Μακεδονίας, ἔπιασε φοβερὴ τρικυμία καὶ τὰ περισσότερα καράβια τσακίστηκαν στοὺς ἀπόκρημνους βράχους. Καταστράφηκαν 300 καράβια καὶ πνίγηκαν 20.000 ἄντρες.

Ἐπειδὴ ἄπ' αὐτὰ τὰ ἀτυχήματα, ὁ Μαρδόνιος μάζεψε τὰ ἀπομεινάρια τοῦ στόλου του καὶ τοῦ στρατοῦ του καὶ γύρισε πῖσω στὴ Μικρὰ Ἀσία.

Δεύτερη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν στὴν Ἑλλάδα (490 π. Χ.)

Ὁ Δαρεῖος, ἂν καὶ τὴν ἔπαθε στὴν πρώτη ἐκστρατεία, δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του. Εἶχε πάρῃ τὴν ἀπόφαση νὰ κυριέψῃ μὲ κάθε τρόπο τὴν Ἑλλάδα. Γι' αὐτὸ ἄρχισε πάλι νὰ ἐτοιμάζεται

για δεύτερη έκστρατεια. Δυό χρόνια βάσταξαν οι έτοιμασίες, και δέν έβλεπες τίποτ' άλλο στο άπέραντο κράτος, παρά στρατούς και στόλους.

Στό μεταξύ, ό Δαρείος έστειλε κήρυκες στις μεγαλύτερες πόλεις της Ελλάδας, για να ζητήσουν άπ' αυτές χώμα και νερό. Αυτό ήταν Περσική συνήθεια. Όσες πόλεις δίνανε χώμα και νερό, ήταν σημάδι πώς ύποτάζονται χωρίς πόλεμο. Όσες πάλι δέ δίνανε χώμα και νερό, τοϋτο σήμαινε πώς ήταν άποφασισμένες να μñν ύποταχθούν, αλλά να πολεμήσουν. Οι περισσότερες πόλεις φοβήθηκαν και δώσανε τά σημάδια της ύποταγής. Οι Άθηναίοι όμως κι οι Σπαρτιάτες διώξανε τούς κήρυκες.

Ό στρατός κι ό στόλος τοϋ Δαρείου ήταν πιά έτοιμος. Κι ό Δαρείος, πού ήταν δυσαρεστημένος με τó Μαρδόνιο, διόρισε δυό άλλους άρχηγούς: τó Δάτη και τόν Άρταφέρνη, τó γιό τοϋ σατράπη Άρταφέρνη, πού είδαμε.

Έτσι, τñν άνοιξη τοϋ 490 π. Χ. ξεκίνησαν άπό τή Σάμο 600 καράβια, φορτωμένα με 100.000 πεζικό και 10 000 ίππικό. Οι δυό στρατηγοί, για να μñν πάθουνε τó πάθημα τοϋ Μαρδόνιου, ταξίδεψαν Ίσια στο Αίγαίο πέλαγος, άνάμεσ' άπό τά νησιά, και φτάσανε στην Εϋβοία. Σκοπός τους ήτανε να τιμωρήσουν πρώτα τñν Έρέτρια κι έπειτα τñν Άθήνα, για να τρομοκρατήσουν και τις άλλες Έλληνικές πόλεις. Είχανε μαζί τους οι Πέρσες και τó γέρο Ίππία για σύμβουλο. Αϋτός έδινε πολλές ύποσχέσεις στους δυό στρατηγούς και τούς έλεγε, πώς όλα θα ρχόντανε βολικά, γιατί είχε πολλούς φίλους μέσα σ' όλες τις πόλεις, πού θα βοηθούσανε τούς Πέρσες.

Τέλος, έφτασε ό στόλος στην Έρέτρια και τñν πολιόρκησε. Οι Έρετριείς πολέμησαν έξι μέρες γενναία και κάνανε μεγάλες καταστροφές στον Περσικό στρατό. Στο τέλος όμως παραδόθηκε ή πόλη με προδοσία. Τότε οι Γίερσες τιμώρησαν σκληρά τούς Έρετριείς. Κάψανε τñν Έρέτρια, και τούς περισσότερους κατοίκους τούς πιάσαν αιχμάλωτους και τούς στείλαν^ε στην Περσία στο Δαρείο. Αϋτός τούς πούλησε για δούλους.

Όστερ' άπ' τñν καταστροφή τής Έρέτριας, οι Πέρσες φτάσανε με τó στόλο τους στον όρμο τοϋ Μαραθώνα, στα άνατολικά παράλια τής Άττικής. Έκει, βγάλανε στρατό στην ξηρά, γιατί ό Ίππίας τούς συμβούλεψε, πώς ό Μαραθώνας ήτανε τó πιο κατάλληλο μέρος για να βγοϋν και να βαδίσουν άπό κει για τñν Άθήνα.

Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνα (490 π. Χ.)

Οἱ Ἀθηναῖοι, σάν τῶμαθαν πὼς οἱ Πέρσες κάναν ἀπόβαση στὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνα, ἐτοίμασαν γρήγορα στρατό, γιὰ νὰ πολεμήσουν. Στείλανε καὶ στὴ Σπάρτη τὸν ταχυδρόμο Φειδιππίδη νὰ ζητήσῃ βοήθεια. Ὁ Φειδιππίδης ἔφτασε στὴ Σπάρτη σὲ 48 ὥρες καὶ παρουσιάστηκε στοὺς Ἐφόρους. Τοὺς εἶπε, πὼς θάπρεπε νὰ στείλουν οἱ Σπαρτιάτες στρατό, γιὰτὶ ὁ ἀγώνας δὲν ἦταν μονάχα γιὰ νὰ σωθῇ ἡ Ἀθήνα, μὰ γιὰ ὄλους τοὺς Ἕλληνες. Δὲν πρέπει, εἶπε, νὰ πάθουν κι οἱ ἄλλες πόλεις τὴ συμφορὰ ποῦπαθε ἡ Ἐρέτρια. Ἄν πέσῃ ἡ Ἀθήνα στὰ χέρια τῶν Περσῶν, αὐτοὶ θὰ πόρουνε κι ὄλες τὶς ἄλλες πόλεις καὶ θὰ σκλαβώσουν ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ Σπαρτιάτες, στὰ λόγια τοῦ Φειδιππίδη, δῶσανε τούτη τὴν ἀπάντηση: «Θέλουμε πρόθυμα νὰ βοηθήσουμε τοὺς Ἀθηναίους, μὰ δὲ μποροῦμε νὰ τὸ κάνουμε ἀμέσως, γιὰτὶ τὰ θρησκευτικὰ μὲ ἔθιμα δὲν ἐπιτρέπουνε νὰ ἀρχίζουμε πόλεμο πρὶν γίνῃ πανσέληνος». Ἦτανε τότε ἡ σελήνη 9 μερῶν. Θάπρεπε λοιπὸν νὰ περιμένουν οἱ Ἀθηναῖοι 5 μέρες, ὥσπευ νὰ ξεκινήσουν οἱ Σπαρτιάτες.

Στὸ μεταξύ γύρισε στὴν Ἀθήνα ὁ Φειδιππίδης κι ἔφερε τὴν ἀπάντηση. Οἱ 10 στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων κάνανε τότε πολεμικὸ συμβούλιο γιὰ ν' ἀποφασίσουν τί πρέπει νὰ γίνῃ. Στὸ συμβούλιο, οἱ γνῶμες μοιράστηκαν. Οἱ 5 λέγανε πὼς δὲ θάπρεπε νὰ δώσουν ἀμέσως μάχη, ἀλλὰ νὰ περιμένουν ὥσπου νὰ φτάσῃ ὁ Σπαρτιατικὸς στρατός. Οἱ ἄλλοι 5, μαζί μὲ τὸ Μιλτιάδη, πού ἦταν ὁ καλύτερος ἀπ' ὄλους τοὺς στρατηγούς, λέγανε πὼς ἔπρεπε νὰ ξεκινήσουν ἀμέσως οἱ Ἀθηναῖοι γιὰ τὸ Μαραθῶνα καὶ νὰ χτυπήσουν μόνοι τοὺς Πέρσες. Δὲν πρέπει νὰ χάνουμε οὔτε στιγμή, εἶπε ὁ Μιλτιάδης, γιὰτὶ οἱ φίλοι τοῦ Ἴππία εἶναι ὑποπτοὶ καὶ ὑπάρχει φόβος νὰ συνεννοηθοῦνε μ' αὐτὸν καὶ νὰ κάνουν μεγάλο κακὸ στὴν Ἀθήνα. Ἐτσι, παραδέχτηκαν κι οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ τὴ γνώμη τοῦ Μιλτιάδη.

Τότε 9.000 Ἀθηναῖοι πολεμιστὲς τρέξανε γρήγορα στὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνα. Μαζί τους πῆγαν καὶ 10.000 δοῦλοι ἑλαφρὰ ὅπλισμένοι. Σὲ λίγο, νὰ καὶ φτάνουν καὶ 1000 Πλαταιεῖς καὶ σμίγουν μὲ τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ Πέρσες στὸ μεταξύ εἶχαν παραταχθῆ στὴν πεδιάδα.

Οἱ 10 Ἀθηναῖοι στρατηγοὶ θάπρεπε νὰ διευθύνουν τὴ μάχη μὲ τὴ σειρά, ἀπὸ μιὰ μέρα ὁ καθένας. Τέτοιο ἦταν τὸ στρατιωτικὸ ἔθιμο τῆς Ἀθήνας. Ὅμως, ἓνας ἀπὸ τοὺς 10 στρατηγούς, ὁ Ἀριστείδης, ἐπειδὴ ἀγαποῦσε πολὺ τὴν πατρίδα κι ἀγαποῦσε καὶ τὴν ἀλήθεια, εἶπε: «Ἐγὼ, τὴ μέρα μου τὴ δίνω στὸ Μιλτιάδη νὰ διευθύνῃ, γιὰτὶ αὐτὸς εἶναι ὁ καλύτερος». Τότε κι

οί άλλοι 8 στρατηγοί μιμήθηκαν τὸ καλὸ παράδειγμα τοῦ Ἀριστείδη, κι ἔτσι γίνηκε ὁ Μιλτιάδης ἀρχιστράτηγος γι αὐτὴ τὴ μάχη.

Ὁ Μιλτιάδης ἤξερε πὼς οἱ Πέρσες ἦτανε καλοὶ πολεμιστές, γιατί κάποτε εἶχε πολεμήσει μαζί τους ἐνάντια στοὺς Σκύθες. Γι αὐτὸ γνώριζε καλὰ καὶ τὸν τρόπο πὸς πολεμοῦσαν. Ἔκανε λοιπὸν τώρα ἕνα ἔξυπνο καὶ σπουδαῖο σχέδιο: Πρῶτα—πρῶτα, γιὰ νὰ τιμῆση τοὺς Πλαταιεῖς, γιὰ τὴ γενναία τους πράξη, τοὺς ἔβαλε στὴν ἀριστερὴ πτέρυγα τοῦ στρατοῦ, ἐνῶ στὴ δεξιὰ πτέρυγα καὶ στὸ κέντρο ἔβαλε τοὺς Ἀθηναίους. Ἐπειτα ἄφησε ἐπίτηδες τὸ κέντρο πολὺ ἀραιὸ καὶ πύκνωσε καλὰ τὶς δυὸ πτέρυγες. Ἔτσι, ἡ παράταξη τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἔφτανε στὴν ἴδια ἔκταση μὲ τὴν παράταξη τοῦ Περσικοῦ.

Πρὶν ἀρχίσῃ ἡ μάχη, μίλησε ὁ Μιλτιάδης στὸ στρατὸ, γιὰ νὰ τοῦ δώσῃ θάρρος, καὶ εἶπε: «Γενναῖοι Ἀθηναῖοι καὶ Πλαταιεῖς, ὁ σημερινὸς ἀγὼνας δὲν εἶναι μονάχα γιὰ τὴν Ἀθήνα καὶ γιὰ τὴν Πλάταια, εἶναι γιὰ ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Ἄς σώσουμε τὶς Ἑλληνικὰς πόλεις ἀπ' τὴ σκλαβιά κι ἀπ' τὸ σκοτάδι. Ἄς δεῖξουμε πὼς εἴμαστε ἀξιοὶ γιὰ τὴ λευτεριά». Ὁ στρατὸς ζητωκραύγασε μὲ μεγάλο ἐνθουσιασμὸ, κι ὀρκίστηκαν ὅλοι ἢ νὰ νικῆσουν ἢ νὰ πεθάνουν.

Τότε διάταξε ὁ Μιλτιάδης νὰ παίξῃ ἡ μουσικὴ τὸ πολεμικὸ ἔμβλημα, τὸν παϊάνα. Κι ὁ στρατὸς τῶν Ἑλλήνων ὄρμησε μὲ τόση βουὴ καὶ μὲ τόση ὄρμη καταπάνω στὸν Περσικὸ στρατὸ, πού οἱ Πέρσες νομίσανε τοὺς Ἕλληνες γιὰ τρελλοὺς. Ἡ σύγκρουση ἦταν φοβερή. Γὸ πυκνὸ κέντρο τῶν Περσῶν ἀνάγκασε τὸ ἀραιὸ κέντρο τῶν Ἑλλήνων, πού βρισκόταν ἀπέναντί του, νὰ ὑποχωρήσῃ. Ὅμως, οἱ δυὸ πτέρυγες τῶν Ἑλλήνων νικῆσανε τὶς πτέρυγες τῶν Περσῶν καὶ τὶς πῆραν κυνήγι. Ὑστερα ὁ Μιλτιάδης ἔστρεψε τὶς δυὸ πτέρυγες τοῦ στρατοῦ ἐνάντια στὸ κέντρο τῶν Περσῶν καὶ τὸ περικύκλωσε. Τότε γίνηκε τρομερὴ μάχη μέσα στὴν πεδιάδα, στήθος μὲ στήθος. Τὰ δόρατα καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Περσῶν χτυποῦσαν ἀλύπητα. Γέμισε ἡ πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνα νεκροῦς καὶ λαβωμένους.

Οἱ Πέρσες, μὴ μπορώντας ν' ἀντέξουν περισσότερο στὴν ὄρμη τῶν Ἑλλήνων, παίρνουν δρόμο καὶ τρέχουν στὴ θάλασσα, γιὰ νὰ μποῦν στὰ καράβια καὶ νὰ φύγουν. Στὴν ὑποχώρησή τους, ἀφήνουν πολλὰ ἴπλα καὶ πλοῦσια λάφυρα. Οἱ Ἕλληνες δμως τοὺς κυνηγοῦν ὡς τὴν ἀκροθαλασσιὰ, κι ἐκεῖ γίνεται καινούργια μάχη. Οἱ Ἀθηναῖοι προσπαθοῦν νὰ βάλουν φωτιά στὰ καράβια τῶν Περσῶν, γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἀναχώρησή τους, μὰ δὲν τὸ πετυχαίνουν. Κατάφεραν ὅμως καὶ κυρίεψαν ἐφτά καράβια.

Ἐκεῖ, στήν ἀκρογιαλιά τοῦ Μαραθῶνα, γίνηκαν μεγάλοι ἥρωῖσμοί. Ἕνας Ἀθηναῖος ἥρωας, ὁ Κυνέγειρος, ὁ ἀδερφός τοῦ Αἰσχύλου τοῦ ποιητῆ, ἀρπάζει μέ τὸ χέρι του ἓνα Περσικὸ καράβι, ποῦ ἐτοιμαζότανε νὰ φύγη, καὶ προσπαθεῖ νὰ τὸ τραβῆξη μέ δύναμη στή στεριά. Ἕνας Πέρσης, ἀπὸ τὸ καράβι, τοῦ κόβει τὸ χέρι του μέ τὸ σπαθί. Τότε ὁ Κυνέγειρος ἀρπάζει τὸ καράβι μέ τ' ἀριστερό τὸ χέρι. Ὁ Πέρσης τοῦ τὸ κόβει κι αὐτό. Μὰ ὁ γενναῖος Κυνέγειρος δὲν ὑπῆχαρεῖ. Ὁρμᾶ κι' ἀρπάζει τὴν πρῆμη τοῦ καραβιοῦ μέ τὰ δόντια, κι ὁ Πέρσης τοῦ κόβει τὸ κεφάλι.

Ἀπὸ τοὺς Πέρσες, 6.000 σκοτώθηκαν σ' αὐτὴ τὴ μάχη, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας 192 μονάχα. Σὰν τέλειωσε πιά ἡ μάχη, ὁ Μιλτιάδης ἔστειλε ἓνα ἀγγελιαφόρο, γιὰ νὰ πάη τὴν εὐχάριστη εἶδηση στήν Ἀθήνα. Αὐτός, ἀπ' τὴ χαρὰ του, ἔτρεχε τόσο γρήγορα, ποῦ σὰν ἔφτασε, μόλις πρόφτασε κι εἶπε τὴ λέξη «νενικήκαμεν» κι' ἔπεσε νεκρός. Γι' αὐτὸ ὡς σήμερα, ὄλα τὰ ἔθνη κάνουν ἓνα ἀγώνισμα, «τὸ Μαραθῶνιο δρόμο», γιὰ νὰ θυμουνται αὐτὸ τὸ ἐπισόδιο καὶ τὸν ἥρωῖσμό τῶν Ἑλλήνων.

Ὑστερ' ἀπὸ τὸ πάθημά τους οἱ Πέρσες, πήρανε βόλτα τὴ χερσόνησο τῆς Ἀττικῆς μέ τὸ στόλο τους καὶ τράβηξαν κατὰ τὸ Φάληρο. Νόμισαν πῶς θάβρισκαν τὴν Ἀθήνα χωρὶς στρατὸ καὶ θὰ τὴν κυρίευσαν εὐκολά. Μὰ ὁ Μιλτιάδης, ποῦ ὄλα τὰ πρόβλεπε, ἄφησε στὸ Μαραθῶνα τὸν Ἀριστείδη μέ χίλιους στρατιῶτες γιὰ νὰ φυλᾶνε τὰ λάφυρα, κι ἐκεῖνος μέ ὄλο τὸν ἄλλο στρατὸ ἔτρεξε γρήγορα στήν Ἀθήνα καὶ παρατάχτηκε κοντὰ στήν ἀκροθαλασσὴ τοῦ Φαλήρου. Οἱ Πέρσες, σὰν φτάσανε μέ τὰ καράβια τους, κι εἶδαν ἀπὸ μακριὰ ν' ἀστράφτουν στὸν ἥλιο οἱ περικεφαλαῖες καὶ τὰ δόρατα τῶν Ἑλλήνων, φύγανε ντροπιασμένοι γιὰ τὴν Περσία. Ἔτσι, οἱ ἀρχηγοὶ Δάτης καὶ Ἀρταφέρνης φεύγουν καταλυτημένοι καὶ συλλογίζονται πῶς θὰ παρουσιαστοῦνε μπροστὰ στὸ Δαρεῖο. Ὅσο γιὰ τὸν Ἱππία, αὐτὸς πέθανε στὸ ταξίδι τῆς ἐπιστροφῆς, μέσα στὸ καράβι, χωρὶς νὰ μπορέσῃ νὰ πραγματοποιήσῃ τ' ὄνειρό του.

Δυὸ μέρες ὕστερ' ἀπ' τὴ μάχη, φτάσανε στήν Ἀθήνα 2000 Σπαρτιάτες, μὰ ἦταν πιά ἀργά. Σὰν ἀκούσανε τὰ κατορθώματα τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Πλαταιέων, θέλησαν νὰ πάνε κι αὐτοὶ νὰ κερνίσουν στὸ Μαραθῶνα. Οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς πῆγαν ἐκεῖ, καὶ σὰν εἶδον οἱ Σπαρτιάτες τὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνα γεμάτῃ ἀπὸ πλοῦσια λάφυρα, ὄπλα καὶ νεκρούς, θαύμασαν καὶ δῶσανε συγχαρητήρια στοὺς Ἀθηναίους γιὰ τὴ νίκη. Τὶ κρίμα, εἶπαν, νὰ μὴν προφτάσουμε κι ἐμεῖς νὰ πολεμήσουμε καὶ ν' ἀποχτήσουμε ἓνα μέρος ἀπὸ τὴ δόξα τῆς νίκης!

Ἀπὸ τὰ πλοῦσια λάφυρα, τὸ ἓνα δέκατο τὸ πρόσφεραν οἱ Ἀθηναῖοι στοὺς θεοὺς. Τὰ ἄλλα τὰ μοίρασαν ἀναμεταξύ τους.

Ὁ Μιλτιάδης πήρε τὰ περισσότερα ἀπ' ὄλους καὶ τοῦ κάναν οἱ Ἀθηναῖοι κι ἄλλες μεγάλες τιμές.

Τοὺς μπραθωνομάχους νεκροὺς, τοὺς θάψανε στὴν πεδιάδα τῆς μάχης σὲ τρεῖς τάφους. Στὸν ἕνα τοὺς Ἀθηναίους, στὸν ἄλλο τοὺς Πλαταιεῖς καὶ στὸν τρίτο τοὺς δούλους. Κοντὰ στοὺς τρεῖς τάφους στήσανε μαρμάρينو μνημεῖο, καὶ ἀπάνω του χάραξε ὁ ποιητὴς Σιμωνίδης τοῦτο τὸ ἐπίγραμμα :

«Ἑλλήνων προμαχοῦντες Ἀθηναῖοι Μαραθῶνι,
χρυσοφόρων Μήδων ἐστόρεσαν δύναμιν».

Δηλαδή :

«Πολεμῶντας γιὰ τὴν Ἑλλάδα οἱ Ἀθηναῖοι
στὸ Μαραθῶνα
συντρίψανε τὸ στρατὸ τῶν χρυσοντυμένων
Περσῶν».

Ἡ ἐκστρατεία στὴν Πάρο καὶ ὁ θάνατος τοῦ Μιλτιάδη

Ἦστερ' ἀπ' τὴ νίκη τοῦ Μαραθῶνα, ὁ Μιλτιάδης, ἀπὸ τίς πολλὲς τιμές ποὺ τοῦ κάνανε οἱ Ἀθηναῖοι κι ἀπ' τὴ μεγάλη δόξα ποὺ ἀπόκτησε, γίνηκε πολὺ ἐγωῖστικὸς καὶ φιλόδοξος καὶ δὲ σεβότανε πολὺ τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα τῆς Ἀθήνας.

Μιά μέρα, ζήτησε ἀπ' τὴ βουλὴ νὰ τοῦ δώση 70 καράβια καὶ στρατὸ. Ὅταν τὸν ρωτήσανε τί τὰθελε, αὐτὸς ἀπάντησε : «Μένετε ἡσυχοί. Μ' αὐτὰ ἐγὼ θὰ κάνω πλούσιους τοὺς Ἀθηναίους».

Ὁ Μιλτιάδης παίρνει τὰ 70 καράβια καὶ τὸ στρατὸ ποὺ τοῦδωσε ἡ βουλή, καὶ πῶει στὴ νῆσο Πάρο. Ἐκεῖ πολιόρκησε τὴν πρωτεύουσά της καὶ ζητοῦσε ἀπ' τοὺς Παρίους 100 τάλαντα. Τοὺς μήνυσε κιόλας, πῶς, ἂν δὲν τὰ δώσουνε, θὰ καταστρέψῃ τὴν πόλη καὶ τοὺς κατοίκους.

Ὁ Μιλτιάδης ἔλεγε, πῶς αὐτὴ τὴν ἐκστρατεία στὴν Πάρο, τὴν ἔκανε γιὰ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Παρίους, γιατί εἶχανε δώσει στοὺς Πέρσες χῶμα καὶ νερὸ καὶ παράδωσαν τὴν πόλη τους χωρὶς πόλεμο. Ὅμως, αὐτὸ ἦτανε πρόφαση, γιατί κι ἄλλες πόλεις εἶχαν δώσει χῶμα καὶ νερὸ, ἀπὸ φόβο. Φαίνεται πῶς ἄλλη ἦταν ἡ ἀληθινὴ αἰτία. Πολλοί, μέσα στὴν Ἀθήνα, λέγανε πῶς ὁ Μιλτιάδης ἔκανε τὴν ἐκστρατεία ἐκείνη, γιὰ νὰ ἐκδικηθῇ ἕνα ἄρχοντα τῆς Πάρου, τὸ Λυσαγόρα, ποὺ ἦτανε προσωπικὸς του ἐχθρὸς.

Οἱ Πάριοι ὅμως ἄντεχαν πολὺ στὴν πολιορκία καὶ δὲν παραδίνονταν. Εἰκοσιεξὴ μέρες κάναν ἐπιθέσεις οἱ Ἀθηναῖοι στὴν

πόλη και δὲν μπορούσανε νὰ τὴν κυριέψουν. Στὶς ἐπιθέσεις πάθαιναν μεγάλη καταστροφή. Σὲ μιὰ ἀπ' αὐτὲς πληγώθηκε κι ὁ ἴδιος ὁ Μιλτιάδης βαριά στὸ πόδι. Γι αὐτὸ ὁ στρατὸς τῶν Ἀθηναίων γύρισε ἀπραχτὸς στὴν Ἀθήνα.

Τότε πολλοὶ Ἀθηναῖοι ὀργίστηκαν ἐνάντια στὸ Μιλτιάδη καὶ τὸν κατηγοροῦσανε, πὼς γέλασε τὴν πατρίδα, κι ἔκανε αὐτὴ τὴν ἀνόητη ἐκστρατεία. Κι ἀντὶ νὰ πλουτίσει τοὺς Ἀθηναίους, ὅπως ἔλεγε, τοὺς ζήμωισε καὶ τοὺς πρόσβαλε. Ὁ Ξάνθιππος μάλιστα, ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὴ σπουδαία οἰκογένεια τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν, ἔκανε μὴνυση τοῦ Μιλτιάδη καὶ ζητοῦσε τὴν καταδίκη του.

Τὴ μέρα τῆς δίκης, φέρανε τὸ Μιλτιάδη στὸ δικαστήριον πλαγιασμένον σὲ κρεβάτι, γιατί ἡ πληγὴ του ἦτανε πολὺ βαριά καὶ δὲ μπορούσε νὰ σταθῆ ὄρθιος. Οἱ φίλοι κι οἱ δικηγόροι του λέγανε στοὺς δικαστὲς νὰ θυμηθοῦνε τὰ καλὰ ποῦ ἔκανε στὴν πατρίδα ὁ νικητὴς τοῦ Μαραθῶνα καὶ νὰ τὸν ἀθωώσουν. Μὰ οἱ δικαστὲς εἶπαν, πὼς, ὅταν κανεὶς ὠφελεῖ καὶ δοξάζει τὴν πατρίδα, ἡ πατρίδα τὸν τιμᾷ καὶ τὸν δοξάζει, κι' ὅταν βλάπτει καὶ προσβάλλει τὴν πατρίδα, ἡ πατρίδα τὸν τιμωρεῖ. Γι αὐτὸ κι ὁ Μιλτιάδης, ποὺ παρᾶσσε τοὺς Ἀθηναίους σὲ καταστρεφτικὴ ἐκστρατεία, πρέπει νὰ τιμωρηθῆ. Αὐτὴ ἦταν ἡ γνώμη τῶν δικαστῶν καὶ τὸν καταδίκασαν νὰ πληρώσῃ 50 τάλαντα πρόστιμο, γιὰ τὰ ἔξοδα τῆς ἐκστρατείας. Τὸ πρόστιμο ἦτανε πολὺ μεγάλο, καὶ λένε, πὼς ὁ Μιλτιάδης δὲν εἶχε νὰ τὸ πληρώσῃ.

Σὲ λίγες μερες, πέθανε ὁ Μιλτιάδης, γιατί τὸ πόδι του ἔπαθε γάγγραινα. Τὸ πρόστιμο, τὸ πληρῶσε ἀργότερα ὁ γιὸς του ὁ Κίμωνας.

Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς

Ἦσαν ἄμφω ἄριστοι πολῖτες. Ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς.

Κι οἱ δύο τοὺς εἶχανε πολεμήσει γενναῖα στὴ μάχη τοῦ Μαραθῶνα. Ὅμως δὲ μοιάζανε καθόλου στὸ χαρακτήρα.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἦταν πολὺ ἔξυπνος, ζωηρὸς καὶ δραστήριος. Εἶχε τὴν ἰκανότητα νὰ προβλέπῃ τὸ τί θὰ γίνῃ στὸ μέλλον. Γι αὐτὸ δὲν τᾶχανε, οὔτε καὶ στίς πιὸ δύσκολες στιγμὲς, ἀλλὰ σκάρωνε ἔξυπνα σχέδια καὶ τᾶβαζε ἀμέσως σ' ἐνέργεια. Ἦταν καὶ πάρα πολὺ φιλόδοξος. Ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ εἶχε γίνῃ ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνα, ἔλεγε συχνὰ στοὺς φίλους του: «Δὲ μ' ἀφήνει νὰ κοιμηθῶ ἢ δόξα τοῦ Μιλτιάδης». Ὁ Θεμιστοκλῆς ἀγαποῦσε πολὺ τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα κι ἦταν ἀρχηγὸς τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Ἀθήνας.

Ὁ Ἀριστείδης δὲν εἶχε οὔτε τὴν ἐξυπνάδα οὔτε τὴ ζωηράδα τοῦ Θεμιστοκλῆ. Εἶχε ὅμως ἄλλες σπουδαῖες ἀρετές. Ἦταν φρόνιμος, τίμιος καὶ δίκαιος, ὅσο κανένας ἄλλος. Ὅλος ὁ κόσμος εἶχε νὰ τὸ λήγῃ γιὰ τὴν τιμιότητα καὶ τὴ δικαιοσύνη τοῦ Ἀριστείδη. Αὐτὸς προτιμοῦσε τὸ ἀριστοκρατικὸ πολίτευμα καὶ ἦταν ἀρχηγὸς τοῦ ἀριστοκρατικοῦ κόμματος τῆς Ἀθήνας.

Σὰν τέλειωσε πιά ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνα, πολλοὶ Ἀθηναῖοι νόμισαν πὼς οἱ Πέρσες δὲ θὰ τολμοῦσαν νὰ ξαναρθοῦν στὴν Ἑλλάδα. Μόνον ὁ Θεμιστοκλῆς ἔλεγε, πὼς οἱ Πέρσες θὰ ἐτοιμαστοῦνε καλὰ καὶ θὰ ξανάρθουν μὲ περισσότερο στρατὸ καὶ στόλο. Γι' αὐτὸ, συμβούλευε τοὺς Ἀθηναίους νὰ φτιάσουν καλὸ ναυτικὸ μὲ γυμνασμένους ναῦτες, γιατί μόνον τὰ καράβια θὰ σώσουν τὴν Ἑλλάδα.

Ὅμως, οἱ ἄνθρωποι τοῦ ἀριστοκρατικοῦ κόμματος, μαζί μὲ τὸν Ἀριστείδη, δὲ συμφωνοῦσαν μὲ τὴ γνώμη τοῦ Θεμιστοκλῆ. Αὐτοὶ λέγανε, πὼς γιὰ νὰ φτιαχτοῦνε κι ἄλλα καράβια, χρειάζονται πολλὰ χρήματα καὶ πὼς τὸ ναυτικὸ ποῦ εἶχαν οἱ Ἀθηναῖοι ἦταν ἀρκετό.

Βλέποντας ὁ Θεμιστοκλῆς αὐτὰ τὰ ἐμπόδια, ζήτησε ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐξοστρακίσουν τὸν Ἀριστείδη, γιὰ νὰ μείνῃ αὐτὸς ἐλεύθερος νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ σχέδιά του. Συνάχτηκαν λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι μιὰ μέρα στὴν ἀγορὰ καὶ ἐξοστράκισαν τὸν Ἀριστείδη. Ἔτσι, ἔφυγε ὁ Ἀριστείδης ἀπὸ τὴν Ἀθήνα γιὰ 10 χρόνια. Λένε πὼς τὴν ὥρα ποῦ γινόταν ἡ ψηφοφορία, ἓνας ἀπλὸς ἄνθρωπος ποῦ δὲν ἤξερε γράμματα, πλησίασε τὸν Ἀριστείδη μὲ τὸ ὄστρακο στὸ χέρι καὶ τοῦ εἶπε: «Χάραξε, σὲ παρακαλῶ, τὸ ὄνομα Ἀριστείδης σ' αὐτὸ τὸ ὄστρακο». Ὁ Ἀριστείδης τὸν ρώτησε: «Τὸν γνωρίζεις αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο»; «Ὁχι, δὲν τὸν γνωρίζω» ἀπάντησε ἐκεῖνος, «μὰ βαρέθηκα πιά ν' ἀκούω ὁ δίκαιος Ἀριστείδης, ὁ δίκαιος Ἀριστείδης». Ὁ Ἀριστείδης τότε πήρε τὸ ὄστρακο, χάραξε ἀπάνω τὸ ὄνομά του καὶ τὸ ὤσωσε στὸν ἄνθρωπο.

Ἐπιπλέον ἀπ' τὴν ἐξορία τοῦ Ἀριστείδη, ὁ Θεμιστοκλῆς ἔβαλε σ' ἐνέργεια τὰ σχέδιά του. Ὁχύρωσε τὸ φυσικὸ λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ καὶ τόκανε ν' ἀντέχῃ πολὺ στὸν πόλεμο. Κι ἀπὸ τὰ κέρδη ποῦ δίδαν τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρείου ἔφτιασε 200 καράβια καὶ γύμνασε πολλοὺς ναῦτες. Ἔτσι ἔκανε τὴν Ἀθήνα τόσο σπουδαία στὸ ναυτικὸ, ποῦ καμιὰ ἄλλη πόλη δὲ μπορούσε νὰ παραβγῇ μαζί της.

Ὁ Ξέρξης καὶ ἡ τρίτη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν στὴν Ἑλλάδα (480 π. Χ.)

Κεῖνο ποῦλεγε ὁ Θεμιστοκλῆς, πῶς ὁ πόλεμος μὲ τοὺς Πέρσες δὲν τέλειωσε, βγήκε σωστό. Ὁ Δαρεῖος, ἂν καὶ στενοχωρέθηκε πολὺ γιὰ τὸ πάθημα τοῦ στρατοῦ του στοὺς Μαραθῶνα, ὅμως δὲν ἀπελπίστηκε. Ἀποφάσισε νὰ ἐτοιμάσῃ περισσότερο στρατὸ καὶ στόλο καὶ νὰ ρθῆ κι ὁ ἴδιος στὴν Ἑλλάδα. Ἐνῶ ὅμως ἐτοιμαζόταν, πέθανε ξαφνικά, κι ἀνέβηκε στοὺς θρόνον ὁ γιός του ὁ Ξέρξης στὰ 485 π. Χ.

Ὁ θάνατος τοῦ Δαρείου ἦταν εὐτύχημα γιὰ τὴν Ἑλλάδα, γιὰτὶ ὁ νέος βασιλιάς, ὁ Ξέρξης, δὲν εἶχε οὔτε τὴν ἐξυμνύδα, οὔτε τίς ἄλλες ἀρετὲς τοῦ πατέρα του. Ἦταν ἀνόητος, δειλὸς καὶ φαντασμένος.

Ὁ Ξέρξης ἀποφάσισε νὰ κἀνῃ τὴν ἐκστρατεία, ποὺ ἐτοίμαζε ὁ πατέρας του. Διάταξε λοιπὸν νὰ ἐξακολουθήσουν τίς ἐτοιμασίαι. Ἔτσι, ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ ἐτοιμαζόταν ἑπτὰ ὀλόκληρα χρόνια· τρία ἀπ' τὸ Δαρεῖο καὶ τέσσερα ἀπ' τὸν Ξέρξη. Καὶ μαζεύτηκε τόσο πολὺς στρατὸς καὶ στόλος, ποὺ ποτὲ δὲν εἶχε ξαναδεῖ ὡς τότε ὁ κόσμος. (1.700.000 πεζοί, 80.000 ἵππεις, 1200 πολεμικὰ καράβια καὶ 3.000 φορηγὰ). Οἱ στρατιῶτες κι οἱ ναῦτες κατάγονταν ἀπ' ὅλες τῆς χώρες τοῦ ἀπέραντου Περσικοῦ κράτους κι ἔβλεπες λογιῆς—λογιῆς πρόσωπα, ὅπλα καὶ φορεσιῆς: Φοίνικες, Αἰγύπτιους, Βαβυλώνιους, ἀκόμα καὶ Ἕλληνες ἀπ' τὴ Μικρὰ Ἀσία, ποὺ ἄθελά τους ἀκολουθήσανε τὸν Ξέρξη.

Ὁ Ξέρξης, ὁ ἴδιος μαζὶ μὲ τὸ Μαρδόνιο καὶ μὲ χιλιάδες ἀξιωματικούς, διοικοῦσε τὸ στρατὸ καὶ τὸ στόλο. Εἶχε μαζὶ του καὶ τὸ Δημάρατο, τὸ βασιλιά τῆς Σπάρτης, ποὺ ἦταν ἐξόριστος. Ὁ στρατὸς ξεκίνησε ἀπὸ τίς Σάρδεις, τὴν ἀνοιξη τοῦ 480 π. Χ. καὶ προχωροῦσε κατὰ τὸν Ἑλλήσποντο. Ὁ στόλος πάλι τάξιδευε στὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, στὴν ἴδια διεύθυνση μὲ τὸ στρατό.

Ὅταν ἔφτασε ὁ στρατὸς στοὺς στενότερο μέρος τοῦ Ἑλλήσποντου, διάταξε ὁ Ξέρξης τοὺς μηχανικούς νὰ φτιάσουν δυὸ γέφυρες, δένοντας πολλὰ μικρὰ καράβια τὸ ἓνα μὲ τ' ἄλλο. Ἔτσι θὰ περνοῦσε ὁ στρατὸς ἀπὸ τὴν Ἀβυδο στὴ Σηστό. Μόλις ὅμως τέλειωσαν οἱ γέφυρες, πῆρε φοβερὴ τρικυμία καὶ τίς οκόρπιε. Ὁ Ξέρξης τότε ὀργίστηκε τρομερὰ καὶ διάταξε νὰ σκοτώσουν τοὺς μηχανικούς ποὺ φτιάσαν τίς γέφυρες, καὶ νὰ μιστιγώσουν τὸν Ἑλλήσποντο, ποὺ δὲ σεβᾶστηκε τὸ Μέγα Βασιλεῖα.

Στὸ ἀναμεταξύ, φτιάσαν ἄλλες γέφυρες κι ἄρχισαν νὰ περνοῦν οἱ στρατιῶτες. Ἐπτὰ ὀλόκληρα μερόνυχτα χρειάστηκε γιὰ νὰ περάσῃ ὁ στρατὸς στὴν ἄλλη μεριά τοῦ Ἑλλήσποντου.

Ἔπειτα προχώρησε μέσ' ἀπὸ τῆ Θράκη καὶ τῆ Μακεδονία καὶ ἔφτασε στὴ Θεσσαλία, χωρὶς νὰ συναντήσῃ κανένα ἐμπόδιο. Ποιὸς μπορούσε ν' ἀντισταθῆ στὰ μιλλιούνια τῶν Περσῶν; Ὅλοι οἱ λαοί, ἀπ' ὅπου πέρασε ὁ στρατός, τρόμαξαν καὶ προσκύνησαν τὸν Ξέρξη.

Οἱ ἐτοιμασίαι τῶν Ἑλλήνων —Τὰ ξύλινα τεῖχη.

Σὰν ἄκουσαν οἱ Ἀθηναῖοι, πὼς κατεβαίνει ὁ Ξέρξης ἀπὸ βοριά μὲ μιλλιούνια στρατό, ρωτήσανε τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν, τί ἔπρεπε νὰ κάνουν. Τὸ μαντεῖο τοὺς εἶπε πὼς ὁ πόλεμος, πού ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἀσία, θὰ καταστρέψῃ τὰ πάντα. Τρομαγμένοι οἱ πρέσβεις, ξαναμπήκανε στὸ ναὸ καὶ παρακάλεσαν θερμὰ τὸν Ἀπόλλωνα νὰ τοὺς δώσῃ καλύτερο χρῆσμὸ. Ἡ Πυθία τότε τοὺς ἔδωσε δεύτερο χρῆσμὸ πῶς μαλακὸ, καὶ τοὺς εἶπε πὼς μονάχα τὰ ξύλινα τεῖχη θὰ σώσουν τοὺς Ἀθηναίους.

Σὰν φτάσαν οἱ πρέσβεις στὴν Ἀθήνα καὶ φέραν τὸ χρῆσμὸ, κάναν πολλὰς συζητήσεις οἱ Ἀθηναῖοι γιὰ νὰ τὸν ἐξηγήσουν. Πολλοὶ λέγανε πὼς ἔπρεπε νὰ φτιάσουν ξύλινο κάστρο γύρω στὴν Ἀθήνα. Ὁ Θεμιστοκλῆς ὅμως ἐξηγοῦσε τὸ χρῆσμὸ διαφορετικὰ. Αὐτὸς ἔλεγε, πὼς ξύλινα τεῖχη εἶναι τὰ καράβια, κι αὐτὰ θὰ σώσουνε τὴν Ἀθήνα. Τότε ἀποφάσισαν νὰ μποῦνε στὰ πλοῖα ὄλοι, ὅσοι μπορούσανε νὰ πολεμήσουν, γιὰ ν' ἀγωνιστοῦν γιὰ τὴν Ἀθήνα καὶ γιὰ ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

Τὸν ἴδιο καιρὸ συνεννοήθηκαν οἱ Ἀθηναῖοι μαζί μὲ τοὺς Σπαρτιάτες καὶ κάλεσαν συνέδριο στὴν Κόρινθο. Σ' αὐτὸ στείλαν ἀντιπρόσωπους ὅλες σχεδὸν οἱ Ἑλληνικὲς πόλεις. Κι ἀποφάσισαν νὰ πάψουν τὰ μαλλώματα, καὶ μονοιασμένοι ὄλοι νὰ πολεμήσουν τοὺς Πέρσες. Τὸ καλύτερο παράδειγμα σ' αὐτὸ τὸ συνέδριο τὸ δώσε ἡ Ἀθήνα, γιὰτὶ ἐνῶ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν τὸν πῶς δυνατὸ στόλο, παρὰδέχτηκαν γιὰ ἀρχηγὸς τοῦ πολέμου τοὺς Σπαρτιάτες, ὄχι μόνο στὴν ἑξῆς, μὰ καὶ σὴ θάλασσα, ἂν καὶ εἶχαν μόνο 16 καράβια.

Ἐνῶ ἀκόμα συνεδρίαζαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, ἤρθε ἡ εἶδηση πὼς ὁ Ξέρξης ἔφτασε μὲ τὸ στρατὸ του στὴ Θεσσαλία, καὶ πὼς ὁ στόλος τῶν Περσῶν πλησίαζε στὴν Εὐβοία. Γι' αὐτὸ οἱ Ἕλληνες ἀποφάσισαν νὰ στείλουν γρήγορὰ στρατὸ καὶ στόλο γιὰ νὰ σταματήσουν τὸν ἐχθρό.

Ὁ Λεωνίδα καὶ ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν Ἡ ναυμαχία στὸ Ἄρτεμισιο (481 π. Χ.)

Σύμφωνα μὲ τὴν ἀπόφαση τοῦ συνέδριου, οἱ Ἕλληνες στείλανε τὸ βασιλιά τῆς Σπάρτης Λεωνίδα στὴ Θεσσαλία μὲ 300 Σπαρτιάτες, γιὰ νὰ πιάσῃ τὸ στενὸ τῶν Θερμοπυλῶν, γιατί μονάχα ἀπ' αὐτὸ μπορούσε νὰ περάσῃ ὁ Ξέρξης. Ἀπὸ τ' ἀνατολικά τοῦ στενοῦ ἦταν ἡ θάλασσα τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου κι ἀπὸ τὰ δυτικά ὑψωνόταν τὸ βουνὸ Καλλίδρομο. Κι ἦτανε τόσο στενὸ τὸ μέρος, πού ἴσια—ἴσια χωροῦσε νὰ περάσῃ ἓνα ἀμάξι. Ἐκεῖ κοντὰ ὑπῆρχαν θερμὲς πηγές. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ στενὸ τὸ λέγανε Θερμοπύλες.

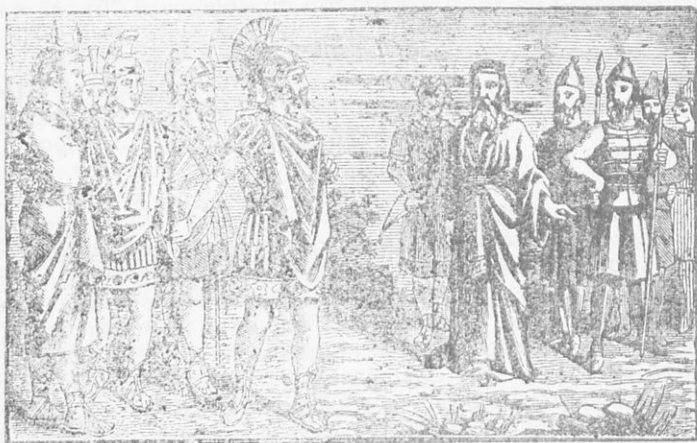
Ἐκτὸς ἀπ' τοὺς 300 Σπαρτιάτες, πῆγαν ἀκόμα 7.000 ἀπὸ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδας καὶ πιάσανε τὶς πλαγιές τοῦ βουνοῦ.

Τὶς ἴδιες μέρες πῆγε κι ὁ Ἑλληνικὸς στόλος στὸ ἀκροτήριον Ἄρτεμισιο καὶ περίμενε τὸν Περσικὸ, πού θὰ κατέβαινε. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος εἶχε 300 καράβια. Τὰ 150 ἦταν Ἀθηναϊκὰ καὶ τὰ ἄλλα 150 τῶν ἄλλων πόλεων. Ναύαρχος τοῦ Ἀθηναϊκοῦ στόλου ἦταν ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ γενικὸς ναύαρχος ὅλου τοῦ στόλου ὁ Σπαρτιάτης Εὐρυβιάδης.

Σὰν πλησίαζε νὰ φτάσῃ ὁ Ξέρξης στὶς Θερμοπύλες, τρέχει ἓνας χωρικὸς καὶ λέει στοὺς Σπαρτιάτες, πὼς οἱ Πέρσες εἶναι τόσο πολλοί, πού μὲ τὰ βέλη τους θὰ σκεπάσουν τὸν ἥλιο. Τότε ἓνας Σπαρτιάτης εἶπε γελώντας: «Τόσο τὸ καλύτερο! Θὰ πολεμήμε κατ' ἀπ' τὸν ἴσκιό!»

Ὅταν ἔφτασε πιά ὁ Ξέρξης στὶς Θερμοπύλες κι ἔμαθε πὼς λίγοι Ἕλληνες κρατοῦσαν τὸ στενὸ, γέλασε. Νόμισε, πὼς οἱ λίγοι αὐτοὶ στρατιῶτες, μόλις θ' ἀντικρίζανε τὰ μιλλιούνια τοῦ στρατοῦ του, θὰ τὸβαναν στὰ πόδια. Ὅστόσο, ἔστειλε ἀπὸ περιέργια κρυφὰ ἓνα κατάσκοπο καβαλάρη, γιὰ νὰ δῆ πόσοι ἦταν οἱ Ἕλληνες καὶ τί κάνανε. Σὰν γύρισε ὁ καβαλάρης, εἶπε στὸ Ξέρξη: «Βασιλιά μου, εἶναι πολὺ παράξενα αὐτὰ πού εἶδα. Λίγοι στρατιῶτες βρίσκονται μπροστὰ στὸ στενὸ, κι ἀπ' αὐτοὺς, ἄλλοι γυμνάζονται κι ἄλλοι χτενίζονται». Ὁ Ξέρξης δὲ μπορούσε νὰ καταλάβῃ τί σημασία εἶχαν αὐτά. Γι' αὐτὸ φώναξε τὸν ἐξόριστο βασιλιά τῆς Σπάρτης, τὸν Δημάρατο, νὰ τοῦ τὰ ἐξηγήσῃ. Ὁ Δημάρατος τοῦ εἶπε: «Βασιλιά μου, οἱ Σπαρτιάτες ποτὲ δὲν ὑποχωροῦν, ἀλλὰ ἢ νικοῦν ἢ πεθαίνουν. Κι ὅταν ἀποφασίσουν νὰ δώσουν μάχη ἐπικίνδυνη, τότε γυμνάζονται, χτενίζονται καὶ στολίζονται γιὰ νὰ πᾶνε ὡραῖοι στὸν Ἄδη». Ὁ Ξέρξης δὲν ἔδωσε σημασία στὰ λόγια τοῦ Δημάρατου. Γι' αὐτὸ δὲν ἔκανε ἀμέσως τὴν ἐπίθεση, μὰ περίμενε τέσσερις μέρες. Στὸ μεταξύ ἔστειλε ἓνα ἀγγελιαφόρο στὸ Λεωνίδα

καί τοῦ ζήτησε νά παραδώσῃ τὰ ὄπλα. Ὁ Λεωνίδας ὅμως τοῦ ἀπάντησε περήφανα: «Μολὼν λαβέ», δηλαδή «ἔλα νά τὰ πάρῃς».

«Μολὼν λαβέ»

Ἔπειτα ἀπ' αὐτό, ὁ Ξέρξης θυμωμένος διάταξε τὸ στρατὸ του νά ὀρμήσῃ στὸ στενὸ. Ὁρμησαν οἱ Πέρσες μὲ λύσσα, μὰ ὁ Λεωνίδας μὲ τοὺς Σπαρτιάτες τοὺς θέριζαν, καί τὸ στενὸ γέμισε Περσικὰ κορμιά. Ὁ Ξέρξης, σὰν εἶδε πὼς ἀπότυχε ἡ πρώτη ἐπίθεση, διατάζει τοὺς γενναίους Μήδους νά κάνουνε τὴ δεύτερη. Ὁρμησαν καί οἱ Μῆδοι στὸ στενὸ, μὰ πάθανε τὰ ἴδια. Τότε πιά ὁ Ξέρξης ἀγανακτισμένος, διάταξε τὸν καλύτερο του στρατὸ, τοὺς ἀθάνατους, νά κάνουν τὴν τρίτη ἐπίθεση. Μὰ κι οἱ ἀθάνατοι πάθανε μεγάλη καταστροφή καί δὲν κατάφεραν τίποτα. Οἱ Σπαρτιάτες σὰν βράχοι κρατοῦσαν τὸ στενὸ, κι ἦταν ἀδύνατο νά περάσουν οἱ Πέρσες.

Ὁ Ξέρξης, βλέποντας τὴν καταστροφὴ τοῦ στρατοῦ του, ἀπελπίστηκε καί πῆγε καί κλείστηκε στὴ σκηνὴ τοῦ ἀμίλητος. Πάνω στὴν ἀπελπισιά του, νά καί φέρνουν οἱ στρατιῶτες μπροστά του ἕνα χωρικό, ἀπὸ τὰ γύρω μέρη, ποὺ λεγόταν Ἐφιάλτης. Αὐτὸς εἶπε: «Ξέρω ἕνα μονοπάτι πάνω στὸ βουνό, καί μπορῶ νά ὀδηγήσω ἀπὸ κεῖ τὴ νύχτα ἀρκετὸ στρατὸ, ἔτσι, ποὺ νά κατέβῃ καί νά φτάσῃ πίσω ἀπ' τὸ στρατὸ τῶν Ἑλλήνων». Ὁ Ξέρξης χάρηκε πολὺ καί διάταξε ἕνα μέρος τοῦ στρατοῦ του νά πάῃ ἀπ' τὸ μονοπάτι. Ἔτσι, ὁ σιχαμένος αὐτὸς προδότης, ὀδηγῶσε τὸ στρατὸ τῶν Περσῶν τὴν νύχτα ἀπ' τὸ μονοπάτι τοῦ

βουνοῦ καί τόν ἔφερνε στό πίσω μέρος τοῦ στρατοῦ τῶν Ἑλλήνων.

Τό πρωτῖ, ἔμαθε ὁ Λεωνίδας, πῶς ἔρχονται Πέρσες ἀπό τή νοτιά καί κατάλαβε πῶς ἦταν προδοσία καί πῶς ὁ στρατός του θά περ.κυκλωθῆ. Τότε διάταξε τοὺς ἄλλους Ἑλληνες νά φύγουν, γιά νά πολεμήσουν σέ ἄλλες μίχες γιά τήν Ἑλλάδα: «Πηγαίνετε, τοὺς εἶπε, κι ἐγὼ θά μείνω μὲ τοὺς Σπαρτιάτες μου νά πολεμήσω ὡς τὸ τέλος, καθὼς τὸ λένε οἱ νόμοι τῆς Πατρίδας μου». Ἔτσι, πρόφτασε ὁ ἄλλος στρατός κι ἔφυγε καί μείνανε μονάχα οἱ Σπαρτιάτες καί 700 Θεσπιεῖς. Αὐτοὶ εἶπανε στό Λεωνίδα: «Δέ θέλουμε νά φύγουμε. Θά μείνουμε κι ἐμεῖς ἐδῶ, νά πολεμήσουμε σά Σπαρτιάτες μαζί σας».

Ὁ Λεωνίδας, τώρα πιά, τῶξερε πῶς θά σκοτωθῶνε ὅλοι τοὺς σέ τούτη τῆ μάχη, κι ἀποφασίζει νά κάνη ὅσο μπορεῖ πιδ μεγάλη θραύση στοὺς ἐχθρούς. Γι αὐτό, δέν ποιεῖται νά κάνουν πρώτοι οἱ Πέρσες τὴν ἐπίθεση, ἀλλὰ βγίχνει ἀπ' τὸ στενὸ στ' ἀνοιχτά καί ὁρμᾷ μὲ τὸ στρατό του πάνω στοὺς Πέρσες. Ἔτσι ἄρχισε καινούργια μάχη, τρομερή. Οἱ Ἑλληνες μάχονται σά λιοντάρια καὶ σπέρνουνε παντοῦ τὸ θάνατο. Τὰ δῦράτά τους σπάνουνε καί τότε σέρονουνε τὰ ξίφη ἀπὸ τίς θῆκες. Ἡ πάλη εἶναι φοβερή. Σὲ μιά στιγμή σκοτώνεται ὁ Λεωνίδας καί γύρω στό σῶμα του γίνεται τρομερὸς ἀγώνας. Οἱ Ἑλληνες κατορθώνουν καί παίρνουν τὸ νεκρὸ, μὰ σὲ λίγο βρίσκονται ὀλότελα περικυκλωμένοι, γιατί φτάσαν οἱ Πέρσες μὲ τὸν Ἐφιάλτη. Τώρα πιά οἱ Ἑλληνες χτυπιοῦνται κι ἀπ' τὸ βοριά κι ἀπ' τὴ νοτιά κι ἀπὸ παντοῦ καί μάχονται μὲ τὰ νύχια καί μὲ τὰ δόντια, ὥσπου πέφτουνε ὅλοι τους.

Οἱ ἡρώικοι αὐτοὶ ἀγωνιστὲς τῶν Θερμοπυλῶν μείνανε ἀθάνατοι μέσα στίς ψυχές τῶν Ἑλλήνων. Μὰ καί τὰ ξένα ἔθνη, πού μελετοῦν τὴν ἱστορία μας, θυμάζουνε τοὺς ἥρωες ἐκείνους καί φέρουνε σὰν παράδειγμα τὴ φιλοκτριά καί τὴν παλληκαριά τους.

Πάνω σ' ἓνα μικρὸ λόφο, στό μέρος πού ἔπεσε ὁ Λεωνίδας μὲ τὰ παλληκάρια του, στήσανε οἱ Ἑλληνες ἀργότερα ἓνα μαρμάινο λιοντάρι. Πάνω σ' αὐτό χάραξε ὁ Σιμωνίδης τοῦτο τὸ ἐπίγραμμα:

«Ὁ ξεῖν' ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῆδε
κείμεθα τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι».

Δηλαδή :

«Ξένη διαβίτη πού περνᾷς, πήγαινε πὲς τῆς Σπάρτης,
πῶς ἐδῶ πέρα πέσαμε πιστοὶ στό θέλημά της».

Τις μερες πού γινόταν ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν, ἔφτασε στό Ἄρτεμισιο ὁ Περσικὸς στόλος. Ἐκεῖ πολλὰ Περσικὰ

καράβια καταστράφηκαν από τρικυμία. Μά κι ὁ Ἑλληνικός στόλος ἔκανε ἐπίθεση καὶ νίκησε τὸν Περσικὸ στόλο μὲ ἓνα ἔξυπνο σχέδιο τοῦ Θεμιστοκλῆ.

Ὅμως, σὰν πῆγε στὰ πλοῖα ἡ εἴδηση πὼς οἱ Πέρσες πέρασανε τὶς Θερμοπόλες, ὁ Εὐρυβιάδης κι ὁ Θεμιστοκλῆς κατάλαβαν πὼς ἦτανε πιά περιττὸ νὰ μὲνη ὁ Ἑλληνικός στόλος στὸ Ἄρτεμισιο. Γι αὐτὸ πέρασανε τὸ στενὸ πορθμὸ τῆς Εὐβοίας καὶ πῆγαν κι ἄραξαν στὸ Σαρωνικὸ κόλπο, στὸ στενὸ ποῦ βρίσκεται ἀνάμεσα στὴν Ἀττικὴ καὶ στὴ νῆσο Σαλαμίνα.

Καταστροφή τῆς Ἀθήνας ἀπὸ τοὺς Πέρσες

Ἦστερ' ἀπὸ τὴ μάχη τῶν Θερμοφυλῶν, ὁ δρόμος ἔμενε ἀνοιχτὸς γιὰ τοὺς Πέρσες. Οἱ Σπαρτιάτες κι οἱ ἄλλοι Πελοποννήσιοι, ἄρχισαν νὰ χιτίζουν γρήγορα καὶ βιαστικά ἓνα τεῖχος στὸν Ἰσθμὸ τῆς Κορίνθου, γιὰ νὰ ἐμποδίσουνε τὸν Ξέρξη νὰ περάσῃ στὴν Πελοπόννησο. Τὶ θὰ γινόταν ὅμως ἡ Ἀθήνα κι οἱ ἄλλες πόλεις τῆς Στερεᾶς, ποῦ βρίσκονταν πέρα ἀπ' τὸν Ἰσθμὸ; Αὐτὲς θὰ τίς πλημύριζαν σὲ λίγες μέρες τὰ στρατεύματα τοῦ Ξέρξη, καὶ τότε!...

Ὁ Θεμιστοκλῆς παραστάθηκε τὴν Ἀθήνα ὅσο μπορούσε σ' αὐτὲς τὶς δύσκολες στιγμές. Ἐκτὸς ἀπὸ τᾶλλα, ἔδωσε στοὺς Ἀθηναίους κι αὐτὴ τὴν πολύτιμη συμβουλή: Οἱ γέροι, τὰ γυναικόπαιδα κι οἱ ἀσθενεῖς νὰ μεταφερθοῦνε στὴ Σαλαμίνα, στὴν Αἴγινα καὶ στὴν Τροιζήνα. Κι οἱ ἄλλοι, ὅσοι ἦταν ἱκανοὶ γιὰ πόλεμο, νὰ μποῦν στὰ πλοῖα νὰ πολεμήσουν τὸν ἐχθρό, μαζὶ μὲ τὸν ἄλλο στρατό.

Αὐτὸ ποῦ εἶπε ὁ Θεμιστοκλῆς, αὐτὸ κι ἔγινε. Μὲ πόνου, ποῦ σοῦ σπάραζε τὴν καρδιά, καὶ μὲ δάκρυα στὰ μάτια, ἄφηναν τὰ σπίτια τους οἱ Ἀθηναῖοι καὶ μπαίναν στὰ πλοῖα. Εὐτυχῶς ποῦ τοὺς καλοδέχτηκαν σὰν ἀδερφοὺς οἱ Σαλαμίνιοι, οἱ Αἰγινίτες καὶ οἱ Τροιζήνιοι.

Ὅμως, μερικὸι Ἀθηναῖοι, γέροι οἱ πιὸ πολλοί, δὲν ὑπάκουσαν στὰ λόγια τοῦ Θεμιστοκλῆ. Αὐτοὶ ἐξηγοῦσαν τὸ χρῆσμά τοῦ μαντείου « κα τὰ γράμμα ». Φτιάσανε λοιπὸν γύρω στὴν Ἀκρόπολη ἓνα τεῖχος ἀπὸ ξύλα, κλείστηκαν ἐκεῖ καὶ περιμένανε νὰ ρθῇ ὁ Ξέρξης γιὰ νὰ τὸν πολεμήσουν μεσ' ἀπ' αὐτό.

Στὸ μεταξύ, ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξη ξεχύθηκε σὰ σίφουνας ἀπ' τὸ στενὸ τῶν Θερμοφυλῶν, κι ἀπλώθηκε ποντοῦ. Τὰ χωριά κι οἱ πολιτεῖες, ἀπ' ὅπου περνοῦσε, ὑπόφεραν τὰ πάνδεινα. Ὁ Ξέρξης λεηλάτησε κι ἔκαψε ὅλες σχεδὸν τὶς πόλεις. Καὶ τὸ χειρότερο ἦταν, ποῦ στρατολόγησε τοὺς νέους καὶ τοὺς ἔβαζε μέσα στὸ στρατό του. Οἱ Θηβαῖοι παραδόθηκαν ἀμέσως.

δίχως αντίσταση. Ἀπ' ὄλους τοὺς Στερεοελλαδίτες, πῶ γενναῖοι φάνηκαν οἱ Φωκεῖς. Αὐτοὶ ἀνέβηκαν στὶς κορφές τοῦ Παρνασσοῦ κι ἀπὸ κεῖ πάνω κἀναν κλεφτοπόλεμο ἐνάντια στὸν ἐχθρό. Ὁ Ξέρξης ὅμως λεηλάτησε τὴ χώρα τους, τὴ Φωκίδα, καὶ κατὰκαψε τὶς πόλεις καὶ τὰ χωριά της.

Τέλος, ὁ Ξέρξης ἔφτασε καὶ στὴν Ἀθήνα. Ἐνα τμήμα τοῦ στρατοῦ του πῆγε καὶ πολιόρκησε τὴν Ἀκρόπολη. Οἱ λίγοι ἐκεῖνοι Ἀθηναῖοι πολέμησαν γενναῖα μέσ' ἀπὸ τὸ ξύλινο ταίχος, μὰ σὲ λίγο οἱ Πέρσες τὸ κυρίεψαν, τοὺς πιάσαν αἰχμαλώτους καὶ τοὺς σκότωσαν ὅλους. Ὑστερα σκορπίστηκαν μέσα στὴν Ἀθήνα καὶ τὴ λεηλάτησαν. Κλέψανε ἀπ' τοὺς ναοὺς κι ἀπὸ τὰ σπίτια ὅλα τὰ πολίτιμα πράγματα καὶ τὰ στολίδια τους. Καὶ στὸ τέλος βάλανε φωτιά καὶ κάψανε τὴν πόλη.

Οἱ καημένοι οἱ Ἀθηναῖοι, πρόσφυγες τώρα στὰ νησιά, βλέπαν ἀπὸ κεῖ μὲ πόνο ψυχῆς τοὺς καπνοὺς καὶ τὶς φλόγες, ποὺ ὑψώνονταν πάνω ἀπ' τὴν ἀγαπημένη τους πατρίδα καὶ βούρκωναν τὰ μάτια τους. Ὅμως, δὲ χόσανε τὸ θάρρος τους. Εἶχαν πάντα τὴν ἐλπίδα, πῶς γρήγορα θὰ ξαναγυρίσουν.

Στὸ μεταξύ ὁ Περσικὸς στόλος εἶχεν ἀράξει στὸ Φάληρο κοντὰ στὴν Ἀθήνα.

Πολεμικὸ συμβούλιο τῶν Ἑλλήνων στὴ Σαλαμίνα

Τὶς μέρες ποὺ καιόταν ἡ Ἀθήνα, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων κἀναν πολεμικὸ συμβούλιο στὴ Σαλαμίνα, γιὰ νὰ σκεφτοῦνε μὲ ποῖο τρόπο θὰ ἐμποδίσουν τοὺς Πέρσες νὰ προχωρήσουν πρὶ πέρα. Ὅσο γιὰ τὸν πόλεμο τῆς στεριᾶς, μείνανε ὄλοι σύμφωνοι καὶ στείλανε τὸ Σπαρτιάτη Κλεόμβροτο, τὸν ἀδερφὸ τοῦ Λεωνίδα, μὲ στρατὸ νὰ φυλάῃ τὸν Ἴσθμὸ τῆς Κορίνθου. Ὅμως, γιὰ τὴ θάλασσα, δὲ συμφωνοῦσανε σὲ ποῖο μέρος θάπρεπε νὰ πολεμήσουν τὸν ἐχθρό. Κἀναν πολλὰ συμβούλια, χωρὶς ἀποτελεσμα.

Ὁ Σπαρτιάτης Εὐρυβιάδης, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στόλου, ἔλεγε πῶς θάπρεπε νὰ πᾶνε στὴ θάλασσα τοῦ Ἴσθμοῦ τῆς Κορίνθου κι ἐκεῖ νὰ πολεμήσουν τὸν Περσικὸ στόλο, γιὰ νὰ χουν βοήθεια καὶ τὸ στρατὸ τῆς στεριᾶς. Ὁ Θεμιστοκλῆς ὅμως εἶχε τὴ γνώμη, πῶς δὲ συμφέρει νὰ πᾶνε στὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα τοῦ Ἴσθμοῦ, ἀλλὰ νὰ μείνουν στὴ Σαλαμίνα. Ἡ θάλασσα τῆς Σαλαμίνας, ἔλεγε, εἶναι στεγὴ καὶ δὲ θὰμποροῦν τὰ Περσικὰ καρόβια νὰ πολεμοῦν ὅλα μαζί, γιὰτὶ εἶναι μεγάλα καὶ δυσκολοκίνητα.

Ἡ συζήτηση κρατοῦσε πολλές μέρες. Ὁ καθέννας ὑποστήριζε τὴ γνώμη του μὲ πείσμα. Λένε μάλιστα, πὼς μιὰ μέρα πάνω στὴ συζήτηση, ὁ Εὐρυβιάδης θύμωσε τόσο πολὺ, ποὺ σήκωσε τὸ μαστοῦνι του νὰ χτυπήσῃ τὸ Θεμιστοκλῆ, μὰ ὁ Θεμιστοκλῆς, χωρὶς καθόλου νὰ ταραχτῆ, τοῦ ἀπάντησε: «Πάταξον μὲν ἄκουσον δέ», δηλαδὴ «χτύπησέ με, μὰ ἄκουσέ με». Ὁ Εὐρυβιάδης τότε ἄκουσε μὲ προσοχὴ τὸ Θεμιστοκλῆ, καὶ παραδέχτηκε κι αὐτὸς νὰ μείνῃ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος στὴ Σαλαμίνα.

Ὅμως, ὁ Θεμιστοκλῆς ἔβλεπε πὼς οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῆς Πελοποννήσου προτιμοῦσαν τὸν Ἴσθμὸ καὶ γι αὐτὸ δὲν τοὺς ἐμπιστευόταν. Φοβήθηκε μὴν τύχῃ καὶ πάρουνε τὰ καράβια τοὺς καὶ πᾶνε κατὰ κεῖ. Ἀποφάσισε λοιπὸν τότε νὰ κόνῃ μιὰ πολὺ ἐπικίνδυνη πράξη γιὰ νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς Ἕλληνες νὰ μείνουνε, θέλοντας καὶ μὴ, στὴ Σαλαμίνα: Εἶχε ἓνα πολὺ μορφωμένο ὑπῆρέτῃ, τὸ Σίκινο, ποὺ γνώριζε καλά τὴν Περσικὴ γλῶσσα. Αὐτόν, τὸν ἔστειλε κρυφὰ στὸν Ξέρξη, ἀφοῦ πρῶτα τὸν δομήνεψε καλά τι νὰ τοῦ πῆ. Ὁ Σίκινος ἔφτασε στὸ Φάληρο, χαίρετῃσε μὲ βαθιὰ ὑπόκλιση τὸν Ξέρξη, καὶ τοῦ εἶπε: «Μεγάλε βασιλιά, ὁ Θεμιστοκλῆς ὁ ναύαρχος τῶν Ἀθηναίων, εἶναι μεγάλος φίλος σου, κρυφός, καὶ μ' ἔστειλε νὰ σοῦ πῶ, πὼς οἱ Ἕλληνες φοβήθηκαν κι ἀποφάσισαν νὰ φύγουν ἀπ' τὴ Σαλαμίνα τούτῃ τῆ νύχτα. Ἄν θέλῃς λοιπὸν νὰ τοὺς νικήσῃς καὶ νὰ καταστρέψῃς τὸ στόλο τους, στείλε γρήγορα τὸ στόλο σου νὰ τοὺς ἀποκλείσῃ μέσα στὸ στενὸ, πρὶν φύγουν».

Ὁ Ξέρξης πίστεψε στὰ λόγια τοῦ Θεμιστοκλῆ καὶ διάταξε τὸ στόλο του νὰ ξεκινήσῃ γρήγορα γιὰ τὴ Σαλαμίνα. Ὑστερ' ἀπὸ λίγη ὥρα, ὁ Ἀριστείδης, ποὺ ἦταν στὴν Αἴγινα ἐξόριστος, εἶδε τὸν Περσικὸ στόλο νὰ τραβᾷ κατὰ τὴ Σαλαμίνα καὶ στενοχωρέθηκε πολὺ, γιὰτὶ σκέφτηκε πὼς σὲ λίγο τὰ κοράβια τῶν Ἑλλήνων θάταν περικυκλωμένα. Παίρνει λοιπὸν μιὰ βαρκούλα, περνᾷ μὲ κίνδυνο μέσ' ἀπ' τὰ Περσικὰ πλοῖα, καὶ φτάνει γρήγορα στὰ καράβια τῶν Ἑλλήνων, στὴ Σαλαμίνα. Ἦταν μεσάνυχτα κείνη τὴν ὥρα κι εἶχαν πάλι συμβούλιο οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Πελοποννήσιαι μάλιστα ἐτοιμάζονταν νὰ πᾶνε μὲ τὰ πλοῖα τους στὸν Ἴσθμὸ. Τότε ἀκούει ὁ Θεμιστοκλῆς, πὼς κάποιος εἶναι ἔξω καὶ τὸν ζητᾷ. Βγαίνει ἀμέσως, καὶ βλέπει ὑπροστά του τὸν Ἀριστείδη, νὰ τοῦ δίνει τὸ χέρι φιλικὰ, καὶ νὰ τοῦ λέῃ: «Θεμιστοκλῆ, ἡ Πατρίδα κινδυνεύει. Ὁ Περσικὸς στόλος μᾶς περικύκλωσε. Ἄς ἀφήσουμε τώρα τὶς ἐχθρες κι ἄς κοιτάξουμε πὼς νὰ σώσουμε τὴν Ἑλλάδα. Εἶμαι πρόθυμος νὰ σὲ βοηθήσω σὲ ὅ,τι μὲ διατάξῃς ἐσύ, ποὺ εἶσαι ἀρχηγός».

Ὁ Θεμιστοκλῆς θύμασε τὴ φιλοπατρία τοῦ Ἀριστείδη καὶ τὸν ἀγκάλιασε μὲ συγκίνηση. Ἔτσι συμφιλίωθηκαν οἱ δύο τους

κι αποφάσισαν νά εργαστοῦνε μαζί γιά τή σωτηρία τῆς Πατρίδας. Ἀμέσως ὁ Θεμιστοκλῆς ἐξήγησε μέ ἐμπιστοσύνη στόν Ἀριστείδη τὸ τέχνασμα πού εἶχε κάνει, γιά νά τραβήξῃ τὸν Περσικὸ στόλο στὴ Σαλαμίνα, καί τὸν παρακάλεσε νά πῆ καί στοὺς ἄλλους ἀρχηγούς τὸ τί εἶδε. Ὁ Ἀριστείδης τότε μπαίνει στό συμβούλιο καί λέει πὼς ὁ Περσικὸς στόλος ἔχει περικυκλωμένα τὰ Ἑλληνικά καράβια καί δὲ μποροῦνε πιά νά φύγουνε. Ἔτσι οἱ ἀρχηγοί, θέλοντας καί μὴ, ἀποράσισαν νά μείνουν στὴ Σαλαμίνα καί νά κάνουν ἐκεῖ τὴ ναυμαχία.

Ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας (480 π. Χ.)

Πρὶν ἄ-όμα ξημερώσαι ἡ ἄλλη μέρα, 22 τοῦ Σεπτεβῆρη τοῦ 480 π. Χ., οἱ δυὸ ἐχθρικοὶ στόλοι βρισκόνταν ὁ ἓνας ἀπέναντι στόν ἄλλο, στό στενὸ τῆς Σαλαμίνας. ἔτοιμοι νά χτυπηθοῦνε. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος εἶχε 300 καράβια καί 80.000 ἄντρες καί ἦταν παραταγμένο· στὸ βαθύτερο μέρος τοῦ στενοῦ, πλαῖ στὴ Σαλαμίνα. Ὁ Περσικὸς στόλος εἶχε 1.000 καράβια καί 300.000 ἄντρες καί βρισκόταν στὰ πιά ἀνοιχτὰ τοῦ στενοῦ, πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἀττικῆς. Τὰ καλύτερα καράβια τοῦ Περσικοῦ στόλου ἦταν τὰ Φοινικικά. Ὑπῆρχαν ὅμως μέσα στόν Περσικὸ στόλο καί ἀρκετὰ καράβια τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καί τῶν Κυπρίων, πού ἀναγκάστηκαν νά πάρουν μέρος στὴν ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξη, σὰν ὑπόδουλοι πού ἦταν.

Οἱ Πέρσες εἶχαν στήσει ἓνα ἀσημένιο θρόνο στοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ Αἰγάλεω, στὴν Ἀττικὴ, ἀπέναντι στὴ Σαλαμίνα. Πάνω σ' αὐτὸ τὸ θρόνο καθίσανε τὸν Ξέρξη, γιά νά παρακολουθήσῃ ἀπὸ κεῖ τὴ ναυμαχία καί νά καμαρώσῃ τὴ νίκη τῶν Περσῶν, πού τὴν εἶχε γιά σίγουρη. Γύρω του στέκονταν ἀνώτεροι Πέρσες ἀξιωματικοὶ καί διαλεχτὸς στρατὸς.

Ὁ Θεμιστοκλῆς μέ τὰ Ἀθηναϊκά καράβια εἶχε τὴν ἀριστερὴν πτέρυγα τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ, καί ἀπέναντί του ἦταν παραταγμένο τὸ ναυτικὸ τῶν Φοινίκων. Καί σκέφτηκε ὁ Θεμιστοκλῆς, πὼς ἂν κατάφερνε ἀμέσως στὴν ἀρχὴ νά δώσῃ ἓνα γερὸ χτύπημα στοὺς Φοινίκες καί νά τοὺς νικήσῃ, τότε τὰ ἄλλα πλοῖα τῶν Περσῶν θὰ ὑποχωροῦσαν, καί ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων θάταν σίγουρη.

Τέλος, ἔρτασε ἡ ὥρα τῆς ναυμαχίας. Πρῶτοι οἱ Ἕλληνες κἀναν τὴν ἐπίθεση. Ὁ Εὐρυβιάδης, πού εἶχε τὴ δεξιὰ πτέρυγα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, ἔδωκε τὸ σύνθημα κι οἱ σάλπιγγες τὸ ἐπανάλαβαν πολλές φορές γιά ν' ἀκουστῆ σ' ὅλα τὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων. Τότε ὅλα μαζί τὰ καράβια ὤρμησαν ἐμπρὸς κι οἱ ναῦτες, γεμάτοι ἐνθουσιασμῷ, τραγουδοῦσαν τὸν παιάνα,

τὸ πολεμικὸ ἔμβατήριον, ποῦ τὸ ἀντιλαλοῦσαν οἱ γύρω βράχοι καὶ τὰ βουνά: « Ἐμπρός, τῶν Ἑλλήνων παιδιὰ προχωρεῖτε... »

Σὰν προχώρησαν τὰ Ἑλληνικὰ καράβια, κίνησαν καὶ τὰ Περσικὰ κατὰ πᾶν ὁδόν. Ἐάφνου ὄμως, δόθηκε διαταγὴ στοὺς Ἑλληνας κωπηλάτες νὰ τραβοῦνε μὲ δύναμιν κουπί πρὸς τὰ πίσω. Ἔτσι ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἄρχισε νὰ ὑποχωρῇ. Αὐτὸ ἦταν ἓνα ἔξυπνον σχέδιον τοῦ Θεμιστοκλή καὶ τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν, γιὰ νὰ παρασύρουν τὰ Περσικὰ καράβια μέσα στο στενόν. Σὰν εἶδαν οἱ Ἕλληνες πῶς τὸ σχέδιόν τοὺς πέτυχε, κἀνανε πάλι μπρός. Πρῶτοι οἱ Ἀθηναῖοι ὄρμησαν καταπάνω στὰ Φοινικικὰ πλοῖα καὶ ὕστερα ὁλόκληρος ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἐναντία στὸν Περσικόν. Οἱ Πέρσες ἀγωνίζονταν γενναῖα καὶ μὲ πείσμα. Μὰ τὰ μεγάλα τοὺς τὰ καράβια δὲ μπορούσαν νὰ κινηθοῦν ἐλεύθερα μέσα στο στενόν. Μπερδεύονταν τὸ ἓνα μὲ τᾶλλον καὶ πολλὰς φορὰς τσακίζονταν ἀναμεταξύ τοὺς. Ἀπεναντίας, τὰ Ἑλληνικὰ καράβια κινιόνταν ἐλεύθερα καὶ γρήγορα, γιὰτὶ ἦταν μικρὰ καὶ εἶχαν ἐμπειροὺς καὶ ἡρώϊκοὺς ναυτοὺς.

Πρῶτοι οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὸ Θεμιστοκλή νικῆσαν τὰ καράβια τῶν Φοινίκων καὶ τὰ πήρανε κυνήγι. Ἐπειτα κἀνανε στροφὴ καὶ χτύπησαν τὸ κέντρο τῶν Περσῶν καὶ τὸ κατατσακίσαν. Σὲ λίγο, τὰ Περσικὰ καράβια χτυπιόνταν ἀπ' ὄλο τὸν Ἑλληνικόν στόλον καὶ πάθαιναν τρομερὴ καταστροφὴ. Τὰ Ἑλληνικὰ καράβια μῆγανε τὰ σιδερένια τοὺς ἔμβολα στὰ πλευρὰ τῶν Περσικῶν καὶ τὰ τρυπούσανε πέρα ὡς πέρα. Ἔτσι, μέσα σὲ λίγες ὥρες τὸ στενόν τῆς Σαλαμίνας γέμισε ἀπὸ συντρίμια τοῦ Περσικοῦ στόλου καὶ ἀπὸ νεκροῦς.

Ὁ Ξέρξης, ἀπὸ τὸ θρόνον τοῦ, παρακολουθεῖ μὲ ἀγωνία καὶ ταραχὴ τὴ ναυμαχία καὶ ὄρες—ὄρες βγάξει κραυγὰς ἀπελπισίας.

Μιὰ στιγμὴ, ἡ Ἀρτεμισία, ἡ βασίλισσα τῆς Ἀλικαρνασσοῦ, ποῦ εἶχε ἀκολουθήσῃ καὶ αὐτὴ μὲ τὸν στόλον τῆς τὸν Ξέρξη, σάν εἶδε ἓνα Ἑλληνικὸν καράβι νὰ κύνηγᾷ τὸ δικό της, ἔκανε τοῦτο τὸ τέχνασμα, γιὰ νὰ γλιτώσῃ: Ὁρᾷ μὲ τὸ πλοῖόν της πάνω σ' ἓνα Περσικὸν καράβι, ποῦ βρέθηκε μπροστὰ της, καὶ τὸ βουλιάζει. Ἔτσι τὸ καράβι ποῦ τὴν κυνηγοῦσε ἔπαψε τὸ κυνηγητὸ, γιὰτὶ νόμισε πῶς τὸ καράβι τῆς Ἀρτεμισίας ἦταν Ἑλληνικόν. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, τὴ γλίτωσε ἡ Ἀρτεμισία. Ὁ Ξέρξης ὄμως, ποῦ τὴν εἶδε ἀπὸ τὸ θρόνον τοῦ, νόμισε πῶς τὸ καράβι ποῦ βουλιάζει αὐτὴ ἦταν Ἑλληνικόν, καὶ φώναξε: « Ἀλίμονο! Οἱ ἄνθρωποι μου γινέκανε γυναῖκες καὶ οἱ γυναῖκες ἄντρες! »

Σχεδὸν ὁ μισὸς στόλος τῶν Περσῶν καταστράφηκε στὴ Σαλαμίνα καὶ πολλὰς χιλιάδες Πέρσες σκοτώθηκαν ἢ πνίγηκαν ἐκεῖ. Ἄλλα πάλι καράβια πιάστηκαν αἰχμάλωτα μὲ τοὺς ναυτοὺς τοὺς. Καὶ οὕτως τὴ γλίτωσαν, φύγανε τρομαγμένον σὲ Φάληρον καὶ στὸν Πειραιᾶ.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

“Ετσι τέλειωσε ή ναυμαχία της Σαλαμίνας με την ένδοξη νίκη των Έλλήνων, που έσωσε την Ελλάδα απ’ την Περσική σκλαβιά. Όλοι οι Έλληνες νιώσανε τότε την αξία του Θεμιστοκλή και τ’ονομά του γίνηκε ξακουστό σ’ όλόκληρη την Ελλάδα. Παντοῦ, σ’ όποια πόλη κι αν πήγαινε, τοῦ κάναν μεγάλες τιμές και τὸν ὀνόμαζαν σωτήρα της Ελλάδας.

Φυγή τοῦ Ξέρξη απ’ την Ελλάδα

Είδαμε πῶς ὁ στόλος πού ἀπόμεινε στὸν Ξέρξη πήγε κι ἄραξε στὸ Φάληρο και στὸν Πειραιᾶ. Ὅμως και μ’ ὄλη τὴν καταστροφή πού πάθαν οἱ Πέρσες στὴ Σαλαμίνα, κἀλι τὰ πλοῖα τους ἦταν περισσότερα ἀπὸ τὰ Ἑλληνικά, θὰ μπορούσε λοιπὸν ὁ Ξέρξης νὰ μείνη στὴν Ελλάδα νὰ πολεμήσῃ ξανά. Ὅμως, δὲν τόλμησε νὰ τὸ κἀνῃ αὐτό, γιατί τὸν εἶχε πιάσει τρομάρα. Κι ἀποφάσισε νὰ φύγῃ γρήγορα, πρὶν προφτάσουν οἱ Ἑλληνες νὰ τοῦ ἐπιτεθοῦν ξανά και νὰ τὸν ἀποκλείσουν στὴν Ελλάδα.

Ὅμως και ὁ Μαρδόνιος, με τὰ λόγια του, ἔκανε τὸ βασιλιά του νὰ φύγῃ μιὰ ὥρα γρηγορότερα. Αὐτὸς τὸν συμβούλεψε και τοῦ εἶπε πῶς ὄχι μονάχα ὁ στόλος πρέπει νὰ φύγῃ, μὰ και ὁ περισσότερος στρατός, γιατί δὲν ἦταν εὐκολο νὰ βρίσκουν τροφή στὴν Ἑλληνική χώρα και νὰ ζοῦνε τόσα μιλλιούνια. Γι αὐτό ζήτησε ἀπὸ τὸν Ξέρξη ὁ Μαρδόνιος νὰ τὸν ἀφήσῃ αὐτὸν στὴν Ελλάδα με 300.000 στρατό, και τοῦ ὑποσχέθηκε πῶς μέσα σὲ λίγο καιρὸ θὰ τοῦ τὴν ὑποτάξῃ.

Ἀμέσως τότε ὁ Ξέρξης διάταξε τὸ στόλο του νὰ ξεκινήσῃ και νὰ φτάσῃ ὅσο μπορεῖ πιὸ γρήγορα στὸν Ἑλλήσποντο, γιὰ νὰ μὴν προλάβουν οἱ Ἑλληνες και καταστρέψουν τὶς γέφυρες. Κι ἐνῶ ὁ στόλος ταξίδευε γιὰ τὸν Ἑλλήσποντο, ὁ στρατὸς τράβηξε γιὰ τὴ Θεσσαλία. Ἐκεῖ ἔμεινε ὁ Μαρδόνιος με 300.000 πεζικό και ἵππικό, με σκοπὸ νὰ περάσῃ ὁ χειμῶνας κι ὅταν ἔρθῃ ἡ ἀνοιξὴ νὰ ξαναρχίσῃ τὸν πόλεμο.

Ὁ Ξέρξης με τὸν ὑπόλοιπο στρατὸ ξεκίνησε ἀπὸ τὴ Θεσσαλία, προχωρώντας πρὸς τὸ βοριά. Σὰν πέρασε μέσ’ ἀπὸ τὴ Μακεδονία και τὴ Θράκη, ἔπαθε μεγάλη καταστροφή, γιατί τὰ στρατεύματά του τᾶδερναν οἱ ἀρρώστιες και ἡ πείνα. Τέλος, σὰν ἔφτασε στὸν Ἑλλήσποντο, βρῆκε τὶς γέφυρες χαλασμένες ἀπ’ τὴν τρικυμία. Ὡ τὸν κακομοῖρη τὸν Ξέρξη! Αὐτὸς, πού πέρασε τὴν ἄλλη φορὰ περήφανος και κορδαμένος με τὸ στρατό του τὶς γέφυρες, ἀναγκάστηκε τώρα νὰ περάσῃ μ’ ἕνα καρβάκι τὸν Ἑλλήσποντο και νὰ βγῇ ταπεινωμένος ἀπέναντι στὴ Μικρὰ Ἀσία. Ἀπὸ κεῖ, σὲ λίγες μέρες ἔφτασε στὶς Σάρδεις ἀπ’ ὅπου εἶχε ξεκινήσει.

Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν (479 π. Χ.)

Σάν ἦρθε ἡ ἀνοιξη τοῦ 479 π. Χ. ἐτοιμάστηκε ὁ Μαρδόνιος γιὰ τὴ νέα του ἐπίθεση. Ὅμως, πρὶν ἐπιτεθῆ, σκέφτηκε νὰ χωρίση τοὺς Ἕλληνας, γιὰ νὰ μὴ πορῆση εὐκολὰ νὰ τοὺς νικήση. Γι' αὐτό, θέλησε νὰ καλοπιιάσῃ τοὺς Ἀθηναίους.

Ἐπειδὴ ἀπὸ τὴ φυγὴ τοῦ Ξέρξη, οἱ Ἀθηναῖοι ξαναγύρισαν στὴν ἐρημωμένη Ἀθήνα. Εἶχαν ὅμως μεγάλη δυστυχία. Τὰ τρόφιμα ἦταν πολὺ λίγα, γιατί τὰ χωράφια καὶ τὰ δέντρα τῆς Ἀττικῆς ἦταν κατεστραμμένα ἀπ' τὸν Ξέρξη. Οὔτε σπόροι ὑπῆρχαν γιὰ τὴ σπορά, οὔτε ζῶα. Κι ἐκτὸς ἀπ' αὐτά, οἱ Ἀθηναῖοι ἔπρεπε νὰ ξαναχτίσουν τὰ σπίτια καὶ τοὺς ναοὺς τους. Νόμισε λοιπὸν ὁ Μαρδόνιος, πῶς καθὼς ἦταν οἱ Ἀθηναῖοι δυστυχισμένοι, θὰ πῆγαιναν εὐκολὰ μὲ τὸ μέρος του. Γι' αὐτό, ἔστειλε στὴν Ἀθήνα τὸν Ἀλέξαντρο, τὸν Ἀμύντα βασιλιά τῆς Μακεδονίας, πού τὸν εἶχαν πάρει οἱ Πέρσες μαζί τους στὸν πόλεμο μὲ τὴ βία. Σάν ἔφτασε στὴν Ἀθήνα ὁ Ἀλέξαντρος, παρουσιάστηκε στοὺς ἄρχοντες καὶ τοὺς εἶπε: «Ὁ Μαρδόνιος εἶναι φίλος σας καὶ σὰς ἐχτιμᾷ πολὺ. Θὰ σᾶς ἀποζημιώσῃ γιὰ ὅλες τὶς καταστροφές, πού ἔπαθε ἡ Ἀθήνα. Θὰ σᾶς χτίσῃ τὰ σπίτια σας καὶ τοὺς ναοὺς σας καὶ θὰ κἀνῃ τὴν Ἀθήνα εὐτυχισμένη. Φτάνει νὰ θελήσετε κι ἐσεῖς, ἀπὸ δῶ κι ἔμπρὸς, νὰ γίνετε φίλοι του καὶ σύμμαχοί του».

Οἱ Ἀθηναῖοι γέλασαν ἀπὸ μέσα τους, σάν ἄκουσαν αὐτὰ τὰ λόγια. Μὰ δὲ δώσανα ἀμέσως ἀπάντησιν στὸν Ἀλέξαντρο, μόνον τοῦ εἶπαν νὰ περιμένῃ λίγες μέρες.

Στὸ μεταξύ οἱ Σπαρτιάτες τὰ μάθαν ὅλ' αὐτὰ καὶ φοβήθηκαν μὴν τύχη καὶ πᾶνε οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τοὺς Πέρσες. Γι' αὐτό στείλανε γρήγορα πρέσβεις στὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ ποῦν στοὺς Ἀθηναίους νὰ μὴ κάνουν μιὰ τέτοια πράξη. Σάν φτάσαν οἱ πρέσβεις τῶν Σπαρτιατῶν στὴν Ἀθήνα κι εἶπαν στοὺς ἄρχοντες τῶν Ἀθηνῶν τὴ σκέψη τους, οἱ Ἀθηναῖοι συνάχτηκαν γιὰ νὰ δώσουνε τὴν ἀπάντησιν, μιὰ καὶ καλὴ καὶ στὸ Μαρδόνιο καὶ στοὺς Σπαρτιάτες. Τότε μπροστὰ στὸν Ἀλέξαντρο καὶ στοὺς πρέσβεις τῶν Σπαρτιατῶν ἔδωκε ὁ Ἀριστείδης τοῦτη τὴν ὑπέροχη ἀπάντησιν: «Ὅσο ὁ ἥλιος βγίχνει ἀπ' τὴν ἀνατολὴ καὶ πάει καὶ βυθίζεται στὴ δύση, ἐμεῖς ποτὲ δὲ θὰ γίνουμε φίλοι καὶ σύμμαχοί τῶν Περσῶν, ἀλλὰ μὲ τὴ βοήθεια τῶν θεῶν μας, θὰ πολεμήσουμε γιὰ νὰ ἐλευθερώσουμε τὴν Παιτρίδα». Ἐπειτα, γυρίζοντας στοὺς Σπαρτιάτες πρέσβεις, εἶπε: «Λυπούμαστε, πού φανερώθηκα οἱ Σπαρτιάτες, πῶς ἡ τωρινὴ φτώχεια κι ἡ δυστυχία, θὰ μᾶς κἀνε νὰ ἀρήσουμε τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας. Κι ἂν ἀκόμα μὲς δίνετε ὅλο τὸ χρῆμα, πού βρίσκεται πᾶνωστὴ γῆ καὶ μῆτις ἀβύθου τῆς γῆς, ποτὲ δὲ θ' ἀρήνουμε ἐμεῖς

νά σκλαβωθῆ ἡ Ἑλλάδα. Πηγαίνετε λοιπόν τώρα στή Σπάρτη καί πῆτε νά στείλουν βοήθεια τὸ γρηγορότερο, γιὰ νά κάνουμε ὄλοι τὸ χρέος μας πρὸς τὴν Πατρίδα».

Σάν γύρισε ὁ Ἀλέξαντρος στή Θεσσαλία καί πῆγε στὸ Μαρδόνιο τὴν περήφανη ἀπάντηση τῶν Ἀθηναίων, αὐτὸς ὀργίστηκε, πῆρε ἓνα μέρος τοῦ στρατοῦ του καί ξεκίνησε γιὰ τὴν Ἀττική. Στὸ μεταξύ, οἱ Ἀθηναῖοι πῆγαν πόλι τὰ γυναικόπαιδα καί τοὺς γέρους στὴ Σαλαμίνα. Ἔτσι, σάν ἔφτασε ὁ Μαρδόνιος μέσα στὴν Ἀθήνα, τὴ βρῆκε ὀλότελα ἔρημη καί κατάστρεψε κι ἔκαψε ὅ,τι εἶχε ἀπομείνει ὄρθιο ἀπὸ τὴν περασμένη χρονιά.

Στὸ μεταξύ, ξεκίνησαν ἀπὸ τὴ Σπάρτη 5000 Σπαρτιάτες, 5000 Περίοικοι καί 35000 Εἰλωτες.—Ὁ κάθε Σπαρτιάτης εἶχε στὴν ὑπηρεσία του 7 Εἰλωτες ἑλαφρὰ ὀπλισμένους.—Μ' αὐτὸ τὸ στρατὸ ἐνώθηκε σὲ λίγο ὁ στρατὸς καί ἄλλων πόλεων τῆς Πελοποννήσου. Ὅλα αὐτὰ τὰ στρατεύματα, σάν περάσανε τὸν Ἴσθμὸ τῆς Κορίνθου, ἀνταμώθηκαν μὲ 8000 Ἀθηναίους, 600 Πλαταιεῖς καί ἄλλους Στερεοελλαδίτες, ποὺ εἶχαν ἀρχηγό του τὸν Ἀριστείδη. Ὅλος ὁ στρατὸς ἦταν ὡς 110.000 ἄντρες κι εἶχε γενικὸ ἀρχηγό του τὸ Σπαρτιάτη Πausανία.

Ὁ Μαρδόνιος, μόλις ἔμαθε πὼς ὁ στρατὸς τῶν Ἑλλήνων ἐρχόταν ἐνάντια του, ἔφυγε ἀπ' τὴν Ἀθήνα καί πῆγε καί στρατοπέδευσε στὴ Βοιωτία, κοντὰ στὸν Ἀσώπὸ ποταμό, σὲ μικρὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὴν πόλη Πλάταια. Ἐκεῖ κατάρταξε μέσα στὸ στρατὸ του καί τοὺς Θηβαίους, ποὺ ἀπὸ πρὶν εἶχαν πάει μὲ τοὺς Πέρσες. Σὲ λίγο ἔφθασε κι ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς στὴν Πλάταια καί παρατάχτηκε ἀπέναντι στὸ στρατὸ τοῦ Μαρδόνιου.

Πέρασαν πολλές μέρες καί κανένας ἀπὸ τοὺς δυὸ ἀντίπαλους στρατοὺς δὲν ἀποφάσιζε νά κάνῃ τὴν ἀρχή, γιὰτὶ οἱ μάντιες εἶχαν πεῖ, πὼς ὁποῖος ἀρχίσῃ πρῶτος τὴ μάχη, θά νικηθῇ.

Τέλος, ὁ Μαρδόνιος, μὴ μπορώντας νά περιμένῃ περισσότερο, διάταξε τὸ στρατὸ του νά κάνῃ ἐπίθεση, μὰ κι ὁ Πausανίας διάταξε ἀμέσως ἀντεπίθεση. Ἔτσι, συγκρούστηκαν οἱ δυὸ στρατοὶ καί πολεμοῦσαν πολλές ὄρες, χωρὶς νά φαίνεται ποὺς θά νικήσῃ. Οἱ Σπαρτιάτες μὲ τὸν Pausανία εἶχαν τὴ δεξιὰ πτέρυγα τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, κι οἱ Ἀθηναῖοι κι οἱ Πλαταιεῖς μὲ τὸν Ἀριστείδη, τὴν ἀριστερή. Ὁ ἴο περνῶσαν οἱ ὄρες, τόσο δυνάμωνε ἡ μάχη. Οἱ Πέρσες μάχονταν γενναῖα. Ὁ Μαρδόνιος, καθισμένος σὲ ὄρθιο ἄσπρο ἄλογο, τοὺς ἔδινε θάρρος. Ὅμως οἱ Ἕλληνες μάχονταν πολὺ πιὸ γενναῖα, γιὰτὶ πολεμοῦσαν γιὰ τὴν ἐλευθερίά τους. Πάνω στὴν ἄψα τῆς μάχης, πέφτει νεκρὸς ὁ Μαρδόνιος. Ὁ σκοτωμὸς τοῦ ἀρχηγοῦ ἔκανε τοὺς Πέρσες νά τὰ χάσουν. Σαστισμένοι καί τρομαγμένοι, τὸ βάλανε στὰ πόδια καί πῆγαν καί κλειστήκαν σ' ἓνα ξύλινο τεῖ-

χος, πού είχε φτιαγμένο ο Μαρδόνιος πίσω απ' τὸ στρατόπεδο. Σε λίγο, φτάσαν οἱ Ἕλληνες ἐκεῖ καὶ κυριέψαν τὸ τεῖχος.

Ἡ νίκη αὐτὴ τῶν Ἑλλήνων στὶς Πλαταιές, ἦταν ἀπὸ τὶς πρὶ λυμπρές. Ἀπὸ τὶς 300 χιλιάδες τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ, μόνο 3000 σώθηκαν. Οἱ ἄλλοι σκοτώθηκαν ἢ πιάστηκαν αἰχμάλωτοι. Ἄν πῆς καὶ γιὰ λάφυρα, πλῆθος πέρασε στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων. Ἄλλα τὰ βρήκανε σκορπισμένα ἐδῶ κι ἐκεῖ κι ἄλλα μέσα στὶς σκηνές τῶν Πέρσων. Ὁ Πausanias ἐδῶσε διαταγὴ στοὺς εἰλωτες νὰ τὰ μαζέψουν ὅλα, καὶ νὰ τὰ συγκεντρώσουν σ' ἓνα μέρος. Ἦταν ἀφάνταστη ἡ πολυτέλεια καὶ ὁ πλοῦτος τῶν Πέρσων. Ἐβλεπες, σωροὺς τὰ πολυτίμα σκεύη, καὶ τ' ἀσημένια καὶ χρυσὰ κοσμήματα. Τὰ ὀραϊότερα απ' ὅλα ἦταν ὁ ἀσημένιος θρόνος τοῦ Μαρδόνιου καὶ ἡ σκηνὴ τοῦ Ξέρξη, πού ὅταν ἔφευγε τὴν ἄφησε στὸ Μαρδόνιο.

Μὲ τὰ λάφυρα φτιάσαν οἱ Ἕλληνες δυὸ ὄρατα ἀγάλματα ἀπὸ μπροῦνιζο, τὸ ἓνα στὸ Δία τῆς Ὀλυμπίας καὶ τ' ἄλλο στὸν Ποσειδῶνα τοῦ Ἰσθμοῦ. Φτιάσαν ἀκόμα κι ἓνα χρυσὸ τρίποδα καὶ τὸν ἀφιέρωσαν στὸν Ἀπόλλωνα τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν. Τὰ ὑπόλοιπα λάφυρα, τὰ μοιράστηκαν ἀναμεταξύ τους οἱ νικητὲς. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τὸ δῶσανε στὸν ἀρχιστράτηγο Πausanias. Μεγάλες τιμὲς κάνανε καὶ στὴν πόλη τῶν Πλαταιῶν καὶ τῆς δῶσανε ἓνα μεγάλο μέρος απ' τὰ λάφυρα.

Ἡ μάχη τῆς Μυκάλης (479 π. Χ.)

Τὴν ἴδια μέρα πού νίκησαν οἱ Ἕλληνες στὴν Πλάταια τὸ Μαρδόνιο, νίκησε κι ὁ Ἑλληνικὸς στόλος τοὺς Πέρσες στὸ ἀκρωτήριό τῆς Μυκάλης, στὴ Μικρὰ Ἀσία.

Μὰ ἄς δοῦμε πῶς γίνηκε ἡ μάχη αὐτὴ τῆς Μυκάλης. Τὸ καλοκαίρι τοῦ 479 π. Χ. ὁ ἐνωμένος στόλος τῶν Ἑλλήνων ἦταν συγκεντρωμένος στὴ νῆσο Δῆλο. Ὁ στόλος αὐτὸς εἶχε 110 καράβια καὶ ἀρχηγοὺς τὸν Ἀθηναῖο Ξάνθιππος καὶ τὸ Σπαρτιάτη Λεωτυχίδης. Τὴν ἴδια ἐποχὴ, 300 καράβια τοῦ Περσικοῦ στόλου βρισκόνταν ἀραγμένα στὴ Σάμο. Ἦταν ἀπὸ κεῖνα πού τὴ γλίτωσαν στὴ Σαλαμίνα.

Οἱ Ἴωνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, εἶχαν πάρει θάρρος ἀπὸ τὴν καταστροφὴ πού πάθαν οἱ Πέρσες στὴ Σαλαμίνα. Λαχταροῦσαν λοιπὸν τὴν ἐλευθερίαν τους καὶ θέλαν πάλι νὰ σηκώσουν ἐπανάσταση. Σκέφτηκαν ὅμως, πῶς θὰ ἔπρεπε νάχουν τὴ βῆθειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου. Γι' αὐτὸ, στείλανε πρέσβεις στὴ Δῆλο καὶ παρακάλεσαν τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου νὰ πᾶνε στὴ Σάμο νὰ χτυπήσουν τοὺς Πέρσες. Γίστε, ὁ Ξάνθιππος καὶ ὁ Λεωτυχίδης ξεκίνησαν μὲ τὸ στόλο τους γιὰ τὴ Σάμο.

Στό μεταξύ όμως οι Πέρσες που τῶμαθαν αὐτό, φεύγουνε με τὸ στόλο τους ἀπ' τὴ Σάμο καὶ πάνε κι ἀράζουνε στὸ ἀντικρινὸ ἀκρωτήριο τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, στὴ Μυκάλη. Ἐκεῖ, στὴ στεριά τῆς Μυκάλης, βρισκότανε ἀκόμα καὶ 60.000 Περσικοῦ στρατός.

Σὰν ἔφτασε ὁ Ἑλληνικὸς στόλος στὴ Σάμο κι ἔμαθε πὼς οἱ Πέρσες φύγανε καὶ πήγανε στὴ Μυκάλη, τράβηξε κι αὐτὸς πρὸς τὰ ἐκεῖ. Καθὼς ὅμως φτάσαν οἱ Ἕλληνες στὴ Μυκάλη, εἶδαν πὼς οἱ Πέρσες εἶχαν τραβηγμένα τὰ καράβια τους στὴν ξηρὰ κι εἶχανε φτιάσει πῶς μέσα ἓνα τεῖχος ἀπὸ ξύλα καὶ πέτρες. Κατάλαβαν τότε οἱ Ἕλληνες, πὼς οἱ Πέρσες φοβόντανε νὰ δώσουν μαχη στὴ θάλασσα. Κι αὐτὴ ἦταν ἡ ἀλήθεια, γιατί ἡ τρομὰρα τῆς Σαλαμίνας ἔμενε ἀκόμα ζωηρὰ χαραγμένη στὴ μνήμη τῶν Περσῶν.

Τότε οἱ Ἕλληνες κάναν ἀπόβαση στὴ Μυκάλη, ἂν καὶ οἱ Πέρσες ἦταν τετραπλάσιοι ἀπ' αὐτοὺς καὶ καλὰ ὀχυρωμένοι. Καὶ νά! Μόλις βγήκαν στὴν ξηρὰ, ἔρχεται ἡ χαρούμενη εἶδηση πὼς ἐκεῖνη τὴ μέρα νίκησαν οἱ Ἕλληνες τοὺς Πέρσες στὴν Πλάταια. Μεγάλος ἐνθουσιασμός ἔπιασε κείνη τὴ στιγμή τὸ στρατὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὄρμησαν ἀκράτητοι κατὰ τῶν Περσῶν. Μέσα σὲ λίγες ὥρες, τοὺς σκόρπισαν, κυρίεψαν τὸ τεῖχος τους κι ἔπειτα κατάκαψαν τὸν Περσικὸ στόλο.

Ὅσοι ἄντρες τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ μπόρεσαν νὰ ξεφύγουν, φτάσανε τρομαγμένοι στὶς Σάρδεις, ὅπου βρισκόταν ἀκόμα ὁ Ξέρξης. Αὐτὸς, βλέποντας τὴν καινούργια κατὰστροφή τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου του, φοβήθηκε πολὺ, γιατί κατάλαβε, πὼς ἀπὸ δῶ κι ἐμπρός, ὁ πόλεμος τῶν Ἑλλήνων δὲ θάτανε πιά ἀμυντικός, ἀλλὰ ἐπιθετικός.

Κι ἀλήθεια, ἀπ' τὴ μέρα τῆς νίκης τῶν Πλαταιῶν καὶ τῆς Μυκάλης, ἄρχισαν οἱ ἐπιθετικοὶ πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν.

Τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ὕστερ' ἀπὸ τὴ νίκη τῆς Μυκάλης, ἐξουσίαζαν τὸ Αἰγαῖο πέλαγος. Ἀμέσως πήγαν κι ἐλευθερώσαν τὴ Σάμο, τὴ Χίο καὶ τὴ Λέσβο. Κι ἔτσι τὰ τρία αὐτὰ νησιά, ὕστερ' ἀπὸ 15 χρόνια σκλαβιάς, ἀπόχτησαν πάλι τὴν ἐλευθερία τους, καὶ γίναν σύμμαχοι με τοὺς ἄλλους Ἕλληνες.

Ἡ μάχη στὴν πόλη Ἡμέρα τῆς Σικελίας

Ὁ Ξέρξης, σὰν ἐτοίμαζε τὴν ἐκστρατεία του γιὰ τὴν Ἑλλάδα, σκέφτηκε πὼς οἱ Ἑλληνικὲς ἀποικίες τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας θὰ στέλλανε πλοῖα καὶ στρατὸ στὴν Ἑλλάδα νὰ τὴ βοηθήσουνε, σὰν συμπατριῶτες, πού ἦταν. Γι' αὐτὸ ἔκανε συμμα-

χία με τους Καρχηδόνους, που ήταν ένα δυνατό κράτος στην Αφρική, απέναντι στη Σικελία. Η συμφωνία τους ήταν, να χτυπήσουν οι Καρχηδόνιοι τους Έλληνες της Ιταλίας και της Σικελίας για να μην τους αφήσουν να κινηθούν.

Τόν καιρό λοιπόν που ξεκίνησε ο Ξέρξης για να υποτάξει την Ελλάδα, ξεκίνησαν και οι Καρχηδόνιοι με πολύ στρατό και στόλο από την Καρχηδόνα κι έκαναν μεγάλη έκστρατεια στη Σικελία και στη Νότια Ιταλία, για να τις υποτάξουν.

Ο πόλεμος βάσταξε πολύ καιρό και κινδύνεψαν οι Έλληνες, εκεί κάτω, να υποδουλωθούν στους Καρχηδόνιους. Μά ο Γέλωνας, ο γενναίος βασιλιάς των Συρακουσών, τσάκισε τὸ στρατὸ καὶ τὸ στόλο τῶν Καρχηδονίων, σὲ μιὰ μάχη, ποὺ γίνηκε στὴν πόλη Ἰμέρα τῆς Σικελίας. Ὑστερ' ἀπ' αὐτὴ τὴ μάχη, οἱ Καρχηδόνιοι φύγανε νικημένοι καὶ γλίτωσαν οἱ Ἑλληνικὲς ἀποικίες. Λένε, πὼς ἡ μάχη τῆς Ἰμέρας καὶ ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας γίνηκαν τὴν ἴδια μέρα.

Ἡ Ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν

Συμμαχία τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων — Ὀχύρωση τῆς Ἀθήνας καὶ τοῦ Πειραιᾶ

Μετὰ τίς νίκες τῆς Πλάταιας καὶ τῆς Μυκάλης, οἱ Ἀθηναῖοι γύρισαν πάλι στὴν Ἀθήνα καὶ ἄρχισαν νὰ χτίζουν τὰ σπίτια καὶ τοὺς ναοὺς τους. Ἐπειτα, συμφώνησαν ἡ Ἀθήνα, ἡ Σπάρτη κι οἱ ἄλλες Ἑλληνικὲς πόλεις καὶ κἀναν συμμαχία γιὰ νὰ ἐλευθερώσουν ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ μέρη ποὺ ἦταν σκλαβωμένα στοὺς Πέρσες.

Τὸν ἴδιο καιρὸ, ὁ Θεμιστοκλῆς συμβούλεψε τοὺς Ἀθηναίους νὰ οχύρῶσουν τὴν Ἀθήνα καὶ τὸν Πειραιᾶ. Νὰ χτίσουν δηλαδὴ δυνατὰ τεῖχη γύρω σ' αὐτὲς τίς δυὸ πόλεις, γιὰ νὰ προφυλάγουνται ἀπ' τοὺς ἐχθροὺς σὲ καιρὸ πολέμου. Ὁ λαὸς ἄκουσε πρόθυμα τὴ συμβουλὴ τοῦ Θεμιστοκλῆ, κι ἄρχισε τὸ χτίσιμο τῶν τευχῶν.

Σὰν τῶμαθαν αὐτὸ οἱ Σπαρτιάτες, φοβήθηκαν πὼς ἡ Ἀθήνα θὰ γινόταν καὶ στὴν ξηρὰ πιὸ δυνατὴ ἀπὸ τὴν Σπάρτη, ὅπως ἦταν καὶ στὴ θάλασσα. Γι' αὐτὸ μὲ διάφορες προφάσεις, προσπάθησαν νὰ ἐμποδίσουν τὸ χτίσιμο τῶν τευχῶν. Λέγανε μάλιστα οἱ Σπαρτιάτες, πὼς θᾶπρεπε νὰ τοὺς ρωτήσουν οἱ Ἀθηναῖοι πρὶν ἀρχίσουν νὰ χτίζουν τὰ τεῖχη, ἀφοῦ ἦταν σύμμαχοι. Ὁ Θεμιστοκλῆς ὁμως ξεγέλασε τοὺς Σπαρτιάτες καὶ τοὺς μῆνυσε πὼς δὲ χτίζονται τεῖχη. Κι ἄμα πιὰ χτίστηκαν

τά τείχη τούς εἶπε, πῶς δὲν εἶναι δική τους δουλειά ν' ἀνεκατέουονται στὰ ζητήματα τῆς Ἀθήνας. Ἀπὸ τότε οἱ Σπαρτιάτες δὲν τὸν χώνευαν τὸ Θεμιστοκλή.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ χτίσιμο τῶν τειχῶν, ὁ Θεμιστοκλῆς δούρωσε καὶ τὸ λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ καὶ ἔδανε πολὺ κατάλληλο καὶ γιὰ τὰ πολεμικὰ καὶ γιὰ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα. Γι' αὐτὸ ἦρθαν τότε καὶ κατοίκησαν στὸν Πειραιᾶ καὶ στὴν Ἀθήνα πολλοὶ ξένοι ποὺ ἄνοιξαν ἐμπορικὰ καταστήματα καὶ δώσανε ζωὴ στὸν τόπο.

Τὰ τείχη τῆς Ἀθήνας καὶ τοῦ Πειραιᾶ ἦταν πάνω κάτω ἴσα στὸ μέγεθος. Τὸ καθένα τούς εἶχε περίμετρο 11 χιλιόμετρα περίπου. Μέσα σ' αὐτὰ προφυλάγονταν καλὰ ὄχι μόνο τὰ σπίτια, οἱ ναοὶ καὶ τὰ ἄλλα οἰκοδομήματα, ἀλλὰ περίσσευε καὶ πολὺς χῶρος ἄχτιστος γιὰ νὰ καταφεύγουν ἐκεῖ σὲ καιρὸ πολέμου οἱ χωρικοὶ τῆς Ἀττικῆς καὶ νὰ φτιάνουν τίς σκηνές τους.

Τὸ πάροισμο τοῦ Βυζαντίου καὶ ἄλλων πόλεων

—Τὸ τέλος τοῦ Παισσανίας (478 π. Χ.)

Ὅπως εἶπαμε καὶ στὸ προηγούμενο μάθημα, οἱ Ἑλληνικὲς πόλεις κάνανε συμμαχία γιὰ νὰ ἐλευθερώσουνε μὲ τὰ πλοῖα καὶ μὲ τὸ στρατό τους τίς Ἑλληνικὲς ἀποικίες.

Σ' αὐτὴ τὴ συμμαχία, τὰ περισσότερα καράβια τᾶδωσε πάλι ἡ Ἀθήνα μὲ στρατηγὸς τὸν Ἀριστείδη καὶ τὸν Κίμωνα. Ὁμως, ἀρχιστράτηγος ὄλου τοῦ συμμαχικοῦ στόλου καὶ τοῦ στρατοῦ ἦταν ὁ Σπαρτιάτης Παισσανίας.

Μιά—μιά οἱ Ἑλληνικὲς ἀποικίες σήκωναν ἐπανάσταση καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ συμμαχικοῦ στόλου, διώχνανε τίς Περσικὲς φρουρὲς κι ἀποχτούσανε τὴν ἐλευθερία τους. Καὶ κάθε πόλη ποὺ ἐλευθερωνόταν, ἔμπαινε στὴν Ἑλληνικὴ συμμαχία κι ἔδινε πλοῖα, στρατὸ καὶ χρήματα γιὰ τὸν πόλεμο.

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 478 π. Χ. ὁ συμμαχικὸς στόλος μὲ 100 καράβια πῆγε στὴν Κύπρο, ἔδωξε τούς Πέρσες καὶ λευτέρωσε αὐτὴ τὴν Ἑλληνικὴ μεγαλόνησο. Ὑστερα, ὁ στόλος τράβηξε κατὰ τὸ βορῖα καὶ πῆγε στὸν Ἑλλήσποντο. Ἐκεῖ πῆρε ἀπὸ τούς Πέρσες τὴν πόλη Σηστό καὶ λευτέρωσε τὰ στενὰ. Ἐπειτα πέρασε τὴν Προποντιδα, ἔφτασε στὸ Βόσπορο καὶ πῆρε τὸ Βυζάντιο. Ἐκεῖ πιάσαν οἱ Ἕλληνες πολλοὺς Πέρσες ἀριστοκράτες αἰχμάλωτους.

Ἡ χαρὰ τῶν Ἑλλήνων ἦταν ἀφάνταστη, ὄχι μόνο γιὰ τὸ Βυζάντιο ἦταν σπουδαία Ἑλληνικὴ πόλη, μὰ καὶ γιὰ τὴν ἄποροῦσαν ἐλεύθερα νὰ περνοῦν τὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὰ στενὰ, νὰ μεταφέρουν ἐμπορεύματα.

Δυστυχῶς ὁμως, γίνηκε τότε στό Βυζάντιο κάτι ἀναπάν-
τεχο, πού ἔκανε τοὺς Ἕλληνες νά λυπηθοῦνε πολύ. Ποιό ἦταν
αὐτό; Ὁ Πausanias, ὅσιερ' ἀπ' τῆ νίκη τῶν Πλαταιῶν, γίνηκε
ἐγωϊστῆς καί περήφανος. Μά ἀπ' τῆ στιγμή πού πήρε τὸ Βυζάν-
τιο φούσκωσε ἀκόμα πιό πολύ τὸ μυαλό του. Λησμόνησε τὴν
ἀπλὴ ζωὴ τῆς Σπάρτης καί ζοῦσε σάν Πέρσης σατράπης. Ντυ-
νότανε μὲ μεγάλοπρεπὰ φορέματα, σάν τοὺς Πέρσες βασιλιάδες
κι ἔτρωγε πλούσια φαγητά. Φερνότανε σκληρὰ κι ἀπότομα
στοὺς Ἕλληνες καί περιφρονοῦσε τοὺς νόμους τῆς πατρίδας
του. Καί τὸ χειρότερο ἀπ' ὅλα ἦτανε, πού ἄφησε τοὺς ἀιχμάλω-
τοὺς Πέρσες ἐλεύθεροὺς νά πάνε στὰ Σοῦσα καί τοὺς ἔδωσε
ἐπιστολὴ γιὰ τὸ βασιλιά τὸν Ξέρξη, μ' αὐτὰ τὰ λόγια: «Ἐγώ,
ὁ Pausanias, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἑλλήνων, εἶμαι φίλος σου καί
σοῦ στέλλω τοὺς ἀιχμάλωτους αὐτοὺς ἐλεύθερους, γιὰ νά σέ
κάνω νά χαρῆς. Ὑπόσχομαι νά σοῦ παραδώσω ὀλόκληρη τὴν
Ἑλλάδα, ἂν δεχτῆς νά μοῦ δώσης τὴν κόρη σου σέ γάμο καί νά
μὲ κάνης βασιλιά τῆς Σπάρτης».

Οἱ Ἕλληνες τοῦ Βυζαντίου τὸν μισήσανε πολὺ γι αὐτὴ του
τῆ διαγωγὴ καί τὸν καταγγείλανε στὴ Σπάρτη. Οἱ Ἐφοροὶ τό-
τε τὸν κάλεσαν νά πάη ἐκεῖ γιὰ νά ἀπολογηθῆ. Σάν πῆγε ὁ
Pausanias στὴ Σπάρτη καί τὸν ἄκουσαν οἱ Ἐφοροὶ, δὲ μπό-
ρεσαν νά βροῦν ἀρκετὲς ἀποδείξεις γιὰ τὴν προδοσία του καί
τὸν ἄφησαν ἐλεύθερο. Τοῦ πήραν ὁμως τὴν ἀρχηγία καί στεί-
λαν ἄλλον ἀρχιστράτηγο στό Βυζάντιο. Μά οἱ σύμμαχοι Ἕλ-
ληνες δὲ θέλανε πιά νά δεχτοῦνε Σπαρτιάτη ἀρχηγό. Στὸ μετα-
ξὺ εἶχαν δώσει τὴν ἀρχηγία σὲ Ἀθηναίους στρατηγούς, στοὺν
Ἀριστείδη καί τὸν Κίμωνα, πού τοὺς ἐκτιμοῦσαν πολύ.

Ὡστόσο ὁ Pausanias, πού ἔμενε στὴ Σπάρτη, σάν ἀπλὸς
πολίτης, δὲν ἐννοοῦσε νά παρστήσῃ τὰ προδοτικὰ του σχέδια.
Ἐξακολουθοῦσε νά στέλλῃ κρυφὰ ἐπιστολὰς στοὺν Ξέρξη. Λένε
μάλιστα, πὼς κι ὁ Ξέρξης τοῦ ἔστειλε πολλὰ χρήματα γιὰ νά
μοιράζῃ σὲ φίλους, πού θὰ τὸν βοηθοῦσανε στὰ σχέδιά του.

Κάποια μέρα, ὁ Pausanias ἔδωσε μιὰ ἐπιστολὴ σ' ἓνα
δοῦλο του, γιὰ νά φροντίσῃ νά τῆ στείλῃ στοὺν Ξέρξη. Αὐ-
τὸς ὁμως πῆγε καί τὴν παράδωσε στοὺς Ἐφόρους. Σάν τῷμαθε
αὐτὸ ὁ Pausanias, ἔτρεξε καί κρύφτηκε μέσα στό ναὸ τῆς
Χαλκιοῦκου Ἀθηνᾶς. Κανένας δὲ μπορούσε νά τὸν πειράξῃ
ἐκεῖ μέσα, γιὰ τὸ οἱ ναοὶ τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων ἦταν ἄσυλα
καί γιὰ τοὺς κακούργους ἀκόμα. Γι αὐτὸ οἱ Ἐφοροὶ δώσανε
δισταγμὴ νά χτιστοῦν ἀμέσως οἱ πύρτες τοῦ ναοῦ, γιὰ νά πεθά-
νῃ ὁ προδότης ἀπὸ τὴν πείνα. Πολὺς κόσμος συγκεντρώθηκε
ἔξω ἀπὸ τὸ ναὸ κι ἄρχισε νά χιτίζει. Λένε μάλιστα, πὼς τόσο
μεγάλῃ ἦταν ἡ ἀγανάχτησῃ ἐναντία στοὺν Pausanias, ὥστε ἡ
ἴδια ἡ μητέρα του, ἡ Θεάνῳ, ἔβαλε τὴν πρώτη πέτρα γιὰ τὸ χτίσιμο

της πόρτας.

Οι Σπαρτιάτες, ύστερ' από μερικές μέρες, σαν κατάλαβαν πώς ο Πausανίας βρισκότανε στις τελευταίες του στιγμές, χαλάσανε τόν τοίχο και σύραν έξω τό κορμί του προδότη, για να μην πεθάνη μέσα και μολύνη τό ναό.

Τέτοιο έλεεινό τέλος είχε ο Πausανίας, ο νικητής τών Πλαταιών!

Η έξορά και τό τέλος του Θεμιστοκλή

Είδαμε πόσα καλά έκανε στην Αθήνα ο Θεμιστοκλής και πώς κατόρθωσε να νικήση τους Πέρσες στη Σαλαμίνα. Είδαμε ακόμα πώς δλες οι Έλληνικές πόλεις τόν θεωρούσανε σωτήρα τους και του κάναν μεγάλες τιμές.

Όμως, ύστερ' απ' τό διώξιμο τών Περσών, οι περισσότεροι Αθηναίοι λέγανε, πώς ο Θεμιστοκλής δέν ήταν πια ο κατάλληλος πολιτικός για να κυβερνά τή Αθήνα. Τώρα έπρεπε να κυβερνήσουν άνθρωποι, που να τάχουν καλά με τή Σπάρτη και να μπορούν να συνεργάζονται μαζί της και με τους άλλους συμμάχους. Και τέτοιοι ήταν ο Αριστείδης και ο Κίμωνας, που είχαν άριστοκρατικά φρονήματα και μπορούσαν εύκολα να συνεργαστούν με τή Σπάρτη. Ο Κίμωνας μάλιστα, άγ και ήταν πολύ νέος ακόμα, είχε μεγάλη πολιτική δύναμη και ήταν άρχηγός του άριστοκρατικού κόμματος της Αθήνας.

Ο Θεμιστοκλής όμως έφερνε εμπόδια στην πολιτική του Κίμωνα. Γι αυτό ο Κίμωνας και οι φίλοι του κάλεσαν τό λαό σε ψηφοφορία, κι έξοστράκισαν τό Θεμιστοκλή. Αυτός τότε πήγε έξορά στο Άργος, κι έμεινε εκεί έξη χρόνια. Μα οι Σπαρτιάτες τόν κατηγορήσαν στους Αθηναίους, πώς ήταν φίλος του Πausανία και πώς έπαιρνε κι αυτός Περσικά χρήματα. Όλ' αυτά ήταν συκοφαντίες τών Σπαρτιατών, που τις διάδιδαν επίτηδες για να βγάλουν όλοτέλα απ' τή μέση τό Θεμιστοκλή. Κι αλήθεια, οι Αθηναίοι πίστεψαν στις συκοφαντίες αυτές και καταδίκασαν τό Θεμιστοκλή σε θάνατο. Στείλανε μάλιστα στρατιώτες στο Άργος για να τόν πιάσουνε και να τόν φέρουνε στην Αθήνα. Μα ο Θεμιστοκλής πρόλαβε κι έφυγε στα Σούσα της Περσίας και παρουσιάστηκε στο παλάτι του βασιλιά. Στο μεταξύ ο Ξέρξης είχε πεθάνει και βασιλεύε τώρα ο γιός του ο Άρταξέρξης. Ο νέος βασιλιάς καλοδέχτηκε τό Θεμιστοκλή και τόν φιλοξένησε πολύν καιρό. Λένε μάλιστα πώς καμάρωνε γι αυτό κι έλεγε συχνά: «Έχω στο παλάτι μου τό Θεμιστοκλή τόν Αθηναίο!» Έπειτα ο Άρταξέρξης έδωσε πλουσία δώρα στο Θεμιστοκλή και του δώρησε και τρεις πόλεις στη

Μικρά Ἀσία, γὰ νὰ εἰσπράττη τοὺς φόρους καὶ νὰ ζῆ πλουσιοπάροχα. Μιά ἀπ' αὐτὲς ἦταν ἡ Μαγνησία, ὅπου ἔφερε ὁ Θεμιστοκλῆς τὴν οἰκογένειά του καὶ κατοίκησε.

Λένε ἀκόμα, πὼς ὁ Ἀρταξέρξης ζητοῦσε συχνὰ ἀπὸ τὸ Θεμιστοκλῆ νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ κυριέψῃ τὴν Ἑλλάδα. Μὰ ὁ Θεμιστοκλῆς, ἂν καὶ τὸν ἀδίκησαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Σπαρτιάτες, δὲ δέχτηκε νὰ κάνῃ μιὰ τέτοια ἀτιμὴ καὶ προδοτικὴ πράξι. Στὰ 458 π. Χ. ἀρρώστησε καὶ πέθανε σὲ ἡλικία 65 χρονῶν. Στὴν ἀγορὰ τῆς Μαγνησίας τοῦ στήσανε μνημεῖο, κι ὕστερα ἀπὸ χρόνια οἱ συγγενεῖς κι οἱ φίλοι του φέρανε τὰ ὀστά του κρυφὰ στὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ θάψανε κοντὰ στὸ λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ.

Ἡ Ἀθηναϊκὴ συμμαχία (477 π. Χ.) —Τὸ τέλος τοῦ Ἀριστείδου (468 π. Χ.)

Εἶδαμε πὼς ἐξ αἰτίας τοῦ Πausanias, χάσανε οἱ Σπαρτιάτες τὴν ἀρχηγία τῶν συμμάχων καὶ τὴν πῆραν οἱ Ἀθηναῖοι. Οἱ Σπαρτιάτες δυσσαρεστήθηκαν γι αὐτό, μὰ δὲν τῷδριξαν ἀμέσως. Ὑστερα ὅμως ἀπὸ λίγους μῆνες φύγαν ἀπ' τὴ συμμαχία καὶ μαζί μ' αὐτοὺς κι οἱ ἄλλες πόλεις τῆς Πελοποννήσου. Ἔτσι, μείνανε σύμμαχοι οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ Νησιῶτες, κι οἱ ἐλεύθερες πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ νέα αὐτὴ συμμαχία ὀνομάστηκε Ἀθηναϊκὴ συμμαχία.

Οἱ Ἀθηναῖοι σκέφτηκαν νὰ διοργανώσουν καλὰ τὴ νέα αὐτὴ συμμαχία καὶ νὰ τὴν κάνουν πολὺ δυνατὴ. Τὸ ἔργο αὐτὸ ἦταν πολὺ δύσκολο. Ἔπρεπε νὰ βάλουν κάποιον ἀρχηγό, ποῦ νὰ εἶναι καλὸς διοργανωτῆς. Αὐτὸς θὰ κανόνιζε πόσα πλοῖα, πόσο στρατὸ καὶ πόσα χρήματα θάπρεπε νὰ δίνῃ ἡ κάθε πόλι. Αὐτὸς θὰ διαχειριζόταν καὶ τὰ χρήματα τοῦ Ταμεῖου. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ εἶναι καὶ τίμιος ἄνθρωπος. Ὅλοι οἱ σύμμαχοι εἶπαν πὼς τέτοιος ἦταν ὁ Ἀριστείδης. Αὐτὸν λοιπὸν διαλέξανε ἀρχηγὸ τῆς συμμαχίας.

Ἔπειτα ἀποφάσισαν καὶ κάναν ἔδρα τῆς συμμαχίας τὴ Δῆλο, τὸ ἱερὸ νησί, ποῦ βρισκόταν στὸ κέντρο τῶν Κυκλάδων. (477 π. Χ.) Ἐκεῖ, κοντὰ στὸ ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνα, μαζεῦονταν κάθε χρόνον οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν συμμάχων καὶ σκεφτότανε γιὰ τὰ ζητήματά τους. Ἐκεῖ εἶχαν καὶ τὸ Κοινὸ Ταμεῖο, ὅπου καταθέταν τὰ χρήματα.

Ὁ Ἀριστείδης ἔκανε δέκα περίπου χρόνια ἀρχηγὸς τῆς συμμαχίας καὶ κανόνιζε ὅλα τὰ ζητήματα τόσο δίκαια, ποῦ

ΠΟΙΚΙΛΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΙΚΟΥ Α. ΚΑΣΣΙΩΤΗ

δὲν ἀκούσθηκε ποτὲ ἀπὸ κανένα σύμμαχου τὸ παραμικρὸ παρά-
πονο. Καὶ τὰ χρήματα τῶν συμμάχων τὰ διαχειρίσθηκε μὲ τόση
τιμιότητα, ποῦ ὅταν πέθανε στὰ 468 π. Χ. ἦταν θεόφτωχος καὶ
δὲν τοῦ βρέθηκαν οὔτε τὰ ἔξοδα τῆς κηδείας του.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὁμως τιμῆσανε τὸν Ἀριστείδη, ὅπως τοῦ ἄ-
ξιζε. Τὸν κηδέσανε μὲ δημόσια δαπάνη, τοῦ στήσανε λαμπρὸ
μνημεῖο στὸ Φάληρο, προκίσανε τὶς δυὸ του κόρες καὶ προστά-
τευαν γιὰ πολλὰ χρόνια τὰ ἑγγόνια καὶ τὰ δισέγγονά του.

Ὁ Κίμωνας

Εἶδαμε πὼς ὁ Κίμωνας ἦταν ἓνας καλὸς συνεργάτης τοῦ
Ἀριστείδη. Αὐτοὶ οἱ δυὸ ἄντρες, ἂν καὶ εἶχαν μεγάλη διαφορὰ
στὴν ἡλικία, ὁμως ἦταν φίλοι, γιὰτι καὶ οἱ δυότους εἶχαν ἀρι-
στοκρατικὰ φρονήματα.

Ὁ Κίμωνας ἦταν πολὺ μικρὸς σὰν πέθανε ὁ πατέρας του
ὁ Μιλτιάδης. Σὰν ἔφτασε στὴν ἐφηβικὴ ἡλικία ἦταν ἓνα λεβεν-
τόπαιδο μὲ πολλὰ σωματικὰ καὶ πνευματικὰ χαρίσματα. Ἦταν
ἔξυπνος καὶ δραστήριος καὶ εἶχε τὴν τόλμη καὶ τὴ στρατιω-
τικὴ ἀξιοσύνη τοῦ πατέρα του. Δυστυχῶς ὁμως ἀγαποῦσε πολὺ
τὰ πλοῦτα καὶ περνοῦσε ζωὴ παραλυμένη. Ὁ Ἀριστείδης, ποῦ
ἤξερε τὰ χαρίσματα τοῦ Κίμωνα, προσπάθησε νὰ τὸν ἀποτρα-
βῆξῃ ἀπ' τὸν κακὸ δρόμὸ καὶ νὰ τὸν κἀνὴ χρήσιμο στὴν πολι-
τεία. Καὶ τὸ κατὰφερε αὐτὸ ὁ Ἀριστείδης μὲ τὶς συμβουλές του
καὶ μὲ τὸ καλὸ του τὸ παράδειγμα. Ὁ Κίμωνας, ἀκούοντας
τὸν Ἀριστείδη, ἄλλαξε ὀλότελα ζωὴ καὶ γίνηκε φρόνιμος καὶ
μελετηρὸς. Ἔτσι, κατόρθωσε κι ἔφτασε στὰ μεγαλύτερα ἀξίω-
ματα τῆς πολιτείας, καὶ ὠφέλησε πάρα πολὺ τὴν πατρίδα του.

Ὅταν πέθανε ὁ Ἀριστείδης, οἱ σύμμαχοι διάλεξαν ἀρχη-
γὸ τῆς Ἀθηναϊκῆς συμμαχίας τὸν Κίμωνα. Αὐτὸς εἶχε τὴ γνώ-
μη πὼς ἔπρεπε νὰ ξαναμποῦνε στὴ Συμμαχία καὶ οἱ Σπαρτιά-
τες καὶ οἱ ἄλλοι Πελοποννήσιοι, γιὰ ν' ἀποκτήσῃ μεγαλύτερη
δύναμη καὶ νὰ νικήσῃ πιὸ εὐκόλα τοὺς Πέρσες. Γι' αὐτὸ προσπά-
θησε νὰ τοὺς ξαναφέρῃ σ' αὐτήν. Μὰ οὔτε ἡ Σπάρτη, οὔτε οἱ
ἄλλες πόλεις τὸ θελήσανε. Ὁ Κίμωνας λοιπὸν τότε, μονάχα μὲ
τὴν Ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν ἐξακολούθησε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν
Περσῶν. Καὶ τοὺς πολέμησε μὲ ἐπιμονὴ καὶ μὲ πείσμα, ὥσπου
τοὺς τσάκισε, καθὼς θὰ δοῦμε παρακάτω.

Πόλεμοι τοῦ Κίμωνα κατὰ τῶν Περσῶν

Πρῶτα—πρῶτα, στὰ 470 π. Χ., δταν ζοῦσε ἀκόμα ὁ Ἀρι-
στείδης, πῆγε ὁ Κίμωνας μὲ τὸ συμμαχικὸ στόλον στὰ παράλια
τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, πολέμησε σκληρὰ τοὺς Πέρ-

τες, τούς έδωξε από κεί και λευτέρωσα τις παράλιες πόλεις υούτων των χωρών.

Λίγο άργότερα, ό Κίμωνας πήγε στη νήσο Σκύρο, που τήνείχανε κάτι τρομεροί πειρατές, οι Δόλοπες. Αύτοί, ξεκινών-
ας από κεί, κούρσευαν όλα τά νησιά και τις παράλιες πόλεις του Αιγαίου πελάγους. Ό Κίμωνας νίκησε τούς Δόλοπες και κυρίεψε τό νησί. Τούς πειρατές, άλλους τούς σκότωσε κι άλλους τούς έπιασε αιχμάλωτους και τούς πούλησε για δούλους. Έπειτα έστειλε Άθηναϊκές οικογένειες και κατοικήσανε στη Σκύρο. Λένε ακόμα, πως ό Κίμωνας βρήκε τότε στη Σκύρο τά όστα του Θησέα και τάφερε στην Άθήνα, όπου οι Άθηναίοι τά τοποθέτησαν με μεγάλες τιμές στο ναό του Ήφαιστου, που τόν λείει σήμερα ό λαός Θησείο.

Λίγο άργότερα, στα 467 π. Χ. ό Κίμωνας με 200 Άθηναϊκά καράβια και 100 των άλλων συμμάχων, πήγε στα νότια παράλια της Μικρής Άσίας, στην Καρία και στη Λυκία, κι έδωξε τούς Πέρσες από τις Έλληνικές πόλεις. Τότε κυρίεψε και μιá σπουδαία έμπορική πόλη, τη Φάσηλη.

Όμως, ό πόλεμος εκεί κάτω βάσταξε πολύ καιρό. Γι αυτό τó οι Πέρσες στο μεταξύ πρόφτασαν κι έτοιμάσαν 200 πλοία με πολύ στρατό και πήγαν κι άράξανε στην Παμφυλία, γόντά στις έκβολές του Εύρυμέδοντα ποταμού. Οι Πέρσες, που χάναν μιá—μιá όλες τις πολιτείες άπ' τά χέρια τους, λέγανε πως τούτη τη φορά θά τσακίζανε τό στόλο και τό στρατό του Κίμωνα και θά παίρνανε πίσω τις πόλεις. Γι αυτό βγάλανε πολύ στρατό εκεί και τόν παράταξαν στην παραλία. Όμως, οι Πέρσες άργοπορούσαν να κάνουν την επίθεση, γιατί περίμεναν 80 καράβια των Φοινίκων. Ό Κίμωνας όμως, που τό μυρίστηκε αυτά, κάνει πρώτος την επίθεση και τσακίζει τόν Περσικό στόλο μέσα σε λίγες ώρες. Έπειτά βγάλει στρατό στην ξηρά, χτυπά τούς παραταγμένους εκεί Πέρσες και τούς τσακίζει κι αυτούς. Ή διπλή αύτη νίκη του Κίμωνα, στη θάλασσα και στη στεριά, σε μιá μονάχα μέρα, ήτανε τό πιο λαμπρό κατόρθωμα του επίθετικού πολέμου των Έλλήνων κατά των Περσών. Αφθονα και πλούσια λάφυρα κυρίεψαν εκεί οι Έλληνες και πιάσανε πλήθος αιχμάλωτους. Μά τό πιο όρατο άπ' όλα ήτανε τούτο: Ό Κίμωνας, παίρνει άμέσως την έλλη μέρα της νίκης, ένα μέρος άπ' τό στόλο του, βγαίνει άνοιχτά στο πέλαγος και συναντά κοντά στην Κύπρο τά 80 Φοινικικά καράβια, που έρχόνταν για βοήθεια των Περσών. Χωρίς να χάνη καιρό, όριζά κατά πάνω τους και τά συντρίβει κι αυτά.

Όχτώ περίπου χρόνια βάσταξαν οι πόλεμοι και οι νίκες του Κίμωνα κατά των Περσών. Και σαν γύρισε πια στην

Ἄθῆνα ἔφερε μαζί του πλῆθος λάφυρα. Ἀπ' αὐτὰ πήρε ὁ ἴδιος ἕνα μεγάλο μέρος καὶ γίνηκε πολὺ πλούσιος. Ὁ Κίμωνας ὅμως δὲν τᾶχε τὰ πλοῦτη μονάχα γιὰ τὸν ἑαυτό του. Ἦταν ἀνθρώπος γενναιοδωρός καὶ ξόδευε πολλὰ καὶ γιὰ τὴ φτωχολογιά καὶ γιὰ διάφορα ἔργα, ποὺ ἔκανε μέσα στὴν Ἄθῆνα. Εἶχε μέρα καὶ νύχτα τοὺς κήπους του ἀνοιχτοὺς καὶ μπαίναν οἱ φτωχοὶ καὶ παίρναν ὅ,τι θέλανε. Καὶ σὰν ἔβγαине περίπατο, ἔπαιρνε μαζί του δούλους, ποὺ κρατούσανε καινούργιες φορεσιῆς καὶ τροφίμα, καὶ τὰ μοιράζανε στοὺς κακοτυμένους καὶ στοὺς φτωχοὺς, ποὺ συναντούσανε στὸ δρόμο.

Ὁ Κίμωνας ἔκανε πολλὰ χρήσιμα καὶ ὠραῖα ἔργα στὴν Ἄθῆνα: Ἔχτισε τὴ Μακρὰ Στοά, ποὺ δυὸ σπουδαῖοι ζωγράφοι τὴ στολίσανε μὲ ὠραῖες ζωγραφιῆς. Φύτεψε ἕνα ὠραῖο δάσος γύρω στὴν Ἀκαδημία, κι ἔτσι ἔκανε δροσερὸ κι εὐχάριστο αὐτὸ τὸ μέρος, ποὺ ἦταν πρὶν ἀνυδρο καὶ ξηρό. Ἐπειτα σκέφτηκε νὰ συνδέσῃ τὴν Ἄθῆνα μὲ τὸν Πειραιᾶ κι ἄρχισε νὰ χτίζῃ τὰ Μακρὰ τείχη. Ὅμως, αὐτὸ τὸ ἔργο δὲν πρόφτασε νὰ τὸ τελειώσῃ καὶ τὸ τέλειωσε ἀργότερα ὁ Περικλῆς.

Ἡ ἔξορία τοῦ Κίμωνα καὶ τὸ τέλος του (461—449 π. Χ.)

Ὁ Κίμωνας, μὲ τὰ κατορθώματά του καὶ μὲ τᾶλλα του τὰ ἔργα, ἀπόκτησε μεγάλη δόξα καὶ τὸν ἀγαποῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι πολὺ. Ἐξαφνα ὅμως, γίνηκαν κάτι γεγονότα, ποὺ φέρανε στὸν Κίμωνα μεγάλες κακοτυχίες. Κάνανε μάλιστα πολλοὺς Ἀθηναίους νὰ πάθουνε νὰ τὸν ἐχτιμοῦνε καὶ νὰ φτάσουνε σὲ σημεῖο νὰ τὸν στείλουν ἐξορία. Ἄς δοῦμὲ ποιά ἦταν αὐτὰ τὰ γεγονότα.

Στὰ 464 π. Χ. γίνηκε στὴ Σπάρτη ἕνας φοβερὸς σεισμός, ποὺ γκρέμισε τὰ περισσότερα σπίτια της κι ἔθαψε κάτω ἀπ' τὰ ἐρείπια πολλὲς χιλιάδες λαοί. Τότε βρῆκαν τὴν εὐκαιρία οἱ εἰλωτες, καὶ σήκωσαν ἐπανάσταση κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν. Μὲ τὸ μέρος τῶν εἰλωτῶν πῆγαν ἀρκετοὶ περίοικοι καὶ πολλοὶ Μεσσηνιοὶ. Γι' αὐτὸ ὁ πόλεμος αὐτὸς ὀνομάστηκε τριτοῦς Μεσσηνιακὸς πόλεμος. Ὅμως, ὁ βασιλιάς τῆς Σπάρτης Ἀρχίδαμος, πρόφτασε καὶ κάλεσε τοὺς Σπαρτιάτες στὰ ὄπλα. Ὁ πόλεμος βάσταξε πολλὰ χρόνια κι οἱ Σπαρτιάτες τὰ φέρανε σκοθρα. Λίγο ἔλειψε νὰ κυριέψουν τὴ Σπάρτη οἱ ἐπαναστάτες. Ὡστόσο ὅμως οἱ Σπαρτιάτες τὰ καταφέρανε καὶ τοὺς σπρώξανε πέρα, στὴ Μεσσηνία. Τότε οἱ ἐπαναστάτες πιάσανε τὸ δυνατὸ φρούριο τῆς Ἰθώμης καὶ ξεκινώντας ἀπο κεῖ, κᾶναν μεγάλες καταστροφὲς στὸ στρατὸ τῶν Σπαρτιατῶν. Τρία χρόνια

είχαν πολιορκημένο αυτό το φρούριο οι Σπαρτιάτες και δὲ μπορούσαν νὰ τὸ πάρουν. Γι' αὐτό, στείλανε πρέσβεις στὴν Ἀθήνα καὶ ζητήσανε βοήθεια.

Μέσα στὴν Ἀθήνα, οἱ γνῶμες χωρίστηκαν. Ἐνας πολιτικός, ποῦ ἦταν τότε πολὺ νέος ἀκόμα, ὁ Περικλῆς, ἔλεγε πὼς δὲν πρέπει νὰ στείλουν οἱ Ἀθηναῖοι βοήθεια στὴ Σπάρτη, ἀλλὰ νὰ τὴν ἀφήσουνε νὰ καταστραφῇ. Ὁ Κίμωνας ὅμως εἶπε, πὼς δὲν ἦτανε σωστὸ ν' ἀφήσουνε τὴ Σπάρτη ἀβοήθητη. Νίκησε ἡ γνώμη τοῦ Κίμωνα καὶ στείλαν οἱ Ἀθηναῖοι στοὺς Σπαρτιάτες βοήθεια 4.000 στρατὸ με ἀρχηγὸ τὸν Κίμωνα.

Ὅμως μ' ὄλη τὴ βοήθεια ποῦ δώσανε οἱ Ἀθηναῖοι κι ἄλλες πόλεις στοὺς Σπαρτιάτες, τὸ φρούριο τῆς Ἰθύμης κρατοῦσε γερὰ καὶ δὲ μπορούσανε νὰ τὸ πάρουνε. Τότε οἱ Σπαρτιάτες ὑποψιάστηκαν πὼς ὁ Κίμωνας κι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν πολεμοῦσαν με τὴν ψυχὴ τους. Φοβήθηκαν μάλιστα μὴν τύχη καὶ πᾶνε με τοὺς ἐχθρούς. Γι' αὐτὸ εἶπανε στὸν Κίμωνα πὼς δὲν τὴ χρειάζονται πιά τὴ βοήθειά του καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Ἀθήνα. Ὁ Κίμωνας τότε πῆρε τὸ στρατὸ του καὶ γύρισε στὴν Ἀθήνα δυσσαρεστημένος.

Αὐτὴ ἡ πράξη τῶν Σπαρτιατῶν ἦταν μεγάλη προσβολὴ γιὰ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς στενοχώρησε πολὺ. Ἀπὸ τότε οἱ Ἀθηναῖοι πάσανε νὰ ἐχτιμοῦνε τὸν Κίμωνα καὶ ἀρχισαν ν' ἀγαποῦνε τὸ νέο πολιτικὸ τῆς Ἀθήνας, τὸν Περικλῆ. Αὐτὸς, με τοὺς δημοκρατικούς φίλους του ἐξοστράκισε τὸν Κίμωνα καὶ τὸν ἔστειλε ἐξορία, στὰ 461 π. Χ.

Στὸ μεταξύ οἱ Σπαρτιάτες, ἀφοῦ νίκησαν τοὺς Εἰλωτες καὶ τοὺς συμμάχους τους, κήρυξαν πόλεμο κατὰ τῶν Ἀθηνῶν. Σ' αὐτὸ τὸν πόλεμο, ποῦ βάσταξε πᾶνω ἀπὸ 10 χρόνια, νίκησαν οἱ Σπαρτιάτες τοὺς Ἀθηναίους σὲ μιὰ μάχη ποῦ γίνηκε στὴν Τανάγρα τῆς Βοιωτίας στὰ 457 π. Χ.

Τότε ὁ Περικλῆς εἶδε πὼς ἡ κατάσταση δὲν ἦταν καλὴ γιὰ τὴν Ἀθήνα καὶ πὼς ὁ Κίμωνας θὰ τῆς ἦταν χρήσιμος. Γι' αὐτὸ ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους καὶ χάρισαν τὸ ὑπόλοιπο τῆς ποινῆς στὸν Κίμωνα καὶ τὸν φέρανε στὴν Ἀθήνα. Μόλις γύρισε ὁ Κίμωνας ἀπ' τὴν ἐξορία, συνεργάστηκε με τὸν Περικλῆ. Τότε βάλανε κι οἱ δυὸ ἐὰς δυνατὰ τους νὰ συμφιλιώσουνε τὴ Σπάρτη καὶ τὴν Ἀθήνα, μὰ δὲν τὸ κατόρθωσαν. Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἐξακολούθησε πολὺ καιρὸ ἀκόμα, κι ἦταν μεγάλη ζημιά γιὰ τοὺς Ἕλληνες καὶ χερὴ γιὰ τοὺς Πέρσες.

Κι ἀλήθεια, οἱ Πέρσες βρῆκαν τὴν εὐκαιρία καὶ πῆγαν καὶ κυριεψαν πολλὰς πόλεις τῆς Κύπρου καὶ τὴν πρωτεύουσά της τὸ Κίτιο (Λάρνακα). Μὰ ὁ Κίμωνας με τὸ συμμηχικὸ στόλο φτάνει στὴν Κύπρο καὶ πολιορκεῖ τὸ Κίτιο, στὰ 449 π. Χ.

Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ σύμμαχοι πολέμησαν γενναῖα σ' αὐτὴ τὴν πολιορκία καὶ νικήσανε τοὺς Πέρσες. Μὰ ὁ Κίμωνας πληγώθηκε σὲ κάποια μάχη καὶ πέθανε. Λίγο πρὶν ξεψυχῆση παράγγειλε στοὺς στρατιῶτες νὰ κρατήσουν μυστικὸ τὸ θάνατό του, γιὰ νὰ μὴν πάρουν θάρρος οἱ Πέρσες.

Οἱ Ἀθηναῖοι, γυρνώντας νικητὲς στὴν Ἀθήνα, εἶχαν μέσα σ' ἓνα καράβι τὸ νεκρὸ σῶμα τοῦ Κίμωνα. Στὸ δρόμο συναντήσανε τὸν Περσικὸ στόλο κοντὰ στὴν πόλη Σαλαμίνα τῆς Κύπρου. Ἐκεῖ τοῦ κῆναν ἐπίθεση καὶ τὸν κατατσάκισαν. Γι' αὐτὸ λέγανε τότε οἱ Ἀθηναῖοι, πὼς ὁ Κίμωνας, ἀκόμα καὶ νεκρὸς, νίκησε τοὺς Πέρσες.

Σὰν φτάσαν οἱ Ἀθηναῖοι στὴν Ἀθήνα, θάψανε τὸν Κίμωνα μὲ μεγάλες τιμές.

Οἱ Πέρσες ἀπὸ τότε λουφάζανε καὶ δὲν τολμήσανε πιά νὰ ξαναβγοῦνε στὸ Αἰγαῖο πέλαγος. Ἔτσι, μὲ τὸ θάνατο τοῦ Κίμωνα τέλειωσαν οἱ ἐπιθετικοὶ πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν.

Η ΑΚΜΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Ὁ Περικλῆς (490—429 π. Χ.)

Ἦτοτε ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ Κίμωνα, δὲ ζοῦσε πιά κανένας ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς πολιτικοὺς τῆς Ἀθήνας. Ὅλοι εἶχαν τεθάνει: Μιλτιάδης, Θεμιστοκλῆς, Ἀριστείδης, Ξάνθιππος, Κίμωνας. Αὐτοὶ διώξανε τοὺς Πέρσες καὶ δοξάσανε τὴν Ἑλλάδα. Τώρα, ἓνας μονάχα μεγάλος πολιτικὸς ἀπόμεινε στὴν Ἀθήνα, ὁ Περικλῆς. Αὐτὸς, καθὼς εἶδαμε, εἶχε δημοκρατικὰ φρονήματα καὶ ἦταν ἀντιπαλὸς τοῦ Κίμωνα στὴν πολιτικὴ.

Μὰ ἄς ἐξετάσουμε μὲ περισσότερες λεπτομέρειες τὴ ζωὴ τοῦ Περικλῆ. Ὁ Περικλῆς εἶχε πατέρα τὸν Ξάνθιππο, τὸ νικητὴ τῆς Μυκάλης καὶ μητέρα τὴν Ἀγαρίστη, ἀνηψιά τοῦ Κλεισθένη τοῦ νομοθέτη. Κιταρότανε λοιπὸν ὁ Περικλῆς ἀπὸ δύο σπουδαῖες δημοκρατικὲς οἰκογένειες τῆς Ἀθήνας.

Ὁ Περικλῆς, ἀπὸ μικρὸ παιδί, ἀγαποῦσε πολὺ τὰ γράμματα καὶ εἶχε δάσκαλο τὸν περίφημο φιλόσοφο Ἀναξαγόρα. Μὲ τὴν ἐξυπνάδα καὶ τὴν ἐπιμελεία του ὁ Περικλῆς ἔγινε ὁ πιὸ μορφωμένος πολιτικὸς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Τὴ μόρφωσή του δὲν τὴν κράτησε μονάχα γιὰ τὸν ἑαυτό του, μὰ τὴ χρησιμοποίησε γιὰ τὴν πρόοδο καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς Πατρίδας του. Στόλισε τὴν Ἀθήνα μὲ Ἀθῆνατα ἔργα, πρὸς τὴ δοξάζανε καὶ θὰ τὴ δοξάζουνε στοὺς αἰῶνες.

Στά μεγάλα του τὰ ἔργα τὸν βοήθησε πολὺ κι ἡ γυναίκα του, ἡ Ἀσπασία. Αὐτὴ καταγόταν ἀπ' τὴ Μίλητο, κι ἦταν ὠραία, ἔξυπνη καὶ πάρα πολὺ μορφωμένη. Στὸ σπίτι τοῦ Περικλῆ συνάζονταν οἱ σοφοὶ κι οἱ μεγάλοι καλλιτέχνες καὶ συζητούσανε μ' αὐτὸν καὶ μὲ τὴν Ἀσπασία γιὰ ὄλα τὰ ζητήματα ποὺ θὰ φέρναν εὐτυχία καὶ πρόοδο στὴν Ἀθήνα.

Ὁ Περικλῆς

καὶ δοξασμένη, χρειζόταν χρήματα πολλὰ. Ἐκανε τότε ἕνα νόμο, ποὺ ὑποχρέωνε τοὺς συμμάχους τῆς Ἀθήνας νὰ μὴ δίνουν πιά πλοῖα καὶ στρατό, ἀλλὰ νὰ προσφέρουν περισσότερα χρήματα ἀπὸ πρὶν στὸ Κοινὸ Ταμεῖο. Οἱ συμμαχικὲς πόλεις τὸ παραδέχτηκαν αὐτὸ πρόθυμα, γιατί τοὺς φαινότανε βαρὺ νὰ δίνουν στρατό καὶ στόλο. Ἔτσι τὸ Κοινὸ Ταμεῖο τῶν συμμάχων πλούτισε πολὺ, καὶ ὁ Περικλῆς τὸ μετέφερε ἀπὸ τῆς Δῆλο στὴν Ἀθήνα, πάνω στὴν Ἀκρόπολη, στὰ 453 π. Χ.

Ἀπὸ τότε ὅμως οἱ κάτοικοι τῶν συμμαχικῶν πόλεων μοιάζανε σὰν ὑπήκοοι τῆς Ἀθήνας; καὶ ὄχι σὰν ἐλεύθεροι πολῖτες, γιατί οἱ Ἀθηναῖοι διαχειρίζονταν τὰ χρήματα τοῦ Ταμεῖου

Ὁ Περικλῆς ἦταν ἄνθρωπος πολὺ σοβαρὸς, καὶ ἀφοσιωμένος στὴ μελέτη καὶ στὴ σκέψη. Γι' αὐτὸ σπάνια φαινόταν στὴν ἀγορὰ, ἀνάμεσα στὸ λαό. Δὲν ἀγαποῦσε οὔτε τίς διασκεδάσεις, οὔτε τίς κοσμικὲς συναναστrophές. Ἦταν ὑπέροχος ρήτορας. Στὴν Ἐκκλησίᾳ τοῦ Δήμου μιλοῦσε σπάνια καὶ μονάχα γιὰ σπουδαῖα ζητήματα. Μά, ὅταν τύχαινε νὰ μιλήσῃ, κρέμονταν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπ' τὸ στόμα του σὰν μαγεμένοι καὶ πείθονταν στὰ λόγια του. Γι' αὐτὸ τὸν πρόμοιαζαν μὲ τὸ Δία καὶ λέγανε: «Σὰν μιᾶ ὁ Περικλῆς, ἀστράφτει καὶ φροντᾶ καὶ τραντάζει τὴν Ἑλλάδα».

Γιὰ τίς μεγάλες του ἀρετὲς καὶ γιὰ τὰ ἔργα ποὺ ἔκανε στὴν Ἀθήνα, τὸν ἀγαποῦσαν πολὺ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τὸν ψηφίζαν κάθε χρόνο στρατηγὸ, ἐπὶ 10 χρόνια.

Γιὰ νὰ κἀν ὅμως ὁ Περικλῆς τὴν Ἀθήνα εὐτυχιωμένη

μόνοι τους, χωρίς να δίνουν στους συμμάχους λογαριασμό. Από τους συμμάχους της 'Αθήνας μόνο τρία νησιά έξακολουθούσαν να δίνουνε πλοία και στρατό και όχι χρήματα: ή Χίος, ή Σάμος και ή Μυτιλήνη. Αύτά είχαν μεγάλη άκμη και πολύ στρατό και στόλο. Γι αυτό οι 'Αθηναίοι τὰ λογάριζαν πολύ και τούς είχαν αφήσει άρκετή άνεξαρτησία.

Οι έμφύλιοι πόλεμοι ώς τότε, καθώς είδαμε, δέν άφηναν τί; 'Ελληνικές πόλεις νά προσδέψουν. Και ό Περικλής για να κάνη την 'Αθήνα όπως λχταρούσε ή ψυχή του, είχε άνάγκη από ειρήνη και ήσυχία. Γι αυτό σκέφτηκε να ένώση ξανά όλη την 'Ελλάδα σε μιὰ πανελλήνια συμμαχία. "Επεισε λοιπόν την 'Εκκλησία του Δήμου, να καλέση τις 'Ελληνικές πόλεις να στείλουν άντιπροσώπους στην 'Αθήνα για αυτό τó σκοπό. Δυστυχώς όμως, και τούτη τη φορά, ούτε οι Σπαρτιάτες στείλαν άντιπροσώπους, ούτε και τις άλλες πόλεις της Πελοποννήσου άφησαν να στείλουνε. "Ετσι ναυάγησε ή ώραία σκέψη του Γιερικλή.

Τότε ό Περικλής, βλέποντας πως οι Σπαρτιάτες δέν τη θέλανε τη συμμαχία, προσπάθησε να τούς πείση τουλάχιστο να λύσουν τις διαφορές τους με την 'Αθήνα, για να σταματήσουν οι πόλεμοι άναμεταξύ τους. Οι Σπαρτιάτες τó δέχτηκαν αυτό και ύπογράφηκε μιὰ συμφωνία ειρήνης με την 'Αθήνα για 30 χρόνια. 'Η συμφωνία αυτή γίνηκε στα 445 π. Χ. και ονομάστηκε «Τριακονταετείς σπονδές». Να τι είχαν άποφασίσει: Πήραν οι Σπαρτιάτες στη συμμαχία τους όλες τις πόλεις της Πελοποννήσου. Πήραν και τὰ Μέγαρα, που άν και βρισκότανε κοντά στην 'Αθήνα, δέν τάχαν ποτέ καλά με τούς 'Αθηναίους. Οι 'Αθηναίοι πάλι πήραν στη συμμαχία τους όλα τὰ νησιά και τις 'Ελληνικές άποικίες της Μικρης 'Ασίας.

"Ομως ύστερ' από μερικά χρόνια στα 439 π. Χ. ή Σάμος θέλησε να πάη με τó μέρος της Σπάρτης και σήκωσε έπανάσταση. Τότε ό Περικλής, χωρίς να χάση καιρό, παίρνει τó Σοφοκλή τον ποιητή και με πολύ στρατό και στόλο φτάνουν στη Σάμο και πολιορκούν την πρωτεύουσά της. Οι Σαμιώτες άντιστάθηκαν 9 μήνες, μα στο τέλος νικήθηκαν και τιμωρήθηκαν σκληρά. Πλήρωσαν όλα τὰ έξοδα του πολέμου, παραδωσαν όλο τους τó στόλο στους 'Αθηναίους και γκρέμισαν τὰ τείχη τους. 'Η σκληρή τιμωρία της Σάμου έκανε προσεχικές τις άλλες συμμαχικές πόλεις.

Τὰ μεγάλα ἔργα τοῦ Περικλῆ (ὁ Χρυσὸς αἰώνας)

Ὁ Περικλῆς, ὅταν πιά ἡσύχασε ἀπ' τοὺς πολέμους, ἀρχίσε νὰ φτιάνη τὰ μεγάλα του τὰ ἔργα στὴν Ἀθήνα.

Καὶ πρῶτα—πρῶτα, τέλειωσε τὸ χτίσιμο τῶν Μακρῶν τειχῶν, πού τὸ εἶχε ἀρχίσει ὁ Κίμωνας, καθὼς εἶδαμε. Τὸ ἔργο αὐτὸ ἦταν πολὺ σπουδαῖο γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῆς Ἀθήνας. Τὰ Μακρὰ τεῖχη φτάνανε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ὡς τὸν Πειραιᾶ, κι ἦτανε τρεῖς σειρές· τὸ βόρειο, τὸ νότιο καὶ τὸ μεσαῖο τεῖχος. Ἔτσι, ἡ Ἀθήνα ἦταν πολὺ προφυλαγμένη καὶ δὲ θὰ μπορούσαν οἱ ἐχθροὶ σὲ καιρὸ πολέμου νὰ τὴν πολιορκήσουν εὐκόλα. Κι οἱ Ἀθηναῖοι θὰ κατάφευγαν στὸν Πειραιᾶ μέσα στὰ καράβια χωρὶς νὰ μπορῆ κανεὶς νὰ τοὺς πειράξη.

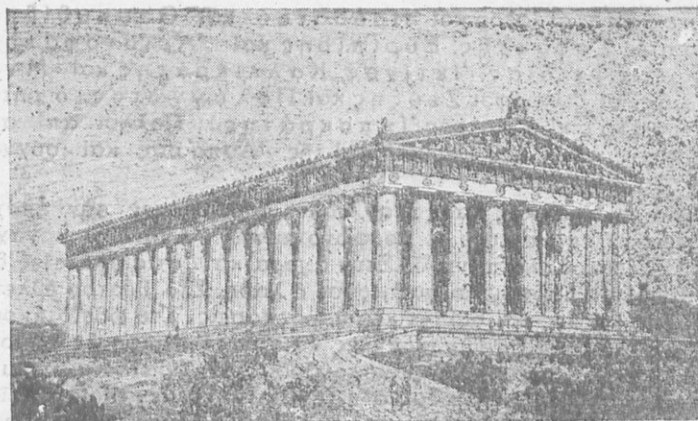
Ἐπειτα ὁ Περικλῆς στόλισε τὴν Ἀθήνα μὲ θαυμάσια οἰκοδομήματα καὶ ἀγάλματα, καὶ τὴν ἔκανε τὴν πιὸ ὠραία πόλη τοῦ κόσμου. Ἀρχιμάστορη γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ ἔργα εἶχε τὸ Φειδία, τὸ φίλο του, πού ἦταν ὁ πιὸ περίφημος γλύπτης καὶ ἀρχιτέκτονας. Ὁ Φειδίας εἶχε στίς διαταγές του πολλοὺς ἄλλους ἀρχιτέκτονες καὶ γλύπτες, πού οἱ πιὸ ὀνόμαστοι ἦταν ὁ Ἴκτινος, ὁ Καλλικράτης καὶ ὁ Μνησικλῆς.

Καὶ πρῶτα—πρῶτα στολίσανε τὴν Ἀκρόπολη. Ἐκεῖ ἀπάνω ξαναφτιάσανε τοὺς ἀρχαίους ναοὺς, πού τοὺς εἶχε κάψει ὁ Ξέρξης καὶ χτίσανε κι ἄλλους πολὺ ὠραιότερους. Ὁ Ἴκτινος κι ὁ Καλλικράτης χτίσανε στὸ πιὸ ψηλὸ μέρος τῆς Ἀκρόπολης ἕνα θαυμάσιο ναὸ στὴν Παρθένο Ἀθηνᾶ, τὸν Παρθενῶνα. Τὸν φτιάσανε ἀπὸ ὀλόλευκο μάρμαρο τῆς Πεντέλης. Ὁ Παρθενῶνας μὲ τίς μεγαλόπρεπες κολόνες καὶ μὲ τὰ γλυπτά του εἶναι τὸ μεγαλύτερο ἀριστούργημα τῶν αἰώνων.

Μέσα στὸν Παρθενῶνα ἔστησε ὁ Φειδίας τὸ χρυσελεφάντινο ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς πού τῷφτιασε ὁ ἴδιος. Τὸ πρόσωπο καὶ τὰ γυμνά μέρη τῆς θεᾶς ἦταν ἀπὸ κατάσπρο ἐλεφαντόδοντο, ἐνῶ τὰ φορέματα καὶ τὸ κράνος ἦταν ἀπὸ χρυσάφι.

Ἐπειτα ὁ ἀρχιτέκτονας Μνησικλῆς ἔχτισε τὰ Προπύλαια, πού ἦταν ἡ εἴσοδος στὴν Ἀκρόπολη. Στὸ ὑπαιθρο, ἀνάμεσα στὰ Προπύλαια καὶ στὸν Παρθενῶνα, ἔστησε ὁ Φειδίας ἕνα ἄλλο ἔργο δικό του, τὸ μπρούτζινο ἄγαλμα τῆς Προμάχου Ἀθηνᾶς. Τὸ ἄγαλμα αὐτὸ ἦτανε τόσο ψηλὸ, πού οἱ ταξιδιώτες βλέπανε ἀπὸ τὸ Σούνιο τὴν αἰχμὴ τοῦ κονταριοῦ τῆς θεᾶς.

Στὸ δεξιὸ μέρος τῆς Ἀκρόπολης χτίστηκε ὁ μικροῦτος ἀλλὰ ὠραιότατος ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης. Ξαναχτίστηκε ἐπίσης τότε καὶ τὸ Ἐρέχθειο μὲ τίς ἔξη Καρυάτιδες πού τὸ εἶχε κάψει ὁ Ξέρξης.

Ὁ Παρθενώνας τὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ

Ὁ Περικλῆς δὲν περιορίστηκε μονάχα στὴν Ἀκρόπολη. Ἔστισε ὠραῖα καὶ χρήσιμα οἰκοδομήματα σ' ὅλη τὴν Ἀθήνα κι ἔξω ἀπ' αὐτήν. Ἐχτίσε τὸ Ὠδεῖο, ποῦ ἦταν θέατρο γιὰ μουσικὲς παραστάσεις καὶ γιὰ μουσικοὺς ἀγῶνες. Ἐχτίσε ναοὺς, στοῆς, ἀγορὲς, θεάτρα, γυμναστήρια, βρύσες καὶ λουτρά. Στὴν Ἐλευσίνα πάλι ἔχτισε τὸ ναὸ τῆς Δήμητρας καὶ στὸ Σούνιο τὸ ναὸ τῆς Σοῦνιάδας Ἀθηνᾶς. Σ' ὅλα τὰ ἔργα ἐπιστατοῦσε ὁ Περικλῆς καὶ ἡ Ἀσπασία καὶ δίνανε τὴ γνώμη τους γι' αὐτά.

Τὰ ἔργα τοῦ Περικλῆ δώσαν ἐργασίᾳ ὄχι μονάχα στοὺς μεγάλους καλλιτέχνες, ἀλλὰ καὶ στὸ λαό. Ἔργαστήκανε πολλὰ χρόνια λατόμοι, πελεκάνοι, χτίστες, μαραγκοὶ, σιδηρουργοὶ, καὶ λογιῆς — λογιῆς ἐργάτες. Ὅλοι ἦταν εὐχαριστημένοι μὲ τὴν κίνησι αὐτὴ καὶ τὴν ἐργασίᾳ. Μὰ καὶ τὸ ἐμπόριο ποῦ ἔκανε ἡ Ἀθήνα μὲ τίς Ἑλληνικὲς ἀποικίες δυναμώσε. Τὰ Ἀθηναϊκὰ καράβια αὐλακῶνανε τίς θάλασσες ἀπὸ τὸν Εὐξείνιο πόντο ὡς τὴν Αἴγυπτο κι ὡς τὴν Κάτω Ἰταλία καὶ τὴ Σικελία.

Μονάχα οἱ σύμμαχοι τῆς Ἀθήνας δὲν ἦτανε καὶ τόσο εὐχαριστημένοι. Αὐτοὶ παραπονιόντανε συχνά, πὼς ξόδευε ὁ Περικλῆς τὰ χρήματα τοῦ Κοινοῦ Ταμείου γιὰ τὸ μεγαλεῖο τῆς Ἀθήνας. Σ' αὐτὸ τοὺς βάζανε λόγια κι οἱ Σπαρτιάτες, ποῦ ζηλεύανε τὰ ἔργα τοῦ Περικλῆ.

Ποτὲ ἄλλοτὲ δὲν εἶχε ἡ Ἀθήνα τόσοσους μεγάλους καλλιτέχνες καὶ τόσοσους ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων ὅσο στὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ. Τότε ζήσανε οἱ φιλόσοφοι Ἀναξαγόρας καὶ

Σωκράτης, οι Ιστορικοί Ἡρόδοτος και Θουκυδίδης, οι ποιητές Σοφοκλής, Εὐριπίδης και Ἀριστοφάνης, οι γλύπτες Φειδίας, Ἴκτινος, Καλλικράτης και Μνησικλής, οι ζωγράφοι Ζεύξης και Πολύγνωτος, ο ρήτορας Λυσίας κι ο γιατρός Ἴπποκράτης. Πολλοί ἀπ' αὐτοὺς ἦτανε φίλοι τοῦ Περικλῆ και τῆς Ἀσπασίας και συχνά-ζανε στό σπίτι του.

Μά κι ὁ ἀπλὸς λαὸς ἦταν πολὺ μορφωμένος τὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ, γιατί τότε δὲ μορφώνονταν οἱ Ἀθηναῖοι μονάχα στο Σχολεῖο, ἀλλὰ παντοῦ. Στὴν ἀγορὰ και στίς πλατεῖες διδασκαν οἱ φιλόσοφοι και συζητοῦσε ὁ λαός. Στὸ θέατρο ἔβλεπε ὁ κόσμος ὠραῖες και διδαχτικὲς παραστάσεις. Στὸ ὠδεῖο ἄκουε ὠραῖα μουσική. Στίς Πινακοθήκες καμάρωνε περίφημες ζωγραφίες. Στὰ γυμναστήρια παρακολουθοῦσε τὰ ὠραῖα ἀγωνίσματα. Ὁ Λόκ'ηρη ἢ Ἀθήνα ἔμοιαζε τότε σάν ἕνα μεγάλο σχολεῖο.

Ὁ Περικλῆς ἤθελε ὅλο τὸ λαὸ τῆς Ἀθήνας μορφωμένο. Γι αὐτὸ ἔκανε νόμο νὰ πληρώνη τὸ κράτος τὰ εἰσιτήρια τῶν φτωχῶν γιὰ τὸ θέατρο. Τὰ χρήματα αὐτὰ τᾶδιναν οἱ πλούσιοι στό κράτος και ὀνομάζονταν θεωρικά. Ἔτσι, πήγαιναν ταχτικά και οἱ φτωχοὶ πολίτες στό θέατρο και μορφώνονταν.

Ὁ Περικλῆς μ' ἄλ' αὐτὰ τὰ μεγάλα και σπουδαῖα ἔργα, ἔκανε τὴν Ἀθήνα πολιτισμένη κι εὐτυχισμένη. Γι αὐτὸ ὡς σήμερα ἢ ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ ὀνομάζεται «Χρυσὸς αἰὼνας».

Η ΚΟΡΙΝΘΟΣ

Εἶδαμε πόσο πλούσια και ἔνδοξη πόλη ἦταν ἡ Ἀθήνα τὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ. Κι μιὰ ἀπὸ τίς ἄλλες Ἑλληνικὲς πόλεις δὲ μποροῦσε νὰ παραβγῆ μαζί της. Μονάχα ἡ Κόρινθος τὴν συναγωνιζότανε στὴ βιομηχανία, στό ἐμπόριο και στόν πλοῦτ..

Ἡ Κόρινθος μάλιστα εἶχε προοδέψει στὴ βιομηχανία και στό ἐμπόριο πολὺ πρὶν ἀπ' τὴν Ἀθήνη. Ἦρχισε νὰ προοδεύη, ἀπ' τὸν καιρὸ πού ἦσαν βασιλιάς της ὁ Περίανδρος, ἕνας ἀπὸ τοὺς 7 σοφοὺς τῆς Ἑλλάδας, πού ἔζησε τὸν καιρὸ τοῦ Σόλωνα. Ἐκεῖνο πού τὴ βοήθησε πολὺ τὴν Κόρινθο νὰ προοδέψῃ, ἦταν ἡ γεωγραφικὴ της θέση. Βρισκότανε κοντὰ στόν Ἰσθμό, πού ἔνωνε τὴν Πελοπόννησο μὲ τὴ στερεὰ Ἑλλάδα και χώριζε τὸ Σαρωνικὸ ἀπὸ τὸν Κορινθιακὸ κόλπο, γιὰ ἰὸ Ἰσθμὸς δὲν εἶχε κοπῆ ἀκόμα. Εἶχε και δυὸ σπουδαῖα λιμάνια ἢ Κόρινθος, τὸ ἕνα στό Σαρωνικὸ και τᾶλλο στόν Κορινθιακὸ.

Ὅλα λοιπὸν τὰ προϊόντα τῆς Πελοποννήτου πού πήγαιναν στὴ Στερεὰ και τῆς Στερεᾶς πού πήγαιναν στὴν Πελοπόννησο, περὶ Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

νοβσαν από την Κόρινθο. "Αλλα πάλι έμπορεύματα πήγαιναν άπ' τὸ Σαρωνικό μέσα στὸν Κορινθιακό κόλπο, μ' αὐτὸ τὸν τρόπο: Τὰ καράβια μὲ τὰ έμπορεύματα δέν κάνανε τὸ γύρο τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ τὰ τραβοῦσαν άπ' τῆ θάλασσα τοῦ Σαρωνικοῦ στῆ στεριά, κι έπειτα τὰ σέρνανε πάνω σ' ένα δρόμο γλυστερό, καμωμένο ἀπὸ σανίδια ἀλειμμένα μὲ λίπος, καί τὰ φέρνανε στὸν Κορινθιακό. Ὁ δρόμος αὐτὸς ὀνομαζότανε δίολος.

Ἡ Κόρινθος, γιὰ νὰ δυναμώσει καλὰ τὸ έμπορίο της, εἶχε στείλει, ἀπὸ τὰ πιὸ παλιὰ χρόνια, άποικίες σὲ διάφορα μέρη. Οἱ σπουδαίστερες ἦταν ἡ Ποτίδαια στῆ Χαλκιδικῆ χερσόνησο τῆς Μακεδονίας, ἡ Κέρκυρα, ἡ Ἐπίδαμος κοί στῆ Σικελία οἱ Συρακοῦσες.

Οἱ Κορίνθιοι λοιπὸν μὲ τὰ καράβια τους ταξιδεύανε στὸ Αἰγαῖο πέλαγος καί στῆ Μεσόγειο καί κάναν έμποριο μὲ τις πόλεις τοῦ Εὐξείνου πόντου, μὲ τῆ Θράκη καί τῆ Μακεδονία, μὲ τις άποικίες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, μὲ τὴν Αἴγυπτο καί μὲ τὴν Κάτω Ἰταλία καί τῆ Σικελία.

"Ετσι, ἀπόχτησε ἡ Κόρινθος ἄφθονο πλοῦτο καί γίνηκε ὡραία πόλη. Εἶχε ὡραίους ναοὺς, ἀγάλματα, βρύσες, θέατρα καί ἄλλα λαμπρὰ οἰκοδομήματα. Καμιά ἄλλη πόλη δέν εἶχε τόσες διασκεδάσεις ὅσο ἡ Κόρινθος. Γιὰ αὐτὸ κιόλας οἱ ἀρχαῖοι λέγανε συχνὰ τούτῃ τὴν παροιμία: «Οὐ παντὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον», δηλαδή, δέ μπορεῖ νὰ ταξιδεύῃ ὁ καθένας στὴν Κόρινθο, γιὰτὶ ὅποιος ταξιδεύει πρέπει νάχη πολὺ χρῆμα.

Ο ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ἡ αἰτία καί ἡ ἀφορμὴ τοῦ πολέμου

Εἶπαμε, πὼς ὁ Περικλῆς ἔκανε μὲ τοὺς Σπαρτιάτες συνθήκη εἰρήνης γιὰ 30 χρόνια. Ὅμως, άπ' τὴν ἀρχὴ κιόλας φάνηκε, πὼς αὐτὴ ἡ συμφωνία δέ θά κρατοῦσε πολὺ καιρὸ, γιὰτὶ οἱ Σπαρτιάτες καί οἱ Κορίνθιοι ἔχθρευόντανε τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ Κορίνθιοι μάλιστα πιὸ πολὺ, γιὰτὶ πάθανε μεγάλες ζημιές άπ' τὸν καιρὸ πὸν τοὺς ξεπέρασε ἡ Ἀθήνα στὸ έμποριο. Στὴν Κάτω Ἰταλία καί στῆ Σικελία πήγαιναν ἄλλοτε μόνο τὰ Κορινθιακά καράβια καί πουλοῦσαν τὰ έμπορεύματά τους. Τώρα ὁμως δέ μπορούσαν νὰ κάνουν έμποριο ἐκεῖ, γιὰτὶ τὰ Ἀθηναϊκά καράβια τοὺς εἶχαν πάρει ὅλη τους τὴν πελατεία. Τὸ ἴδιο γίνηκε καί στ' ἄλλα μέρη. Τὸ Ἀθηναϊκό έμποριο ἐκτόπισε τὸ Κορινθιακό.

Γι' αὐτὸ οἱ Κορίνθιοι συμβουλεύανε τοὺς Σπαρτιάτες νὰ χαλάσουν τῆ συνθήκη καί νὰ κηρύξουνε τὸν πόλεμο ἐναντία στὴν Ἀθήνα. Ἡ αἰτία λοιπὸν τοῦ πολέμου ἦταν ὁ έμπορικὸς

ἀνταγωνισμός. Ὅμως χρειαζότανε καὶ κάποια ἀφορμὴ γιὰ νὰ τὸν ἀρχίσουνε. Κι ὅσο γιὰ ἀφορμές, βρέθηκαν ἀρκετές. Ἐμεῖς θὰ ἀναφέρουμε δυὸ μονάχα: Τὴν πρώτη ἀφορμὴ τὴν ἔδωσε ἡ Ἐπίδαμνος. Ἡ πόλη αὐτή, ποὺ βρισκόταν κοντὰ στὸ σημερινὸ Δυρράχιο τῆς Ἀλβανίας, ἦταν ἀποικία καὶ τῶν Κορινθίων καὶ τῶν Κερκυραίων. Ἐκεῖ στὴν Ἐπίδαμνο, μαλλώνανε τότε τὰ δυὸ κόμματα, τὸ ὀλιγαρχικὸ καὶ τὸ δημοκρατικὸ, ποῖο θὰ ἐπικρατήσῃ. Οἱ ὀλιγαρχικοὶ ζητήσανε τὴ βοήθεια τῶν Κερκυραίων κι οἱ δημοκρατικοὶ τῶν Κορινθίων. Στείλανε κι εἰ δυὸ βοήθεια, κι ἔτσι πιαστήκανε σὲ πόλεμο γιὰ τὴν Ἐπίδαμνο οἱ Κορινθιοὶ μὲ τοὺς Κερκυραίους. Σ' αὐτὸ τὸν πόλεμο οἱ Ἀθηναῖοι βοήθησαν τοὺς Κερκυραίους καὶ νικήθηκαν οἱ Κορινθιοὶ. Τότε οἱ Κορινθιοὶ, γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦνε τοὺς Ἀθηναίους, πήγανε στὴν Ποτίδαια, ποὺ ἦταν σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων καὶ τὴν ξεσήκωσαν σ' ἐπανάσταση ἐνάντια στὴν Ἀθήνα. Σὰν τῷμαθαν αὐτὸ οἱ Ἀθηναῖοι, στείλαν ἀμέσως στρατὸ καὶ στόλο καὶ πολιορκήσαν τὴν Ποτίδαια, κι ὕστερα ἀπὸ πολὺ καιρὸ τὴν πήρανε.

Τὴν ἄλλη ἀφορμὴ γιὰ τὸν πόλεμο, τὴ δώσανε τὰ Μέγαρα. Ἡ πόλη αὐτή, καθὼς εἶπαμε κι ἄλλοτε, ἐχθρευότανε τοὺς Ἀθηναίους καὶ συμμαχοῦσε πάντα μὲ τὴ Σπάρτη Ὁ Περικλῆς, γιὰ νὰ τὴν ἐκδικηθῇ, ἔκανε νόμο, ποὺ ἀπαγόρευε στοὺς Μεγαρεῖς νὰ πουλᾶνε τὰ προϊόντα τους στὰ λιμάνια καὶ στὶς πόλεις τοῦ κράτους τῆς Ἀθήνας. Αὐτὸ ἔφερνε τρομερὴ ζημιὰ στὸ ἐμπόριο τῶν Μεγάρων.

Ὅστερ' ἀπ' αὐτὲς τὶς ἀφορμές ποὺ εἶπαμε παραπάνω, οἱ Σπαρτιάτες, οἱ Κορινθιοὶ, οἱ Μεγαρεῖς καὶ πολλὲς ἄλλες πόλεις, κἀναν συνέδριο στὴν Κόρινθο κι ἀποφάσισαν νὰ κηρύξουν τὸν πόλεμο κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Ὁ βασιλιάς τῆς Σπάρτης, ὁ Ἀρχίδαμος, ποὺ ἦταν κι αὐτὸς στὸ συνέδριο, ἤθελε τὴν εἰρήνη. καὶ προσπάθησε νὰ τοὺς συγκρατήσῃ. Δυστυχῶς διως οἱ περισσότεροι θέλανε τὸν πόλεμο καὶ νίκησε ἡ γνώμη τους. Ἔτσι κηρύχτηκε ὁ πόλεμος ποὺ ὀνομάστηκε Πελοποννησιακὸς καὶ κράτησε 27 χρόνια, ἀπὸ τὸ 431 ὡς τὸ 404.

Ὅταν πιά εἶδε ὁ Ἀρχίδαμος πὼς κηρύχτηκε ὁ πόλεμος, λυπήθηκε πολὺ καὶ εἶπε: «Ἄλιμονο! Τούτη τὴ μέρα, ἀρχίζουν μεγάλες συμφορὲς γιὰ τὴν Ἑλλάδα!»

Πρώτη περίοδος τοῦ πολέμου (431—421 π. Χ.)

Ἡ πρώτη περίοδος τοῦ πολέμου κράτησε 10 χρόνια. Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα γίνθηκαν τὰ παρακάτω πολεμικὰ γεγονότα:

Ὁ βασιλιάς τῆς Σπάρτης Ἀρχίδαμος μὲ Σπαρτιατικὸ καὶ Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἄλλο Πελοποννησιακὸ στρατὸ πῆγε καὶ κατάστρεψε τὴν Ἀττικὴν. Πρὶν ἀπ' αὐτό, ὁ Περικλῆς εἶχε συμβουλέψει τοὺς χωρικοὺς τῆς Ἀττικῆς ν' ἀφήσουν τὰ σπίτια τους, νὰ πάρουν ὄσα πράματα μποροῦσαν καὶ νὰ συγκεντρωθοῦνε στὴν Ἀθήνα. Ἔτσι, μέσα στὰ Μακρὰ τείχη, γέμισε ὄλος ὁ χώρος ἀπὸ πρόσφυγες.

Ὁ Ἀρχίδαμος μὲ τὸ στρατὸ του κατάστρεψε τὰ χωριά κι ἔκοβε τὰ δέντρα τῆς Ἀττικῆς. Ὁ Περικλῆς πάλι γιὰ ἀντίποινα, ἔστειλε τὸν Ἀθηναϊκὸ στόλο στὴν Γελοπόννησο καὶ λεηλατοῦσε τίς παράλιες πόλεις. Ἔτσι πέρασε τὸ πρῶτο ἔτος καὶ γίνηκαν μεγάλες καταστροφές καὶ στὴν Ἀττικὴ καὶ στὴν Πελοπόννησο.

Τὸ δεύτερο ἔτος τοῦ πολέμου, ἔπесе μεγάλη συμφορὰ στὴν Ἀθήνα. Κάποιο καράβι ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο ἔφερε στὴν πόλη μιὰ τρομερὴ ἀρρώστια, ποὺ ἔμοιαζε μὲ τύφο. Ἡ ἀρρώστια μεταδόθηκε γρήγορα μέσα στὰ Μακρὰ τείχη, γιὰ τὸ ὅτι οἱ πρόσφυγες ἦταν ἐκεῖ σωρὸς κουβάρι καὶ ζούσανε μιὰν ἄθλια ζωὴ. Καμιὰ ἡλικία δὲν ἄντεχε στὴν ἀρρώστια καὶ πεθαίνανε νέοι, γέροι καὶ παιδιὰ, σὰν τὰ πρόβατα. Ἀπ' ὄσους τὴν πάθανε, πολὺ λίγοι γλιτώσαν ἀπ' τὸ θάνατο.

Ὁ Ἀρχίδαμος, σὰν εἶδε τὸ κακὸ ποὺ πάθαινε ἡ Ἀθήνα ἀπ' τὴν ἀρρώστια, φοβήθηκε καὶ πῆρε τὸ στρατὸ του καὶ γύρισε στὴ Σπάρτη.

Τρία ὀλόκληρα χρόνια βάσταξε ἡ ἀρρώστια καὶ στὸ διάστημα αὐτὸ πέθαναν πάρα πολλοί. Πέθαναν καὶ δυὸ ἀγόρια τοῦ Περικλῆ καὶ σὲ λίγο κι ὁ ἴδιος ὁ Περικλῆς στὰ 429 π. Χ. Ἔτσι, ἔχασε ἡ Ἀθήνα τὸ μεγάλο της κυβερνήτη.

Ἦστερ' ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ Περικλῆ, κυβερνήσανε τὴν Ἀθήνα πολιτικοὶ ἄντρες χωρὶς μεγάλη ἀξία. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς δὲ λέγανε στὸ λαὸ τὴν ἀλήθεια, μονάχα τὸν κολακεύανε μὲ ὠρατὰ λόγια γιὰ τὸ δικό τους τὸ συμφέρο. Αὐτοὶ οἱ πολιτικοὶ ὀνομάζονται δημαγωγοί, δηλαδὴ λαοπλόγοι. Ἐνας τέτοιος δημαγωγὸς ἦταν ὁ Κλέωνας, ὁ πλούσιος βυρσοδέψης, ὁ φιλοπόλεμος. Ὁ λαὸς ἐπιθυμοῦσε τὴν εἰρήνην, κι ὁ Κλέωνας δὲν ἤθελε νὰ γίνεταί τέτοια κουβέντα, μὰ ἐπιθυμοῦσε νὰ ἔξακολουθήσῃ ὁ πόλεμος ὡς τὴν ἄκρη. Δυστυχῶς, ἦταν καλὸς ρήτορας καὶ παράσερνε τὸ λαὸ μὲ τοὺς λόγους του καὶ μὲ τὰ χρήματά του.

Ἄλλος πολιτικὸς στὴν Ἀθήνα τότε ἦταν ὁ Νικίας. Εἶχε κι αὐτὸς πολλὰ πλούτη καὶ μεταλλεῖα στὸ Λαύριο κι ἦταν ἀρχηγὸς τοῦ ἀριστοκρατικοῦ κόμματος. Μὰ δὲν ἔμοιαζε μὲ τὸν Κλέωνα. Ὁ Νικίας ἐπιθυμοῦσε τὴν εἰρήνην καὶ συμβούλευε τοὺς Ἀθηναίους νὰ συμφιλιωθοῦνε μὲ τοὺς Σπαρτιάτες, γιὰ τὸ ὅτι ὁ πόλεμος θᾶφερνε στὴν Ἑλλάδα καταστροφές. Δυστυχῶς ὅμως, ὁ

Κλέωνας ὁ δημαγωγὸς τραβοῦσε τὸν περισσότερὸ λαὸ τῆς Ἀθήνας μὲ τὸ μέρος του.

Τὸν τρίτο χρόνο τοῦ πολέμου, οἱ Σπαρτιάτες καὶ οἱ σύμμαχοί τους δὲν πῆγαν στὴν Ἀττικὴ, γιατί φοβότανε τὴν ἀρρώστια. Πῆγαν ὅμως μὲ τὸ βασιλιά τους τὸν Ἀρχίδαμο καὶ μὲ τοὺς Θηβαίους στὴ Βοιωτία καὶ πολιορκήσανε τὴν Πλάταια, πού ἦταν σύμμαχος τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ Πλαταιεῖς ἀντιστάθηκαν καὶ πολέμησαν γενναῖα δυὸ ὀλόκληρα χρόνια. Μὰ στὸ τέλος οἱ Σπαρτιάτες κι οἱ Θηβαῖοι κυριεψαν τὴν Πλάταια, πιάσαν αἰχμάλωτους τοὺς Πλαταιεῖς καὶ καταδίκασαν καὶ σκότωσαν πάνω ἀπὸ διακόσιους.

Στὰ 428 π. Χ. οἱ ἀριστοκρατικοὶ τῆς Λέσβου σήκωσαν ἐπανάσταση ἐνάντια στὴν Ἀθήνα καὶ κηρύξανε τὸ νησί τους σύμμαχο τῆς Σπάρτης. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀμέσως στείλανε τὸ στόλο τους μὲ ναύαρχο τὸν Κλέωνα καὶ πολιορκήσανε τὴν πρωτεύουσα Μυτιλήνη. Οἱ Μυτιληνιοὶ ἀντιστάθηκαν πολὺ καιρὸ, μὰ στὸ τέλος νικήθηκαν καὶ ξαναγίνηκαν σύμμαχοι τῆς Ἀθήνας. Τότε ὁ Κλέωνας φέρθηκε πολὺ ἄγρια στοὺς νικημένους. Θέλοντας νὰ τρομοκρατήσῃ τοὺς ἄλλους συμμάχους, σκότωσε χιλίους Μυτιληνιοὺς αἰχμάλωτους.

Στὰ 425 π. Χ. ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Δημοσθένης πῆγε στὰ δυτικὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου, κυριεψε τὴν Πύλο καὶ τὴν ὀχύρωσε καλά. Τὸ σχέδιο τοῦ Δημοσθένη ἦταν νὰ ἀποκλείσῃ ἀπὸ τὰ δυτικὰ τὴν Πελοπόννησο καὶ νὰ σηκώσῃ σὲ ἐπανάστασι τὶς πόλεις πού ἦταν δυσαρεστημένες μὲ τὴ Σπάρτη. Ὅμως, οἱ Σπαρτιάτες νιώσανε τοὺς σκοποὺς του κι ἤρθαν ἐνάντια του μὲ στρατὸ καὶ στόλο. Καὶ γιὰ νὰ πολεμήσουνε καλά τὸ Δημοσθένη, οἱ Σπαρτιάτες βγάλαν 420 ἄντρες πάνω στὴ νῆσο Σφακτηρία, πού βρίσκεται ἀπέναντι στὴν Πύλο. Οἱ Ἀθηναῖοι βγάλαν κι αὐτοὶ στρατὸ πάνω στὴ Σφακτηρία καὶ ζώσανε τόσο καλά τοὺς Σπαρτιάτες, πού ἦταν ἀδύνατο νὰ τὴ γλιτώσουν.

Σὰν εἶδαν οἱ Ἐφοροὶ τῆς Σπάρτης πόσο δύσκολη ἦταν ἡ θέση τους στὴν Πύλο καὶ στὴ Σφακτηρία, στείλανε πρέσβεις στὴν Ἀθήνα καὶ ζητοῦσαν εἰρήνη. Ἦταν τότε μιὰ κατάλληλη εὐκαιρία νὰ τελειώσῃ ὁ πόλεμος. Μὰ ὁ Κλέωνας δὲν ἄφησέ τοὺς Ἀθηναίους νὰ δεχτοῦνε τὴν εἰρήνη. Πῆγε μάλιστα ὁ ἴδιος στὴ Σφακτηρία καὶ μαζί μὲ τὸ στρατὸ τοῦ Δημοσθένη κύκλωσε περισσότερὸ τοὺς Σπαρτιάτες καὶ τοὺς ἀνάγκασε νὰ παραδοθοῦν. Ὁ Κλέωνας τότε, γεμάτος περηφάνεια, ἔφερε στὴν Ἀθήνα 300 περίπου αἰχμάλωτους Σπαρτιάτες καὶ φοβέρισε τοὺς Ἐφόρους τῆς Σπάρτης, πὼς ἂν τολμοῦσανε νὰ ξαναστεῖλουν στρατὸ στὴν Ἀττικὴ, θάσφαζε τοὺς αἰχμάλωτους.

“Υστερ’ από τὸ πάθημά τους στὴ Σφακτηρία, οἱ Σπαρτιάτες βρεθήκανε σὲ πολὺ δύσκολη θέση. Μὰ ἕνας γενναῖος στρατηγός, ὁ Βρασίδης, βάλθηκε νὰ ξαναδώσῃ ζωντάνια καὶ θάρρος στὴ Σπάρτη. Αὐτός, γιὰ νὰ κἀνῃ τοὺς Ἀθηναίους νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, σκέφτηκε νὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμο στὴ Μακεδονία, ὅπου εἶχαν οἱ Ἀθηναῖοι πολλὲς ἀποικίες καὶ συμμάχους. Οἱ Ἐφοροὶ δεχτήκανε τὸ σχέδιό του. Κι ἔτσι ὁ Βρασίδης μὲ πολὺ στρατὸ ἔφτασε στὴ Μακεδονία, ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς στεριάς. Ἐκεῖ ἐνώθηκε ὁ στρατός του μὲ τὸ στρατὸ τοῦ Περδίκκα, τοῦ βασιλιᾶ τῆς Μακεδονίας. Οἱ δυὸ στρατοὶ κυριέψαν πολλὲς πόλεις, καθὼς καὶ τὴν Ἀμφίπολη, ποὺ ἦταν σπουδαία ἀποικία τῶν Ἀθηναίων στὶς ἐκβολὲς τοῦ Στρυμόνα ποταμοῦ.

Κεῖνο τὸν καιρὸ βρισκόταν στὰ παράλια τῆς Θράκης μὲ τὸν Ἀθηναϊκὸ στόλο ὁ ἱστορικὸς Θεοκυδίδης, ποὺ ἦταν ναύαρχος. Πῆρε τότε διαταγὴ ἀπ’ τὴν Ἀθήνα νὰ πάῃ γρήγορα μὲ τὸ στόλο νὰ σώσῃ τὴν Ἀμφίπολη. Πῆγε, μὰ δὲν πρόφτασε νὰ τὴ σώσῃ. Γι’ αὐτὸ τὸν καταδίκασαν ἄδικα οἱ ἐχθροὶ του σὲ θάνατο. Αὐτὸς ὅμως δὲ γύρισε στὴν Ἀθήνα, μὰ ἐξορίστηκε μονάχος του γιὰ 20 χρόνια κι ἔγραψε στὴν ἐξορία τὴν ἱστορία τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Ἐπειτα οἱ Ἀθηναῖοι στὰ 422 π. Χ. στείλανε στὴ Μακεδονία τὸν ἴδιο τὸν Κλέωνα μὲ στρατὸ καὶ στόλο γιὰ νὰ πολεμήσῃ τὸ Βρασίδα. Οἱ δυὸ στρατοὶ συναντήθηκαν κοντὰ στὴν Ἀμφίπολη. Ἐκεῖ γίνηκε τρομερὴ μάχη, ὅπου νικῆθηκαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ σκοτώθηκε ὁ Κλέωνας. Στὴν ἴδια ὁμοίως μάχη σκοτώθηκε κι ὁ νικητὴς Βρασίδης.

Εἶχαν περάσει 10 χρόνια ἀπ’ τὴν ἀρχὴ τοῦ πολέμου κι ὁ κόσμος μέσα στὴν Ἀθήνα λαχταροῦσε τὴν εἰρήνη. Τὸ ἴδιο καὶ στὴ Σπάρτη. Ὁ πόλεμος ἦταν πολὺ καταστρεφτικὸς κι εἶχαν κατακουραστῆ καὶ τὰ δυὸ μέρη. Ἦτανε λοιπὸν καιρὸς νὰ σκεφτοῦνε νὰ κλείσουν εἰρήνη, τὴν μάλιστα ποὺ δὲν ὑπῆρχανε πιά οἱ δυὸ φιλοπόλεμοι στρατηγοί, ὁ Κλέωνας καὶ ὁ Βρασίδης.

Τότε, ὁ εἰρηγόφιλος Νικίας ἦρθε σὲ διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς Σπαρτιάτες καὶ κλείστηκε εἰρήνη στὸ 421 π. Χ. ποὺ ἀπὸ τῆς ἐνομάτου, ὀνομάστηκε «Νικίειος εἰρήνη». Ἡ συμφωνία τοὺς ἔλεγε, νὰ δώσουν ὁ ἕνας στὸν ἄλλο τοὺς αἰχμαλώτους ποὺ κρατοῦσαν καὶ τίς πόλεις ποὺ εἶχαν κυριέψῃ στὸ δεκάχρονο διάστημα τοῦ πολέμου.

Δευτέρα περίοδος του πολέμου (421-413 π. Χ.)

Ἡ Νικίειος εἰρήνη κράτησε μόνο ἕξη χρόνια, γιατί καί στήν Ἀθήνα καί στή Σπάρτη ὑπῆρχαν ἄνθρωποι φιλοπόλεμοι, πού δέν ἐννοοῦσαν νά ἡσυχάσουν. Στήν Ἀθήνα μάλιστα ἦταν τώρα ἕνας νεαρός πολιτικός, ὁ Ἀλκιβιάδης, πού λαχταροῦσε νά ξεσηκώσει τοὺς Ἀθηναίους.

Ὁ Ἀλκιβιάδης ἦταν ἀπὸ πλούσια οἰκογένεια καί συγγενῆς τοῦ Περικλῆ. Ἐμεινε ὁμως ὀρφανὸς ἀπὸ μικρὸ παιδί καί τὸν πῆρε ὁ Περικλῆς στὸ σπίτι του καί τὸν ἀνάθρεψε μαζί μετὰ τὰ παιδιά του.

Ὁ Ἀλκιβιάδης εἶχε μεγάλα προτερήματα. Εἶχε ὠραιότατο πρόσωπο καί σῶμα ὑπέροχο καί ἀθλητικό. Κανένας δέν μποροῦσε νά τὰ βγάλῃ μαζί του στὰ ἀγωνίσματα. Στὴν ἐξυπνάδα καί στὴ ρητορική τέχνη ἔφτανε καί τὸν Περικλῆ ἀκόμα. Μετὰ τὰ χარίσματά του αὐτά, μάγευε τοὺς Ἀθηναίους, πού θαύμαζαν καί ἀγαποῦσαν πάντα τὸ ὠραῖο. Ὅμως ὁ Ἀλκιβιάδης εἶχε καί τρομερὰ ἐλαττώματα, πού σκιάζανε τὰ προτερήματά του. Ἦταν φιλόδοξος, ἄστατος, ἐκδικητικὸς καί αὐθάδης. Οὔτε λογάριαζε οὔτε σεβότανε κανένα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σοφὸ Σωκράτη, τὸ δάσκαλό του. Μὰ κι αὐτὸν τὸν σεβότανε μονάχα σὰν ἦταν μπροστά του. Συχνὰ ἔλεγε ὁ Ἀλκιβιάδης στοὺς φίλους του: «Σὰν βρισκομαί κοντὰ στὸ Σωκράτη, νιώθω τὰ σοφά του τὰ λόγια νά φτάνουν ὡς τὴν καρδιά μου καί γίνομαι φρόνιμος καί σοβαρός. Μὰ μόλις φύγω ἀπὸ κοντά του, ξεχνῶ καί ξαναρχίζω τίς τρέλλες μου».

Ὁ Ἀλκιβιάδης μετὰ τὰ τόσα του προτερήματα καί μετὰ τὴν τὴν τὴν ζωντάνια θὰ μπορούσε νά κάνῃ πολλὰ καλὰ στὴν πατρίδα του. Μὰ τὰ ἐλαττώματά του ἦταν πιὸ δυνατὰ, καί φέρανε συμφορὲς στὴν Ἑλλάδα.

Τὸ πρῶτο καί μεγαλύτερο κακό, πού ἔκανε ὁ Ἀλκιβιάδης στὴν Ἀθήνα, ἦταν τοῦτο: Ξανάρχισε τὸν Πελοποννησιακὸ πόλεμο, καί τὸ χειρότερο ἀκόμα εἶναι πού τὸν μετέφερε στὴ Σικελία, σὲ χώρα μαζρινὴ ἀπ' τὴν καθαυτὴ Ἑλλάδα.

Μὰ ἄς δοῦμε τώρα πῶς γίνηκε αὐτό; Στὴ Σικελία, οἱ διάφορες Ἑλληνικὲς ἀποικίες εἶχαν κι αὐτές ἀντιζηλίες ἢ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη, ἀνάλογα μετὰ τὰ συμφέρόντά τους. Οἱ Συρακοῦσες ἦταν φίλοι τῶν Σπαρτιατῶν, ἐνῶ ἄλλες πόλεις ἐκεῖ ἦταν φίλοι τῶν Ἀθηναίων. Ὅμως δέν εἶχαν ἀνακατευτῆ ὡς τότε στὸν Πελοποννησιακὸ πόλεμο, γιατί καταλάβαιναν πῶς ἦταν καταστρεφτικὸς.

ΠΟΙΚΙΛΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΙΚΟΥ Α. ΚΑΣΣΙΩΤΗ

“Ετσι ήταν η κατάσταση στη Σικελία. Όμως ο φιλόδοξος Ἀλκιβιάδης σκεφτόταν από καιρό, πώς αν κατάφερε να κυριέψει τις πλούσιες αποικίες που ήταν στη Σικελία και μάλιστα τις Συρακούσες, θακανε την Ἀθήνα πλούσια και θα μπορούσε εύκολα να κυριέψει ολόκληρη την Πελοπόννησο και τη Σπάρτη. Τό όνειρο του Ἀλκιβιάδη ήταν να ξεπεράσει τον Περικλή στη δόξα. Όμως, έπρεπε να βρη κάποια άφορμή για να κάνει την έκστρατεία στη Σικελία. Και να πώς βρέθηκε η άφορμή: Στά νοτιοδυτικά της Σικελίας ήταν η πόλη Σελινούντας. Οι Σελινούντιοι μπλέχτηκαν σε πόλεμο με την πόλη Έγεστα, που βρισκόταν στα βορειοδυτικά της Σικελίας. Οι Συρακούσιοι βοηθούσαν τους Σελινουντίους, ενώ οι Έγεσταίοι δεν είχαν κανένα βοηθό. Στείλανε λοιπόν πρέσβεις στην Ἀθήνα και ζητούσαν βοήθεια.

Τότε οι Ἀθηναίοι κάναν συνέλευση της Ἐκκλησίας του Δήμου και μίλησε πρώτος ο Ἀλκιβιάδης. Αὐτός, με μεγάλη τέχνη, παράστησε στους Ἀθηναίους πόσο ωφέλιμο θα ήταν για την Ἀθήνα να στείλη βοήθεια. Με τό στρατό μας, εἶπε, θα πολεμήσουμε τις Συρακούσες, που αγοράζουν τους Σπαρτιάτες, θα τις κυριέψουμε και θ' ἀποκτήση η Ἀθήνα πλοῦτι, που δεν τον φαντάστηκε ποτέ κανείς. Ἐπειτα θα κυριέψουμε και τη Σπάρτη κι ολόκληρη την Πελοπόννησο. Οι Ἀθηναίοι ἐνθουσιάζτηκαν με τά λόγια του Ἀλκιβιάδη και ζητωκραύγασαν.

Ἐπειτα μίλησε ο Νικίας κι εἶπε πώς πρέπει να προσέξουν οι Ἀθηναίοι να μην παρασυρθούν σε τόσο μακρινή και ἐπικίνδυνη έκστρατεία, γιατί θα πάθουνε συμφορά. Ὁ περισσότερος λαός πήγε με τη γνώμη του Ἀλκιβιάδη, ὄχι μόνο γιατί μίλησε ὠραία, ἀλλά και γιατί ήταν πολύ ἄξιος στα στρατιωτικά. Ὅπου εἶχε πολεμήσει ὡς τότε, πάντα ἔβγαινε νικητής. Γι αυτό τον λάτρευε ὁ στρατός κι εἶχε πεποίθηση, πώς με την ἀρχηγία του, θὰ κυριέυε τις Συρακούσες και τις ἄλλες ἀποικίες. Ἐνώ για τό Νικία, ἔλεγε ὁ στρατός, πώς ήταν ἄνθρωπος ἡλικιωμένος πιά και χωρίς ζωντάνια.

Ἐτσι, ἀποφασίστηκε να γίνη η έκστρατεία στη Σικελία και διορίστηκαν στρατηγοί ὁ Ἀλκιβιάδης, ὁ Νικίας και ὁ Λάμαχος. Ὁ Νικίας, συγκινημένος, δήλωσε στην Ἐκκλησία του Δήμου, πώς αν και η γνώμη του εἶναι ἀντίθετη, ὅμως δέχεται τη στρατηγία μαζί με τους ἄλλους δυό, ἀφοῦ τον διατόζει η πατρίδα.

Στό μεταξύ, ἐτοιμάστηκε ὁ στρατός και ὁ στόλος. Μά ἐνώ ήταν ἔτοιμοι πιά να ξεκινήσουν, γίνηκε ξάφνου κάποιο γεγονός, που τόραξε την Ἀθήνα. Ἐνα πρωῖνό βρεθήκανε σπασμένες και πεσμένες στη γῆ οι κεφαλές τῶν Ἑρμών. Οι Ἑρμές ήταν μικρές τετράγωνες κολόνες, που εἶχαν στην κορφή τους την

κεφαλή του Ἑρμῆ καὶ χρησίμευαν γιὰ νὰ δείχνουν στοὺς διαβάτες τὸ δρόμο.

Ἡ πρόξηση αὐτὴ θεωρήθηκε ἀπ' τοὺς Ἀθηναίους τρομερὴ ἀσέβεια καὶ σὰν κακὸς οἰωνὸς γιὰ τὴν ἑκστρατεία. Ἡ Βουλὴ τῆς Ἀθήνας προσπίσθηκε νὰ βρῆ τοὺς ἔνοχους, μὰ δὲν τὸ κατόρθωσε. Τότε οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου τὸν συκοφαντήσαν, πὼς αὐτὸς ἔσπασε τὶς κολόνες. Αὐτὸς τότε διαμαρτυρήθηκε καὶ εἶπε πὼς τὴν πρόξηση αὐτὴ τὴν κάναν οἱ ἐχθροὶ του γιὰ νὰ τὸν μπλέξουνε. Ζήτησε κιόλας νὰ τὸν δικάσουν ἀμέσως γιὰ νὰ ἀποδείξει πὼς ἦταν ἀθῶος. Ὅμως, οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου δὲν παραδέχτηκαν νὰ γίνῃ ἀμέσως ἡ δίκη, γιατί φοβήθηκαν πὼς θὰ ἀθωωθῆ ἔπειδὴ τὸν ἀγαποῦσε ὁ στρατὸς. Γι' αὐτό, ἀναβύλανε τὴ δίκη καὶ εἶπαν μὲ πονηριά, πὼς δὲν πρέπει ν' ἀργοπορήσῃ τὸ ξεκίνημα τοῦ στόλου.

Ἔτσι, ἓνα καλοκαριάτικο πρωινό, στὰ 415 π. Χ. ξεκίνησαν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ τὰ Ἀθηναϊκὰ καράβια, γεμάτα στρατό. Ἀθηναῖοι καὶ Πειραιῶτες μαζεύτηκαν στὴν παραλία καὶ ξεπροβόδισαν τὸ στρατὸ μὲ μεγάλο ἐνθουσιασμὸ καὶ μὲ εὐχὲς γιὰ τὴ νίκη.

Ὅμως, σὰν ἔφυγε ὁ στόλος, οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου κατὰφεραν καὶ ἔπεισαν τοὺς Ἀθηναίους νὰ φέρουνε πίσω τὸν Ἀλκιβιάδου νὰ δικαστῆ γιὰ τὸ σπᾶσιμο τῶν Ἑρμῶν. Στέλνουνε λοιπὸν ἓνα ἱερὸ πλοῖο, τὴ «Σαλαμινία», νὰ πάῃ νὰ τὸν φέρῃ. Ἡ Σαλαμινία ξεκίνησε καὶ πρόφτασε τὸ στόλο κοντὰ στὰ νερὰ τῆς Σικελίας. Ὁ Ἀλκιβιάδου καμώθηκε πὼς ὑπακούει στὴ διαταγὴ καὶ ἀκολούθησε μὲ τὸ καράβι του τὴ Σαλαμινία. Στὸ ταξίδι ὅμως, κατὰφερε καὶ δραπέτευσε καὶ πῆγε στὸ Ἄργος καὶ ἀπὸ κεῖ στὴ Σπάρτη.

Σὰν γύρισε ἡ Σαλαμινία στὴν Ἀθήνα χωρὶς τὸν Ἀλκιβιάδου, οἱ Ἀθηναῖοι τὸν καταδίκασαν σὲ θάνατο καὶ δημέψανε τὴν περιουσία του.

Κι ὁ Ἀλκιβιάδου στὴ Σπάρτη, γεμάτος ἐκδίκηση, ἄρχισε τὸ κακοῦργο σχέδιο ἐναντίον τῆς πατρίδας του. Συμβούλεψε τοὺς Σπαρτιάτες ἀπὸ τῆ μιὰ νὰ στείλουνε στὴ Σικελία κατὰ τῶν Ἀθηναίων καλὸ στρατηγὸ μὲ πολὺ στρατὸ καὶ στόλο καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ πᾶνε στὴν Ἀττικὴ νὰ πιάσουν τὴ Δεκέλεια (τὸ σημερινὸ Τατόι) καὶ νὰ τὴν ὀχυρώσουνε μὲ γερὸ τεῖχος.

Στὸ μεταξὺ τί γινόταν στὴ Σικελία; Οἱ δυὸ ἄλλοι στρατηγοὶ φτάσανε στὶς Συρακοῦσες, βγάλανε στρατὸ στὴν ξηρὰ, νίκησαν στὴν ἀρχὴ τοὺς Συρακοῦσιους καὶ πολιορκήσαν τὴν πόλη τους. Οἱ Συρακοῦσιοι ἄντεχαν πολὺ, ἀλλὰ βλέποντας πὼς θὰ κυρίευαν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν πόλη, ζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες. Κι αὐτοί, καθὼς τοὺς εἶχε συμβουλέψει ὁ

Ἄλκιβιάδης, στείλανε τὸν πιὸ ἔμπειρο στρατηγὸ τους, τὸ Γόλιππο, μὲ ἀρκετὸ στρατό. Οἱ Συρακοῦσιοι σὰν εἶδαν τοὺς Σπαρτιάτες, πήρανε θάρρος καὶ μαζί μ' αὐτοὺς νικήσανε τοὺς Ἀθηναίους σὲ πολλὲς μάχες καὶ σὲ πολλὲς ναυμαχίες.

Σὰν μάθανε στὴν Ἀθήνα οἱ Ἀθηναῖοι τὸ πάθημα τοῦ στρατοῦ τους, στείλανε γιὰ βοήθεια τὸ στρατηγὸ Δημοσθένη μὲ καράβια καὶ στρατό. Μὰ οὔτε αὐτὸς δὲν μπόρεσε νὰ κάνῃ τίπο α. Ὁ Ἀθηναϊκὸς στόλος καταστράφηκε σὲ καινούργια ναυμαχία κι ὁ στρατὸς νικήθηκε. Σὲ μιὰ μάχη μάλιστα σκοτώθηκε ὁ Λάμαχος. Ἀπὸ τοὺς 40.000 ἄντρες, μόνο 7.000 σώθηκαν. Πολλοὶ σκοτώθηκαν στὶς μάχες καὶ πάρα πολλοὶ πιάστηκαν αἰχμάλωτοι καὶ τοὺς θανατώσαν οἱ Συρακοῦσιοι. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἦταν κι ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Νίκιας. Ἄλλοις πάλι δὲν τοὺς σκότωσαν, μόνο τοὺς πήγανε στὰ λατομεῖα. Ἐκεῖ τοὺς υποχρέωσαν νὰ κουβαλοῦν καὶ νὰ σπόζουν πέτρες μέσα στὸ λιοπύρι τοῦ καλοκαιριοῦ. Ἐκεῖ μέγα ἀπὸ τὴν κακοπέραση κι ἀπὸ τὰ βάσανα πάθαν ἀρρώστειες καὶ πέθαναν οἱ περισσότεροι. Κι ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς ζήσανε, πουλήθηκαν ἀργότερα σὰν δοῦλο. Λίγοι κατόρθωσαν καὶ γύρισαν στὴν Ἀθήνα καὶ διηγόντανε τὴν τρομερὴ πανωλεθρία.

Τρίτη περίοδος τοῦ πολέμου

413 — 404 π. Χ.

Σύμφωνα μὲ τὴ συμβουλή τοῦ Ἄλκιβιάδη, οἱ Σπαρτιάτες στείλανε στρατὸ στὴ Δεκέλεια μὲ ἀρχηγὸ τὸ βασιλιά τους τὸν Ἄγη. Αὐτὸς τὴν ὀχύρωσε καὶ ξεκινώντας ἀπὸ κεῖ, κατὰστρεψε τὴν Ἀττικὴ καὶ ἀπόκλεισε τὴν Ἀθήνα ἀπ' τὸ μέρος τῆς στεριάς.

Μέσα στὶς δύσκολες ἐκεῖνες στιγμὲς ποὺ περνοῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι, νὰ κι ἔρχονται ἀπὸ τὴ Σικελία οἱ λίγοι στρατιῶτες ποὺ γλίτωσαν, κι ἄρχισαν νὰ διηγοῦνται τὴν πανωλεθρία τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου. Μεγάλῃ στενοχώρια καὶ θλίψη ἔπιασε τότε τοὺς Ἀθηναίους, μὰ δὲν ἀπελπίστηκαν. Κάναν οἰκονομίες καὶ φτιάσαν καινούργιο στόλο γιὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὸ κράτος τῆς Ἀθήνας.

Κι οἱ Σπαρτιάτες ὁμως, ποὺ εἶχαν σύμβουλο τὸν Ἄλκιβιάδη, φτιάσανε πολλὰ καράβια, μὲ σκοπὸ νὰ νικήσουνε τοὺς Ἀθηναίους στὴ θάλασσα καὶ νὰ πάρουν μὲ τὸ μέρος τους ὄλους τοὺς συμμάχους τῆς Ἀθήνας. Γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ στείλανε καὶ τὸν Ἄλκιβιάδη στὴ Μικρὰ Ἀσία. Αὐτὸς κατόρθωσε κι ἔπεισε πολλὲς πόλεις νὰ φύγουν ἀπ' τὴ συμμαχία τῶν Ἀθηναίων.

καί νά πάνε με τή Σπάρτη. Κι ἐκτός ἀπ' αὐτό, ἔκανε ἀκόμα ὁ Ἀλκιβιάδης καί μιάν ἄλλη πράξη, πολύ πιό ἐλεεινή. Συνεννοήθηκε με τόν Τισσαφέρη, τὸ σατράπη τῆς Ἰωνίας, καί κόναν συμμαχία ἀνάμεσα στή Σπάρτη καί στήν Περσία. Ἡ συμφωνία τους ἦτανε νά γίνη πάλι ὁ βασιλιάς τῆς Περσίας κύριος τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καί γιά ἀνιἀλλαγμὰ νά πληρώνη τὸ μισθὸ τῶν ναυτῶν τοῦ Σπαρτιατικοῦ στόλου. Ἔτσι, Σπαρτιάτες καί Πέρσες βάλθηκαν μαζί νά καταστρέψουν τὸ κράτος τῆς Ἀθήνας.

Ὁ πόλεμος ἀπὸ δῶ κι ἐμπρὸς ἦταν ἀκόμα πιό σκληρὸς καί γινότανε στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου, στὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καί στὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου καί τοῦ Βοσπόρου. Ὅποιος θὰ νικοῦσε σ' αὐτὰ τὰ μέρη, αὐτὸς θάταν ὁ τελευταῖος νικητῆς. Κι οἱ Σπαρτιάτες ποῦ εἶχαν με τὸ μέρος τους τοὺς Πέρσες καί τὸν Ἀλκιβιάδη, πετύχαιναν τὶς περισσότερες νίκες.

Δὲν πέρασε ὅμως πολὺς καιρὸς καί ὁ ἄστατος Ἀλκιβιάδης τὰ χάλασε με τοὺς Σπαρτιάτες κι ἀποράσισε νά τοὺς ἐκδικηθῆ. Χωρὶς ν' ἀργοπορῆ λοιπὸν, πάει στὸν Τισσαφέρη καί τοῦ λέει, πὼς τὸ συμφέρον τῶν Περσῶν εἶναι τώρα νά γίνουν σύμμαχοι με τοὺς Ἀθηναίους καί νά πᾶσουν νά βοηθοῦνε τοὺς Σπαρτιάτες. Κι ἀφοῦ κατάφερε τὸν Τισσαφέρη, πάει καί στὴ Σάμο, ὅπου βρίσκονταν οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγοὶ με τὸ στόλο, καί τοὺς λέει: «Ἄν τὰ καταφέρετε καί με καλέση ὁ λαὸς τῆς Ἀθήνας στὴν πατρίδα, θὰ συντρίψω τοὺς Σπαρτιάτες καί θὰ δοξάσω τὴν Ἀθήνα». Οἱ στρατηγοὶ τότε ἤρθαν σὲ συνεννόηση με τὴν Ἀθήνα καί κατάφεραν καί ἀκυρώθηκε ἡ κοινοδικία τοῦ Ἀλκιβιάδη καί τοῦ δόθηκε ἡ ἄδεια νά γυρίσῃ στὴν πατρίδα.

Ὁ Ἀλκιβιάδης ὅμως δὲ θέλησε νά πάη ἀμέσως στὴν Ἀθήνα. Ἦθελε νά γυρίσῃ νικητῆς. Γι' αὐτό, με τὰ Περσικὰ χρήματα ποῦ ἔπαιρνε ἀπὸ τὸν Τισσαφέρη, κατάφερε κι ἔφτιασε μερικὰ πλοῖα. Ἐπειτα πῆγε κι ἔσμιξε τὸ στόλο του με τὸ στόλο τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν στὴ Σάμο. Με τὴν ἀξιοσύνη του νίκησε πολλὰς φορὲς τοὺς Σπαρτιάτες κι ἔπιασε πολλὰ καράβια, πολλοὺς ἀιχμάλωτους καί ἀφθονὰ λάφυρα. Ἀπ' ὅλες τὶς ναυμαχίες ποῦ ἔκανε ὁ Ἀλκιβιάδης, ἡ πιὸ σπουδαία ἦταν αὐτὴ ποῦ ἐγίνε στὴν Κύζικο τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἐκεῖ πάθαν οἱ Σπαρτιάτες πᾶνωλεθρία καί σκοτώθηκε καί ὁ ναύαρχός τους ὁ Μίνδαρος (410 π. Χ.).

Ἦστερ' ἀπὸ τὴν νίκη του στὴν Κύζικο, ὁ Ἀλκιβιάδης προχώρησε πιὸ πέρα καί κυρίεψε τὴ Χαλκηδόνα, τὸ Βυζάντιο καί πολλὰς ἄλλες πόλεις, ποῦ τὶς εἶχαν οἱ Σπαρτιάτες.

Τότε πιά ὁ Ἀλκιβιάδης, νικητῆς καί τροπαιοῦχος, ἀποφασίζει νά γυρίσῃ στὴν Ἀθήνα. Ἀθηναῖοι καί Πειραιῶτες τὸν περιμένανε στὸ λιμάνι. Κοί σὰν ἔφτιασε με τὰ καράβια γεμάτα ἀιχμάλωτους καί λάφυρα, ὁ λαὸς με ἀκράτητο ἐνθουσιασμὸ

τὸν σήκωσε στὰ χέρια καὶ τὸν ἀνέβασε στὴν Ἀθήνα. Ὁ Ἀλκιβιάδης πῆγε ἀμέσως στὴν Πινύκα. Ἐκεῖ μίλησε στοὺς λαὸ καὶ ἀπολογήθηκε γιὰ τὸ σπάσιμο τῶν Ἑρμῶν. Ἐνθουσιασμένος ὁ λαὸς, τὸν κήρυξε ἀθῶο καὶ τὸν διόρισε στρατηγὸ μὲ ἀπεριόριστη ἐξουσία. (408 π. Χ.)

Ἐπειτα ἀπ' αὐτὴ τὴ δόξα, ὁ Ἀλκιβιάδης πῆρε τὸ στόλο καὶ πῆγε ξανά στὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, μὲ σκοπὸ νὰ συντρίψῃ πέρα γιὰ πέρα τοὺς Σπαρτιάτες. Τώρα ὅμως τὰ πράματα εἶχαν ἀλλάξει καὶ δὲν τὰ βρῆκε σὰν ποὺ τὰ θελε. Δὲν ἦταν πιά σατράπης στὴν Ἰωνία ὁ Τισσαφέρνης, γιὰτὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Δαρεῖος ὁ Β' τοῦ εἶχε πάρει τὴ σατραπία κατὴν ἔδωσε στοὺς μικρότερο τοῦ γιό, τὸν Κύρο. Καὶ ὁ Κύρος περιποιοῦσε καὶ κολάκευε τοὺς Σπαρτιάτες, γιὰτὶ εἶχε στοὺς νοῦ του νὰ τοὺς χρησιμοποιήσῃ γιὰ κάποιο δικό του σκοπὸ, ποὺ θὰ τὸν δοῦμε ἀργότερα.

Ὁ Κύρος λοιπὸν βοηθοῦσε τοὺς Σπαρτιάτες καὶ πλήρωνε τὸ μισθὸ τῶν ναυτῶν τους μὲ προθυμία. Ἔτσι, ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ οἱ Ἀθηναῖοι χάσανε τὴν ὑποστήριξη τῶν Περσῶν. Ἐκτὸς ὅμως ἀπ' αὐτό, ἤρθανε στοὺς Ἀθηναίους καὶ ἄλλες κακοτυχίες. Ὑστερ' ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ Μίνδαρου, διορίστηκε ναύαρχος στὴ Σπάρτη ὁ Λύσανδρος, ἕνας ἄνθρωπος ἐμπειρὸς στὰ ναυτικά καὶ ποιηρὸς σὰν ἄλεπού. Αὐτὸς, μόλις γίνηκε ναύαρχος, νίκησε τὸ στόλο τῶν Ἀθηναίων στοὺς ἀκρωτήριο Νότιο, κοντὰ στὴν Ἐφεσο. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἔλειπε τὴ μέρα ποὺ γίνηκε ἡ ναυμαχία. Μὰ οἱ Ἀθηναῖοι τὸν θεωρήσανε φταίχτη καὶ τοῦ ἀφαιρέσανε τὴ στρατηγία. Στὴ θέση του διορίσανε τότε 10 στρατηγούς, ποὺ ὁ καλύτερος ἦταν ὁ Κόνωνας. Ἀπὸ τότε ὁ Ἀλκιβιάδης δὲν ξαναγύρισε πιά στὴν Ἀθήνα. Πῆγε στὴ Θρακικὴ χερσόνησο, στὰ πλούσια χτῆματά του, καὶ ζοῦσε ἐκεῖ.

Τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 406 π. Χ. οἱ Σπαρτιάτες στείλανε στὴ Μικρὰ Ἀσία ναύαρχο τὸν Καλλικρατίδα, γιὰτὶ εἶχε τελειώσει τὸ ἔτος τῆς ναυαρχίας τοῦ Λύσανδρου. Ὁ Καλλικρατίδας ἦταν ἄνθρωπος μυαλωμένος καὶ τίμιος. Δὲ σκεφτότανε σὰ Σπαρτιάτης μονάχα, ἀλλὰ σὰν Ἕλληνας. Αὐτὸς ἔβλεπε μὲ πόνο ψυχῆς τὴν καταστροφὴ ποὺ ἔφερνε ὁ ἐμφύλιος πόλεμος. Μὰ τί μπορούσε νὰ κάνῃ; Σὰ Σπαρτιάτης, ἔπρεπε ν' ἀκούσῃ τίς διαταγὰς τῆς πατρίδας του. Πῆγε λοιπὸν στὴ Μικρὰ Ἀσία καὶ ἀνάλαβε τὴν ἀρχηγία τοῦ στόλου.

Ὁ Καλλικρατίδας ἦταν γενναῖος ναυτικός. Νίκησε πολλές φορές τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς πῆρε πολλές πόλεις. Κάποτε νίκησε τὸν Ἀθηναῖο στρατηγὸ Κόνωνα στὴ Μήθυμνα τῆς Λέσβου καὶ ἔπιασε ἐκεῖ πολλοὺς αἰχμάλωτους. Τότε οἱ ἄλλοι Σπαρτιάτες ἀξιοματικοὶ τοῦ λέγανε νὰ πουλήσῃ τοὺς αἰχμάλωτους γιὰ δούλους, ὅπως ἔκανε ὁ Λύσανδρος. Μὰ ὁ Καλλικρατίδας

ἄφησε τοὺς αἰχμάλωτους ἐλεύθερους καὶ εἶπε: «Ὅσο ἐγὼ εἶμαι ναύαρχος τῶν Σπαρτιατῶν, δὲ θὰ ἐπιτρέψω νὰ πουληθῇ σκλάβοι κανέναν Ἕλληνας».

Αὐτὴ ἡ τίμια διαγωγὴ τοῦ Καλλικρατίδα ἔκανε τὸν Κύρο νὰ τὸν ἐχθρεύεται, γιατί ὁ Κύρος ἤθελε νάχουν οἱ Σπαρτιάτες ναύαρχο, ἄνθρωπο ἀσυνείδητο σάν τὸν Λύσανδρο. Τὴν ἐχθρα τοῦ ἐναντία στὸν Καλλικρατίδα, τὴν ἔδειχνε συχνὰ ὁ Κύρος, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τοῦτο ἔδω τό περιστάτικό: Μιά μέρα ὁ Καλλικρατίδας πῆγε στίς Σάρδεις γιά νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Κύρο τό μισθὸ τῶν ναυτῶν του. Ὁ Κύρος δὲν τὸν δέχτηκε ἀμέσως στὸ παλάτι του, ἀλλὰ τὸν εἶχε καὶ περίμενε δυὸ μέρες. Τότε ὁ Καλλικρατίδας ἄναψε ἀπὸ θυμὸ κι ἔφυγε, ἀφοῦ πρῶτα φώναξε τοῦτα δῶ τὰ περίφημα λόγια: «Ἀλίμονο, ὡς ποῦ κατάτησαν οἱ Ἕλληνες! Κολακεύουνε τοὺς Πέρσες γιά τὰ χρήματα καὶ μ' αὐτὰ ἐξοντώνουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Ἄν γυρίσω στὴ Σπάρτη ζωντανός, θὰ βάλω ὅλα μου τὰ δυνατὰ νὰ συμφιλιώσω τοὺς Σπαρτιάτες καὶ τοὺς Ἀθηναίους».

Σὲ λίγο καιρὸ ὁ Καλλικρατίδας νίκησε τὸ στόλο τοῦ Κόνωνα ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Μυτιλήνης καὶ κυριεψέ 30 Ἀθηναϊκά κοράβια. Ὁ Κόνωνας μὲ 70 καράβια κατὰφυγε μέσα στὸ λιμάνι, ὅπου τὸν ἀπέκλεισε ὁ Καλλικρατίδας. Σάν ἔμαθαν ὁμως οἱ Ἀθηναῖοι τὸ πάθημα τοῦ Κόνωνα, ἐτοίμασαν μεγάλο στόλο ἀπὸ 150 καράβια καὶ τὸν ἔστειλαν στὴ Λέσβο γιά νὰ πολεμήσῃ τὸν Καλλικρατίδα. Μὰ ὁ Καλλικρατίδας σάν τῶμαθε αὐτὸ, ἀφήνει ἕνα μέρος τοῦ στόλου του νὰ πολιορκῆ τὸν Κόνωνα στὸ λιμάνι τῆς Μυτιλήνης κι αὐτὸς μὲ τὰ ὑπόλοιπα καράβια του, ποῦ ἦταν πολὺ λιγότερα ἀπὸ τὰ Ἀθηναϊκά, βγαίνει στὸ πέλαγος γιά νὰ συναντήσῃ τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ δυὸ στόλοι συναντήθηκαν ἀνάμεσα στὴ Λέσβο καὶ στὴ Μικρὰ Ἀσία, σὲ κάτι μικρὰ νησάκια ποῦ ὀνομάζονται Ἀργινοῦσες. Ἐκεῖ γίνηκε μιὰ τρομερὴ ναυμαχία μέσα σὲ μιὰ θάλασσα φουρτουνιασμένη, ὅπου νίκησαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ κατὰστρεψαν ὅλα σχεδὸν τὰ καράβια τῶν Σπαρτιατῶν. Σ' αὐτὴ τὴ ναυμαχία πνίγηκαν πολλοί. Πνίγηκε κι ὁ γενναῖος Καλλικρατίδας.

Ἐπιπλέον ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Καλλικρατίδα, τὴν ἀρχηγία τοῦ Σπαρτιατικοῦ στόλου τὴν πῆρε πάλι ὁ Λύσανδρος. Αὐτὸς, μπῆκε μὲ τὸ στόλο του στὸ στενὸ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ κυριεψέ τὴν Ἀβηδο καὶ τὴ Λάμψακο. Οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὸ στόλο τους καὶ μὲ ἀρχηγὸ τὸν Κόνωνα μπῆκαν κι αὐτοὶ στὸ στενὸ καὶ πῆγαν κι ἄραξαν στοὺς Αἰγὸς Ποταμούς, ἀπέναντι στὴ Λάμψακο.

Ὁ Ἀλκιβιάδης, ποῦ βρισκόταν ἐκεῖ κοντὰ, στὰ χτήματα του, πῆγε μιὰ μέρα καὶ βρῆκε τοὺς Ἀθηναίους στρατηγούς καὶ τοὺς συμβούλεψε νὰ φύγουν ἀπὸ τοὺς Αἰγὸς Ποταμούς

καί νά πάνε νά ἀράξουνε στή Σηστό, ὅπου καί τὸ λιμάνι ἦταν καλύτερο καί τὰ τρόφιμα θά προμηθεύονταν πιὸ εὐκόλα. Οἱ στρατηγοὶ ὁμῶς τοῦ ἀπαντήσανε πῶς δὲν εἶναι δική του δουλειά νά δίνη συμβουλές, γιατί αὐτοὶ ἦταν τῶρα στρατηγοὶ κι ὄχι ἐκεῖνος.

Στὸ μεταξύ οἱ Ἀθηναῖοι βγαίνανε κάθε μέρα μὲ τὸ στόλο τους στὸ ἀνοιχτὸ πέλαγος καί προκαλοῦσανε τὸ Λύσανδρο σὲ ναυμαχία. Αὐτὸς ἔκανε πῶς φοβότανε νά βγῆ ἀπ' τὸ λιμάνι τῆς Λαμψάκου κι οἱ Ἀθηναῖοι γυρνοῦσανε πάλι στὸ λιμάνι τους περήφανοι καί σίγουροι γιὰ τὴ νίκη. Αὐτὸ γινότανε ταχτικά τέσσερις μέρες. Ὁ Λύσανδρος, ὁμῶς κάθε μέρα, σὰ φεύγανε οἱ Ἀθηναῖοι, ἔστελλε κρυφὰ πλοῖο μὲ ναῦτες γιὰ νά παρατηροῦνε τί κάνανε. Αὐτοὶ παρατήρησαν πῶς οἱ Ἀθηναῖοι, μόλις φτάνανε στὸ λιμάνι, ἄφηναν σχεδὸν ἄδεια τὰ πλοῖα τους καί πήγαιναν στή Σηστό γιὰ τρόφιμα. Ἔτσι, τὴν πέμπτη μέρα, παραβύλαξε ὁ Λύσανδρος καί τὴν ὥρα πού λείπανε ἀπὸ τὰ καράβια τους οἱ περισσότεροὶ Ἀθηναῖοι ἔκανε ξαφνικά τὴν ἐπίθεση μὲ τὸ στόλο του. Χωρὶς μεγάλο κόπο τότε, ἔπιασε 170 Ἀθηναϊκά καράβια καί ὡς τέσσερις χιλιάδες αἰχμάλωτους στὴν ἀκρογιαλιά. Μονάχα ὁ Κόνωνας μὲ 12 πλοῖα καί λίγους ναῦτες ἔφυγε στὴ Σαλαμίνα τῆς Κύπρου.

Ἐνα ἀπὸ τὰ Ἀθηναϊκά πλοῖα πού ἔφυγαν ἦταν καί ἡ «Πάραλος». Αὐτὴ πήγε τὴν τρομερὴ εἰδηση στὴν Ἀθήνα, κι ἔπιασε τοὺς Ἀθηναίους θλίψη, κλάμα καί ἀγωνία.

Ὁ Λύσανδρος στὸ μεταξύ κυρίεψε τὸ Βυζάντιο καί τὴ Χαλκηδόνα καί ὄλεσε τίς πόλεις πού μέναν ἀκόμα στοὺς Ἀθηναίους. Παντοῦ ὅπου πήγαινε, καταργοῦσε τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα κι ἔβαζε κυβέρνηση ὀλιγαρχικὴ μὲ ἄρχοντες φίλους τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐπειτα ἔφτασε περήφανος στὸν Πειραιᾶ μὲ 200 καράβια.

Τώρα πιά ἡ Ἀθήνα ἦταν πολιορκημένη ἀπὸ παντοῦ. Ἀπ' τὴ θάλασσα τὴν εἶχε ζωσμένη ὁ Λύσανδρος κι' ἀπ' τὴ στεριά ὁ Ἄγης. Κι' ὁμῶς ἄντεξαν οἱ Ἀθηναῖοι πολλοὺς μῆνες στὴν πείνα καί στὴ δυστυχία καί δὲ θέλανε νά παραδοθοῦνε. Κι ὅταν πιά ἄρχισε νά πεθαίνη πολὺς κόσμος, τότε πικραθόθηκαν στοὺς Σπαρτιάτες μ' αὐτοὺς τοὺς σκληροὺς ὅρους:

1) Νά γκρεμίσουν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ Μακρὰ τεῖχη. 2) Νά παραδώσουν στοὺς Σπαρτιάτες τὸ στόλο πού τοὺς ἀπόμεινε καί νά κρατήσουν μόνο 12 πλοῖα. 3) Νά φέρουν στὴν Ἀθήνα ὄλους τοὺς ἐξόριστους Ἀθηναίους, πού ἦταν φίλοι τῶν Σπαρτιατῶν. καί 4) Νά δεχτοῦνε τοὺς Σπαρτιάτες σάν ἀρχηγούς καί στὴν ξηρὰ καί στὴ θάλασσα.

Ἡ συνθήκη αὐτὴ γίνηκε στὸ 404 π. Χ. καί μ' αὐτὴν τέλειωσε ὁ ἐλεεινὸς αὐτὸς πόλεμος πού κατάστρεψε τὴν Ἑλλάδα.

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Οι Τριάντα τύραννοι

Ό,τι έκανε στις άλλες πόλεις ο Λύσανδρος, τὸ ἴδιο έκανε καὶ στὴν Ἀθήνα. Κατάργησε τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα κι έβαλε κυβέρνηση ὀλιγαρχική. Διόρισε Τριάντα Ἀθηναίους ἄρχοντες, φίλους τῆς Σπάρτης καὶ ἐχθροὺς τῆς δημοκρατίας. Έβαλε καὶ Σπαρτιατικὴ φρουρὰ στὴν Ἀθήνα.

Οἱ Τριάντα ἄρχοντες κυβερνήσανε τὴν Ἀθήνα μὲ τὸν πῶ ἐλεεινὸ τρόπο. Ἡ Ἀθήνα, ὕστερ' ἀπὸ τὶς καταστροφές τοῦ πολέμου, εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ κυβέρνηση στοργική, γιὰ νὰ γιατρέψῃ τὶς πληγές τῆς. Μὰ οἱ Τριάντα ἄρχοντες ἀντὶ νὰ φροντίσουν γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ λαοῦ, βασάνισαν καὶ κατατυράνησαν τοὺς πολίτες. Καταδίωξαν μὲ μανία κάθε δημοκράτη καὶ κάθε ἄνθρωπο πού δὲ συμφωνοῦσε μὲ τὰ ἔργα τους. Καταδίκασαν καὶ πολλοὺς πλούσιους σὲ θάνατο, μόνο καὶ μόνο γιὰ ν' ἀρπάξουνε τὶς περιουσίες τους.

Ὅχτῶ μῆνες μονάχα κυβερνήσανε τὴν Ἀθήνα οἱ Τριάντα ἄρχοντες, καὶ ὅμως στὸ λίγο αὐτὸ διάστημα στείλαν ἐξορία χιλιάδες πολίτες καὶ θανάτωσαν πάνω ἀπὸ χίλιους πεντακόσιους.

Τόσα ἦτανε τὰ βάσανα κι οἱ τυραννίες πού ἔπαθε ὁ λαὸς ἀπ' τοὺς ἄρχοντες αὐτούς, ὥστε τοὺς ὀνόμασε «Τύραννους» κι ὡς τώρα μένουνε στὴν ἱστορία μὲ τὸ ὄνομα «Τριάντα Τύραννοι».

Ὅμως, οἱ Τύραννοι καταλάβαιναν τὴν ὀργὴ καὶ τὸ μῖσος τοῦ λαοῦ καὶ τρέμανε. Φοβόντανε ἀκόμα καὶ τὴ σκιά τους, γιὰτὶ νιώθανε πὼς ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ σηκωνόταν ὁ λαὸς ἐναντιὰ τους. Γι' αὐτὸ καταδίκασαν σὲ θάνατο κάθε ἄνθρωπο πού ὑποψιάζονταν ὅτι ἐχθρὸς τους. Φοβήθηκαν ἀκόμα καὶ τὸν Ἀλκιβιάδη, πού, καθὼς ξέρουμε, βρισκότανε μακριὰ, στὴ Θράκη, καὶ βάλανε τὸ σιτράπη τῆς Φρυγίας Φαρνάβαζο καὶ τὸν σκότωσε.

Νὰ ὅμως, πού ἦρθε τὸ τέλος τους. Ἀνάμεσα στοὺς ἐξόριστους Ἀθηναίους, πού οἱ περισσότεροὶ μένανε στὴ Θήβα, ἦταν κι ἓνα τολμηρὸ καὶ γενναῖο παλληκάρι, ὁ Θρασύβουλος. Αὐτὸς πῆρε τὴν ἀπόφαση νὰ διώξῃ τοὺς Τυράννους καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα του. Μάζεψε λοιπὸν 70 παλληκάρια, ὅλα γενναῖα παιδιά τῆς Ἀθήνας, τὰ ὅπλασε καὶ ξεκίνησε ἀπ' τὴ Θήβα. Σὲ λίγο φτάσανε στὸ βουνὸ τῆς Πάρνηθας, καὶ πιάσαν ἐκεῖ τὸ ὄχυρὸ φρούριό τῆς Φυλῆς. Τότε μαζεύτηκαν κι ἄλλα παλληκάρια καὶ γίνηκαν ὅλοι χίλιοι περίπου. Σὰν τῶμαθαν οἱ

Τριάντα τύραννοι, πήγαν με στρατό στο φρούριο της Φυλῆς, μὰ νικήθηκαν καὶ γύρισαν πίσω στὴν Ἀθήνα.

Ἐπειτα ὁ Θρασύβουλος καὶ τὰ παλληκάρια του, βλέποντας πὼς οἱ ἐχθροὶ τους δὲν εἶχαν πολὺ κουράγιο, πήρανε θάρρος καὶ φτάσανε μιὰ νύχτα ὡς τὸν Πειραιᾶ. Οἱ Τριάντα μάζεψαν πάλι στρατὸ καὶ πήγαν ἐκεῖ γιὰ νὰ πολεμήσουν. Ὁ Θρασύβουλος ὅμως μὲ τὰ παλληκάρια του τσάκισε τὸ στρατὸ τῶν Τυράννων καὶ σκότωσε καὶ δυὸ ἀπὸ τοὺς πιὸ αἰμοβόρους Τυράννους, τὸν Κριτία καὶ τὸν Ἰππόμαχο. Οἱ ἄλλοι Τύραννοι πρόφτασαν κι ἔφυγαν καὶ δὲν ξαναγύρισαν πιά στὴν πατρίδα τους.

Ἔτσι, ὁ Θρασύβουλος μῆκε νικητὴς στὴν Ἀθήνα κι ὁ λαὸς τὸν ὑποδέχτηκε μὲ χαρὰ καὶ ἐνθουσιασμό. Ὁ Θρασύβουλος ἀνέβηκε ἀμέσως στὴν Ἀκρόπολη κι ἔκανε θυσία στὴν Ἀθηνᾶ, γιὰ νὰ τὴν εὐχαριστήσῃ.

Ἐστερ' ἀπὸ κάμποσο καιρὸ ἔφυγε κι ἡ Σπαρτιατικὴ φρουρὰ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ ὁ Θρασύβουλος κόπιασε πολὺ ὥσπου νὰ βάλῃ τάξη καὶ νοικοκυριὸ στὴν κατεστραμμένη πόλη. Ἐδῶσε ἀμνηστία σ' ὄλους τοὺς πολίτες, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Τυράννους καὶ ξανάφερε τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα.

Ἡ ἀνάβαση τοῦ Κύρου καὶ ἡ κατάβαση τῶν Μυρίων Ἑλλήνων (401 π. Χ.)

Εἶδαμε σὲ προηγούμενο μάθημα, πὼς ὁ Κύρος, ὁ γιὸς τοῦ Δαρείου τοῦ Β', ὁ σατράπης τῆς Ἰωνίας, κολάκευε τοὺς Σπαρτιάτες, γιὰτὶ τοὺς ἠθέλε γιὰ κάποιον δικό του σκοπὸ. Τώρα λοιπὸν θὰ δοῦμε ποῖος ἦταν αὐτὸς ὁ σκοπός.

Ἐστερ' ἀπὸ μερικὰ χρόνια, πέθανε ὁ Δαρεῖος ὁ Β' καὶ πήρε τὸ θρόνο τῆς Περσίας ὁ γιὸς του ὁ πρωτότοκος, ὁ Ἄρταξέρξης. Ὁμως, ὁ μικρότερος ἀδερφός του, ὁ Κύρος, ἐπειδὴ ἦταν πολὺ φιλόδοξος, σκέφτηκε νὰ ἐτοιμάσῃ στρατὸ καὶ ξεκινώντας ἀπ' τὴν Ἰωνία νὰ πάῃ στὰ Σοῦσα, γιὰ ν' ἀρπάξῃ ἀπ' τὸν Ἄρταξέρξη τὴ βασιλεία.

Μάζεψε λοιπὸν ὁ Κύρος 13 χιλιάδες Ἕλληνες μισθοφόρους. Ἄλλοι ἀπ' αὐτοὺς ἦτανε ντόπιοι, Ἴωνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κι ἄλλοι κατάγονταν ἀπ' τὴν καθαυτὸ Ἑλλάδα κι εἶχαν βρεθῆ στὴ Μικρὰ Ἀσία ἐξόριστοι ἢ φυγάδες γιὰ τὰ πολιτικὰ τους φρονήματα. Οἱ περισσότεροι ὅμως ἦταν Σπαρτιάτες, ποὺ καθὼς εἶδαμε, τοὺς θαύμαζε καὶ τοὺς κολάκευε ὁ Κύρος. Αὐτοὶ εἶχαν ἀρχηγὸ τὸν Κλέαρχο. Μὰ κι οἱ ἄλλοι Ἕλληνες εἶχαν Ἕλληνες ἀρχηγούς. Ὅλος αὐτὸς ὁ στρατὸς τῶν Ἑλλήνων ὀνομάστηκε σύντομα «Μύριοι», δηλαδὴ 10 χιλιάδες. Ἐκτὸς

ἀπ' τὸν Ἑλληνικὸ στρατό, ὁ Κύρος ἐτοίμασε καὶ 100 χιλιάδες Πέρσες καὶ μ' ἄλλους μαζί ξεκίνησε τὴν ἀνοιξη τοῦ 401 π. Χ.

Στὸ μεταξύ, ὁ Ἀρταξέρξης εἶχε μάθει ἀπὸ τὸν Τισσαφέρην, πὼς ὁ Κύρος ἐρχόταν ἐνάντιά του μὲ πολὺ στρατό. Ἐτοίμασε λοιπὸν κι ἐκεῖνος τὸ στρατό του καὶ ξεκίνησε ἀπὸ τὰ Σοῦσα.

Οἱ δυὸ ἀντίπαλοι στρατοὶ συναντήθηκαν στὴν πόλη Κοῦναξα τῆς Βαβυλωνίας, ὅπου γίνηκε σκληρὴ μάχη καὶ νίκησαν οἱ μύριοι Ἕλληνες τὸ τμήμα τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀρταξέρξη, ποὺ βρισκόταν ἀπέναντί τους. Μὰ ὁ Περσικὸς στρατὸς τοῦ Κύρου νικήθηκε καὶ σκοτώθηκε κι ὁ ἴδιος ὁ Κύρος.

Τότε, ὁ νικητὴς Ἀρταξέρξης ζήτησε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες νὰ τοῦ παραδώσουν τὰ ὅπλα τους. Αὐτοὶ ὅμως δὲν τοῦ τὰ παράδωσαν. Μὰ ὁ Τισσαφέρνης, ποὺ ἦταν τότε στρατηγὸς τοῦ Ἀρταξέρξη, κατόρθωσε καὶ σκότωσε μὲ πανουργία τὸν Κλέαρχο καὶ τοὺς ἄλλους στρατηγούς τῶν Ἑλλήνων, κι ἔτσι οἱ Ἕλληνες μέινανε χωρὶς ἀρχηγό.

Πὼς νὰ γυρίσουν τώρα πίσω ἀπὸ τὴ μακρινὴ ἐκείνη χώρα; Ἡ ἀπελπισία τους ἦταν μεγάλη, γιατί ἔπρεπε νὰ περάσουν μέσα ἀπὸ χώρες ἄγνωστες καὶ βάρβαρους λαοὺς. Σ' ἐκείνη τὴ δύσκολη στιγμή παρουσιάστηκε ὁ Ἀθηναῖος Ξενοφώντας, ποὺ εἶχε παρακολουθήσει τὸ στρατό σὰν πολίτης, κι ἔδωσε θάρρος στοὺς Ἕλληνες. Τοὺς εἶπε κιόλας, πὼς αὐτὸς θὰ τοὺς ὀδηγήσει στὴν πατρίδα.

Τότε ὁ στρατὸς τὸν ἔκανε ἀρχηγό, κι ἄρχισε ἡ βασιανιστικὴ πορεία γιὰ τὸ γυρισμό. Πέρασανε μέσθ ἀπὸ δάση καὶ λαγκάδιες κι ἀπὸ ἄγρια βουνὰ χιονισμένα. Μέσα στὸ τρομερὸ κρύο, στὴν κούραση καὶ στὴν πείνα, τοὺς πολεμοῦσανε κι οἱ βάρβαροι λαοὶ ἀπ' ὅπου περνοῦσανε. Τέσσερις μῆνες προχωροῦσανε κατὰ τὸ βοριά, ὥσπου φτάσανε στὴν Ἀρμενία κι ἔπειτα στὴν πόλη Τραπεζοῦντα, στὸν Εὐξείνιο πόντο. Εἶχαν ὑποφέρει τὰ πάνδεινα. Καὶ σὰν ἀντίκρισαν πιά ἀπὸ κάποιον βουνὸ τὴ θάλασσα, ἀγκάλιαζαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο καὶ φώναζαν γεμάτοι χαρὰ: «Θάλασσα! Θάλασσα!»

Ἐπειτα ὁ Ξενοφώντας τοὺς πῆγε στὴ Θράκη κι ἀπὸ κει στὴ Μικρὰ Ἀσία, ἀπ' ὅπου εἶχαν ξεκινήσει. Εἶχαν μείνει ὅμως μονάχα 6 χιλιάδες καὶ σμίξανε μὲ τὸ στρατό τοῦ Σπαρτιάτη στρατηγοῦ Θίβρωνα, ποὺ πολεμοῦσε τὸν Τισσαφέρην.

Τὴν ἐκστρατεία αὐτὴ τοῦ Κύρου τὴν ἔγραψε σὲ βιβλίο ὁ ἴδιος ὁ Ξενοφώντας καὶ τὴν ὀνόμασε «Κύρου ἀνάβαση» καὶ τὴν ἐπιστροφή τῶν Ἑλλήνων «Κατάβαση τῶν Μυρίων».

Πόλεμος τῆς Σπάρτης κατὰ τῶν Περσῶν (Θίβρωνας—Δερκυλλίδας—'Αγησίλαος)

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Κύρου, ὁ 'Αρταξέρξης, γιὰ νὰ ἀνταμείψῃ τὸν Τισσαφέρην, τοῦ ἔδωσε νὰ διοικῆ καὶ τὶς χῶρες ποὺ εἶχε πρὶν ὁ Κύρος. Ἔτσι, ἡ σατραπεία τοῦ Τισσαφέρην στὴ Μικρὰ 'Ασία μεγάλωσε.

Ὁ 'Αρταξέρξης μαζί μὲ τὸν Τισσαφέρην ἀποφάσισαν τότε νὰ τιμωρήσουν τὶς Ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Ἰωνίας, ποὺ εἶχαν βοηθήσει τὸν Κύρο στὴν ἐκστρατεία του. Οἱ Ἴωνες στείλανε πρέσβεις στὴ Σπάρτη καὶ ζήτησαν βοήθεια. Γιατί ἡ Σπάρτη, καθὼς ξέρομε, εἶχε τότε τὴν ἡγεμονία καὶ φαινόταν πῶς προστάτευε τὶς ἀποικίες. Οἱ Σπαρτιάτες στείλανε τότε γιὰ βοήθεια στὴ Μικρὰ 'Ασία λίγο στρατὸ μὲ ἀρχηγὸ τὸ Θίβρωνα. Μ' αὐτὸν ἐνώθησαν ἀρκετοὶ ντόπιοι στρατιῶτες καθὼς καὶ οἱ 6000 τοῦ Ξενοφῶντα, ποὺ εἶδαμε. Ὅμως ὁ Θίβρωνας δὲν ἦταν ἱκανὸς καὶ δὲ μπόρεσε νὰ κατορθώσῃ τίποτα. Οἱ Ἕλληνες μάλιστα τῆς Μικρᾶς 'Ασίας ἦταν ἀγαναχτισμένοι μ' αὐτὸν, γιατί δὲν εἶχε βάλει πειθαρχία στοὺς στρατιῶτες του, μόνο τοὺς ἄφηνε καὶ λήστευαν καὶ τοὺς Πέρσες καὶ τοὺς Ἕλληνες.

Ἔστερ' ἀπ' αὐτά, οἱ Σπαρτιάτες πάψανε τὸ Θίβρωνα καὶ στείλανε στὴ θέση του τὸ Δερκυλλίδα, ποὺ ἦταν ἔξυπνος καὶ ἔμπειρος στρατηγός. Αὐτὸς ἔβαλε πειθαρχία στὸ στρατὸ καὶ πολιτεύτηκε μὲ τέχνη. Γι' αὐτό, γίνηκε ἀγαπητὸς καὶ στὸ στρατὸ καὶ στοὺς κατοίκους τῶν ἀποικιῶν. Ἔτσι, μὲ τὶς ἱκανότητές του, κατόρθωσε καὶ νίκησε τοὺς Πέρσες καὶ τοὺς πήρε ὅλη τὴν Αἰολίδα, ποὺ ἦταν μεγάλη χώρα στὰ βορειοδυτικὰ παράλια τῆς Μικρᾶς 'Ασίας.

Στὸ μεταξὺ, ὁ βασιλιάς 'Αρταξέρξης, βλέποντας τὶς νίκες τοῦ Δερκυλλίδα στὴ Μικρὰ 'Ασία, σκέφτηκε νὰ ἐτοιμάσῃ μεγάλη ἐκστρατεία κατὰ τῆς Σπάρτης, γιὰ νὰ τὴν περιορίσῃ. Οἱ Σπαρτιάτες ὅμως μάθανε τὶς ἐτοιμασίες τοῦ 'Αρταξέρξη, κι ἐτοίμασαν κι αὐτοὶ στρατὸ μὲ ἀρχηγὸ τὸν καινούργιο τους βασιλιά, τὸν 'Αγησίλαο.

Ὁ 'Αγησίλαος ἦταν πολὺ κοντὸς στὸ ἀνάστημα καὶ κουτσός. Ὅμως, μέσα στὸ μικρὸ του τὸ σῶμα φώλιαζε γενναία ψυχὴ καὶ γερὸ μυαλό. Στὸ ἔτος 396 π. Χ. παίρνει τὸ Σπαρτιατικὸ στρατὸ καὶ ἀποβιβάζεται στὴ Μικρὰ 'Ασία. Ἐκεῖ χτυπᾷ τὸ στρατὸ τοῦ Τισσαφέρην, τὸν νικᾷ πολλές φορές καὶ τοῦ παίρνει τὸν ἄερα. Τέλος σὲ μιὰ μεγάλη μάχη, κοντὰ στὶς Σόρδεις, συντριψε τὸ στρατὸ τοῦ Τισσαφέρην καὶ κυρίεψε πολλὰ λάφυρα. Πολλοὶ Πέρσες στρατιῶτες φεύγοντας, πνίγηκαν τότε στὸν Πакτωλὸ ποταμό.

Ὁ Ἄρταξέρξης, σάν ἔμαθε τὸ πάθημα τοῦ Τισσαφέρνη, τάράχηκε καὶ τοῦ ἀφαίρεσε τὴ στρατηγία. Στὴ θέση, τοῦ διώρισε νέο στρατηγὸ τὸν Τιθραύστη καὶ τοῦ ἔστειλε διαταγὴ νὰ συλλάβῃ τὸν Τισσαφέρνη καὶ νὰ τὸν ἀποκεφαλίσῃ. Αὐτὸς ἐκτέλεσε τὴ διαταγὴ κι ἔτσι πέθανε μὲ σκληρὸ θάνατο ὁ κακὸς Τισσαφέρνης.

Βοιωτικὸς πόλεμος

Ὁ Ἄγησίλαος εἶχε νικήσει πολλές φορές τοὺς Πέρσες, κι ἐπειδὴ ἔβλεπε τὴν παραλυσία καὶ τὴν παρακμὴ τους, σκέφτηκε νὰ προχωρήσῃ ὡς μέσα στὸ Περσικὸ κράτος καὶ νὰ τὸ καταλύσῃ. Αὐτὸ ἦταν τὸ μεγάλο του τῶνειρο. Μά κάτι καινούργια γεγονότα στὴν Ἑλλάδα τὸν ἐμπόδισαν νὰ τὸ πραγματοποιήσῃ.

Ποιά ἦταν αὐτὰ τὰ γεγονότα; Ὅλοι θυμόμαστε πὼς στὸν καιρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, οἱ Σπαρτιάτες κατηγοροῦσαν τοὺς Ἀθηναίους ὅτι κακομεταχειρίζονταν τοὺς συμμάχους τους καὶ τοὺς εἶχανε σάν ὑπήκοους. Τώρα ὁμοίως τοῦ εἶχαν τὴν ἡγεμονία οἱ Σπαρτιάτες γίνηκε τὸ ἴδιο πράμα ἀντίστροφα. Οἱ Ἀθηναῖοι, δηλαδή, κατηγοροῦσαν τοὺς Σπαρτιάτες πὼς κακομεταχειρίζονταν τοὺς συμμάχους τους. Κι αὐτὸ δὲν ἦταν ψέμα. Ἡ Σπάρτη ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ πῆρε τὴν ἡγεμονία τῶν Ἑλλήνων καταπίεζε τὶς Ἑλληνικὲς πόλεις, τοῦ ἦταν ἡμαζία της. Κι ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ εἶχε καταργήσει παντοῦ τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα κι ἔβαζε κυβερνήσεις ὀλιγαρχικές. Γι' αὐτὸ οἱ σύμμαχοι πόλεις εἶχαν παράπονα καὶ ζητοῦσαν νὰ ἐλευθερωθοῦν. Ἀκόμα καὶ ἡ Κόρινθος καὶ ἡ Θήβα, τοῦ ἦταν πάντα φίλες καὶ σύμμαχοι τῆς Σπάρτης εἶχαν γίνει τώρα ἐχθροὶ της.

Ἔτσι ἐνώθησαν ἡ Ἀθήνα, ἡ Κόρινθος, ἡ Θήβα, τὸ Ἄργος κι ἄλλες πόλεις καὶ κἀναν συμμαχία γιὰ νὰ πολεμήσουν τὴ Σπάρτη. Ὁ πόλεμος ἄρχισε στὴ Βοιωτία μεταξὺ Θηβαίων καὶ Σπαρτιατῶν, καὶ ὀνομάστηκε Βοιωτικὸς. Σ' αὐτὸ τὸν πόλεμο νίκησαν οἱ Θηβαῖοι τὸ Σπαρτιατικὸ στρατὸ στὴ μικρὴ πόλη Ἀλίαρτο. Στὴ μάχη σκοτώθηκαν πολλοὶ Σπαρτιάτες καὶ ὁ στρατηγὸς Λύσανδρος.

Σάν εἶδαν οἱ Σπαρτιάτες πόσο δύσκολη ἦταν γι' αὐτοὺς ἡ κατάσταση, μὴνύσανε στὸν Ἄγησίλαο ν' ἀφήσῃ τὸν πόλεμο τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ νὰ γυρίσῃ γρήγορα μὲ τὸ στρατὸ του στὴν Ἑλλάδα. Ὁ Ἄγησίλαος τότε ἐγκαταλείπει τὴ Μικρὰ Ἀσία, περνᾷ ἀπὸ τὴ Θράκη καὶ τὴ Μακεδονία καὶ κατεβαίνει στὴ Βοιωτία. Ἐκεῖ συναντᾷ τὸ στρατὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων τους στὴν πόλη Κορώνεια, δίνει σκληρὴ μάχη καὶ

τραυματίζεται, αλλά νικά (394 π. Χ.)

Δυστυχώς όμως, ύστερ' απ' αυτά, οι 'Αθηναίοι και οι σύμμαχοί τους, ήρθαν σε συνεννόηση με τους Πέρσες, και με Περσικά χρήματα εξακολούθησαν τον πόλεμο κατά των Σπαρτιατών. Μάλιστα ο 'Αθηναίος στρατηγός Κώνωνας, που καθώς είδαμε είχε γλιτώσει απ' τους Αιγός Ποταμούς, κατόρθωσε μία μέρα κι έπεισε τους Πέρσες να του δώσουνε τὸ στόλο τους. Με τὸν Περσικὸ λοιπὸν στόλο καὶ μαζί με τὸν Πέρση σατράπη Φαρνάβαζο, συνάντησαν τὸ Σπαρτιατικὸ στόλο κοντὰ στὴν πόλη Κνίδο τῆς Μικρᾶς 'Ασίας καὶ τὸν κατάστρεψαν. Ἔπειτα ὁ Κώνωνας γύρισε στὴν 'Αθήνα καὶ τὸν ὑποδέχτηκαν οἱ 'Αθηναῖοι σὰν ἐλευθερωτὴ, ὅπως εἶχαν ὑποδεχτῆ ἔδω καὶ λίγα χρόνια τὸν 'Αλκιβιάδη. Ὁ Κώνωνας, μετὴν εἰκονομικὴ βοήθεια τῶν Περσῶν, ἄρχισε νὰ κάνῃ διάφορα ἔργα στὴν 'Αθήνα. Τότε ξανάχτισε καὶ τὰ Μακρὰ Τείχη.

'Ανταλκίδειος εἰρήνη

Οἱ Σπαρτιάτες εἶδαν πὼς δὲ μπορούσανε νὰ τὰ βγάλουν πέρα μετὰ τὸσους ἐχθρούς. Γι' αὐτὸ σκέφτη·αν νὰ πάρουν πάλι τοὺς Πέρσες μετὰ τὸ μέρος τους. Στείλανε λοιπὸν στὰ Σοῦσα τὸν πονηρὸ ναύαρχό τους, τὸν 'Ανταλκίδα, γιὰ νὰ χαλάσῃ τὴ φιλία τῶν Περσῶν καὶ 'Αθηναίων.

Κι ἀλήθεια, ὁ 'Ανταλκίδας κατόρθωσε καὶ πῆρε μετὰ μέρος τῶν Σπαρτιατῶν τὸν 'Αρταξέοξη. Αὐτὸ ὅμως τὸ πέτυχε μετὰ πολὺ πῶστυχο τρόπο, γιὰτὶ ὑπόγραψε μετὰ τοὺς Πέρσες μιὰ εἰρήνη πολὺ ἀτιμωτικὴ γιὰ τοὺς Ἕλληνες.

Σύμφωνα μετὴν εἰρήνη αὐτὴ, ὑποχρεώνονταν νὰ πάψουνε τὸν πόλεμο ὅλοι, καὶ Ἕλληνες καὶ Πέρσες. Ἄλλὰ οἱ Πέρσες γινόντανε πάλι κύριοι ὄλων τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν τῆς Μικρᾶς 'Ασίας κι εἶχαν ἀκόμα καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἀνακατεύονται καὶ στὶς ὑποθέσεις τῶν πόλεων τῆς καθαρῆς Ἑλλάδας. Ἔτσι, Πέρσες καὶ Σπαρτιάτες μαζί, γίνηκαν ἄλλη μιὰ φορὰ τύραννοὶ τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ πῶστυχη αὐτὴ συμφωνία πῆρε τὸ ὄνομα τοῦ 'Ανταλκίδα καὶ ὀνομάστηκε 'Ανταλκίδειος εἰρήνη.

II ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

Οἱ Σπαρτιάτες παίρνουν τὴν Καδμεία (382 π. Χ.)

Πέρασαν λίγα χρόνια κι οἱ Σπαρτιάτες πρῶτοι χαλάσανε τὴν 'Ανταλκίδειο εἰρήνη καὶ μπλέχτηκαν μετὰ τοὺς Θηβαίους στὸν πόλεμο, πρὸ κράτησε 20 χρόνια.

Ἄπ' αὐτὸ τὸν πόλεμο βγήκαν νικητὲς οἱ Θηβαῖοι. Αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ μᾶς φανῆ παράξενο. Οἱ Σπαρτιάτες ἀπὸ πολὺ καιρὸ εἶχαν ξεμακρύνει ἀπὸ τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου κι εἶχανε χάσει τὴν πρώτη τους γενναιότητα καὶ τὶς παλιές τους ἀρετές. Οἱ Θηβαῖοι πάλι δὲν ἦταν ὅπως τοὺς ξέραμε στοὺς Περσικοὺς πολέμους. Τώρα εἶχαν δυναμώσει πολὺ. Εἶχαν μάλιστα καὶ δυὸ νέους στρατηγούς πολὺ γενναίους. Τὸν Πελοπίδα καὶ τὸν Ἐπαμεινώνδα, ποὺ δοξάσανε τὴ Θήβα. Γι αὐτὸ λοιπὸν νικήσανε οἱ Θηβαῖοι.

Σ' αὐτὸ τὸν πόλεμο, τὴν ἀφορμὴ τὴ δώσανε οἱ Σπαρτιάτες, καὶ νὰ πῶς: Ὁ στρατηγὸς τῶν Σπαρτιᾶτων Φοιβίδας στάλθηκε μὲ στρατὸ στὴ Μακεδονία γιὰ νὰ πάρῃ τὴν πόλιν Ὀλυθο. Ὅταν ὅμως περνοῦσε ἀπὸ τὴ Θήβα, πῆγε καὶ τὸν βρῆκε ὁ Λεοντιάδης, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ὀλιγαρχικοῦ κόμματος τῆς πόλης καὶ τὸν ἔπεισε νὰ μῆνι μετὰ τὸ στρατὸ του στὴ Θήβα καὶ νὰ πάρῃ τὴν ἀκρόπολιν τῆς, τὴν Καδμεία. Ὁ Φοιβίδας ὄχι μόνον τῶκανε αὐτὸ μὲ προθυμία, ἀλλὰ ἔπιασε καὶ τὸν ἀρχηγὸ τῶν δημοκρατικῶν, τὸν Ἴσμηνία, καὶ τὸν θανάτωσε. Ἐπειτὰ ἔβαλε Σπαρτιατικὴ φρουρὰ στὴν Καδμεία καὶ διόρισε διοικητὴ τῶν Θηβῶν τὸν Λεοντιάδην. Αὐτὸς ἄρχισε νὰ καταδιώκῃ τοὺς δημοκρατικούς. Γι αὐτὸ πολλοὶ δημοκρατικοὶ Θηβαῖοι καταφύγανε στὴν Ἀθήνα, ὅπως ἄλλοτε εἶχαν καταφύγει οἱ Ἀθηναῖοι δημοκρατικοὶ στὴ Θήβα.

Ἡ ἀπελευθέρωση τῶν Θηβῶν (379 π. Χ.)

Γρία χρόνια ὑπόφεραν οἱ Θηβαῖοι κάτω ἀπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ Λεοντιάδου καὶ τῶν Σπαρτιᾶτων. Ὅμως, ἀνάμεσα στοὺς ἐξόριστους Θηβαίους ποὺ βρίσκονταν στὴν Ἀθήνα, ἦταν κι ἓνα γενναῖο παλληκάρι, ὁ Πελοπίδας. Αὐτὸς ἀποφάσισε νὰ ἐλευθέρωσιν τὴν πατρίδα του. Συνενοήθηκε λοιπὸν μυστικὰ μὲ τὸ φίλον του τὸν Ἐπαμεινώνδα κι μὲ ἄλλους δημοκρατικούς ποὺ μένανε στὴ Θήβα καὶ ὄρισεν τὴν ἡμέραν ποὺ θὰ σήκωναν τὴν ἐπανάστασιν. Μὰ οἱ ὀλιγαρχικοί, ποὺ εἶχαν στὴν Ἀθήνα κατάσκοπους, μάθηνε τὸ μυστικὸν καὶ στείλανε γράμμα στὴ Θήβαν τὴν παραμονὴ τῆς μέρας ποὺ θὰ γινόταν ἡ ἐπανάστασις, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ὀλιγαρχικῶν διασκέδαζαν ὅλη τὴ νύχταν στὸ σπῆτι ἑνὸς πλούσιου Θηβαίου, τοῦ Ἀρχία. Κάποια στιγμὴ, μῆκε ἓνας ἀνθρώπος κι ἔδωκε ἓνα γράμμα στὸν Ἀρχία καὶ τοῦ παράγγειλε νὰ τὸ ἀνοίξῃ ἀμέσως. Ὁ Ἀρχίας ὅμως τῶβαλε κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρν του καὶ εἶπε: «ἐς αὐριον τὰ σπουδαία» καὶ συνέχισαν τὴ διασκέδασιν.

Τὴν αὐγὴν, ὁ Πελοπίδας καὶ οἱ φίλοι του, ντυμένοι ὅλοι μὲ γυναικεῖα φορέματα, μπήκαν στὸ σπίτι τοῦ Ἀρχία, σ' οἰκώσανε τοὺς τυράννους, διώξανε τὴ Σπαρτιατικὴ φρουρὰ ἀπὸ τὴν Καδμεῖα κι ἐλευθερώσανε τὶς Θῆβες.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσή τους, οἱ Θηβαῖοι βάλανε τάξη καὶ νοικοκυριὸ στὴν πόλιν τους κι ἄρχισαν νὰ προσδεύουν καὶ ν' ἀποχοῦνε δύναμη.

Ἡ μάχη στὰ Λεῦκτρα (371 π.Χ.)

Οἱ Σπαρτιάτες, βλέποντας πὼς οἱ Θηβαῖοι ἀποχοῦσανε μὲ τὸν καιρὸ μεγάλη δύναμη, ἀποφάσισαν νὰ μὴν τοὺς ἀφήσουν νὰ προσδέξουν περισσότερο. Γι' αὐτὸ στείλανε τὸ βασιλιά τους τὸν Κλεόμβροιο μὲ στρατὸ στὴ Βοιωτία, γιὰ νὰ πολεμήσῃ τοὺς Θηβαίους.

Στὴν ἀρχὴν, οἱ Θηβαῖοι τρόμαξαν, γιατί ὁ στρατὸς τῶν Σπαρτιατῶν ἦταν πολὺ περισσότερος ἀπὸ τὸ δικό τους. Μὰ οἱ δυὸ γενναῖοι στρατηγοί, ὁ Πελοπίδας κι ὁ Ἐπαμεινώνδας δῶσανε θάρρος στὸ στρατὸ τῶν Θηβαίων.

Σὲ λίγο, οἱ δυὸ στρατοὶ συναντήθηκαν σὲ μιὰ μικρὴ πόλιν τῆς Βοιωτίας, στὰ Λεῦκτρα. Ἐκεῖ ὁ Ἐπαμεινώνδας ἔδειξε ὅλη του τὴ στρατιωτικὴ τέχνη. Παράταξε τὸ στρατὸ του λοξὰ καὶ ὄχι σὲ ἴσια γραμμὴ. Ἡ παράταξη αὐτὴ λεγότανε λοξὴ φάλαγγα κι ἦταν δική του ἐφεύρεση. Ὁ Πελοπίδας πάλι δι-οικοῦσε τὸν Ἱερὸ λόχο, ποὺ τὸν ἀποτελοῦσαν 300 διαλεχτὰ παλληκάρια, καὶ κρατοῦσαν τὴν ἀριστερὴ πτέρυγα.

Σὰν ἄρχισε ἡ μάχη, οἱ Σπαρτιάτες παραξενεύτηκαν, γιατί πρῶτη φορὰ βλέπανε λοξὴ φάλαγγα. Ὁρμησαν μὲ δύναμη καὶ μὲ πείσμα γιὰ νὰ σπάσουνε τὶς γραμμὲς τῶν Θηβαίων, μὰ ἡ λοξὴ φάλαγγα ἄντεχε γερά κι εἶχε μεγάλῃ εὐκινησία. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ Ἱερὸς λόχος. Γι' αὐτὸ νικήθηκαν οἱ Σπαρτιάτες καὶ πάθανε μεγάλη καταστροφὴ.

Στὴ μάχη αὐτὴ πέσανε πολλοί. Σκοτώθηκε κι ὁ βασιλιάς τῆς Σπάρτης Κλεόμβροτος.

Ἄλλοι πόλεμοι Θηβαίων καὶ Σπαρτιατῶν καὶ ἡ μάχη τῆς Μαντινείας (362 π.Χ.)

Μετὰ τὴ νίκη τους στὰ Λεῦκτρα, οἱ Θηβαῖοι πῆραν μεγάλο θάρρος, καὶ τὸ κράτος τους ἔγινε ἀκόμα πιὸ δυνατό, γιατί πολ-λὲς πόλεις φύγαν ἀπὸ τὴ συμμαχία τῆς Σπάρτης καὶ γίνηκαν σύμμαχοι τῶν Θηβαίων.

Ὁ Πελοπίδας κι ὁ Ἐπαμεινώνδας σιέφτηκαν τότε νά κα-
ταλύσουν ὀλότελα τὸ κράτος τῆς Σπάρτης καὶ νά μὴν τῆς ἀφή-
σουν κανένα σύμμαχο. Γι αὐτὸ μπῆκαν τρεῖς φορές στὴν Πελο-
πόννησο μὲ πολὺ στρατὸ τῶν Θηβαίων καὶ τῶν ἄλλων Βοιω-
τῶν. Τὴ μιὰ φορά μάλιστα φτάσαν ἔξω ἀπὸ τὴ Σπάρτη καὶ
κάναν ἐπίθεση γιὰ νά τὴν κυριέψουν. Οἱ Σπαρτιάτες τρόμαξαν,
γιατὶ πρώτη φορά βλέπαν ἐχθρὸ στρατὸ κοντὰ στὴ Σπάρτη.
Οἱ γυναῖκες τους μάλιστα ἄρχισαν νά φωνάζουν καὶ νά θρηνοῦν.
"Ὁμως, ὁ βασιλιάς τους, ὁ γέρο Ἀγησίλαος πολέμησε γενναῖα
μὲ τὸ στρατὸ του καὶ ἀνάγκασε τοὺς Θηβαίους νά φύγουν.
"Ἔτσι σώθηκε ἡ Σπάρτη.

"Ἐπειτα οἱ Θηβαῖοι τράβηξαν πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς
Πελοποννήσου κι ἐλευθέρωσαν πολλὲς πόλεις ἀπὸ τὸ ζυγὸ
τῆς Σπάρτης, καθὼς καὶ τὴ Μεσσηνία. "Ἔτσι οἱ Μεσσηνιοί
ποὺ ἦταν τόσα χρόνια εἰλωτες τῶν Σπαρτιατῶν, ἀπόχτησαν τὴν
ἐλευθερία τους.

Λίγο ἀργότερα οἱ Θηβαῖοι θέλησαν νά ἀσφαλίσουν τὸ
κράτος τους ἀπὸ τὸ βοριά. Γι αὐτὸ πῆγε ὁ Πελοπίδας μὲ στρα-
τὸ στὴ Μακεδονία, νίκησε τοὺς Μακεδόνες κι ἔκανε μαζί τους
συμμαχία. Γιὰ νά σιγουράρη μάλιστα τὴ συμμαχία ὁ Πελοπί-
δας, πῆρε 30 Μακεδόνες ὀμήρους. Ἄνάμεσα σ' αὐτοὺς ἦταν
καὶ ὁ νεαρὸς Φίλιππος, ποὺ γίνηκε ἀργότερα βασιλιάς τῆς
Μακεδονίας.

Οἱ Θηβαῖοι πιά τότε, μὲ τοὺς δυὸ γενναίους στρατηγοὺς
καὶ μὲ τὸ γερὸ τους τὸ στρατὸ, ἦταν ἠγεμόνες τῆς Ἑλλάδας.
Φτιάσανε καὶ στόλο δυνατὸ καὶ πῆραν καὶ τὰ νησιά τοῦ Αἰγαί-
ου πελάγους. Μονάχα ἡ Σπάρτη καὶ μερικὲς ἄλλες πόλεις δὲ
βλέπανε μὲ καλὸ μάτι τὴν πρόοδο τῶν Θηβῶν. Ἄνάμεσα σ' αὐ-
τὲς ἦταν κι ἡ Ἀθήνα, ποὺ βοηθοῦσε τώρα τὴ Σπάρτη, γιατί
ἐβλεπε τὸ ναυτικὸ τῶν Θηβαίων νά συναγωνίζεται μὲ τὸ δικό της.

Στὰ 365 π. Χ. οἱ πόλεις τῆς Θεσσαλίας ζήτησαν τὴ βοή-
θεια τῶν Θηβαίων, γιατί τις πολεμοῦσε καὶ δὲν τις ἀφηνε ἦσαν
οἱ τύραννοι τῶν Φερῶν Ἀλέξανδρος. Τότε οἱ
Θηβαῖοι στείλανε τὸν Πελοπίδα μὲ ἀρκετὸ στρατὸ. Αὐτὸς συ-
νάντησε τὸν Ἀλέξανδρο καὶ τὸ στρατὸ του κοντὰ σὲ κάτι λό-
φους, ποὺ ὀνομάζονται «Κυνοκεφαλές» καὶ τὸν νίκησε.
Δυστυχῶς ὀμως στὴ μάχη αὐτὴ σκοτώθηκε ὁ Πελοπίδας.

Στὸ μεταξὺ νέες ταραχὲς εἶχαν κάνει τὴν Γελοπόννησο
ἀνω κάτω. Ἐκεῖ μάλλωνα οἱ διάφρες πόλεις μεταξὺ τους καὶ
προπάντων ἡ Τεγέα καὶ ἡ Μαντίνεια. Οἱ Τεγεάτες ἦταν
μὲ τοὺς Θηβαίους, ἐνῶ οἱ Μαντινεῖς μὲ τοὺς Σπαρτιάτες
καὶ μὲ τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ Τεγεάτες ζήτησαν τὴ βοήθεια τῶν

ΠΟΙΕΙΣΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΙΚΟΥ Α. ΚΑΣΣΙΩΤΗ

Θηβαίων κι αυτοί στείλανε στην Πελοπόννησο τόν 'Επαμεινώνδα μέ πολύ στρατό. Ήταν ή τέταρτή του έκστρατεία. 'Αλλά και οι Μαντινείς ζήτησαν και πήραν βοήθεια άπ' τούς Σπαρτιάτες και τούς 'Αθηναίους. Οι δυο αντίπαλοι στρατοί συναντήθηκαν κοντά στη Μαντινεία στά 362 π. Χ. 'Η μάχη ήταν τρομερή: άπό τή μιá μεριά Θηβαίοι, Τεγεάτες, Βοιωτοί και άλλοι σύμμαχοί τους κι άπο τήν άλλη Σπαρτιάτες, 'Αθηναίοι, Μαντινείς και λοιποί. Οι Σπαρτιάτες και οι σύμμαχοί τους, έχοντας άρχηγό τó γέρο 'Αγησίλαο, πολέμησαν γενναία, μέ τούς νίκησε ό 'Επαμεινώνδας μέ τή λοξή φάλαγγα. Δυστυχώς όμως, έχθρικό κοντάρι βρήκε τόν 'Επαμεινώνδα στό στήθος και τόν πλήγωσε βαριά. Οι γιατροί σάν είδαν τó στήθος του, είπαν, πώς μόλις βγή τó κοντάρι, ό 'Επαμεινώνδας θά πεθάνη. 'Εδάκρυσε κείνος και ρώτησε άτάραχος «ποιός κέρδισε τή μάχη»; Κι όταν του είπαν πώς νίκησαν οι Θηβαίοι, είπε «ώρα είναι. νά πεθάνω». Τοῦ βγάλανε τότε τó κοντάρι κι άμέσως πέθανε ό γενναίος και μεγάλος αυτός στρατηγός.

Μέ τó θάνατο του 'Επαμεινώνδα, τέλειωσε και τών Θηβών ή ήγεμονία. Τώρα όμως, καμιά πολιτεία δέν είχε άρκετή δύναμη γιά νά είναι ήγεμόνας στην 'Ελλάδα. Όλες είχαν κατακουραστή άπό τούς εμφύλιους πολέμους, όπου ξόδεψαν τόσο χρήμα και τόσους άντρες.

Μέσα στην τόση άδυναμία, ένα καινούργιο κράτος φάνηκε στα βόρεια τής 'Ελλάδας, που θάπαιρνε σε λίγο τήν ήγεμονία και θάκανε μεγάλα έργα. Τό κράτος αυτό ήταν ή **Μακεδονία**.

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

Ο Φίλιππος (339—323 π. Χ.)

Ἡ Μακεδονία εἶναι χώρα Ἑλληνική, πού ἀπλώνεται στά βόρεια τῆς Ἑλλάδας, πέρα ἀπ' τή Θεσσαλία καί τόν Ὀλυμπο.

Ἀπό τὰ παλιά χρόνια, οἱ Μακεδόνες ἦταν λαός συγγενῆς μέ τούς Ἕλληνες Δωριεῖς. Ὅμως ἄργησαν νά προοδέψουν στά γράμματα καί στόν πολιτισμό, γιατί οἱ περισσότεροι ἀσχολοῦνταν μέ τή γεωργία καί τή κτηνοτροφία. Μέ τόν καιρό ὅμως, οἱ Ἕλληνες καί μάλιστα οἱ Ἀθηναῖοι χτίσανε ἀποικίες στά παράλια τῆς Μακεδονίας κι ἔτσι λίγο—λίγο μέ τὸ ἐμπόριο καί τή συγκοινωνία, διαδόθηκε ὁ Ἑλληνικός πολιτισμός σ' αὐτή τή χώρα.

Στόν ἐκπολιτισμό τῆς Μακεδονίας βοήθησε πολὺ κι ἓνας βασιλιάς τῆς πολὺ καλός, ὁ Ἀρχέλαος. Αὐτός ἀγαποῦσε τὰ Ἑλληνικά γράμματα καί τίς ωραίες τέχνες καί κάλεσε στήν πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας Πέλλα πολλοὺς Ἕλληνες σοφοὺς καί καλλιτέχνες καί δίδαξαν τούς Μακεδόνες.

Ὑστερ' ἀπ' τόν Ἀρχέλαο βασιλέψαν μερικοὶ βασιλιάδες χωρὶς μεγάλη ἀξία, ὥσπου πῆρε τὴ βασιλεία ὁ Φίλιππος ὁ Β'. ὁ γιὸς τοῦ Ἀμύντα τοῦ Γ'. Αὐτὸς εἶχε μεγάλη ἀξία καί θεμέλιωσε γερὰ τὸ κράτος τῆς Μακεδονίας.

Ὁ Φίλιππος, καθὼς εἶδαμε, ἔκανε τρία χρόνια στὴ Θῆβα ἄμνηρος, μαζί μέ ἄλλους Μακεδόνες, πού εἶχε πάρει ὁ Πελοπίδας. Ἦταν τότε παλληκάρι 15 χρονῶν. Καί ἔξυπνος, καθὼς ἦταν, ἔμαθε ἀπὸ τόν Ἐπαμεινώνδα καί τόν Πελοπίδα, πῶς νά διοργανῶνῃ τὸ στρατὸ καί πῶς νά διοικῆ τὸ κράτος καί πολλὰ ἄλλα χρήσιμα γιὰ ἓνα βασιλιά.

Γι' αὐτό, ὁ Φίλιππος, σὰν ἔγινε βασιλιάς, γύμνασε καλὸ στρατὸ κι ἔκανε μιά φάλαγγα πῶς τέλεια κι ἀπ' τοῦ Ἐπαμεινώνδα, μέ πολλές καὶ πυκνές γραμμές. Ἡ Μακεδονικὴ φάλαγγα ἦταν τρομερὴ στὴ μάχη. Κάθε στρατιώτης τῆς φάλαγγας κρατοῦσε κοντάρι μέ 6 μέτρα μάκρος, πού ὀνομαζότανε σάρισα. Κι ὅλες μαζί οἱ σάρισες, καθὼς τίς κρατοῦσαν οἱ στρατιῶτες, μοιάζανε σὰν κάστρο ἀπὸ κοντάρια.

Ἐχοντας τέτοιο στρατὸ ὁ Φίλιππος, σκέφτηκε νά ὑποτάξῃ ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα καί νά τὴν κάνῃ ἓνα κράτος δυνατὸ κάτω ἀπὸ τὴν ἡγεμονία τῆς Μακεδονίας. Κι ἔπειτα μέ ὄλους αὐτοὺς νά κάνῃ ἐκστρατεία κατὰ τῶν Περσῶν καί νά ὑποτάξῃ τὸ Περσικὸ κράτος. Σὰν ἔξυπνος πού ἦταν ὁ Φίλιππος, παρακολουθοῦσε τὴν πολιτικὴ κατάσταση μέ προσοχή. Ἦξερε καλά σὲ τί χάλια βρισκόνταν ὅλες οἱ Ἑλληνικὲς πολιτεῖες ὕστερ' ἀπὸ τούς ἐμφύλιους πολέμους καί καταλάβαινε πῶς εὐκολα θά τίς ὑποτάξῃ.

Ἄρχισε λοιπὸν σιγά—σιγά τὸ ἔργο του. Ὑπόταξε πρῶτὰ τις παράλιες πόλεις τῆς Μακεδονίας, ποὺ ἦταν ἄποικοι καὶ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων. Ἄλλες τις πήρε μὲ τὸ μέρος του μὲ πονηριῆς καὶ μὲ κολακειῆς κι ἄλλες μὲ πόλεμο. Ἔτσι πήρε τὴν Ἀμφίπολη, τὴν Πύδνα, τὴν Ποτίδαια καὶ ἄλλες πόλεις στὸ 356 π. Χ. Τὴν Ποτίδαια μάλιστα τὴν ἔδωσε στοὺς Ὀλυνθίους γιὰ νὰ ἀποχτήσῃ τὴ φιλία τους, ἐπειδὴ ἡ Ὀλυνθος ἦταν τότε δυνατὴ πολιτεία.

Ἀργότερα, ὁ Φίλιππος βρῆκε τὴν εὐκαιρία κι ἀνακατέυτηκε σ' ἓνα πόλεμο ποὺ εἶχαν μεταξὺ τους οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ Φωκεῖς. Οἱ Φωκεῖς, χωρὶς νὰ ρωτήσουν κανένα, πήραν μερικὰ χτήματα τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν καὶ τὰ καλλιέργησαν. Τὸ ἀμφικτυονικὸ συνέδριο ἔκανε συνέλευση καὶ καταδίκασε τοὺς Φωκεῖς σὲ μεγάλο πρόστιμο. Αὐτοὶ δὲ μπορούσαν νὰ τὸ πληρώσουν. Τότε τὸ ἀμφικτυονικὸ συνέδριο κήρυξε πόλεμο ἱερὸ κατὰ τῶν Φωκῶν, ποὺ ἀνάλοβαν οἱ Θηβαῖοι νὰ τὸν κάνουνε γιὰ χάρη τοῦ μαντείου. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Θηβαῖοι δὲ μπορέσανε νὰ νικήσουν τοὺς Φωκεῖς, καλέσανε σὲ βοήθεια τὸν Φίλιππο. Αὐτὸς μὲ μεγάλη προθυμία πήγε μὲ τὸ στρατὸ του, νίκησε τοὺς Φωκεῖς, κατὰστρεψε τις πόλεις τους καὶ πήρε πίσω τὰ χτήματα τοῦ μαντείου.

Μὲ τὴν ἐκστρατεία του αὐτὴ ὁ Φίλιππος πέτυχε δυὸ σπουδαῖα πράματα: Ἀπὸ τὴ μιὰ κυρίεψε ὀλόκληρη τὴ Θεσσαλία κι ἀπὸ τὴν ἄλλη καμάρωνε, πὼς εἶναι προστάτης τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν. Καὶ τὴ φιλία τῶν ἱερέων τοῦ μαντείου τὴν ἤθελε πολὺ ὁ Φίλιππος, γιατί αὐτοὶ θὰ τὸν βοηθοῦσανε στοὺς σκοπούς του.

Ὁ Φίλιππος δὲν ἀγαποῦσε μόνο τὰ πολεμικὰ ἔργα, ἀλλὰ ἦτανε καὶ μεγάλος φίλος τῶν γραμμάτων. Ὑποστήριζε πολὺ τοὺς σοφοὺς καὶ τοὺς καλλιτέχνες Ἕλληνες καὶ κατόρθωσε μὲ τὴ βοήθειά τους νὰ κάνῃ τὴ Μακεδονία, χώρα πολιτισμένη.

Γιὰ τὸ γιό του τὸν Ἀλέξανδρο, πήρε δάσκαλο τὸν Ἀριστοτέλη, ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὰ Στάγειρα τῆς Μακεδονίας. Ὁ Ἀριστοτέλης ἔμενε στὴν Ἀθήνα κι ἦταν ὁ μεγαλύτερος σοφὸς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. Μὰ ὁ Φίλιππος τὸν ἔφερε ἐπίτηδες ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὴν Πέλλα καὶ τὸν κράτησε 9 χρόνια στὸ παλάτι του, γιὰ νὰ μορφώσῃ τὸν Ἀλέξανδρο. Λένε ἀκόμα πὼς ὁ Φίλιππος βοήθησε μὲ χρήματα τὸν Ἀριστοτέλη νὰ γράψῃ τὰ σπουδαῖα του συγγράμματα, ποὺ τὰ θαυμάζει ὡς σήμερ ὅλος ὁ πολιτισμένος κόσμος.

Ἡ μάχη στὴ Χαιρώνεια (338 π. Χ.)

“Ὅλες οἱ πόλεις τῆς Ἑλλάδας παρακολουθοῦσαν τὰ σχέδια τοῦ Φιλίππου μὲ ἀνησυχία. Περισσότερο ὅμως ἀπ’ ὄλες ἀνησυχοῦσε ἡ Ἀθήνα. Πολλοὶ Ἀθηναῖοι ζήτησαν τότε νὰ χαλάσουν τὰ σχέδια τοῦ Φιλίππου, γιατί τὸ θεωροῦσαν ντροπὴ γιὰ τὴν Ἀθήνα, ποῦ ἦταν ἄλλοτε τόσο δοξασμένη, νὰ ὑποταχθῆ τώρα στὸ Φίλιππο. Οἱ Ἀθηναῖοι αὐτοὶ ἦταν ἐχθροὶ τοῦ Φιλίππου καὶ ἀνῆκαν στὸ ἀντιμακεδονικὸ κόμμα. Εἶχαν ἀρχηγό τους τὸν περίφημο ρήτορα Δημοσθένη. Ὁ Δημοσθένης ἦταν ὄχι μόνο ὑπέροχος ρήτορας, ἀλλὰ καὶ φλογερὸς πατριώτης. Εἶχε κλείσει μέσα στὰ στήθη του τὴν πατρίδα καὶ γι’ αὐτὸ ἀγωνιζότανε μὲ ὄλη του τὴν καρδιά γιὰ νὰ διατηρήσῃ ἡ Ἀθήνα τὴν ἐλευθερίαν της. Ὑπῆρχαν ὅμως καὶ πολλοὶ ἄλλοι Ἀθηναῖοι, ποῦ ἦταν μὲ τὸ μέρος τοῦ Φιλίππου, γιατί εἶχαν τὴ γνώμη πὼς μονάχα αὐτὸς εἶχε τώρα τὴ δύναμη, νὰ ἐνώσῃ ὄλες τίς Ἑλληνικὲς πόλεις. Αὐτοὶ ἀνῆκαν στὸ φιλομακεδονικὸ κόμμα κι εἶχαν ἀρχηγούς τοὺς ρήτορες Αἰσχίνη καὶ Δημάδη καὶ τὸ στρατηγὸ Φωκίων. Μὰ κι ὁ σπουδαῖος ρήτορας Ἴσοκράτης ἦταν μὲ τὴ γνώμη τους. Ὅμως, ὄχι μονάχα στὴν Ἀθήνα, ἀλλὰ καὶ στίς ἄλλες πόλεις τῆς Ἑλλάδας εἶχε χωριστῆ ὁ κόσμος σὲ ἀντιμακεδονικοὺς καὶ φιλομακεδονικοὺς.

Ὡστόσο ὁ Φίλιππος ἐξακολουθοῦσε τὸ σκοπὸ του. Καὶ νὰ πάλι τώρα, ποῦ τοῦ δόθηκε καινούργια ἀφορμὴ νὰ ἀνακατευθῆ ξανά στὰ Ἑλληνικὰ ζητήματα: Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀμφισσας καλλιέργησαν κι αὐτοὶ ἓνα μέρος τῆς ἱερῆς γῆς τοῦ Μαντείου. Τὸ ἀμφικτυονικὸ συνέδριο καταδίκασε τὴν πρόξην τους μὲ πρόστιμο, κι ἐπειδὴ δὲ θέλανε νὰ τὸ πληρώσουν, ἀναθέσανε οἱ ἀμφικτυόνες στὸ Φίλιππο νὰ τοὺς τιμωρήσῃ.

Τότε ὁ Φίλιππος στέλλει ἓνα μέρος τοῦ στρατοῦ του καὶ κυριεῦει τὴν Ἀμφισσα, ἐνῶ ὁ ἴδιος μὲ τὸν περισσότερο στρατὸ του πῆγε καὶ κυριεψε τὴν Ἐλάτεια.

Σὰν τᾶμαθαν αὐτὰ οἱ Ἀθηναῖοι, κάνανε συνέλευση. Σ’ αὐτὴν μίλησε ὁ Δημοσθένης κι ἐπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ συμμαχῆσουν μὲ τοὺς Θηβαίους γιὰ νὰ πολεμήσουν τὸ Φίλιππο. Οἱ Θηβαῖοι τὸ δέχτηκαν αὐτὸ μὲ εὐχαρίστηση, γιατί ἡ Ἐλάτεια ἦταν στρατηγικὴ θέση, ποῦ ἀπὸ κεῖ ὁ Φίλιππος μποροῦσε νὰ προχωρήσῃ εὐκόλα στὴ Θήβα κι ὕστερα στὴν Ἀθήνα.

Ἐτοιμάστηκε λοιπὸν ὁ Ἀθηναϊκὸς στρατὸς καὶ ξεκίνησε. Ὅταν ἐφτάσε στὴ Θήβα ἐνώθηκε μὲ τὸ στρατὸ τῶν Θηβαίων, κι ὄλοι μαζί συγκεντρώθηκαν στὴν πεδιάδα τῆς Χαιρώνειας καὶ περίμεναν τὸ Φίλιππο γιὰ νὰ τὸν χτυπήσουν (338 π. Χ.)

Σὲ λίγο ἔφτασε ὁ Φίλιππος μὲ τὸ στρατό του καὶ γίνηκέ τρομερὴ μάχη. Στὸ στρατό τοῦ Φιλίππου, πολεμοῦσε κι ὁ γιός του ὁ Ἀλέξανδρος, πού ἄν καὶ ἦταν μόνο 18 χρονῶν παλληκάρι, πολεμοῦσε μὲ ἐξαιρετικὸ θάρρος καὶ διοικοῦσε μὲ μεγάλη τέχνη τὸ Μακεδονικὸ ἱππικὸ.

Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Θηβαῖοι πολέμησαν γενναῖα, μὰ τοὺς νίκησαν οἱ Μακεδόνες μὲ τὴ Μακεδονικὴ φάλαγγα καὶ μὲ τὸ Μακεδονικὸ ἱππικὸ. Ὁ ἱερὸς λόχος τῶν Θηβαίων σκοτώθηκε ὀλόκληρος πολεμώντας γενναῖα.

Ἀργότερα οἱ Θηβαῖοι, γιὰ νὰ τιμήσουν τοὺς γενναίους ἀγωνιστὲς στήσανε στὴ Χαιρώνεια ἓνα μαρμάρينو λιοντάρι, πού σώζεται ὡς σήμερα.

Ὁ Φίλιππος μετὰ τὴ νίκη του, φέρθηκε πολὺ μαλακὰ στοὺς Ἀθηναίους, γιὰτὶ ἤθελε νὰ τοὺς καλοπιάσῃ. Τοὺς Θηβαίους δὲ μὴν τοὺς τιμώρησε σκληρὰ.

Ἐπειτα ὁ Φίλιππος ἦρθε στὴν Κόρινθο καὶ κάλεσε ἐκεῖ σὲ συνέδριο ὄλους τοὺς Ἕλληνας. Ὅλες οἱ Ἑλληνικὲς πόλεις στείλαν ἀντιπροσώπους ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Σπάρτη. Στὸ συνέδριο αὐτὸ μίλησε ὁ Φίλιππος μὲ καλὸ τρόπο καὶ κατάφερε τίς Ἑλληνικὲς πόλεις νὰ κάνουν συμμαχία καὶ νὰ τὸν ἐκλέξουν ἀρχηγὸ τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Περσῶν.

Μόλις ἄνω γύρισε στὴ Μακεδονία ὁ Φίλιππος δολοφονήθηκε κι ἔτσι δὲ μπόρεσε νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ μεγάλα του τὰ σχέδια.

Ο ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Τὰ παιδικὰ του χρόνια

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Φιλίππου στὰ 336 π. Χ. ἀνέβηκε ἀμέσως στὸ θρόνο ὁ γιός του ὁ Ἀλέξανδρος σὲ ἡλικία 20 χρονῶν.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε πολλὰ χαρίσματα. Ἦταν ὠραῖος μὲ ξανθὰ σγουρὰ μαλλιά, καὶ εἶχε μεγάλη ἱκανότητα, ἐξυπνάδα καὶ τόλμη. Τὸν ἔχουμε δεῖ κίολας πόση ἀξιοσύνη ἔδειξε στὴ μάχη τῆς Χαιρώνειας. Δὲν ἦταν μόνο ἄξιος ὁ Ἀλέξανδρος, μὰ καὶ φιλόδοξος. Ἀπὸ μικρὸ παιδάκι ἀιόμα λαχταροῦσε νὰ κἀνῃ μεγάλα ἔργα. Σὰν ἄκουε τίς νίκες τοῦ πατέρα του στενοχωριόταν κι ἔλεγε: «Ὁ πατέρας μου κἀνει ἔργα σπουδαῖα καὶ δὲ θ' ἀφήσῃ τίποτα νὰ κἀνω κι ἐγώ».

Ἡ μεγάλῃ του ἀξιοσύνη καὶ ἡ τόλμη του φάνηκαν, σὰν ἦταν ἀιόμα 15 χρονῶν. Εἶχε τότε ὁ πατέρας του ἓνα ἄγριο ἄλογο μὲ πολὺ μὲγάλο κεφάλι, πού τὸ λέγανε Βουκεφάλα. Κανένας ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ Φιλίππου δὲ μπόρεσε

Ὁ Ἀλέξανδρος
καὶ ὁ Βουκεφάλας

νά τὸ καβαλικέψη. Μόλις κά-
θιζε κανεὶς ἀπάνω του, τὸ ἄλο-
γο χιλιμούντριζε, στεκότανε
στάπαισινά του καὶ τὸν ἔριχνε
κάτω. Ὁ Ἀλέξανδρος παρα-
τήρησε πῶς ὁ Βουκεφάλας
ἀγρίευε, γιατί φοβότανε τὸν
ἵσκιό του. Μιά μέρα λοιπόν,
μπροστὰ στοὺς ἄλλους, ἔπια-
σε τὸ ἄλογο ἀπ' τὸ χαλινάρι
καὶ τὸ γύρισε κατὰ τὸν ἥλιο.
Τὸ χαϊδεύει τότε καὶ μ' ἕνα
πήδημα βρίσκεται καθολάρης.
Τὸ ἄλογο πήρε δρόμο κι ἔτρε-
χε πολλὴν ὥρα μὲ καλπασμό,
ὥσπου κουράστηκε. Ἔτσι,
κουρασμένο καὶ δαμασμένο,
τῷ φερε πίσω ὁ Ἀλέξανδρος.

Ὁ πατέρας του τότε ρίχτηκε στὸ λαιμό του, τὸν φίλη-
σε καὶ τοῦ εἶπε: «Παῖδί μου, ζήτησε ἄλλο βσιλτείο, γιατί ἡ
Μακεδονία εἶναι μικρὴ γιὰ σένα». Ἀπὸ τότε ὁ Βουκεφάλας
ἔγινε τὸ ἀγαπημένο ἄλογο τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Μὰ καὶ στὰ γράμματα πρόδευε πολὺ ὁ Ἀλέξανδρος. Ὁ
Ἀριστοτέλης, ὁ δάσκαλός του, τοῦ φύτεψε τὴν ἀγάπη γιὰ τοὺς
Ἕλληνες ποιητὲς καὶ προπάντων γιὰ τὸν Ὅμηρο. Τὰ δυὸ με-
γάλα ποιήματα τοῦ Ὁμήρου τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσεια, τ'
ἀγαστοῦσε τόσο ὁ Ἀλέξανδρος, πού τᾶπαιρνε πάντα μαζί του,
ὅπου κι ἂν πήγαινε. Ἀπ' ὅλους τοὺς ἥρωες τοῦ Τρωϊκοῦ πο-
λέμου θαύμαζε τὸν Ἀχιλλέα καὶ ποθοῦσε νὰ τοῦ μοιάσῃ στὰ
πολεμικὰ ἔργα. Ὁ Ἀριστοτέλης δίδαξε ἀκόμα τὸν Ἀλέξανδρο
πῶς νὰ κυβερνᾷ σὰν καλὸς βασιλιάς τὸ κράτος του. Ὁ Ἀλέ-
ξανδρος λοιπόν λάτρευε τὸ δάσκαλό του τὸν Ἀριστοτέλη, γιὰ
τὰ ὠροῖα του διδάγματα κι ἔλεγε συχνά: «Ὁ πατέρας μου μοῦ-
δωσε τὴ ζωὴ, κι ὁ δάσκαλός μου τὴν ὠραία ζωή».

Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος τυμωρεῖ τὴ Θήβα καὶ γίνεται ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων

Ὁ Ἀλέξανδρος, σὺν ἀνέβηκε στὸ θρόνο, ἀποφάσισε νὰ
πραγματοποιήσῃ τὸ σχέδιο, τοῦ πατέρα του. Πῆγε λοιπόν στὴν
Κόρινθο καὶ κάλεσε τίς Ἑλληνικὲς πόλεις σὲ συνέδριο. Ὅλες
στείλαν ἀντιπροσώπους, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Σπάρτη, καὶ τὸν ἔκαναν
ἀρχιστράτηγο, ὅπως εἶχαν κάνει τὸν πατέρα του.

Ὁ Ἀλέξανδρος, πρὶν κἀνῆ τὴν ἔκστρατεία του κατὰ τῶν Περσῶν, θέλησε νὰ σιγουράρῃ τὴ Μακεδονία ἀπὸ τοὺς γύρω ἐχθροὺς. Γι αὐτὸ πῆγε μὲ τὸ στρατό του κατὰ τὸ βοριά καὶ ὑπόταξε ὅλες τὶς χῶρες, ποὺ συνορεύανε μὲ τὴ Μακεδονία, ὡς τὸ Δούναβη.

Τὸν καιρὸ ὁμῶς ποὺ ἔκανε αὐτὸ τὸν πόλεμο ὁ Ἀλέξανδρος, βρῆκαν εὐκαιρία οἱ Ἕλληνες τοῦ ἀντιμακεδονικοῦ κόμματος κι ἐπαναστάτησαν. Στὴ Θήβα μάλιστα πιάσανε οἱ Θηβαῖοι τὴ Μακεδονικὴ φρουρὰ καὶ τὴ σκοτώσανε.

Μόλις τῷμαθε αὐτὸ ὁ Ἀλέξανδρος, γοργὸς σὰν ἀστραπή, κατεβαίνει μὲ τὸ στρατό του στὴ Θήβα καὶ τὴν κυριεύει μέσα σὲ τρεῖς μέρες. Τότε ὀργισμένος καθὼς ἦταν, διάταξε τὸ στρατό του νὰ γκρεμίσῃ τὰ τείχη της καὶ νὰ τὴν κάψῃ. Μονάχα τοὺς ναοὺς καὶ τὸ σπῆτι τοῦ Πίνδαρου τοῦ ποιητῆ δὲν ἄφησε ὁ Ἀλέξανδρος νὰ τὰ κάψουν.

Ἔτσι σκληρὰ, τιμώρησε ὁ Ἀλέξανδρος τὴ Θήβα, γιὰ νὰ φοβηθοῦν οἱ ἄλλες πόλεις νὰ μὴν κάνουν τὰ ἴδια. Ἐπειτα κατέβηκε πάλι στὴν Κόρινθο καὶ κάλεσε καινούργιο συνέδριο, ὅπου οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τὸν ἔκαναν ξανὰ ἀρχιστράτηγο.

Ἐπειτα γυρίζει στὴ Μακεδονία, καὶ σίγουρος πιά, ἀρχίζει νὰ ἐτοιμάζεται γιὰ τὴν ἔκστρατεία του κατὰ τῶν Περσῶν.

Ἡ μάχη στὸ Γρανικὸ ποταμὸ (334 π. Χ.)

Ὁ Ἀλέξανδρος ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Πέλλα τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 334 π. Χ. μὲ 30.000 πεζικό καὶ 5.000 ἵππικό. Τὸ στρατό του τὸν ἀποτελοῦσανε Μακεδόνες καὶ ἄλλοι σύμμαχοι Ἕλληνες καὶ τὸν διοικοῦσανε ἄριστοι στρατηγοί: ὁ Παρμενίωνας, ὁ Περδίκκας, ὁ Κλεῖτος, ὁ ἀδερφικὸς φίλος τοῦ Ἀλέξανδρου Ἡφαιστίωνας καὶ ἄλλοι.

Σὰν ἔφτασε ὁ Ἀλέξανδρος στὴ Θρακικὴ χερσόνησο, πέρασε μὲ πλοῖα τὸν Ἑλλήσποντο κι ἀποβιβάστηκε μὲ τὸ στρατό του στὴ Μικρὰ Ἀσία, ἐνῶ ὁ στόλος ἐπλεε κατὰ τὴ νοτιὰ. Καὶ πρῶτα—πρῶτα ὁ Ἀλέξανδρος πῆγε στὴν Τροία, ὅπου ἔκανε ἀγῶνες γιὰ νὰ τιμῆσῃ τοὺς ἥρωες τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου. Ἐπειτα στεφάνωσε ὁ ἴδιος τὸν τάφο τοῦ Ἀχιλλεΐα κι ὁ Ἡφαιστίωνας τὸν τάφο τοῦ Πατρόκλου.

Σὰν ἔμαθε ὁ βασιλιάς τῶν Περσῶν Δαρείος ὁ Γ', πὼς ὁ Ἀλέξανδρος ἔφτασε στὴν Τροία, ἔδωσε διαταγὴ στοὺς Πέρσες στρατῆρες τῆς Μικρῆς Ἀσίας νὰ τοῦ ἐμποδίσουν τὸ δρόμο.

Οι σατράπες μάζεψαν 20.000 Περσικό στρατό και 20.000 Έλληνες μισθοφόρους και πήγαν και παρατάχτηκαν στη δεξιά όχθη του Γρανικού ποταμού, περιμένοντας τ' εν Άλέξανδρο.

Σε λίγες μέρες έφτασε ο Άλέξανδρος στην άριστερή όχθη του Γρανικού, άπέναντι στους Πέρσες. Χωρίς να χάνη καιρό, καβιλλάει τὸ Βουκεφάλα κι όρμα πρώτος στο ρέμα και τὸν ακολουθεῖ ὁ στρατός. Βροχή πέφτουν καταπάνω τους τὰ βέλη τὼν Περσῶν. "Όμως, οἱ Έλληνες τὰ κατάφεραν και πέρασαν τὸ ποτάμι και βγήκαν στην άντικρινή όχθη. Έκει γίνηκε τρομερή μάχη, στήθος με στήθος. Σε μιὰ στιγμή ὁ σατράπης τῆς Φρυγίας Σπιθριδάτης, καβαλλάρης κι αυτός, σηκώνει τὸ σπαθί του πίσω από τὸν Άλέξανδρο κι εἶναι έτοιμος να τὸν χτυπήσει στο κεφάλι. Προλαβαίνει όμως ὁ στρατηγός Κλεῖτος και με μιὰ σπαθιά κόβει τὸ χέρι τοῦ Σπιθριδάτη και γλιτώνει τὸν Άλέξανδρο. Ήταν τόση ἡ όρμή τοῦ Έλληνικοῦ στρατοῦ, πὸς σε λίγο οἱ Πέρσες πήραν δρόμο και σκορπίστηκαν, αφήνοντας στα χέρια τὼν Έλλήνων άπειρα λάφυρα και πολλοὺς αἰχμάλωτους.

"Όστερ' άπ' τὴ νίκη, ὁ Άλέξανδρος έθαψε τοὺς νεκροὺς με μεγάλες τιμές. Και σαν μορφωμένος πὸς ἦταν, φρόντισε και για τὴν ταφή τὼν Περσῶν. Έπειτα διάλεξε μέσ' άπὸ τὰ λάφυρα τρεκόσες άσπίδες, τὶς έστειλε στην Άθήνα δῶρο στη θεά Άθηνά, και παράγγειλε να τὶς κρεμάσουνε στὸν Παρθενώνα μ' αὐτὴ τὴν έπιγραφή: «Ὁ Άλέξανδρος και οἱ Έλληνες, εκτός άπὸ τοὺς Σπαρτιάτες, προσφέρουν τὶς άσπίδες αὐτὲς άπὸ τὰ λάφυρα τὼν Περσῶν».

Ὁ Γόρδιος δεσμός και ἡ μάχη στην Ίσσο

(333 π. Χ.)

Μετὰ τὴ νίκη στο Γρανικό, ὁ Άλέξανδρος προχωρεῖ πρὸς τὴ νοτιὰ και κυριεύει τὶς Σάρδεις και τὶς παράλιες πόλεις τῆς Μικρᾶς Άσίας. Τὶς περισσότερες τὶς πήρε πολὺ εύκολα και χωρίς να δῶσει μάχη, γιατί οἱ Έλληνικὲς άποικίες τὸν ὑποδέχονταν σαν έλευθερωτὴ. Άπὸ και γύρισε λίγο πίσω, κι έφτασε στην πόλη τῆς Φρυγίας Γόρδιο, ὅπου πέρασε ὀλόκληρο τὸ χειμῶνα.

Στὸ Γόρδιο, άπὸ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια, βρισκόταν στην αὐλή κάποιου ναοῦ ἕνα άμάξι πολὺ παράξενο. Τὸ τιμόνι του με τὸ ζυγὸ του ἦταν δεμένα με ἕνα κόμπο, πὸς δὲ μπορούσε κανένας να τὸν λύσει, γιατί ἦταν πολὺ μπερδεμένος και δὲν έβρισκες τὴν άκρη. Ὁ κόμπος αὐτὸς λεγότανε Γόρδιος δεσμός,

—'Εγώ, ἂν ἤμουν Ἀλέξανδρος, θὰ τοῦς δεχόμουνα.

—Κι ἐγώ θὰ τοῦς δεχόμουνα, ἂν ἤμουν Παρμενίωνας, ἀπάντησε ὁ Ἀλέξανδρος, πού ἤθελε νὰ καταχτήσῃ ὀλόκληρο τὸ Περσικὸ κράτος.

Σὰν ἔμαθε ὁ Δαρεῖος πὼς ὁ Ἀλέξανδρος δὲ δέχτηκε τοὺς ὄρους του, μάζεψε 1.000.000 πεζικό, 40.000 ἵππικό, 200 δρεπανηφόρα ἀμάξια καὶ πολλοὺς ἐλέφαντες, γιὰ νὰ τὸν πολεμήσῃ.

Καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως, χωρὶς νὰ χάνῃ καιρό, ξεκινᾷ ἀπὸ τὴ Φοινίκη, προχωρεῖ πρὸς τὰ βορειοανατολικά, περνᾷ τὸν Εὐφράτη καὶ τὸν Τίγρη καὶ φτάνει στὴν Ἀσσυρία. Ἐκεῖ συναντᾷ τὸ στρατὸ τοῦ Δαρείου σὲ μιὰ πεδιάδα κοντὰ στὰ Γαυγάμηλα. Ἡ σύγκρουση τῶν δύο στρατῶν ἦταν τρομερὴ καὶ ἡ μάχη σκληρὴ καὶ πεισματική. Μὰ ἡ Μακεδονικὴ φάλαγγα δὲ χωρατεύει. Κάνει τὴν καταστροφὴ στοὺς Πέρσες, πού ὁ στρατὸς τοῦ Δαρείου σκορπιέται καὶ διαλύεται ὀλόγελα. Ὁ Δαρεῖος φεύγει καὶ τούτῃ τὴ φορὰ καβάλλα στ' ἄλογό του καὶ τραβᾷ κατὰ τὸ βοριά.

Ἔστερ' ἀπὸ τὴ νίκη τοῦ Ἀλέξανδρου στὰ Γαυγάμηλα, ὑποτάχτηκε σ' αὐτὸν ὀλόκληρο τὸ Περσικὸ κράτος. Ἡ Βαβυλώνα, τὰ Σοῦσα, ἡ Περσέπολη, ὅλες αὐτὲς οἱ πόλεις μὲ τοὺς παραμυθένιους θησαυροὺς, προσκύνησαν τὸν Ἀλέξανδρο. Ἐκεῖ βρῆκε ὁ Ἀλέξανδρος πολλὰ ἀγάλματα Ἑλληνικὰ καὶ ἄλλα καλλιτεχνήματα, πού τὰ εἶχε ἀρπάξει ὁ Ξέρξης, σὰν ἔφευγε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ τώρα, ὄλ' αὐτὰ ὁ Ἀλέξανδρος, τᾶστεῖλε γεμάτος χαρὰ στὴν Ἀθήνα.

Ἐπειτα πῆγε στὴν πόλιν Ἐκβάτανα. Ἐκεῖ ἔμαθε πὼς ὁ Βῆσσος, ὁ σατράπης τῆς Βακτριανῆς σκότωσε τὸ Δαρεῖο, γιὰτὶ ἤθελε νὰ γίνῃ αὐτὸς βασιλιάς τῆς Περσίας καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμο. Ὁ θάνατος τοῦ Δαρείου λύπησε πολὺ τὸν Ἀλέξανδρο. Γι' αὐτὸ μὲ ἓνα τμήμα τοῦ στρατοῦ του πῆγε στὴ Βακτριανή, κυνήγησε τὸ Βῆσσο καὶ τὸν ἔπιασε καὶ τὸν καταδίκασε σὲ θάνατο. Ἐκεῖ βρῆκε τὸ σῶμα τοῦ Δαρείου καὶ τῷωσε στοὺς συγγενεῖς του καὶ τὸ θάψανε μὲ βασιλικὲς τιμές.

Ὁ Ἀλέξανδρος στὶς Ἰνδίες (327 π. Χ.)

Ἀφοῦ πιά ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε κυριέψῃ ὀλόκληρο τὸ Περσικὸ κράτος, θέλησε νὰ προχωρήσῃ ἀκόμα πιὸ ἀνατολικά, γιὰ νὰ πάρῃ καὶ τίς Ἰνδίες. Πέρασε λοιπὸν μὲ τὸ στρατὸ του τὸν Ἰνδο ποταμὸ κι ἔφτασε στὸν παραπόταμό του, τὸν Ὑδάσπη. Ὅλοι οἱ βασιλιάδες καὶ οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰνδιῶν, ἦρθαν καὶ προσκύνησαν τὸν Ἀλέξανδρο, φέρνοντάς του πλοῦσα δῶρα, ἀκόμα καὶ ἐλέφαντες. Μονάχα ἓνας γενναῖος βασιλιάς, ὁ Πῶρος, ἦρθε

μέ τὸ στρατό του στὴν ἀντικρινὴ ὄχθη τοῦ Ὑδάσπη καὶ περι-
μενε τὸν Ἀλέξανδρο, γιὰ νὰ τὸν πολεμήσῃ.

Ὁ Πῶρος εἶχε καλὸ στρατό καὶ 300 πολεμικοὺς ἐλέφαν-
τες καλὰ γυμνασμένους καὶ μὲ πύργους στὴ ράχη. Ὁ Ἀλέξαν-
δρος ὅμως, χωρὶς νὰ χάσῃ τὸ θάρρος του, πέρασε τὸν ποταμὸ
μὲ ραγδαία βροχὴ καὶ ὄρμησε ξαφνικὰ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.
Ὁ Πῶρος μὲ τὸ στρατό του πολέμησε γενναῖα, μὰ νικήθηκε
ἀπὸ τὴ Μακεδονικὴ φάλαγγα καὶ πιάστηκε αἰχμάλωτος. Σὰν
τὸν φέρανε μπροστὰ στὸν Ἀλέξανδρο, αὐτὸς θαύμασε τὴν ὡ-
ραία κορμοστασιά καὶ τὴ λεβεντιά τοῦ Πῶρου καὶ τὸν ρώτησε:

—Τώρα, πῶς θέλεις νὰ σὲ μεταχειριστώ;

—«Σὰ βασιλιά», ἀπάντησε ὁ Πῶρος.

Ὁ Ἀλέξανδρος εὐχαριστήθηκε μὲ τὴν περήφανη ἀπάντη-
ση τοῦ Πῶρου, κι ἐπειδὴ ὁ γενναῖος ἐχτιμᾷ τὸ γενναῖο, χάρισε
στὸν Πῶρο τὴ χώρα του καὶ τὸν ἄφησε νὰ τὴν κυβερνᾷ σὰ
βασιλιάς, ὅπως καὶ πρῶτα.

Ἐκεῖ, κοντὰ στὸν Ὑδάσπη ποταμὸ, πέθανε τὸ ἀγαπημένο
ἄλογο τοῦ Ἀλέξανδρου, ὁ Βουκεφάλας, ἀπὸ τὰ γερατειὰ
κι ἀπὸ τὴν κούραση. Κι ὁ Ἀλέξανδρος ἔχτισε στὸ μέρος αὐτὸ
δυσὸ πόλεις: τὴ Βουκεφάλεια γιὰ τιμὴ τοῦ ἀλόγου του καὶ
τὴ Νίκαια, σὰν ἐνθύμιο γιὰ τὶς νίκες του.

Ἐπιστροφή τοῦ Ἀλέξανδρου στὴν Περσία— Γάμμι τῶν Ἑλλήνων μὲ Περσίδες γυναῖκες

Ὁ Ἀλέξανδρος προχώρησε ἀκόμα πιὸ μακριὰ ἀπὸ τὸν
Ὑδάσπη κι ἔφτασε στὸν Ὑφαση ποταμὸ, μὲ σκοπὸ νὰ τραβήξῃ
ἀκόμα πιὸ πέρα. Ὅμως, ὁ στρατὸς του ἦταν κατακουρασμένος
καὶ τσακισμένος ἀπὸ τὶς ταλαιπωρίες, καὶ ἀρνήθηκε νὰ προχω-
ρήσῃ. Γι' αὐτὸ ὁ Ἀλέξανδρος ἀποφάσισε νὰ σταματήσει στὸν
Ὑφαση καὶ νὰ μὴν προχωρήσῃ παραπέρα. Ἐπρεπε ὅμως, ἐκεῖ
στὸ τέμα τῶν πολέμων του, νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς Ὀλύμπι-
ους θεοὺς, ποὺ τὸν εἶχαν βοηθήσῃ. Γι' αὐτὸ ἔκανε ἀγῶνες καὶ
θυσίες κι ἔχτισε 12 βῶμους γιὰ τιμὴ τῶν θεῶν (326 π. Χ.)

Ἀπὸ τὸν Ὑφαση ποταμὸ, ὁ Ἀλέξανδρος γύρισε στὸν Ὑ-
δάσπη. Ἐκεῖ σταμάτησε καὶ κατασκεύασε μεγάλο στόλο μὲ
2.000 πλοῖα ἀπὸ τὰ ἀπέραντα δάση, ποὺ ἦταν κοντὰ στὸν πο-
ταμὸ. Ναύαρχο τοῦ στόλου διόρισε τὸ φίλο του τὸ Νέαρχο.
Τότε ἓνα μέρος τοῦ στρατοῦ μῆκε στὰ πλοῖα, κι ἀφοῦ ταξίδε-
ψε ἀργὰ—ἀργὰ τὸν Ἰνδικὸ ὠκεανό, ἔφτασε στὸν Περσικὸ κόλ-
πο. Τὸ ἄλλο μέρος τοῦ στρατοῦ, τὸ μεγαλύτερο, ξεκίνησε ἀπὸ
τὴ στεριά μαζὶ μὲ τὸν Ἀλέξανδρο. Πέρασε μέσα ἀπὸ μιὰ φα-

βερή ξερημο, τῆ Γεδρωσία, (τὸ σημερινὸ Βελουχιστάν), ὅπου οἱ στρατιῶτες ὑπόφεραν τὰ πάνδεινα ἀπὸ τῆ ζέστη καὶ τῆ δίψα. Κάναν μέρες νὰ πιοῦνε, γιατί πουθενὰ δὲν ὑπῆρχε νερό. Διψοῦσε κι ὁ Ἀλέξανδρος μαζί με τὸ στρατό. Μιά μέρα τοῦ φέρανε λίγο νερό, πού τὸ ἀνακάλυψαν κάπου.

—«Υπάρχει ἀρκετὸ νερό γιὰ νὰ πιοῦνε ὅλοι οἱ στρατιῶτες;» ρώτησε ὁ Ἀλέξανδρος.

—«Ὅχι!» τοῦ ἀπάντησαν. «Βρήκαμε μονάχα τοῦτο τὸ λίγο». Τότε ὁ Ἀλέξανδρος ἔχυσε τὸ νερό κι ἔμεινε διψασμένος μαζί με τὸ στρατό του.

Ἔπειτα ἀπὸ πολὺ καιρό, φτάσανε στὰ Σοῦσα. Ἐκεῖ ἦρθε καὶ ὁ Νέαρχος καὶ διηγήθηκε στὸν Ἀλέξανδρο ὅλες τὶς γεωγραφικὲς παρατηρήσεις πού εἶχε κάνει, μελετώντας τὸν Ἰνδικὸ Ὠκεανὸ καὶ τὶς παραθαλάσσιες χῶρες ἐκεῖ κάτω. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐχαριστήθηκε πολὺ, ἀκούοντας τὸ Νέαρχο, καὶ τοῦ ἔδωσε γιὰ βραβεῖο τῶν κόπων του χρυσοῦ στεφάνι. Σὰν τέλειωσε ὁ πόλεμος, ὁ Νέαρχος ἔγραψε ἕνα σπουδαῖο βιβλίο γιὰ τὸν Ἰνδικὸ Ὠκεανὸ καὶ γιὰ τὶς γειτονικὲς του χῶρες.

Ὁ Ἀλέξανδρος, καθὼς ξέρουμε, ἤθελε νὰ μεταδώσῃ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμὸ σ' ὅλη τὴν Ἀνατολή. Γι' αὐτὸ διόρισε Ἑλληνεσὶ δασκάλους καὶ στὴν Περσία καὶ σ' ὅλα τὰ ἄλλα μέρη πού πῆρε. Μὰ ἐκτὸς ἀπ' αὐτό, σκέφτηκε νὰ πολιτίσῃ αὐτοὺς τοὺς λαοὺς μετὰ τὸ συμπεθεριὸ καὶ μετὰ τὴ συναναστροφή. Κι ἀκόμα ἤθελε νὰ ἐνώσῃ τὸ Περσικὸ γράμμα μετὰ τὸ Ἑλληνικὸ καὶ νὰ κἀνῃ ἕνα ἀπέραντο κράτος, ἀγαπημένο. Γι' αὐτὸ κίλεσε τὰρξιστὰ Σοῦσα ὄλους τοὺς ἡγεμόνες τῶν Περσῶν μετὰ τὶς γυναικὲς καὶ τὶς κόρες τους, γιὰ νὰ γιορτάσουν ὅλοι μαζί τὴν φιλία τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Περσῶν.

Ἔπειτα ἀπ' αὐτό, χιλιάδες Ἑλληνεσὶ στρατιῶτες καὶ ἀξιωματικοὶ πῆραν Περσίδες γυναῖκες. Πῆρε κι ὁ Ἀλέξανδρος γυναῖκα τὴ μεγαλύτερη κορὴ τοῦ Δαρείου, τὴ Ρωξάνη, κι ὁ φίλος του ὁ Ἡφαιστίωνας τὴ μικρότερη.

Θάνατος τοῦ Ἡφαιστίωνα καὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τὰ Σοῦσα ξαναπῆγε στὰ Ἐκβάτανα. Ἐκεῖ ἀρρώστησε βαριὰ ὁ ἀδερφικός του φίλος Ἡφαιστίωνας καὶ πέθανε μέσα σὲ λίγες μέρες. Ὁ θάνατος τοῦ Ἡφαιστίωνα βύθισε τὸν Ἀλέξανδρο σὲ βαθειὰ θλίψη. Ἔχασε ὄχι μόνον τὸν πιὸ πιστό του φίλο, ἀλλὰ καὶ τὸν καλύτερό του βοηθὸ καὶ σύμβουλο. Τρία ὀλόκληρα μερόνυχτα καθότανε ὁ Ἀλέξανδρος πλάι στὸ νεκρὸ καὶ θρηνοῦσε ἀπαρηγόρητα χωρὶς τροφή καὶ

χώρας νερό, όπως άλλοτε θρηνοῦσε ὁ Ἀχιλλέας τὸ φίλο του τὸν Πάτροκλο. Σὲ λίγες μέρες μεταφέρανε τὸ σῶμα τοῦ Ἡφαιστῖωνα στὴ Βαβυλώνα καὶ τὸ θάψανε μὲ μεγάλες τιμές.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἔμεινε στὴ Βαβυλώνα ἀρκετὸ καιρὸ καὶ σκέφτηκε νὰ τὴν κάνη ποτατεύουσα τοῦ κράτους του. Μὰ πρὶν ἀπ' αὐτὸ θέλησε νὰ κυριέψῃ κι ἄλλες χώρες καὶ νὰ κάνη τὸ κράτος του ἀπέραντο. Ἐτοίμασε λοιπὸν πολὺ στρατὸ καὶ στόλο μὲ σκοπὸ νὰ κυριέψῃ τὴν Ἀραβία, τὴν Καρχηδόνα, τὴν Ἰβηρικὴ Χερσόνησο καὶ τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ βορῆς τῆ Σκυθία.

Ἐνῶ ὁμως ἦταν ἔτοιμος νὰ ξεκινήσῃ γιὰ τὴν Ἀραβία, ἀρρώστησε ξαφνικὰ μὲ δυνατὸ πυρετὸ. Οἱ γιατροί, οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ στρατιῶτες του ἀνησύχησαν πολὺ, γιατί ἡ ἀρρώστια του φάνηκε ἀμέσως ἀπ' τὴν ἀρχή, πὼς ἦτανε πολὺ βαρειά. Καθὼς λέγανε οἱ γιατροί, ὁ Ἀλέξανδρος ἦταν πάρα πολὺ κουρασμένος ἀπὸ τὶς ταλαιπωρίες τοῦ πολέμου καὶ εἶχε καταβληθῆ ἀκόμα περισσότερο ἀπ' τὸν καιρὸ πού πέθανε ὁ φίλος του. Δὲν μπόρεσε λοιπὸν νὰ ἀντέξῃ τὴν ἀρρώστια καὶ μ' ὅλες τὶς προσπάθειες καὶ τὶς περ. ποιήσεις τῶν γιατρῶν, πέθανε στὶς 13 Ἰουνίου τοῦ 323, σὲ ἡλικία 33 ἐτῶν περίπου.

Λίγο πρὶν κλείσῃ τὰ μάτια, τὸν ρώτησαν οἱ ἀξιωματικοὶ του σὲ ποῖον ἀφήνῃ τὸ θρόνο. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπάντησε: «Σ τ ὀ ν ἄ ρ ι σ τ ο» κι ἔβγαλε τὸ δαχτυλίδι του καὶ τῶδωσε στὸ γενναῖο του στρατηγὸ Περδίκκα.

Ἐτοὶ ἔσβησε ὁ μεγαλύτερος στρατηγὸς τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς. Τὸ σῶμα του τὸ βαλσαμώσανε καὶ τὸ θέσανε σὲ χρυσὴ λάρνακα. Ὑστερ' ἀπὸ δυὸ χρόνια τὸ μεταφέρανε στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ τὸ θάψανε μὲ μεγάλες τιμές σὲ ἓνα μεγαλόπρεπο τάφο, πού τὸν ἔχτισε ὁ βασιλιάς τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαῖος ὁ Α'.

Ὁ πολιτισμὸς πού ἔδωσε ὁ Ἀλέξανδρος στὸν κόσμον

Οἱ πόλεμοι καὶ οἱ νίκες τοῦ Ἀλέξανδρου κόναν μεγάλη ἐντύπωση στὸν κόσμον. Ὅλοι τὸν θαύμασαν πού μπόρεσε μέσα σὲ λίγα χρόνια νὰ καταχτήσῃ τόσες χώρες. Κι ἀλήθεια, ὡς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη κανένας στρατηγὸς δὲν εἶχε δεῖξει τόση τόλμη καὶ τόση πολεμικὴ τέχνη ὅση ὁ Ἀλέξανδρος. Γι αὐτὸ καὶ τὸν ὀνόμασαν Μάγα.

Ὅμως ἡ ἀξία τοῦ Ἀλέξανδρου δὲν ἦταν μόνο στὰ πολεμικὰ του ἔργα. Σήμερα ὁ κόσμος τὸν θαυμάζει περισσότερο γιὰ τὴν πολιτικὴν του καὶ γιὰ τὰ εἰρηνικὰ του ἔργα. Σ' ὅλη του

τὴν ἐκστρατεία ἔδειξε πῶς ἦτανε καλὸς μαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλη. Ἦξερε νὰ καλομεταχειρίζεται τοὺς λαοὺς καὶ νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ τὸν ἀγαποῦνε. Ὅσες χῶρες πῆρε, σεβάστηκε τὴ θρησκεία τοὺς καὶ τὰ ἔθιμά τοὺς καὶ γι' αὐτὸ οἱ περισσότερες τὸν δέχτηκαν σὰ φίλο καὶ σὰν ἐλευθερωτὴ ἀπὸ τὸν Περσικὸ ζυγὸ πού τοὺς ἦτανε βαρὺς. Καὶ τὸν ἀγάπησαν οἱ χῶρες αὐτὲς ἀκόμα πιὸ πολὺ, γιατί εἶχε μαζί του Ἑλληνες δισκάλους πού δίδαξαν παντοῦ τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα. Ἑλληνες ζωγράφους, Ἑλληνες μουσικούς, Ἑλληνες γλύπτες, Ἑλληνες ἀρχιτέχτονες καὶ μηχανικούς, πού ἀπ' ὅπου περάσανε χτίσανε πόλεις, ναοὺς καὶ σχολεῖα καὶ φτιάσανε δρόμους, γεφύρια, ὑδραγωγεῖα, βρύσες καὶ ἄλλα σπουδαῖα ἔργα.

Ἀπ' ὅσα μέρη πέρασε ὁ Ἀλέξανδρος, εἶδαν οἱ ἄνθρωποι πῶς ἡ ζωὴ τοὺς ἔγινε πιὸ ἀνετη καὶ πιὸ ἀνθρωπινή. Ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἀπλώθηκε πέρα ὡς πέρα σ' ὅλες τίς χῶρες καὶ οἱ λαοὶ τῆς Ἀσίας πού βρισκόντανε σὲ πνευματικὴ νάρκη, ξύπνησαν καὶ γίνηκαν πιὸ δραστήριοι καὶ πιὸ ζωηροί. Σιὸν πολιτισμὸ τῆς Ἀσίας, βοήθησαν πολὺ καὶ οἱ γάμοι τῶν Ἑλλήνων μὲ τίς Περσίδες κόρες, πού ἔχουμε ἰδεῖ.

Μὰ ὁ Ἀλέξανδρος βοήθησε πολὺ καὶ τὸ Χριστιανισμὸ, ἄν καὶ ἔζησε 323 χρόνια πρὶν γεννηθῆ ὁ Χριστὸς. Καὶ νὰ πῶς: Ὁταν ἦρθε ὁ Χριστὸς στὸν κόσμο, παντοῦ σ' ὅλα τὰ μέρη πού δίδαξε Ἐκεῖνος καὶ οἱ μαθητὲς του, μιλιότανε ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Κι αὐτὸ, καθὼς ξέρομε, ἦταν κατόρθωμα τοῦ Ἀλέξανδρου. Ἔτσι λοιπὸν κι ὁ Χριστὸς κι οἱ μαθητὲς του διδάξανε στοὺς λαοὺς τὴ Χριστιανικὴ θρησκεία μὲ τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ στὴν Ἑλληνικὴ γράφτηκαν καὶ τὰ Εὐαγγέλια.

Οἱ διάδοχοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου

Σὰν πέθανε ὁ Ἀλέξανδρος, ἄφησε ἔγκυο τὴ γυναῖκα του, τὴ Ρωξάνη. Οἱ σιρατηγοὶ του ἀποφάσισαν τότε νὰ μὴ βασιλιάς τὸ παιδί πού θὰ γεννοῦσε ἡ χήρα βασιλίσσα, ἄν ἦταν ἀγόρι. Σὲ λίγο, γέννησε ἡ Ρωξάνη ἓνα ἀγοράκι καὶ τὸ ὀνόμασαν Ἀλέξανδρος. Ἐπίτροπος τοῦ παιδιοῦ, σὰν Ἀντιβασιλιάς, μῆκε ὁ Περδίκκας, ὅπου νὰ μεγαλώσῃ ὁ μικρὸς Ἀλέξανδρος.

Ὅμως οἱ στρατηγοὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, πού ἦταν διοικητὲς στὶς διάφορες ἐπαρχίες, δὲν παραδέχτηκαν κανένα σὰ βασιλιά. Ὁ καθένας τοὺς ἤθελε νὰ μεγαλώσῃ τὴ δική του τὴν ἐπαρχία καὶ νὰ γίνῃ βασιλιάς. Γι' αὐτὸ μπλέχτηκαν ἀναμέταξύ τοὺς σὲ πόλεμο, πού βάσταξε 2θ χρόνια. Μέσα στὶς τὰ

ραχές τοῦ ἔμφυλλου πολέμου σκοτώθηκαν πολλοί κι ἀνάμεσα σ' αὐτούς καί ἡ Ρωξάνη καί ὁ μικρὸς διάδοχος Ἀλέξανδρος σὲ ἡλικία 12 χρονῶν.

Τέλος, τὸ ἀπέραντο κράτος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου μοιράστηκε σὲ τέσσερα μεγάλα κομμάτια:

1) Στὸ βασίλειο τῆς Μακεδονίας καί τῆς Ἑλλάδας, ποὺ τὸ πῆρε ὁ Κάσσανδρος.

2) Στὸ βασίλειο τῆς Συρίας, ποὺ τὸ ἴδρυσε ὁ Σέλευκος.

3) Στὸ βασίλειο τῆς Περγᾶμου, ποὺ τὸ ἴδρυσε ὁ Ἄτταλος.

4) Στὸ βασίλειο τῆς Αἰγύπτου, ποὺ τὸ ἴδρυσε ὁ Πτολεμαῖος ὁ Α΄.

Ἀπὸ τὰ τέσσερα αὐτὰ βασίλεια, περισσότερο προόδεψε τὸ βασίλειο τῆς Αἰγύπτου με τοὺς Πτολεμαίους.

Τὸ βασίλειο τῆς Αἰγύπτου καὶ οἱ Πτολεμαῖοι (323 — 30 π. Χ.)

Τὸ βασίλειο τῆς Αἰγύπτου, καθὼς εἶδαμε, τὸ ἴδρυσε ὁ Πτολεμαῖος, ὁ στρατηγὸς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ποὺ ὀνομάστηκε Πτολεμαῖος ὁ Α΄.

Αὐτὸς ἦταν πολὺ ἐξυπνος καὶ δραστήριος βασιλιάς. Ἐκανε πρωτεύουσα τοῦ κράτους του τὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ φέρθηκε μὲ καλὸ τρόπο στοὺς Αἰγύπτιους καὶ τοὺς ἔκανε ν' ἀγαπήσουν τοὺς Ἕλληνες καὶ νὰ ζήσουν μαζί μονοιασμένοι σὰν ἕνας λαός.

Στὴν Αἰγυπτο βασίλεψαν κατὰ σειρά δεκατέσσερις βασιλιάδες, ποὺ ὀνομάζονταν Πτολεμαῖοι. Ἡ βασιλεία τῆς ὀνογένειας αὐτῆς κράτησε περίπου 300 χρόνια· ἀπὸ τὸ 323 ὡς τὸ 30 π. Χ. Πιὸ σπουδαῖοι ἀπ' ὄλους τοὺς Πτολεμαίους ἦταν ὁ Πτολεμαῖος ὁ Α΄, καὶ ὁ Πτολεμαῖος ὁ Β΄.

Οἱ Πτολεμαῖοι ὑποστήριξαν τὴ γεωργία, τὸ ἐμπόριο, τὶς τέχνες καὶ τὰ γράμματα. Σ' αὐτὸ τοὺς βοήθησε πολὺ τὸ εὐφορὸ χῶμα τῆς Αἰγύπτου καὶ ὁ Νεῖλος ποταμὸς.

Ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ, χιλιάδες καράβια μπαινόβγαιναν στὸ λιμάνι τῆς Ἀλεξάνδρειας καὶ κάναν ἐμπόριο μὲ ὄλα τὰ λιμάνια τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Εὐξείνου Πέντου. Γι' αὐτὸ κιόλας ὁ Πτολεμαῖος ὁ Β΄, γιὰ νὰ εὐκολύνῃ τοὺς ναυτικούς, ἔχτισε ἕνα πελώριο φάρο πάνω σ' ἕνα νησάκι, ποὺ βρισκότανε μπροστὰ στὸ λιμάνι τῆς Ἀλεξάνδρειας. Αὐτὸς ὁ φάρος ἦταν πύργος μὲ 150 μέτρα ὕψος καὶ τὸν θεωροῦσανε σὰν ἕνα ἀπὸ τὰ 7 θαύματα τοῦ κόσμου. Πάνω στὴν κορφή του ἀναβαν μέρα καὶ νύχτα φωτιά, γιὰ νὰ ξεχωρίζουν οἱ ναυτικοὶ ἀπὸ μακριὰ τὴ θέση τοῦ λιμανιοῦ, τὴ νύχτα μὲ τὴ φλόγα καὶ τὴ μέρα μὲ τὸν καπνὸ.

Τὴν Ἀλεξάνδρεια τὴ στόλισαν οἱ Πτολεμαῖοι μὲ πολλὰ καὶ ὠραῖα οἰκοδομήματα. Καμιὰ πόλη στὸν κόσμον δὲν τὴν ἔφτανε τότε στὸν πλοῦτον καὶ στὸν πολιτισμό.

Τὸ σπουδαιότερον ἀπ' ὅλων τὰ οἰκοδομήματα τῆς Ἀλεξάνδρειας ἦταν ἡ Βιβλιοθήκη, ποὺ εἶχε ὡς 500.000 χειρόγραφα βιβλία. Τὸ χαρτὶ τῶν βιβλίων τῶφτιαναν ἀπὸ ἓνα φυτὸ ποὺ φύτρωνε στὶς ὄχθες τοῦ Νείλου καὶ λεγότανε πάπυρος.

Πολλοὶ σοφοί, ἀπ' ὅλων τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας μαζεύτηκαν τότε στὴν Ἀλεξάνδρεια, καὶ δίδασκον στὰ σχολεῖα τῆς. Κι ὁποῖος ἤθελε νὰ σπουδάσῃ καλὰ, προτιμοῦσε τὴν Ἀλεξάνδρεια.

Ἐκεῖ ξανάνθισαν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ οἱ Ἑλληνικὲς τέχνες καὶ ἐπιστῆμες καὶ ξαναγεννήθηκε ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς πολιτισμός. Νέοι συγγραφεῖς, νέοι ἀρχιτέκτονες, νέοι γλύπτες, νέοι ζωγράφοι, νέοι μουσικοὶ φάνηκαν τότε. Περισσότερο ὅμως προόδωσαν ἡ μηχανικὴ ἐπιστῆμη, ἡ γεωμετρία καὶ ἡ ἀστρονομία. Αὐτὲς οἱ τρεῖς ἐπιστῆμες χρειάζονταν πολὺ, γιατί συντελοῦσαν στὴν πρόοδο τῆς γεωργίας καὶ στὸν κανονισμό τῶν νερῶν τοῦ Νείλου.

Τὸν πολιτισμὸ αὐτὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Πτολεμαίων, τὸν ὀνομάζουμε ὡς σήμερον Ἀλεξανδρινὸ πολιτισμὸ.

Ἡ ὑπόταξη τῆς Ἑλλάδας στοὺς Ῥωμαίους

Εἶδαμε πὼς οἱ διάδοχοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου μάλλον ἀναμεταξύ τους πολλὰ χρόνια. Μὲ τὰ μαλλώματά τους αὐτά, κατὰ στρεψαν τὸ μεγάλο ἔργον, ποὺ εἶχε κατορθώσει ἐκεῖνος. Τὰ κράτη τῶν διαδόχων, ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἐμφύλιους πολέμους ποὺ ἔκαναν, ἀδυνατίσαν καὶ φθάσαν σὲ μεγάλη παρακμῆ. Ἀκόμα καὶ τὸ κράτος τῶν Πτολεμαίων, ποὺ τὸ εἶδαμε τόσο δυνατό, ἀδυνατίσει κι αὐτὸ μὲ τὸν καιρὸ καὶ παράκμασε.

Τότε οἱ Ἑλληνικὲς πόλεις, ποὺ δὲν ἦταν εὐχαριστημένες ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν τῶν Μακεδόνων, ἀποφάσισαν νὰ ὀργανωθοῦν γιὰ νὰ ἀποχτήσουν τὴν ἐλευθερία τους. Γι' αὐτὸ ἐνώθησαν πρῶτα οἱ πολιτεῖες τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας καὶ τῆς Θεσσαλίας καὶ κᾶναν μιὰ ἔνωσιν, ποὺ ὀνομάστηκε Αἰτωλικὴ συμπολιτεία, γιατί ἡ κυβέρνησὶς τῆς ἔμενε στὴν Αἰτωλία. Ἐπειτα ἐνώθησαν καὶ οἱ πολιτεῖες τῆς Πελοποννήσου καὶ κᾶναν κι αὐτὲς μιὰν ἄλλην ἔνωσιν, ποὺ ὀνομάστηκε Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία, γιατί ἡ κυβέρνησὶς τῆς ἔμενε στὴν Ἀχαΐα.

Στὴν ἀρχή, οἱ δύο αὐτὲς συμπολιτεῖες εἶχαν μεταξύ τους ὁμόνοια καὶ εἰρήνη καὶ προόδωσαν στὸ ἐμπόριον, στὶς τέχνες καὶ στὰ γράμματα. Μὲ τὸν καιρὸ ὅμως ἄρχισαν κι αὐτὲς νὰ μαλ' ὠνοῦν καὶ κᾶναν πολλοὺς πολέμους ἀναμεταξύ τους.

“Ετσι, όχι μόνο δὲ μπόρεσαν νὰ ἐλευθερωθοῦν, μὰ καλοῦσανε κιόλας τοὺς Μακεδόνες σὲ βοήθεια πότε ἢ μὴ καὶ πότε ἢ ἄλλη.

Μ’ αὐτοὺς τοὺς ἐμφύλιους πολέμους, κουράστηκαν, ξεοδέυτηκαν οἱ ἀδυνατίσαν καὶ οἱ δυὸ συμπολιτεῖες καὶ οἱ Μακεδόνες.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἄρχισε νὰ προοδεύη ἕνα καινούργιο κράτος στὰ δυτικά τῆς Ἑλλάδας. Τὸ κράτος αὐτὸ εἶχε πρωτεύουσα τὴν πόλη Ρώμη τῆς Ἰταλίας καὶ ὀνομαζότανε Ρωμαϊκὸ κράτος. Οἱ Ρωμαῖοι ἦταν ἀκόμα τότε ἀπολίτιστοι, μὰ εἶχαν καλὸ στρατὸ κι ἦταν γεροὶ ἄντρες καὶ καλοὶ πολεμιστές. Αὐτοί, ἀφοῦ κυρίεψαν πολλὰς χώρες στὴ δυτικὴ Μεσόγειο, πῆγαν ἔπειτα καὶ κυρίεψαν καὶ τὴ Μακεδονία, τὴν Ἡπειρο καὶ τὴ Θεσσαλία. Ἐπειτα στείλανε τὸ Ρωμαῖο στρατηγὸ Μόμμιο στὴ νότια Ἑλλάδα.

Ὁ Μόμμιος πῆγε μὲ Ρωμαϊκὸ στρατὸ στὸν Ἴσθμὸ τῆς Κορίνθου γιὰ νὰ κυριέψῃ ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα. Τότε ἔστειλε ἢ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία ἐκεῖ τὸ στρατὸ τῆς γιὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸ Μόμμιο νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σχέδιό του. Μὰ ὁ Μόμμιος, ποὺ εἶχε πολὺ περισσότερο στρατὸ, νίκησε τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα στὴ Λευκόπετρα, κοντὰ στὸν Ἴσθμὸ, καὶ μῆκε στὴν Κόρινθο στὰ 146 π. Χ.

Τρομερὴ ἦταν τότε ἡ καταστροφὴ τῆς Κορίνθου. Ὁ Μόμμιος καὶ ὁ στρατὸς του λεηλάτησαν καὶ κατάστρεψαν πέρα ὡς πέρα τὴν ὠραία πολιεῖα. Ἀφοῦ πῆραν πολλὰ ἀγάλματα καὶ ἄλλα ὠραῖα μνημεῖα τῆς τέχνης καὶ τὰ στείλανε στὴ Ρώμη, βάλαν ἔπειτα φωτιὰ καὶ κατόκλιψαν τὴν πόλη.

Ἐπειτὰ ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τῆς Κορίνθου, οἱ Ρωμαῖοι ὑπόταξαν ὅλες τὶς Ἑλληνικὰς πόλεις. Ἐτσι, ἡ Ἑλλάδα, μαζὶ μὲ τὴ Μακεδονία, γίνηκε Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία.

Οἱ Ρωμαῖοι ἔπειτα ὑπόταξαν ὅλο τὸ κράτος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ γίνηκαν κοσμοκράτορες. Κανένα κράτος δὲν εἶχε τότε τὴ δύναμη νὰ ξεσηκωθῇ, γιὰτὶ οἱ Ρωμαῖοι ἦταν τρομεροὶ στὸν πόλεμο.

Ὅμως, οἱ ἀπολίτιστοι Ρωμαῖοι, πολιτίστηκαν λίγο—λίγο μὲ τὴ συναναστροφὴ τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων. Κάλεσαν στὴ Ρώμη πολλοὺς Ἑλληνες σοφοὺς καὶ καλλιτέχνες γιὰ νὰ διδάξουν ὄχι μόνο τὰ παιδιὰ τους, μὰ καὶ τοὺς ἡλικιωμένους πολῖτες τῆς Ρώμης. Γι’ αὐτὸ βγήκαν σὲ λίγο καὶ Ρωμαῖοι συγγραφεῖς, ποιητὲς, γλύπτες, ἀρχιτέκτονες, ποὺ ἦταν μαθητὲς τῶν Ἑλλήνων.

Ἐτσι, οἱ Ρωμαῖοι, ἔχοντας γιὰ δάσκαλο τὴν Ἑλλάδα, πολιτίστηκαν μὲ τὸν καιρὸ. Ὅμως ὁ πολιτισμὸς τους δὲ μπόρεσε ποτὲ νὰ φτάσῃ τὸν πολιτισμὸ τῶν Ἑλλήνων. Γι’ αὐτὸ ἕνας μεγάλος ποιητὴς τῶν Ρωμαίων, ὁ Ὀράτιος, ἔλεγε πῶς: «Ἡ Ρώμη σκλάβωσε τὴν Ἑλλάδα μὲ τὰ δπλα, μὰ ἡ Ἑλλάδα σκλάβωσε τὴ Ρώμη μὲ τὶς ὠραῖες τέχνες καὶ μὲ τὰ γράμματα».

Τ Ε Λ Ο Σ

0020561150

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΟΙΚΙΛΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΝΙΚΟΥ Α. ΚΑΣΣΙΩΤΗ

ΧΙΟΣ

Αριθ. 1

ΙΣΟΚΡΑΤΟΥΣ

ΔΙΚΑΝΙΚΟΙ

Α ΙΓΙΝΗΤΙΚΟΣ - ΚΑΤΑ ΛΟΧΙΙΟΥ - ΠΡΟΣ ΕΥΒΥΗΘΟΥΝ

ΚΕΙΜΕΝΟΝ - ΠΡΟΛΟΓΟΣ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

Γ. Δ. ΖΕΥΓΩΛΗ

ΕΙΣΓΩΓΗ ΕΙΣ ΑΙΓΙΝΗΤΙΚΟΝ

Γ. Σ. ΜΑΡΙΔΑΚΗ

ΚΑΘΗΓ. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ - ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ

Αριθ. 2

Η ΧΙΟΣ

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ - ΙΣΤΟΡΙΑ - ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Αριθ. 3

ΨΥΧΙΚΗ & ΣΩΜΑΤΙΚΗ

ΑΓΩΓΗ

Κ. Λ. ΠΑΠΑΜΑΥΡΟΥ

ΚΑΘΗΓ. ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗΣ

Αριθ. 4

ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤ. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

ΣΚΟΠΟΣ ΑΓΩΓΗΣ - ΕΠΙΣΗΜΟ ΑΝΑΛΥΤ. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΜΕΘΟΔΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ - Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ

ΚΩΝ. Δ. ΜΠΑΛΛΑ

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΟΥ ΔΗΜΟΥΤ. ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Αριθ. 5

ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΙΔΡΥΣΕΩΣ

ΑΝΔΡΙΑΝΤΟΣ ΑΔ. ΚΟΡΑΗ

ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ

Αριθ. 1

ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΔΑΧΗ

Αριθ. 2

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΜΥΘΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

Αριθ. 3

ΖΩΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΦΥΤΟΛΟΓΙΑ Γης

Αριθ. 4

ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΩ ΠΑΡΑΤΗΡΩ ΣΥΜΠΕΡΑΙΝΩ

ΟΡΓΑΝΑ & ΠΕΡΙΜΕΤΑ ΦΥΣΙΚΗΣ Τεθχος Α.')

Αριθ. 5

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝ. ΙΣΤΟΡΙΑ

Αριθ. 6

ΚΑΙΝΗ ΔΙΔΑΧΗ

Αριθ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής Ηχ